

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. C. ANDERSEN OG HANS EVENTYR

HANS BRIX
H. C. ANDERSEN OG
HANS EVENTYR

KØBENHAVN
DET SCHUBOTHEske FORLAG
J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG

1907

H. H. THIELES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

I de Bemærkninger til Eventyrene, hvori Andersen har givet spredte Oplysninger om deres Tilblivelse, siger han om Klokken og de efterfølgende af egen Opfindelse: de laa i Tanken som et Frøkorn: der behøvedes kun en Strømning, en Solstraale, en Malurtdraabe, og de blev Blomst. Den der vil finde det rette Grundsyn for et Andersensk Eventyr, maa altsaa søge to Ting: den Begivenhed, den Erindring eller det Forhold, som danner Frøkornet, og den Stemning, hvorunder det er opfattet; man maa være opmærksom paa, at de bedste af disse Digtninge ikke er bleven til ved ørkesløs Allegoriseren eller Fantaseren, og at Handlingen ikke er skabt af Ønsket om at spænde eller more alene; i hver af dem er en Draabe af Digterens Hjerteblood, og det er Grunden til, at de holder sig friske og levende, mens talrige Forsøg paa at eftergøre dem er mislykkedes. — Hvorledes ovenstaaende Ord om Eventyrenes Tilblivelse skal opfattes, vil lettere end ved mange Ord kunne vises af et Par Stykker, hvis Oprindelse er typisk. Jeg vælger hertil »Hjertesorg« fra 1853 og »Hvad Fatter gør er altid det rigtige« fra 1860. —

Hjertesorg er mærkeligt ved den overlegne Tone, der præger hvert Ord af Historien: den bestaar af to Episoder, der tilsyneladende er uden al Sammenhæng, men begge lige mesterlig fortalt; først er der en Skildring fra en Herregaard, hvor en komisk Garvermadam med en Moppe er Hovedfiguren; bagefter følger en Barnescene, dybt følt, men uden mindste Føleri; den handler om Begravelsen af den

Moppe, som Enken i første Afdeling havde med sig til Herregaarden, og som er det eneste ydre Bindeled mellem disse Dele. Eventyret slutter med de overmodige og afvisende Ord: Den der ikke forstaar Historien, han kan tage Aktier i Enkens Garveri: Læseren føler sig som den gamle Minister, der skal afgive sit Skøn om Kejsereis nye Klæder. — Hvis man imidlertid tager sig de Ord til Rette-snor, der staar i Indledningen til denne Historie, og for Resten ogsaa i Klods-Hans, at Forkundskaber er nyttige, saa klarer Meningen sig. Man kan nemlig finde Udspringet til dette fortræffelige Eventyr i en af Andersens Dagbøger: her findes under 26 Maj 1847 følgende Optegnelse fra et Ophold paa Glorup:

Excellensen¹ og Frøken Charlotte Raben rejste til Lunds-gaard til Grevinde Ahlefeldt; jeg bad om at blive hjemme. Det var ingen god Dag! Først løb det Glas Portvin mig strax i Hovedet, og i det samme kom Doktoren og hans Broder; jeg skulde føre Konversation og var underlig tung. Ærgerlig! det er en rar Kur at drikke Portvin, naar man ikke kan taale det. Spiste alene. Drak Kaffe hos Jomfru Ibsen; da kom en Madam fra Nyborg; hun vilde tale ene med mig; jeg lod hende komme op paa mit Værelse; det var om at tage Aktier i hendes Garveri; jeg lod hende slaa Konvolut om Ansøgningen og skrive udenpaa til Excellensen Moltke, Ridder af Elephanten, Storkors af Danebroge etcetera, sagde jeg; det var hende svært at skrive det første; »jeg er kun et Fruentimmer,« sagde hun; men da hun kom til etcetera, standsede hun — sukke og skrev »extra!« — Det bankede paa Døren; en rædsom Bursch havde fundet Vej op; jeg gav ham 24 β: »er De ikke født i Om-gnen af Odense?« spurgte han mig; jeg fik ham afsted, men havde en Angest, at han skulde skjule sig og komme og stjæle om Natten. — Naar man er i Besiddelse af disse

¹ Grev Gebhard Moltke.

Forkundskaber, er det ikke saa vanskeligt at oplede de Veje, ad hvilke Eventyrets anden Del er bleven til; første Del er, som man vil se, en tro Gengivelse af Scenen paa Glorup. Man lægger Mærke til, at Digteren udtrykkelig siger: det var ingen god Dag. Det er ikke eneste Gang, et saadant Udbrud forekommer i hans Optegnelser, og der er da altid Tale om en Dag, hvis Stemning er mørk helt igennem. Med andre Ord — den Smule Utilpashed, han har følt om Formiddagen, er det ikke, der menes; det er naturligvis Episoden med Tiggeren, der foruroliger ham; han har ikke villet udtale sig ret, men nævner blot sin Frygt for, at han muligvis vil bryde ind. I Virkeligheden er det Burschens Spørgsmaal, om Andersen ikke er fra Odensekanten, der foruroliger ham; han mindes om sin Barndoms mørkeste Punkter og er angst for, at Tiggeren skal vide nærmere Besked derom; den Almisse han giver, er ogsaa paafaldende stor for den fortræffelige Økonom han var. — Hvis man nu vil bemærke Rangforordningen i »Hjertesorg«, vil man se, at Madammen, der i første Afsnit befinder sig nederst paa Rangstigen som ydmyg Ansøger, og som her er ublandet komisk Figur — i andet Afsnit, hvor vi flytter ind i den fyenske Købstad og overværer Moppens Begravelse, er Standsperson som en anset Næringsdrivende, og at hendes Børnebørn ligeledes blandt Kvarterets Ungdom er Matadorer; de aabner en Udstilling af Moppens Grav for en passende Betaling, og der er stor Tilstrømning; men en lille Pige er der — en lille pjaltet Unge, saa yndigt skabt, med det dejligste, krøllede Haar og Øjne saa blaa og klare, der er saa fattig, at hun ikke engang kan erlægge Entreen — en Seleknep; hun er Proletaren blandt Strædets Ungdom; hendes Billede fremkaldes ved Erindringen om Tiggeren, der talte om Odense, i Tankerne er Digteren fra sin Plads som Excellensens Stedfortræder overfor Borgermadammen flyttet ned ved Bur-

schens Side og har erindret sig den Tid, da han var et Udskud og en forfulgt blandt jævnaldrende paa Odense Gader; han kan huske, hvor grusomt et Barn kan lide: hvad Hjertesorg en lille Tilsidesættelse kan volde en barnlig Sjæl; en Stump Erindring om et eller andet er dukket op — enten det nu har været netop en Begravelse som den skildrede (cfr. Blomsterbegravelsen i Kun en Spillemand og Fuglebegravelsen i Gaaseurten) eller noget andet, hvor han som Dreng har maattet staa udenfor de andres Leg. Maaske har han tilfantaseret sig Lighed mellem Burschen og den entreprenante Yngling. Og han har nu sammenlignet; Slutningsordene lyder jo: Oven fra set, denne som saa mange af vore og Andres Sorger, ja saa kan vi le af dem! — Fra 24 Juni 1850 findes et interessant Sidestykke til det citerede Dagbogsblad, idet Andersen under denne Dag har skildret et Besøg ved Fyens hellige Kilde, Regissekilde ved Frørup, paa følgende Maade: Efter Bordet kørt til Frørup Kildemarked; det holdes paa selve Landevejen, Butik ved Butik, opfyldt med Mennesker, vi kunde næppe komme frem, vore Heste var ved at tage en og anden Butik paa Hovedet. — Der lavedes Kaffe, Røgen fra Tørvene og Lugt af slet Tobak kvalte Luften. — Der stod Borde med stegte Aal i al den Støv. — Vi gik til Kilden; i Træerne om den hang magre Spædelys, og en Las af et blaat Silketørklæde; Vandet rakes i en stor Bryggerhus-Sløv, Koner vaskede sig tre Gange i Vandet. «Det er godt mod mange Ting!» sagde een. Der stod en fæl Vagabundus ved Kilden, jeg havde Fornemmelse af, at han maaske vidste hvem jeg var, og kunde sige mig noget ubehageligt, som jeg var en Paria kommet i en højere Kaste. Jeg følte mig i Trængselen nerveus. — Man ser, at denne Vagabundus paa Andersen gør nøjagtig samme Indtryk som Tiggeren fra Glorup. (Om Regissekilden vil der nedenfor atter blive Tale.) — —

Altsaa: Digteren har tænkt paa sin Sorg den Dag, over Burschen der maaske vilde ham ondt, ham, den berømte Digter, Excellensens mangeaarige Gæst og Ven: den Sorg kunde man gerne le af, men skønt hvilende paa Indbildninger, var det virkelig en Nødsfornemmelse: for han er lige saa forsvarsløs paa dette Punkt som Proletarbarnet, hans fordums Lige, er det overfor de lidt mere velstillede. Paa en ringe Foranledning glider han tilbage gennem Aarene og ned gennem Rangklasserne og er igen den barbenede Hans Christian.

Medens »Hjertesorg« ved Udskydelsen af et Mellemlid, Burschen, er, om end ensartet af Tone, saa dybt kløftet i Sammenhængen, er det andet Eventyr, jeg her vil kommentere, ganske simpelt og ligetil. — I de bevarede Rester af Andersens Dagbøger findes under Tirsdag 4 December 1860 følgende: Byttet mine Guldpenge og tabt paa hver Napoleon 14 Skilling efter Indkøbsprisen. 5 December: Meget koldt; det er som en Drøm, at jeg er hjemme; jeg synes, at jeg er enten i Montreux eller Genève og kun drømmer mig i København. Middag hos Ørsteds. Blev hjemme hele Aftenen og skrev den gamle Historie om Manden, der bytter Hesten for Koen &. — Besøgt i Formiddags Prins Christian og Harald Moltke. 7 December: Fuldendt Historien om at bytte. Middag hos Kochs, Aften hjemme. — Dette er altsaa de Forhold, under hvilke Andersen nedskrev: Hvad Fatter gør er altid det rigtige. Han er lige kommen hjem, og har til sin store Ærgrelse ikke kunnet faa sine Guldpenge saa godt vekslet, som han kunde ønske. — Man husker Eventyret; det beskriver en Mand, som stadig handler ned ad Bakke, til han staar paa bar Bund, og stadig er veltillfreds, og oven i Købet fortæller sin Historie saa anskueligt og overbevisende, at hans Kone af Hjertet bifalder hans Fremgangsmaade; det hele arter sig som en Slags Klods-Hans, der falder ned ad Trapperne

og dog faar Prinsessen; for hans og Konens urokkelige Optimisme bringer dem tilsidst Rigdommen; dette Eventyr har Andersen kendt hele sit Liv; men han har ikke kunnet nedskrive det før nu, da han havde faaet det under den rette Synsvinkel. Til ingen Nytte gik han rundt og ærgrede sig over sine Penges Forringelse i Værdi; hvis han nu havde det lette og lyse Sind, som han saa tit beundrede hos andre og aldrig kunde faa frem hos sig selv, saa var det hele glemt med det samme; den virkelige Skade tilføjede han sig selv ved at pine sig med et ubetydeligt Tab. Der var dette Eventyr om Manden, der ogsaa satte til for hver Handel — ja det vil sige rent matematisk set: men i Virkeligheden havde han ikke Tab men Vinding; den fik han af sin egen og sin Kones Evne til altid at se den lyse Side ved enhver Ting; hvor lykkeligt at kunne det.

Man husker de Englændere, der danner Eventyrets Løsning; rejsekyndige og rejsetrætte er de; de ved paa en Prik, hvad de kan forlange for deres Penge, og hvornaar de bliver snydt; de træffer i et Værtshus den Mand, der netop idet han bliver snydt faar det bedste af alt for Pengene. Disse Englændere betyder den H. C. Andersen, som Theodor Collin kaldte »Europa«. Han var en rutineret Turist, der paa hvert Punkt var klar over, om han blev trukket op eller opnaaede den rimelige Pris. Men nu staar han i Hjemmet; han maa sælge sit udenlandske Guld med Tab; hvis han atter skulde sælge disse danske Penge i Udlandet — paany Tilsætning — det gamle Eventyr op-ruller sig for ham i sin kraftige Konsekvens. Han føler sig stadig som Turisten paa Rejse; de kendte Forhold i København er ham som en Drøm; alting er uforandret, mens han selv har oplevet meget; derfor fornemmes Hjemmet som det, det har været undervejs: Baggrunden, der ses i Erindringer og Drømme; fra dette stiger en ny Stemning: hvad betyder de tabte Penge, hvad er mig min Rejse? Det

er godt at sidde i de gamle Stuer i den kendte Kreds, og et dansk Hjem har jeg altid følt Længsel efter at eje. — Selve den dulgte Følelse i Eventyret bliver klar og gennemsigtig i Lys af Dagbogen: det er Fornemmelsen af en Formindskelse. Andersen havde følt den, naar han efter 1819 besøgte Odense; han mærkede det samme, naar han siden kom fra Europa til Danmark, og saa var der dog et Plus for hans Sans at optegne, det var Hjemmet for den ensomme og omflakkende.

Synslinien for Eventyret er altsaa paradoxal: jo fattigere, des dyrebarere; og for Digteren bliver det endelige Resultat i praktisk Henseende det samme: Det Tab, han lider ved Salget af den udenlandske Guldmønt, indbringer ham Evnen til at give Form til et dansk Eventyr, som han havde baaret paa i mange Aar uden nogen Sinde at beherske det.¹ —

Om end Digtekunstens monumentale Værker selv siger deres Indhold, uden at nogen behøver at søge efter Anledningen, saa er det over for store Digtere, hvis Frembringelser er af en stærkt personlig Art, betydningsfuldt, at man kender de Oplevelser og de Forhold, der fremkaldte Værket. Derfor vil jeg i det følgende sammenstille de Oplysninger, der kan fremskaffes om hvert enkelt af de tidgere af Andersens Eventyr, som er bleven Fælleseje for de Danske og deres Stammebeslægtede. For at gøre dette Arbejde har jeg maattet gennemgaa alle Enkeltheder i Digterens Liv, saa vidt jeg formaaede. — Jeg vil her følge den Plan først at behandle Tiden 1805—19, saaledes som den spejler sig i Andersens Digtning, dernæst hans senere Oplevelser, saa vidt disse berører hans Eventyrdigtning.

¹ cfr. Note til Solvskillingen: Man gav mig en falsk Tofrank; det ærgrede mig at være bleven narret, men snart kom Ideen til et Eventyr om den, og jeg havde da i dette mine Penge igen.

indtil ned imod 1850, og derefter de Eventyr, der giver Udtryk for Digterens Opfattelse af sin Livsførelse, som han jævnt stiller med Tidens Hovedtype for ideel Skæbnegang.

Hovedkilden til H. C. Andersens Barndomshistorie var gennem det 19de Aarhundrede Digterens Autobiografi: Mit Livs Eventyr. Andersen følte fra en tidlig Tid Trang til at rekapitulere sine Oplevelser. 16 Septbr. 1819 meddelte han under Opførelsen af Paul og Virginie paa det kgl. Teater en tyk Madam i Galleriet sit Levnedsløb. I Tyverne nedskrev han et Omrids af sin Historie i et Brev til Konferensraad Collin. 1832 har Louise Collin modtaget en (nu tabt) Oversigt af lignende Art. E. Collin opmuntrer ham i 1835 til at blive ved at meddele ny Bidrag til Levnedsskildringen; i 1837 giver han den franske Literat Marmier; der en Tid var forlovet med en berømt dansk Digters Datter, Materiale til en Biografi, der udkom paa Fransk og i udvidet Skikkelse tillige paa Tysk og Dansk (Københavns Morgenblad 1838). I 1845 sendte han Dr. Petit (Student fra Sorø 1828) i Hamburg Stof til dennes Lebensskizze (udk. 1846); i 1847 kommer en af ham selv affattet Biografi som et særskilt Bind af samlede Værker, udg. af Lorck. 1855 udkommer endelig Mit Livs Eventyr, der senere er ført videre, dels af Digteren selv, dels af Collin. — I 1899 udkom Provinsarkivar Wads Afhandling om Andersens Slægt, der indeholder Oplysninger af største Vigtighed, hentet direkte fra Kilderne; i 1905 offentliggør Nic. Bøgh nogle Meddelelser, Digteren har gjort ham i 1873, hvorimellem et Par Træk af overordentlig Interesse. — Foruden disse Kilder, samt hvad der iøvrigt forefindes af Andersen-Litteratur, er til nærværende Undersøgelse benyttet: Andersens egne Værker. Utrykte Kilder, saaledes navnlig Collins Samlinger af Manuskripter og Breve. Arkivalia beroende i Fyens Provinsarkiv. —

I. FARFADEREN.

ANDERSEN havde som Voksen en Sky for at mindes sin Bedstefader, Anders Hansen, kaldet Traes, hvilket ikke er uforstaaeligt, naar man husker, at Digteren ofte havde forekommet sig selv og andre paa Randen af Vanviddet; i Skildringen i Mit Livs Eventyr hæfter man sig navnlig ved, at Traes her siges kun een Gang at have talt til Sønnen og da brugt Tiltalen De; Dr. Villh. Andersen har gjort opmærksom paa, at nævnte Scene er indflettet i Kun en Spillemand, hvor den gale Skomagerkone til Christian siger: Er De ikke Søn af den hellige Lazarus? Rundt om i Andersens Digtning er imidlertid denne Mand benyttet som Model, og vi faar derigennem et noget klarere Billede af ham. Paa det nævnte Sted af K. en Sp. siges: de (Christian og Luzie) saa paa Støtten en gammel Kone med en almindelig Mandfolkehø, hvori var stukket en Fjer af en Soldaterchacot, desuden var Hatten pyntet med gamle Tøjblomster. — Man sammenligne hermed Nic. Bøghs Referat af Andersens Skildring: Om sin Farfader fortalte han, at denne forvirrede Mand gik ud i Skoven og pyntede sit Hoved med Bøgegrene og Blomsterkrans, hængte Blomster ned ad sig til alle Sider og kom saa syngende med fuld Røst hjemad og ind gennem Odense Gader. Denne Skildring af Bedstefaderens Udseende stemmer med Petits Biografi fra 46, der senere skal blive nærmere undersøgt; efter at der er talt om Hans Christians Søndagsture til

Skoven med Faderen, fortsættes: Zu ihnen gesellte sich bisweilen der geistesschwache Grosspapa, seltsam aufgeputzt, mit Blumen auf der Mütze und in einem wunderbar bizarren Anzuge von Kleidungsstücken, die er sich selbst nähte. Es war ein drolliger, alter Kauz, dessen gutmütige Spässe überall Anklang fanden, und dem man wohl manchmal ein derbes Scherzwort verzieh. Zu seinem eigenen Vergnügen pflegte er allerlei Spielzeug von Holz zu schnitzeln, schrecklich verzerrte Menschengesichter und fratzenhafte Tieresgestalten, mit welchen er von Dorf zu Dorf spazierte. Det fra andre Steder ukendte Træk, at Traes syede sine Klæder selv, er udentvivel ægte. — Den Sans for allehaande smaa Færdigheder, som Andersen var bekendt for, var utvivlsomt opelsket i ham af Faderen, der atter i saa Henseende efterlignede sin Fader. — Allerede saa tidligt som 1822, i Novellen: Genfærdet ved Palnatokes Grav, findes Bedstefaderens Ydre benyttet i Beskrivelsen af gale Stine fra Broby: En pjaltet, forreven Hvergarnskjortel hang løst om de store, magre Lemmer; rundt omkring havde hun heftet visne Martsvioler ved Hjælp af nogle Gjerdetorne; Haaret var prydet med alle Couleurer Tøistrimler, som tabte sig under en gammel smudsig Straahat, der var udpyntet med lange Hane-fjer og deslige.¹

I Eventyrene findes han bl. a. i Nabofamilierne: Inde i Bondegaarden stod der en gammel Karl, der forstod at lave Sæbe til Skægget og til Hænderne, Sæbe i Kugler og Sæbe i Stykker. Det var saadan en omvandrende, lystig gammel En . . . Op af sin Kasse, hvori der laae de dejligste Farver, tog han en hel Mængde skinnende Bog-guld, og Drengen maatte løbe ind at skaffe et Æg, og af

¹ I 1833 mindes han aabenbart om Bedstefaderen ved et Møde i Bjergene ved Mont Blanc: Der gik en vanvittig Kone, med Kornax og Blomster i Hatten.

det tog han Hviden, og den smurte han hele Fuglen over med, og klinede saa Bogguldet paa, saa var Spurvermoderen forgyldt, og Sæbemanden tog en rød Lap, han rev den af Foret i sin gamle Trøje, klippede Lappen til en takket Hanekam og klistrede den paa Hovedet af Fuglen. — Med saadanne Kunster har den gamle Landstryger gjort sig yndet hos Bønderne: den forgyldte Spurv er for Andersen blevet et Symbol, saaledes i Fugl Fønix¹. Et Rids af Bedstefaderen findes endvidere i Under Piletræet i den Gamle, der sælger Honningkagefigurer: den ene er et Mandfolk med Hat, den anden en Jomfru uden Hat, men med en Klat Bogguld paa Hovedet; dette Par er en Erintring om Traes' Kunstværker. — Som man ser, kommer der af denne forvirrede Mand et mere menneskeligt og tiltalende Billede frem, der iøvrigt meget vel lader sig forene med, at Sønnen under Opvæksten var skræmt af hans Særhed. —

Den mærkeligste Skildring af Bedstefaderen, et formeligt Monument over Anders Hansen, er Eventyret »Holger Danske«.² Den gamle Billedskærer, der sidder hos sin Søn og Sønnekone i den lille Stue »med Hylden, hvor der laa gamle Bøger, hvor alle Holbergs Komedier laa, de, som saa tidt vare læste« og hvor den lille Dreng, Sønnesønnen ligger henne i Sengen bag det blomstrede Omhæng, det er Traes, fremstillet gennem sin særlige Evne Billedskæreriet, der denne Gang nævnes uden Omskrivning med Sæbestykker og Kagemænd, og netop erindret formedelst denne Evne.

¹ cfr. ogsaa Kun en Spillemand. Kapitel 7.

² I en lille Biografi af Andersen 1851 ved Caroline Peachy siges: a likeness of his half-witted grandfather, a harmless old man, who lived in a small house, spending his time in carving figures out of wood, may be found in the legend of Holger the Dane. — Oplysningen maa stamme fra Andersen selv.

Denne Skildring er en smuk Prøve paa Andersens Evne til ud af et grovt Stof at fremstille det rene, afklarede Ideindhold, uddraget og rensat for al jordisk Tilsætning, en Apoteose af det ophøjede han opfattede i, hvad der for andre var ringe. Det synes at være en Modsætning til, men er i Virkeligheden betinget af hans Evne til, selv hvor hans Sind var nok saa rystet, at se Tingen med fuldkommen Skarphed og fæste den paa Papiret i Udtryk, der hverken lagde til eller trak fra. Saaledes beskriver han i sin Dagbog fra Slagelsetiden¹ en lille Veninde, Grete Pedersens Lig saaledes: Hun var slet ikke smuk længer: gule Kinder, indfaldne Øjne, sorte Læber og en spids Næse saa man nu; et Gevant af Kypresser og Myrter i Haaret prydede hende, en lille Bouket holdt hun i den ene Haand, gamle Pedersen stod i Døren og stirrede sørgmodig paa Liget. Trods sin Frygt har han med et Blik taget et Øjebliksbillede af Scenen. — Fra den første, store Rejse stammer en Notits som denne: 6 Jan. 34. Var hos Küchler og blev malet; medens jeg sad, kom en ung Model paa 16 Aar med sin Moder; Küchler sagde, at han vilde se, hvorledes hendes Bryst saa ud. Pigen syntes lidt undseelig over at jeg var der, men Moderen sagde: Snik, snak! og løste hendes Kjole, tog den med Særken helt ned om Maven paa hende, der stod hun nu halvnøgen, noget mørk i Huden, lidt for magre Arme, men smukke, runde bryster; idet Moderen blottede hende, følte jeg mit hele Legeme bæve; Küchler saae, at jeg blev bleg, og spurgte mig om jeg fik ondt. — Skønt han er ved at segne, ser han nøjagtigt og i Detalje alt, ogsaa de spinkle Arme. — Ud fra en saadan Evne til at ramme hver Enkelthed midt under den største Bevægelse, en Ædruelighed i Beskrivelsen, der f. Eks. af Øhlenschlæger (i 20erne) hebrejdedes

¹ Udeladt af E. Collin. .

ham som poesiforladt, er det at han, formedelst sin fuldkomne Sikkerhed i Grundlaget, formaar at stryge alt det forstyrrende, det grove, naar han vil give et Ideal-Billede, og alligevel bevare Ligheden, Figurens Princip.

II. FARMODEREN.

I M. L. E. siger Digteren: Jeg var min Farmors Glæde og Lykke. Hun var en stille og højst elskelig gammel Kone, med milde blaa Øjne og fin Bygning . . . Jeg saa hende aldrig græde, men hun sukkede stille og fortalte om sin Mormor. — Da Hans Christian forlader Odense, staar hun ved Byens Port: hun tog mig om Halsen, græd uden at sige et Ord — saa skiltes vi ad! Jeg saa hende aldrig mere, hun døde Aaret efter. Denne sidste Bemærkning er forkert — mærkelig nok; men Andersens Kronologi er i det hele vaklende; hun døde, som af Wad oplyst, først 1822. Et noget andet Billede faar man af Nic. Bøghs Optegnelser: Han (Andersen) skildrede sin bondeklædte Farmoder som ærekær og forfængelig; hun talte altid om, at den ulykkelige Hans Chr. vilde have udviklet sig til noget ganske andet, hvis hendes Bedstemoder var blevet i Cassel hos sin fornemme Familie og ikke var rendt bort med den Komediantspiller. — Dette om Digterens Udvikling genfindes i M. L. E. og røber en betydelig Begrebsforvirring, idet den adelige Dame forudsættes at skulle blive Tipoldemoder til Hans Christian, uanset hvem der blev hendes Mand. M. L. E. meddeler, at hun giftede sig med Eventyreren, men Bøghs Fremstilling, at hun lod sig bortføre af ham, stemmer med tidligere Biografier af Andersen. Sagen er for Resten ganske uden Interesse, da det er lykkedes Wad at bevise, at hele Historien er een Usandhed

fra Ende til anden; han godtgør, at nævnte Tipoldemoderhed Karen Nielsdatter og var gift med en Postrider i Assens. Dette er ikke den eneste Upaalidelighed i Skildringen af Faderens Familieforhold. Hans Fader siges at have været Gaardejer; i de forskellige Biografier er dette fremsat i skiftende Udtryk, men Meningen er uomtvistelig; Biografien i Kbh.s Morgenblad 1838 siger: Andersens Bedsteforældre ejede en Gaard paa Landet; men Wad har fremdraget Beviser for, at han var Skomagervend. Biografien fortsætter: Der tilstødte dem alle mulige Ulykker; M. L. E. nævner disse: Kvægsyge, Gaardens Brand; for at bringe Sagen paa det rene har jeg gennemgaaet Vends Herreds Tingbog uden at finde et Ord om noget Politiforhør i Anledning af en saadan Brand: men et Forhør skulde afholdes over Ejendommens Beboere. Hvad Kvægsygen angaar, saa er der 21 Okt. 1785 udstedt Plakat om Ophævelse af Bestemmelserne mod Kvægsygen, og 2 Jan. 88 oplæses Forordning om Repartition af Kvægsygeforanstaltningernes Bekostning paa Hartkornet. Da Bedsteforældrenes Bryllup havde staaet December 81 og de flyttede til Odense 88, synes Kvægsygen ikke at have kunnet være mellem de sammenstødende Ulykker, der førte Familien fra Landet ind til Odense. — Den største af Ulykkerne, siger A., var at Bedstefaderen mistede sin Forstand; naar han imidlertid i Odense kunde arbejde paa Værksted 1793 (Wads Afh.), kunde han vel ogsaa passe et Landbrug, hvilket dengang ikke krævede stor Omtanke.

Naar jeg har fremdraget disse Enkeltheder, er det for at vise, at alt, hvad Andersen fortæller om sin Faders Familie, er upaalideligt. — Men hvem er Kilden? Hvem andre end Bedstemoderen. Hendes Mand var gal; hendes Søn døde 1816, og i Tiden derefter er antagelig den ene Krønike efter den anden skudt frem; thi der er for mig ingen Tvivl om, at Bedstemoderen har dannet disse Opdigtelser

og brugt dem som sit Værn mod den haarde, stadig skrapere Virkelighed gennem hendes sidste Leveaar. — Har Andersen været i fuldkommen god Tro, da han meddelte disse Historier? Maaske ikke aldeles; i alle Tilfælde ikke for den besynderligstes Vedkommende, Cassel-Krøniken. — Jeg støtter dette paa, at Andersen ikke noget Sted i sine Dagbøger, naar han paa Stedet nedtegner sine daglige Tanker og Oplevelser, ved Opholdene i Cassel nævner et Ord om sin Tipoldemoder og hendes Hjem. — Og vel er i K. en Sp. Naomis Livsskæbne tildels en Gendigtning af Bedstemoderens Beretning; men hendes Forbindelse med Ladislaus svæver ganske i det romantiske; nærmest træder Andersen Emnet i »En Historie fra Klitterne«, hvor den fattige Skibsdreng uden at vide af det, sidder udenfor sin Slægts Palads i Spanien; men denne smukke Fortælling er stærkt paavirket af Blicher, der har behandlet lignende Emner. — Som sagt, jeg tror, at Andersen har haft en vis Tvivl overfor denne Historie; den er ikke en Del af hans Mindeskat, men et Curiosum. — Maaske er der i Bestillingen Landstingsrider, der i »Agnete« nævnes som Spillemanden Hemmings Fremtidsudsigt, nedlagt et Minde om hin Postrider i Assens; muligt at Bedstemoderen har ladet Gøgleren ende i en saadan Bestilling paa Fyen. — Endnu staar tilbage at forklare, hvorledes Bedstemoderen har faaet fat i den mærkelige Historie med Byen Cassel; jeg mener at have fundet Løsningen i følgende: Andersen har oplyst (i M. L. E. og til Bøgh), at hans Forældre ejede en Roman, nemlig Der Sonderling af Lafontaine [Dansk Oversættelse: Den Særsindede, ved E. L. Grüner]; den blev læst højt hjemme, og Marie Skomagers satte overmaade Pris paa den og foretrak den langt for sin Mands Bøger. I Kun en Spillemand er Hesten Sonderling opkaldt efter denne Roman. — Det er en halvt slibrig, halvt rørende Bog fuld af Kraftscener; at Marie Skomagers fandt Smag i den, er

ikke saa underligt; her forekommer bl. a. en Marie med et uægte Barn; hun begæres til Ægte af en ung Mand; der siger: »Marie, dersom jeg ikke kendte Dem, vilde jeg sige, De var forfængelig, De gjorde sig kostbar! Jeg beder Dem, forklar Dem tydeligere! De vanære en Mand? De? Marie med Deres Hjerter, med Deres Forstand? De, med Deres yndighedsfulde Skabning? Ved Gud, Marie! jeg forstaar Dem ikke! At De er Moder? O Marie! at De var et Menneske, som havde et følsomt Hjerter? Ak Ungdom, Taknemmelighed, Uerfarenhed gjorde Dem svag imod en elsket Ynglings Forførelse! o. s. v. Bedre Forsvar for sin Ungdoms Letsindighed har hun ikke kunnet ønske sig¹. — Men i denne Bogs 2den Del optræder en fornem Herre i Cassel, ved Navn Hr. v. Stralo, hvis Søn hemmelig gifter sig med en Guvernante; det er vistnok denne udførlig berettede Episode, der har ladet Bedstemoderen ombytte Assens med Cassel, maaske støttet til, at hendes Slægt paa Mandssiden var indvandret fra det Tyske. — Det Indtryk, jeg faar af denne ideale Bedstemoder, er altsaa dette: en forfængelig Natur, der tager sig hvert Sammenstød med en haard og nøgen Virkelighed nær; Mandens Sindsforvirring, tunge Kaar — andet er der ikke i Vejen fra først; senere kommer Sønnens Skæbne og Ægteskab til som et nyt Tryk; de frygtelige Aar efter 1807 skabte en stadig voksende Trang og Nød i alle Hjem; den opvoksende Sønnesøn er nu hendes Forfængeligheds Genstand, og heller ikke han synes at skulle naa frem; da skaber sig bag disse blide, klare Øjne Familiefantasier, der giver Trøst i Genvordighederne, og paa Basis af dem nyder hun dobbelt, og

¹ I Farfaderens Familie var der ogsaa braadne Kar: Ifølge Kirkebogen for Sct. Hans Sogn i Odense fødte 9 Sept. 1766 Gedske Nomensdatter en uægte Datter Anne Margrethe. Hun var Datter af Nomen Nomensen, altsaa Søster til Bedstemoderen. Barnefaderen var Kyrasser Rasm. Rasmussen.

som kun en Kvinde kan det, sit Martyrium. At hun har forgudet sin Sønnesøn, det har vi hans taknemmelige Ord for; at hun i de afgørende Øjeblikke havde sin Tanke henvendt paa sig selv og ikke paa Barnet, det ses af hendes Ord til Drengen, da han ligger syg af Mæslinger: »Det var godt, om du maatte dø nu!«¹ Det er Martyriet hun paa Forhaand nyder. Da Sønnesønnen skal gaa paa Fabrik, følger hun ham grædende derhen; det var ikke fint nok, at hendes Barnebarn skulde gaa paa Fabrik. Da Hans Christian forlader Byen, staar hun taus og ser paa ham; hendes Tanke er beskæftiget med egne, vigtige Sorger; hun glemmer ikke sig selv for at gøre ham Vejen lettere. Bag de blaa Øjne er en snæver Sjæl, der lader Skæbnerne omkring sig betyde Fremgang eller Tilbagegang for hende selv og intet andet. — Jeg skal slutte med et Citat fra en af Digterens Dagbøger fra 1845, idet jeg føjer til, at der ofte i Optegnelserne findes fortalt Ting, der tager deres Betydning fra de personlige Sammenligninger, Andersen uddrager deraf: Jansen fortalte, at Madame Sonntags, ♂: Grevinde Rossis, Bedstemoder, havde været Horeværtinde, og denne gamle Rufferske gav Mad. Sonntag i sin Glans en Serenade; hun maa have elsket denne gamle Bedstemoder. Generaler og fornemme Folk stod udenfor med for at høre. — Ved Nedskrivningen af dette har Andersen sagtens ogsaa tænkt paa andre Ting i sin Familie; men Farmor er med deri.

I Eventyrene genfindes hun, som bekendt, vistnok i Den lille Pige med Svovlstikkerne; hun er fremstillet i overideal Skikkelse, i samme Virksomhed som Engelen i Eventyret af samme Navn, bærende det døde Barn op til Gud. Hun savner imidlertid her sit Kendingsmærke, Øjnene, der er det bærende i Eventyret Bedstemoderen. — I sine Bemærkninger til dette Eventyr siger Andersen: Man

¹ Det maa dog bemærkes, at A. fejlede mere end Mæslingerne. Se nedenfor.

gjorde mig opmærksom paa, at denne Skildring havde Lighed med et Digt af Lenau, jeg fandt det samme, da jeg læste dette, og lod derfor Lenaus lille Digt sætte som Motto, da Historien første Gang blev trykt, jeg tror i Portefeuillen; man saa altsaa, at jeg vidste, her var Lighed, men dog ikke troede at burde forkaste mit skrevne. — Man vil se, at der ikke der siges direkte, at Andersen ikke har kendt det omtalte Digt; og det fremgaar ogsaa af et efterladt Manuskript i Collinske Samling, at det har han. Indholdet af dette Udkast, der maa anses for ældre end Eventyret, er æstetiske Betragtninger: den brede, udtømmende Skildring forkastes, altsaa f. Ex. Hverdagshistorierne; Digtningen bør vælge den knappe Form, der sætter Fantasien til at arbejde selvstændigt videre; som Prøve paa denne Art Poesi gengives derefter vedkommende Linier, der her henføres til den rette Forfatter, Anastasius Grün, (men er galt oversat): Jeg har en gammel Bedstemoder, og hun har en grumme gammel Bog, og i den ligger et Blad, der er saa gammelt, saa gult og skrumpent, som Bedstemoders Arme og Hænder; det maa være mange Tider siden det blev plukket og var grønt; da havde hun vist ogsaa smukke hvide Arme og Hænder. Hver Gang hun seer paa det Blad, saa græder hun saa meget!

Der er ingen Tvivl om, at disse Linier er Stoffet til Eventyret, i hvilket Andersen har givet Udtryk for de Tankeforbindelser, som Verset har fremkaldt hos ham; han fremstiller i lidt for almindelige Træk de Forestillinger, som det tørrede Blad (i Eventyret den Andersenske Rose) kalder paa: Skoven; den unge Bejler —; gennem Blomsten og dens Duft vækkes Minderne, som i Hyldemor. Denne Skildring overgydes med Glans fra de Øjne, som han gennem sit hele Liv erindrede: hendes Øjne, de skinner ligesom to Stjerner, de er saa milde, saa velsignede at se ind i (cfr. i Den lille Pige m. Sv.:

Mormor, saa klar, saa skinnende, saa mild og velsignet); og naar han ser de Øjne for sig, maa han genkalde sig, hvad Hauch omtrent ved denne Tid skrev ham til om sin lille Pige, der var død: Hun havde et Par Øjne, som viste, at hun havde Ret, da hun engang sagde: Alle kan dø, men Øjnene, de kan aldrig dø. — Over Døden bygges da sidste Del af Eventyret; den blideste, roligste Død skildres her: Hun sad i Lænestolen og fortalte en lang, lang dejlig Historie: »Og nu er den ude«, sagde hun, »og jeg ganske træt, lad mig nu sove lidt«. Og saa lagde hun sig tilbage og hun trak Vejret, hun sov. (Dette »hun trak Vejret« er et fuldkomment Udtryk for den gamles Mid-dagshvile; en anden Art Sovelyd har han med et ypperligt Barneudtryk gengivet i Snedronningen: Den lille Røverpige sov, saa man kunde høre det.) I denne blide Død er den dæmpede Tone fortsat, som hviler over hele Eventyret; men Erindring om Farmor er det ikke.

Derimod er der Barndoms minder i den følgende Skildring, der søger at betage Børnene Skrækken for Døden: En Død veed mere end alle vi Levende vide, den Døde kender den Angest vi vil føle for noget saa sælsomt som det, at de kom til os; de Døde er bedre end vi alle, og saa kommer de ikke. — Da Faderen laa for Døden, blev Sønnen sendt til Dalum udenfor Odense for at raadspørge en Spaakone; hun sagde, at hvis Faderen skulde dø, vilde han vise sig for Sønnen paa Hjemvejen; og mens Drengen vandrede hjem til Odense, var det hans eneste Trøst, at Faderen, der vidste hvor bange hans Søn var af sig, ikke vilde nænne at vise sig for ham. — Af meget forskelligartede Enkeltheder er dette lille Stykke Prosa bygget op, men sit Lys henter det fra Cathrine Nommesens blide, blaa Blikke.

I Snedronningens tredie Historie fortælles der om lille Gerdas Vandring ud i Verden for at søge efter sin Legebroder; hun glider ned ad en bred Strøm, til hun kommer til en vidunderlig Kirsebær-Have, hvor der er et lille Hus med røde og blaa Vinduer, for Resten Straatag og udenfor to Træ-Soldater, som skuldrer for dem, der sejler forbi. — Strømmen er Odense Kanal, og Haven er Bogtrykker Iversens Landsted, Mariehøj i Tolderlund. I »Brudstykke af en Udflugt i Sommeren 1829« (Københavnsposten 1829) skriver han om dette Landsted følgende: Rundt om træffer man paa Inskriptioner og Hvilesteder, Kanalen gaar tæt forbi; Landevejen mellem Odense og Bogense løber paa hin Side Kanalen og ligefor Næsbyhoved Skov og Vandmølle. Tidt sad jeg som lille Dreng her paa Vejen og saa over paa det lille Batteri i Iversens Skov; og ønskede da saa gerne at kunne komme ind i den store Vagt, ret at bese Trægrenaderen i Skilderhuset samt Trommen og de mange Geværer. — Der er kun den Forskel, at Iversen »havde gjort sig meget fortjent ved at tillade enhver at spadsere der«, medens Haven i Eventyret er en aflukket Armidas Tryllehave; Herskerinden er en gammel Kone, der støtter sig paa en Krogkæp: hun har en stor Solhat paa, og den er bemalet med de dejligste Blomster. Det er morsomt at se, hvad Illustratorerne har gjort ud af denne Hat; de har af Digterens Ord faaet ud, at den maatte være noget mystisk og mærkværdigt. Som det ses af Vedel Simonsens Optegnelser (Saml. til Fyens Hist. og Topogr. X, 82), var saadan en Solhat et Stykke malet Pap, bøjet sammen i Kyseform, og bares almindelig om Sommeren af Bønderkonerne baade paa den af Simonsen skildrede Tid (Slutn. af 18 Aarh.) og langt senere. En saadan malet Papkyse har den bondeklædte Farmor baaret, naar hun syslede i Haven. Ifølge Mit Livs Eventyr havde hun en Have at passe ved Hospitalet; sagtens

var det Portnerens Have; denne havde i Halvfemserne faaet tillagt et lille Stykke Jord. Denne Portner hed Gormard og var den fineste af Hans Christians Faddere; uden Tvivl er det Bedstemoderens honette Ambition, der har gjort sig gældende ved Valget af denne Fadder, som hun ved sin Forbindelse med Hospitalet har kunnet formaa til at gøre Skomageren den Ære. Medens altsaa de ydre Linier af Haven i tredje Historie er Mariehøj, har han hentet den Stemning, der præger Billedet, fra Haven ved Graabrødre Kloster, og i »Konen, der kunde Trolddom«, har Andersen med smaa Midler givet en rammende Skildring af den gamle Kone, som gerne vil beholde lille Gerda for sin egen Fornøjelse og derfor søger at standse Barnet paa dets Vej ud i Verden; som Gerda har han i Sommeren efter sin Konfirmation siddet i Haven ved Klosteret, hvor hun syslede omkring og med stilfærdige Midler søgte at holde paa ham, indtil Efteraaret kom og med det den Stund, da Hans Christian drog ud fra sin Fødeby og bort fra den lukkede Have (cfr. dog ogsaa den gamle Dame, der i Kun en Spillemand og De røde Sko sættes i Forbindelse med Halvsøsterens Skæbne).

III. FADEREN.

Hans Andersen var født i Aalsbo 14 December 1782; han kom med sine Forældre til Odense 1788, blev sat i Skomagerlære og blev Svend, giftede sig 1805 og havde Bopæl i Hans Jensensstræde, hvorfra han efter Sønnens Opgivelse flyttede et halvt Aar senere. Naar denne meddelelser, at han herfra kom ned i Munkemøllestræde, er dette ikke rigtigt. Som før bemærket, er Andersens Kronologi ikke aldeles sikker; i dette Tilfælde har han naturligvis ikke kendt den rette Sammenhæng. Af Be-

folkningslister for Odense eksisterer endnu fra hin Tid Mandtalslisten for 1 Februar 1801, endvidere Hussøgningslister fra 1807—12, samt for 1818—19. — I Listen for Januar 1807 staar som boende i Klaregaden Nr. 310 (mellem Vestergade og Kirkestrædet) Hans Hansen Piber og Kone; dette er Digterens Forældre; et halvt Aar senere træffes de paa Klingenberg 645 a (Huset i Munkemøllestræde, hvor H. C. A. tilbragte største Delen af sin Barndom); Aaret efter og til Januar 1812 (den sidste af denne Række Hussøgningslister) opføres Faderen som Hans Andersen Piber¹. — I nævnte Lister er han den eneste, der tituleres Piber; men i Sct. Knuds Kirkebog anføres for 1811 som Fadder Piberen Steen ved de unge Karles Korps. Dette frivillige Korps hentede væsentligst sit Mandskab fra de brede Lag, Haandværkerstanden og lignende, og intet er rimeligere, end at Skomager Andersen har været Medlem heraf; han har altsaa allerede fra 25 Aars Alderen deltaget i militære Øvelser. — Men nu Navnet Hans Hansen. Det synes ikke at kunne udlægges som nogen Fejlskrift, da det findes to Gange; Forklaringen maa da være denne: Skomageren har, da han fik sin Søn døbt, opfattet det som noget mærkeligt, at denne kom til at hedde Andersen som han selv, medens han havde en Fader, der hed Anders Hansen; det er gaet op for ham, at han efter samme Regel skulde have hedt Hansen til Efternavn, og han har da paa egen Haand forandret sit Navn — indtil han atter vendte tilbage til sit Døbenavn, maaske fordi

¹ Faderens Bedstefader, Nommen Nommensen, var Tambour; en Onkel til ham, ogsaa en Nommensen, var blind Spillemand og stod om Sommeren i Fruens Bøge og gned Violinen — om Vinteren havde han Stade paa Skræder Wicks Hjørne. — Denne Meddelelse har jeg fra en Frk. Poulsen. Datter af Maren Pedersen, som var født i Vissenbjerg 1801 og havde tjent hos en Farver i Nedergade, hvor Andersen var Ærindedreng. Spillemanden i Fruens Bøge er af A. omtalt i Beskrivelsen af Odense 1829.

han blev opmærksom paa, at naar han kaldte sig Hansen, saa blev det galt med Sønnens Efternavn. — Jeg har behandlet dette Træk, fordi det, saa ubetydeligt det er, er betegnende for Manden — han har været et af de underlige Mennesker man undertiden træffer blandt Almuen, der er tilbøjelige til Grublerier; de har altid et og andet at spekulere over, som fornøjer dem og optager deres Tanker fuldkomment; samtidig er deres Sind delt mellem Selvbehag og Mismod over en forfejlet Løbebane; til Sønnen har han fortalt, at der, da han var Dreng, var Tale om at lade ham studere; det er et stort Spørgsmaal, om der er mere i dette end i hans Moders Storhedsdrømme. —

Utilfredshed med Stillingen bragte engang Andersens Fader til at foretage et Skridt til Forandring, hvorom Andersen selv fortæller i *Mit Livs Eventyr*: Paa en af de fynske Herregaarde søgtes en Skomager; denne skulde nedsætte sig i Landsbyen tæt ved og der have frit Hus, en lille Have og Græsgang til en Ko; ved dette og ved sikkert Arbejde fra Gaarden vilde han kunne slaa sig igennem; et Prøvestykke blev givet min Fader; der sendtes ham fra Gaarden et Stykke Silketøj, selv skulde han levere Læderet og sy et Par Dansesko. — Endelig blev Skoene færdige; vi saa paa dem hjemme med højtidelig Følelse, de skulde afgøre hele vor Fremtid. Fader tog dem i sit Lommetørklæde og gik; vi sad og ventede ham komme hjem med glædestraalende Ansigt; han kom, bleg og forbitret; den naadige Frue, sagde han, havde ikke engang prøvet Skoene, men straks set ilde paa dem, sagt, at Silketøjet var spoleret, og at han ikke kunde antages; »har De spildt Deres Silketøj,« sagde min Fader, »saa kan jeg finde mig i at spilde mit Læder!« og han havde taget sin Kniv og skaaret Saalerne fra! — Værd at bemærke er, at der ikke meddeles noget om, hvad der foretoges fra Herskabets Side efter Skomagerens Bravade. Historien er

ellers i Hovedsagen rigtig: i Fyens Stiftstidende for 20 Juli 1810 havde Grev Ahlefeldt-Laurvig til Langeland (Fyen er altsaa forkert) indrykket Avertissement af dette Indhold¹; denne Greve var Chef for Odense Dragoner og boede store Dele af Aaret i sin Gaard »Mageløs« paa Vester-gade; her er Skomageren bleven tilsagt at møde med sit Prøvestykke. — En skuffet Mand var Hans Andersen, misfornøjet, urolig, ærgerrig som sin Moder. Utilfreds med sin Stilling, med sit Ægteskab, tiltroende sig selv store Evner, snart seende sit Maal i et stille Landsbyliv, snart i Studeringer, snart i vældige Krigsbedrifter. Denne Uro har han indplantet i Sønnens Sjæl; den voldte denne utalte Plager et Liv igennem, men holdt ham til Gengæld bestandig i Svingninger, bestandig paa Vej af Sted i evig Stræben. —

I Tiden 1810—11 har Hans Andersen været i stigende Uro; tilsidst opgav han den jævne Jord under sine Fødder og sprang Soldat. — Dette Skridt var forberedt ved Spaniernes Ophold paa Fyen og ved hans Deltagelse i de unge Karles Øvelser; derimod er Andersens Fremstilling, naar han sætter Faderens Forandring af Haandtering i direkte Forbindelse med Begivenhederne 1813², ikke korrekt. I Collinske Samlinger opbevares nemlig Hans Andersens

¹ En Skoemager, som fuldkommen forstaaer Professionen, er flittig og forresten er en ordentlig og skikkelig Mand, kan til næstkommende 1ste November erholde et beqvemt indrettet Huus med tilhørende Hauge her i Byen, til fri Beboelse og Afnytning, hvor han vil finde Leilighed ved Arbeide tilstrækkelig at kunne ernære sig og Familie. Hvo som maatte ønske ovenmeldte Etablissement, ville henvende sig til mig; men da det er mig vigtigt at boesætte en duelig og brav Mand, saa nytter det ingen at melde sig, som ei kan forevise paalidelige Attester, at han virkelig besidder de foreskrevne Egenskaber.

Tranekjær Slot, 16. Juli 1810.

Greve af Ahlefeldt-Laurvig.

² Krigsbegivenhederne i Tyskland opfyldte ham (M. L. E.).

Afregningsbog som Soldat. Den udviser paa Kreditsiden for 1812: Tilkommer i Undermunderingspenge fra 1 Jan. til 16 Dec. i 199 Dage 4 Rd. 54 Sk.

Douceur 5 Rd.

9 Rd. 54 Sk.

Modtaget derpaa:

I Vahre 7 Rd. 36 Sk.

Douceur 5 Rd. (udbetalt 4 Juli)

12 Rd. 36 Sk.

Skyldig 2 Rd. 78 Sk.

Liquideret og betalt den 15 Jan. 1813.

Linstow.

Regner man 199 Dage tilbage fra 16 Dec., kommer man til 1 Juni. Dividerer man 199 ind i 4 Rd. 54 Sk., faar man $2\frac{1}{5}$ Sk. — Resultatet bliver altsaa, at Hans Andersen er indtraadt i Tjenesten fra 1 Juni 1812. Iblandt de enkelte Poster af Undermunderingsudgifter er da ogsaa den første dateret 1 Juni og lyder paa: et Par Sko, graa Trousers, hvide Støveletter, Halsbind. — For 1813 tilkommer ham for tjenestgd. Undermundering 365 Dage à $3\frac{3}{5}$ Sk. =

13 Rd. 66 Sk.

Fragaar for Undermund. 4 — 46 —

Tilgode 9 Rd. 20 Sk.

Liquideret og betalt d. 8 Marts 1815.

Linstow.

Endvidere er den 25 Juni udbetalt Douceurpenge 5 Rbdrl. Godtgørelsen er altsaa forhøjet fra $2\frac{1}{5}$ Sk. til $3\frac{3}{5}$ Sk. daglig, og denne Forhøjelse er indtraadt 16 Dec. 1812, hvorfor Regnskabet for 1812 stopper op ved denne Dato.

Endelig kommer 1814:

Tilkommer for 20 Dage à $3\frac{3}{5}$ Sk. » Rd. 72 Sk.

Tilgode _____ 72 Sk.

Liquideret og tillige betalt i Sølv for 1813. 7 Styber.

Linstow.

Disse 7 Styver antager jeg er Godtgørelse for 17—31 Dec. 1812, for hvilke Dage Opgørelse fattedes. — Resultatet bliver altsaa, at H. A. Aalsboe (som han kaldes paa Skiltet af Afregningsbogen) har været Soldat fra 1 Juni 1812 til 20 Jan. 1814; i over et Aar har han ligget i Garnison paa Fyen, nemlig fra Juni 1812 til Sept. 1813; naar Sønnen har tilsløret dette Forhold, har det sin Aarsag i, at han ansaa det, at Faderen blev Soldat for et mørkt Punkt i Barn-domshistorien; i 1837 jævntiller han denne Begivenhed med Farfaderens Sindssygdom og finder det dristigt, at han til sin Biografi har meddelt disse to Kendsgerninger; et mildnende og eventyrligt Skær kastede Deltagelsen i Krigen over denne Episode, og Skomagerens Begejstring for Napoleon er fremstillet som det, der førte ham ind paa den militære Løbebane. —

Det er lykkedes at finde yderligere Oplysninger om dette Afsnit af Faderens Liv i Krigsministeriets Arkiv; i Stam-Roulle for Hans Majestæt Kongens Regiments 3die Bataillon¹, hvori befindes de vækkelig i No. staaende Mandskab Overcomplete Underofficerer og Gemeene samt den senere befalede Jæger-Afdelning ved de 4 Musqueteer Compagnier desuden det Indgaaete Jæger-Compagnie, forfattet 1811, vedligeholdet ved Bataillonon til Aaret 1816 — findes under 3 Kompagni: Nr. 136 Odense Amt. Lægd 55. Navn Hans Andersen. Fødested Aalsboe. Alder 29 Aar.

¹ Linstow, der underskriver Afregningsbogen, var Chef for 4de Bataillon.

Højde 63 Tommer. Opholdssted Odense. Infanterist. Gift og Indsidder. (Han var fyldt 29 Aar 14 Dec. 1811; Højden stemmer med Sønnens Meddelelse til Bøgh, at han var en lille Mand). —

Andersen siger, at Faderen lod sig hverve; det er mindre rigtigt, og han vidste Besked om det virkelige Forhold; i Linien ovenover staar i Rullen: Musqv. Gregers Hansen. Odense Amt. Lægd 55. Fødested Hverringe. 31 Aar. 68 Tommer. Opholdssted Wibye. Infanterist, ugift. Efter Kongel. Resolution af 4 Mai d. A. leiet den i samme No. staaende. At Skomageren var Stillingsmand stemmer med Fremstillingen i »Kun en Spillemand«, der paa dette som paa andre Punkter viser sig at overgaa M. L. E. i usminket Fremstilling af Forhold og Begivenheder i Barndomshjemmet. — 3 Sept. 1813 faar han Penge til Skosaaler og Skjorte; det er aabenbart ved Afmarchen til Holsten han ekviperer sig; Andersen omtaler, at han ved Faderens Afrejse laa syg af Mæslinger; i Fyens Stiftstidende for 8 Juli 1812 omtales da ogsaa en Mæslingeepidemi i Odense, der til at begynde med optraadte mildt, men senere hen paa Aaret blev alvorligere.

I Januar 1814 sad den hjemsendte Soldat igen i den lille Stue paa Klingenberg; Hustru og Søn forfærdedes over den Forandring, der var indtraadt i hans Udseende. Da Andersen i Slutningen af Trediverne begyndte at ordne sine Barndoms minder, stod det for ham, som Faderen var død i 1814, kort efter Hjemkomsten fra Krigen. (Saaledes i Københavns Morgenblad 38 og i Petits Biografi 46). Disse tunge Dage, der fører mod det uafvendelige og forudsete, er siden efter for ham som en ond Drøm; han ser den blege og udtærede Mand ruge over sine Skuffelser, til Døden frier ham; bagefter kan han ikke forstaa, at dette Afsnit kan have udgjort to Aar. — April 1816 døde Faderen. — Saaledes som Andersen har skildret ham til Nic. Bøgh:

lille, blond, med rundt Ansigt, finder vi ham intetsteds i hans Værker. Skræderen i »Kun en Spillemand«, hvis Skæbne løber parallelt med Faderens, er for det ydres Vedkommende maaske tegnet efter Andersens Lærer, Carstens. Derimod gengives her det Indtryk, som Faderen ved sin Hjemkomst efter Krigen gjorde, saaledes: Midt i Trængselen ragede en Mand frem med et blegt, sygeligt Ansigt; han stirrede stift paa Christian og nikkede bekendt til ham. »Herre Jesus!« aandede Drengen. —

Om K. en Sp. maa iøvrigt siges, at denne Roman, der i sit Anlæg har en ypperlig Ide, og som er fuld af yderst levende Skildringer, løber ud i Uklarhed, fordi Spillemanden ikke er et Menneske, men den ene af de to Udviklingsmuligheder, hvorom »Historien om en Moder« handler, nemlig den sørgelige; og dette kommer igen af, at Andersen som Grundlag for Typen har benyttet sig og Faderen under eet; paa et Tidspunkt (1836), hvor Digteren endelig var for Alvor bjerget, skriver han Bogen om, hvordan det kunde være gaaet ham og var gaaet hans Fader; Helten er paa een Gang et halvt Menneske og to Mennesker, og det er baade for lidt og for meget. At en digtet Person opstaar ved Sammensmeltning af flere virkelige, hvis Ejendommeligheder sammenstemmes og samles om en enkelt Skæbne, er noget højst almindeligt; men hos Andersen er Sammensmeltningen ofte ikke stærkere, end at man mærker flere Mennesker i den samme Person; dette er selvfølgelig i Romanerne til Skade, og hyppigt træder — som i K. en Sp. — Bifigurer og Livsskildringer langt mere levende frem end Hovedpersonerne, til Skade for Helhedsvirkningen.

I Digterens sidste Eventyrsamling — fra 1872 — gaar han endnu engang helt tilbage i sit Liv for at hente Stof, og han skriver: Hvad Gamle Johanne fortalte. Om det saa er selve Titlen, viser den hen til hans Barndom i Odense; i et utrykt Brev til Andersen fra hans Moder af 13. Okt.

1827 staar: Da jeg veed, at du fordum interesserede dig meget for gamle Johanne, som var hos Bunkeflods [Præsteenken Madam Bunkeflod var en af H. C. A.s tidligste Velyndere], maa jeg lade dig vide, at hun ved Døden er afgaaet. — I Noterne til dette Eventyr skriver Andersen: I min Barndom saa jeg i Odense en Mand, der lignede et Skelet, gul og gusten, kun Skind og Ben; en gammel Kone, der tit fortalte mig Eventyr og Spøgelsehistorier, gav mig Besked om, hvorfor han saa saa ynkelig ud. — Det er sikkert Hans Andersen, der er skildret i disse Ord. Selve Eventyret er bygget over Barndomsminder, hvor Træk fra Bedstefaderen og Faderen, Bedstemoderen og Moderen og ham selv sammenstilles, saa at ingen kraftig Persontegning fremkommer, medens de enkelte Træk let nok lader sig henføre til deres Ophav. —

Endnu staar tilbage at omtale et Glimt af Faderen i hans Dødsstund, som forefindes i Andersens tidligste Produktion, nemlig i Dødningen fra 1829, det Eventyr, der i 1835 omdigtedes under Titelen: Rejsekammeraten. Johannes sidder og trykker den Døendes kolde, klamme Haand mellem sine; Faarekyllingen piber varslende i Krogen, som Andersen beretter det ved Faderens Død. (Underligt er det ikke, at der var Faarekyllinger, for i Nabohuset var indrettet Bageri for Johannes Bager; det andet Dødsvarsel, Isjomfruen paa Vinduet, har givet Navn til eet Eventyr, og er i et andet, Snedronningen, et væsentligt Led i Titelfigures Tilblivelse.) »Den Gamle saae endnu engang med store, stive Blikke paa Sønnen, knuede krampagtig hans Haand og sov hen i Herren.« I disse jævne Ord er Skomagerens Død fortalt: men endnu et Træk er benyttet. I Mit Livs Eventyr fortælles, at en Morgen havde Faderen tre dybe Rifter i Armen, formodentlig af de Søm, der sad i Kanten af Sengen; men Moderen og Nabokonen mente, at det var Djævelen, der havde været der og vist ham sin Tilværelse, fordi han havde

udtalt, at der var ingen anden Djævel til end, den vi bærer i vort eget Hjerte: Nic. Bøgh korrigerer Fortællingen derhen, at det var efter Faderens Død, at dette skete; Moder, Søn og Naboer var lige overbevist om, at Djævelen havde haft Tag i ham den sidste Nat. I Petits Biografi henlægges Begivenheden ligeledes til Faderens sidste Dage; det er aabenbart af Frygt for, at denne Episode skulde synes at fremstille Moderen som ganske forraaet af Overtro, at Sønnen har flyttet den længere op i Tiden; thi »Dødningen« viser, at Nic. Bøghs Fremstilling er den rigtige. Johannes har søgt Ly i en Kirke, hvor en død Mand ligger i en Kiste; da træder to mørke Skikkelser ind; de ler fælt, idet de voldsomt tager fat paa den Døde. Johannes lægger sig imellem; den ene af Mændene giver til Grund for deres Adfærd, at de har laant ham Penge. Han er nu omkommen under Forsøg paa at redde en druknende Dreng. Paa den Maade har han narret dem, men naar de nu har kradset ham lidt, saa vil nok Bladet vende sig, og man vil ryste paa Hovedet og hviske om Satan og hans Engleskare. —

Det er kun paa faa og lidet vigtige Punkter, at Faderens Skikkelse kan eftervises i Eventyrene. Eftersøger man Træk af hans Karakter hos Sønnen, da bliver, som ovenfor nævnt, Hans Christians aldrig hvilende Higen at betragte som beslægtet med Faderens Utilfredshed Livet igennem; dette har Sønnen erindret, at hans Fader gik om opfyldt af stadigt Savn: han ønskede at studere, at rejse, at komme i anden Stilling, og naar han virkeliggjorde sin Stræben, saa var det dog ikke det; Andersens Sjæleliv former sig efter samme Linie; den evige Bølgen akcentueredes ved Farmoderens Paavirkning som Stræben efter noget fint; og endelig efterlignede Drengen trofast Hans Andersen i Lysten til at drømme Dagen hen, fjernt fra den Verden,

¹ Begravelsen har ogsaa adskillige oplevede Træk — ligesom Sanct Knud og Kirkegaarden der omkring er skildret ved Johannes' Bortrejse.

der i det lille Hus var dem saa nær paa Livet. — Fremdeles satte Faderens rationalistiske Tænkemaade stærke Spor i Drengens Sind. Han hørte Faderen i afgjort Tone udtale, at Christus var et Menneske, og at der ikke eksisterede nogen Djævel. Efterhaanden som han blev ældre og mere maatte underkende Moderen som Autoritet, dreves han naturligt over paa den Vantros Parti; gennem Ungdomsaarene var han da delt mellem Moderens ortodokse Fromhed og Faderens kætterske Tilbøjeligheder, som han genfandt hos sit beundrede Forbillede fra Tiden omkring 30: Heine. Han følte sig med Grund ikke tiltalt af Tanken om sit Legemes Opstandelse, og havnede i Slutningen af Trediverne i en vis almindelig Fromhed, der gennem Fyrreerne paa- virkedes af H. C. Ørsteds humanistiske Tankegang, af Jenny Linds stærkt kristelige Anskuelser og af eget voksende Aartal. Uden nogen Sinde at drives ud i Fordømmelsessyge følte han en stedse stigende Trang til at udnytte sin Digtning til religiøs Paavirkning; i Begyndelsen af Halvtredserne gaar han første Gang til Alters efter at han er bleven voksen, og han er næsten overvældet af Højtiden.

Rent legemlig set er Andersen vistnok stærkt præget af sin fædrene Familie; han var nervelidende fra sin tidlige Ungdom; i M. L. E. har han undgaaet at nævne det, men han led Livet igennem under en evig Følelse af noget svigtende, en Underskudsforømmelse, en Mathed, der knækkede hans Legem sammen i alle dets Led, og som kun afløstes af en øjeblikkelig Rejsning af den lange Krop nu og da. Naar H. C. Andersen i sin Digtning er tilbøjelig til at slaa sin Fader og sig selv sammen i eet, er der heri det rigtige, at han af ham havde faaet alle de Egenskaber, der kan splitte Livet ud i Haabløshed for et Menneske. Han havde selv en uhyre Medlidenhed med sin Fader, har han sagt, men sin Moder elskede han.

IV. MODEREN.

I Høsten engang tog min Moder mig med fra Odense til en Herregaard i Nærheden af hendes Fødeby Bogense; Fruen paa Gaarden der, hvis Forældre min Moder havde tjent, havde sagt, at vi dog engang skulde komme der i Besøg; dette havde jeg i Aaringer glædet mig til, og nu skulde det opfyldes; min Moder og jeg brugte hele to Dage til at naa derhen; thi vi maatte gøre Rejsen til Fods. — Saaledes begynder Andersen en Skildring af en Episode, der i M. L. E. henlægges til Tiden mellem Faderens Død 1816 og Moderens andet Giftermaal 1818. Da Arkivar Wad foretog sin Undersøgelse af Andersens Slægtsforhold, fulgte han den her givne Anvisning til at udrede Moderens Oprindelse; men Anne Marie Andersdatter stod ikke opført som født i Bogense By, ejheller i Bovense Sogn ved Nyborg. — 22 Sept. 1799 fik hun med Pottemagersvend Rosenvinge en Datter, døbt Karen Marie; 2 Febr. 1805 blev hun gift med Hans Andersen, samme Aar 2 April fik hun Sønnen Hans Christian. 1816 blev hun Enke; 1818 d. 8. Juli viedes hun, der ifølge Sct. Knuds Kirkebog da var 49 Aar, til den 30aarige Skomager Niels Jørgensen Gundersen. 1822 døde denne, og i August 1833 døde Anne Marie selv, Lem i Doctors Boder, 66 Aar gammel. Af de to Opgivelser paa hendes Alder: 49 Aar i 1818, 66 Aar 1833 faar man ud, at hun maa være født 1767 eller 68.

For om muligt at faa Rede paa hendes Oprindelse henvendte jeg min Opmærksomhed paa den Herregaard, som omtales i det citerede Stykke af M. L. E. Anne Marie skal have tjent hos Fruens Moder; denne Frue maa altsaa forudsættes at være ung samt opvokset og rimeligvis ogsaa født paa Fyen; men der lod sig ikke eftervise nogen Gaard ved Bogense, som passede. Der siges, at Rejsen varede to

hele Dage; men til Omegnen af Bogense var Afstanden ikke mere end knap 4 Mil; Hans Christian var vant til at gaa lange Ture med Faderen, saa Rejsen kan vanskelig have taget saa lang Tid; heller ikke denne Oplysning kommer man nogen Vegne med, og det er et Spørgsmaal, om man nogen Sinde faar Moderens Forhistorie fuldt belyst.

I Mit Livs Eventyr meddeles foruden Historien om Herregaarden kun een Ting: Hun var som lille jaget ud for at betle, og da hun ikke kunde det, havde hun en hel Dag siddet og grædt under en Bro ved Odense Aa; denne Oplysning viser ikke ad Bogensekanten; Anne Maries Forældre (eller maaske kun Moder) maa ifølge dette antages at have boet ved Odense Aa, højst en Milsvej derfra; men herom mere nedenfor. — Jeg gaar nu over til at meddele Udhyttet af mine Undersøgelser; det er ikke stort eller fuldstændigt, men af ikke ringe Interesse for Andersens Digtning. Jeg hidsætter først et løsrevet Blad af en Rejse-dagbog, der findes i Collins Samlinger. Det omhandler 4 og 5 August 1830 og lyder saaledes: Den 4de August. Gik til St. Jørgensgaard, Snubbe Kors. Haven lige for Bregninge Kirke. Man ser Færgestedet; midt i Vandet stod et Riis, som Vartegn. Gik til Klosterhaven; en gammel Kone sad under Æbletræet og læste i Psalmebogen. St. Jørgens Gaard er grundlagt af Gustav Vasas Tante Anna Rønnow, som boede paa Hvidkilde. Klosterhavens Spids er det sydligste Punkt af Byen. Mod Svendborg vise Skibene sig først, som de glede paa Land, det er bag en Arm af Thorseng, som her er med gul Kornager. Til den anden Side tæt ved, ligger med røde Skorstene Fiskerleiet: »Strandhuse«. Iholm er en lille Holm midt i Sundet, hvor i gammel Tid skal have været Jagt. Man øiner Ærø. Fiskergarn udspændt. — I Klosteret er Fruentimmere og Mandfolk, Herren paa Hvidkilde bestemmer Hvem. — I Klokke-taarnet er en Klokke med St. Georg, som kaster Spydet i

Halsen paa Dragen, desuden Madonna. Prædikestolen muret op paa en Graasten. Var paa Mahgaard¹ (syg).

Den 5 August. Hulgaden, her Smugleri og Stevнемøder. Fra Møllegaden seer man ud over Huse i Hulgaden, Fjorden og Christiansminde. Grunden af de øverste Huse lige høi med de dybere liggende. I Møllegaden en Mølledam, Vandmøllen med Hyllebuske over Faldet. I Gaden høie Trapper, Kanapper og fromme Indskrifter paa Dansk og Latin. (Var hos Brandts). For 18 Aar siden gik Kjøbmands Konerne her med uldne Nattrøier, Mændene med Skindpels. Brudefolk bleve fulgte hjem af Gjæsterne med Larterner eller Fakler (igaar i Frue Kirke, her har staaet 7 Altre i Katholismens Tid, for 18 Aar var paa Vægene malet en Moses og Aron, de tittede endnu frem bag Kalken. Altertavlen er af Ekkerberg; Christus i Getsemane, Øiet er fuldt af Tillid og Smerte: »Tag denne Kalk fra mig!«) I Dag² sank i Hullet i Hebers Have; herfra seer man forbi Christiansminde til Hestehaven, hvor pinieagtige Træer hæve sig over den lavere Skov (lige for ligger Thurø, til Venstre Thorseng). — Nicolaikirke i Hovedgangen til Venstre, et gammelt stort Maleri, givet af en Christian Morsing, Præst paa Thorseng, da hans Kone døde, han og hun staae med to Døttre (een voxen) og 7 Sønner, der ligge tre døde, (hvoraf de to ere Piger). Børnene ere saaledes 12 i Tallet. Den næst forreste af Halvkredsen, seer yngst ud og er mindst kjøn, mellem disse smukke Børn, han har en Rose i Haanden, rød Vest, lang Halsklud, blond Haar, Knæbuxer, Spænder i Skoene, blaae Øjne, den ældste af Sønnerne ligner Degnesønnen paa Broholm³. En blodig Christus med Emblemene (Englen, Oxen, Ørnen og Løven) hængt til Venstre ved Alteret, dets gamle Tavle var

¹ Maaske = Magert i Komedititlen fra ca. 1814: Morderen fra Magert.

² modsat Parentesens Indhold, der er Tilføjelser til 4 Aug.s Meddelelser.

³ Om Broholm se nedenfor.

Nadveren, nu er der Christus, som træder ud af Graven, af Edelin. Paa hver Side gamle Ligstene og til Venstre en sort, der seer ud som en Kakkellovns Plade. Almægtige Gud! dig alene har jeg, du styrer min Skjæbne, jeg maa hengive mig dig! Giv mig Udkomme! Giv mig en Brud! mit Blod vil Kjærlighed, som mit Hjerte vil det! —

I dette Aktstykke oplyser H. C. Andersen, at han for atten Aar siden, d. v. s. i 1812 har gjort en Rejse til Svendborg, hvorom han ingen Steds i sine Erindringer har fortalt noget; det ses, at han har været i to Kirker, Frue Kirke og St. Nicolai. I denne sidste Kirke har man, som det fremgaar af denne detaillerede Beskrivelse, sammenholdt med »Kun en Spillemand«, fundet Lighed mellem ham og et af Børnene paa Lacoppidans Familiebillede (fejlagtig henført til Morsing). Hvis man vil drage nogen yderligere Slutning af det anførte Blad, maatte det blive, at han har opholdt sig i Møllegade. (For atten Aar siden gik Købmands Konerne her), at han har overværet et Bryllup (Skildringen af Hjemfølgningen, der leder Tanken hen paa Frue Kirke, som han har glemt at omtale Dagen før — i denne Kirke kunde Brylluppet altsaa antages at have staaet). — Det voldsomme Slutningsudbrud tyder paa, at Minder har sat hans Sind i en heftig Bevægelse, hvis to Elementer er Ensomhedsfølelse og Drift mod Elskov. Den Rejse, hvorom vi saaledes sættes i Kundskab, er Grundlaget for hele Begyndelsen af Kun en Spillemand, ligesom ogsaa en Række af de her meddelte Enkeltheder findes indflettet i Romanen. Vi maa saaledes paa ny vende os til denne Bog; ved Gennemprøvning af de første Afsnit i den vil det vise sig, at en Del af, hvad der henføres til Svendborg, gælder Odense (saaledes skildres Hjemmet paa Klingenberg), men at andre Ting gælder Barndoms minderne fra Svendborg (tilsat med nye Iagttagelser fra Sommerrejsen). I Begyndelsen af Bogen skildres der en Udflugt, som Christian

gør sammen med sin Gudfader til Taasinge; der siges: Det var midt i August, at denne Festensdag blev forkyndt med: imorgen rejse vi. »Er der længe til imorgen,« spørger Drengen. I Dagningen kommer han op og faar den rene Blaarlærreds Skjorte paa; Nic. Bøgh meddeler efter Andersen, at Moderen altid indledede de store Højtider med at iføre Manden og Sønnen rene Skjorter. Drengen og Gudfaderen gaar ned til Strandhuse, forbi »Snubbekors«; Enkelthederne i denne Vandring er laant fra Dagbogsbladet: derfra bliver de sat over til Taasinge, hvor de besøger Valdemars Slot: Han saa det gamle Thorseng Slot, hvor han engang før havde været med sine Forældre. Han kendte dog kun det Ydre, havde alene kiget ind af Vinduerne. Der skildres derpaa, hvordan de beser Slottet, og der sluttes saaledes: Portrættet af den sundhedsblomstrende Kvinde, der smiler i Bevidstheden af sin Skønheds Kraft, rører os til Vemod, naar vi erindrer, at det nu er Aarhundredre siden hun levede. Med dette Sted maa sammenholdes følgende af et Brev til Vennen E. Collin:

Svendborg 5 Aug. 1830: Vi saa Kong Valdemars Slot(!), hvor især de gamle Portrætter interesserede mig; blandt andre var der en Dame af den juelske Familie, der gjorde et underligt, dybt Indtryk paa mig, det var det første, kvindelige Ansigt, der har gaaet mig til Hjertet, og jeg blev ordentlig lidt vemodig ved at tænke mig disse deilige Former opløst til Støv. — Beskrivelsen af Slotsbesøget i K. en Sp. er altsaa bygget over Erindringer fra 1830; men det tidligere Besøg, Romanen taler om, hvor Christian ikke kom ind paa Slottet, maa antagelig høre sammen med den første Svendborgrejse, i 1812. — (Ogsaa fra en tredie Rejse er Enkeltheder indflettet; saaledes er Scenen i Klokketaarnet en Genklang af følgende Begivenhed paa et Besøg hos Oberst Guldberg i Næstved: 5 Juni 36. Kjørt med Oberst Guldberg til Kjøng. Steg op i Klokketaarnet, tæt

ved Klokkerne døvedes ganske Stemmens Lyd. Sveden sprang mig ud af alle Lemmer, jeg maatte ned igen. — Det mekaniske Kunstværk, som Christians Fader i Begyndelsen af Bogen siges at have lavet, er efter følgende Model: Fredag 7 Juli 36 (ved Væddeløbene i Slagelse): Her var Søtoft med Kone; han fortalte om et Marionetspil Faust, hvor Uret forvandler sig til Djævelen, og op af Bibelen stiger Engelen, og [de] taler hver til ham).

K. en Sp. fortsætter nu med, at Sommeren efter Rejsen til Taasinge Christian af sine Forældre bringes til den hellige Kilde ved Frørup (ad Nyborgkanten), hvor Moderen haaber han skal blive helbredet for sin Sygelighed. Rejsen gaar over Broholm, hvor der gøres Ophold, og paa denne Rejse bliver Manden Stillingmand for en rig Bonde; efter Hjemkomsten til Svendborg drager han til Odense, bliver uddannet til Soldat — besøger Hjemmet en Dag for at tage Afsked — og dukker først op igen Aar efter, med forandret Ydre, saaledes som ovenfor citeret. For at kunne udrede Sammenhængen mellem denne Skildring og Digterens virkelige Oplevelser, maa jeg omtale den af Dr. Petit i 1846 udgivne Biografi af Andersen nærmere. — Andersen har lejlighedsvis udtalt sig meget nedsættende om dette Arbejde; at det ikke er uden Grund, viser f. Eks. Skildringen af Moderen: Es war eine schlanke Gestalt mit lieblichem Madonnengesichte, von blonder Lockenfülle umrahmt. Ein schwermütiger Zug zuckte um ihre feinen Lippen, und Thränen entperlten ihren Augen, während sie mit zitternder Hand die vom Arzte vorgeschriebene Anzahl Tropfen in einen zinnernen Löffel goss, um sie dem Kranken einzugeben. — Trods denne mærkelige Stil er imidlertid de rent positive Oplysninger i det hele paalidelige; Biografien er nemlig korrigeret af Andersen selv; det heddere herom i Almanakken 5 Nov. 1845 (Glorup): Hele Dagen paa mit Værelse og læst og rettet i Petits Skizze af mit Liv;

der eksisterer endog et Brev med Andersens Detailrettelser til de meddelte Enkeltheder (se Tillægget). — Der findes da ogsaa her Træk, hvis Rigtighed kan konstateres, og som ikke forekommer i de andre Livsskildringer; saaledes en Beretning om, at Hans Christian engang optraadte i Husitterne eller Naumburgs Belejring, kostumeret i en hvid Skjorte; denne Fortælling bekræftes af en tilfældig Dagbogsnotits, da A. paa en Rejse passerer Naumburg, og er meddelt af Nic. Bøgh i den oftere nævnte Afhandling, efter A.s mundtlige Meddelelse. — Her siger nu ved Faderens Dødsleje (fejlagtig henført til 1814 i denne og andre Biografier) Moderen følgende: »Ausserdem wisst Ihr ja, was ihm (ɔ: Hans Christian) die alte Zigeunermutter diesen Sommer an der wunderhätigen Quelle der heiligen Regissa prophezeit hat — —.« Og Naboersken falder ind: »Dass ihm zu Ehren noch die ganze Stadt Odense illuminiert werden sollte.« Den første af de heri indeholdte Oplysningers Rigtighed (at A. har været ved den undergørende Kilde) bestyrkes ved følgende Bemærkning i Biografien 38: I Odense var i den Tid endnu mange gamle Festligheder gængse, som gjorde et dybt Indtryk paa Drengens let vækkelige Gemyt. Lavene drog i Processioner gennem Byen med deres Skildter, Søfolkene drog om i Fasten, og Folket vandrede til den hellige Regissas mirakuløst lægende Kilde. — Naturligvis drog Folk ikke i Optog ud af Odense for at begive sig til Kilden; det, Andersen meddeler, at han har set, er det brogede Sankt Hans Marked ved »Reissekilde« ved Frørup. Atter viser det sig altsaa, at Digteren i K. en Sp. har meddelt en mærkelig Oplevelse fra sin Barndom, som han fuldstændig tier om i M. L. E.

Det er ikke blot i K. en Sp. vi finder Scenen gengivet, men ogsaa, i sydlandsk Forklædning, i Improvisatoren. Thi hvad er Blomsterfesten i Genzano andet end dette mærkværdige Marked: —

Det var i Juni Maaned; Dagen nærmede sig til den berømte Blomsterfest, der aarlig højtideligholdes i Genzano. Min Moder og Mariuccia havde der en fælles Veninde, som med sin Mand holdt Osteria og Køkken. De havde alt i flere Aar besluttet at tage ud til denne Fest, men altid var der indtruffet Forhindringer; denne Gang blev det sat igennem. Dagen før Blomsterfesten skulde vi afsted, da det var en lang Vej; af Glæde sov jeg ikke hele Natten forud. — Selskabet kommer ud til Genzano Dagen før Festen; om Aftenen har Drengen fjernet sig nogle Skridt fra Moderen, der er gaaet med ham ned til Søen: Pludselig stod der en høj gammel Kone af en forunderlig rank Holdning og i den Dragt, Bønderkonerne sædvanlig bære. Ansigt og Hals var næsten mulatfarvede; Rynke laa ved Rynke, saa den hele Hud lignede et sammenskrumpet Net; de sorte Øjeste syntes at udfylde Øjehulerne. — Hun taler til Drengen i gaadefulde Udtryk; nu kommer de andre til og kender i hende den kloge Fulvia. Denne spaar saa Drengen i følgende Ord: »Den brede Hat (Drengen menes at skulle være Gejstlig) vil ikke skygge hans Pande, naar han staar for Folket, naar hans Tale lyder som Musik, højere end Nonnernes Sang bag Gitteret og stærkere end Tordenen i Albanerbjergene! Lykkens Stol er højere end Monte Cavo, hvor dog Skyen ligger paa Bjerget mellem Faarehjordene!« »O Gud!« sukkede min Moder, og rystede lidt vantro paa Hovedet, skønt hun gerne gad høre den glimrende Spaadom. Da hun siden spørger, om hun kan komme med paa Lykkevognen, slaar i det samme en Rovfugl ned paa en Fisk; denne søger at drage Fuglen ned med sig; de to Modstandere er lige stærke; Kampen er tvivlsom, men til sidst drages Fuglen af Fisken ned under Vandet. (Denne Scene udtaler i Symbolik det samme, som ligger bag ved K. en Sp., at Livets modstridende Magter er omtrent lige-

vægtige; det var et Lykketræf, der bragte Hans Christian, hvad hans Fader forgæves havde attraaet). Næste Dags Fest ender med en stor Katastrofe, idet Moderen køres over af en Vogn og dør. —

Jeg skal nu søge at fremsætte, hvad der kan siges til Forklaring af disse to Rejser og det Mørke, hvori Andersen har søgt at skjule dem. — Om Kilderejsens Hensigt kan der ikke herske nogen Tvivl; den er foretaget ved Sankte Hans af Hans Christian og hans Moder for at søge Helbredelse for Drengen, der ikke var rask. Faderen var ikke meget for Eksperimentet, men han var stærkt optagen af sin Soldater-tjeneste, og Moderen havde let ved at sætte sin Villie igennem; at Faderen har maattet rykke ud med Penge til Foretagendet, derpaa tyder den Omstændighed, at han 25 Juni 1813, Dagen efter Sankt Hansdag har hævet sine 5 Rdlr. Douceurpenge. Naar begge Skildringerne lader Rejsen være skæbnesvanger for Moderen (K. en Sp. ved Mandens Hvervning, Impr. ved hendes Død), da er dette Udtryk for, at der i Erindringen til den lyse Sommerfest knyttede sig Katastrofen ovenpaa: Faderens Krigstog og Moderens Opgivelse af sig selv og Hjemmet. — Altsaa: Hans Christian var ikke rask; men hvad han fejlede har Moderen ikke kunnet finde ud af; han led nemlig af et yderst skrøbeligt Nervesystem; det viste sig i en Dirren og Vibreren om det saa var i hans Øjelaag; og af en ulidelig Mathed, der plagede ham hele Livet igennem, en Svækkelses- og Svaghedsfornemmelse, der naar Sindsbevægelse kom til, kunde gøre ham det omtrent umuligt at slæbe sig frem; han var af en pirrelig Sensibilitet, der gjorde ham til en opfindsom Selvplager, vedligeholdte en aldrig hvilende Mistro hos ham overfor de ligevægtige, og lod ham analysere hvert ubekymret Ord; han var af disse sensible, hvem Søndagen er en Plage, fordi den savner det Incitament, som Hverdagens travle Virksomhed og Lyden af aldrig

hvilende Arbejde frembringer; hans Sygdom berøvede hans Sind Evnen til at være paa Højde med en stor ydre Begivenhed; han knækkede over i saadanne Øjeblikke — lige fra Konfirmationen, hvor Andagten brast, til Æresfesten i Odense 67, hvor hans Tænder sørgede for at minde ham om, at han var et Menneske. Denne hans Nervesvaghed skabte ogsaa i hans Sjæl en dump Følelse af Afmagt, en bestandig Underskudsforønmelse, og denne Armod er noget af det dybest liggende hos Digteren; men til Gengæld for sine Lidelser havde han da sine salige Stunder, fremkaldt af en Bagatel eller slet intet; først og fremmest de Øjeblikke, hvor Livets store Grundlinier og hans egne brogede Oplevelser smeltede sammen til skønne Eventyr. — Hin ejendommelige nervøse Konstitution har vakt Moderens Opmærksomhed ved sine første stærke Udslag, omtrent ved 1812; og saa har hun taget fat paa at kurere ham¹. At Moderen var overtroisk, har vi Sønnens Ord for; og det lader sig ogsaa fastslaa, at hun i høj Grad har plejet Omgang med de fynske Hekse; det Eventyr, der hedder: Hvad gamle Johanne fortalte, handler som allerede sagt om Faderen; der berettes her om en ejendommelig Skik: at have Gryden paa efter en. En Mand kan kaldes hjem fra de fjerneste Lande ved hemmelige Kunster, men det er et farligt Foretagende; denne Skildring refererer sig sandsynligvis til hemmelige Tryllemidler, Anne Marie har anvendt, da hendes Mand drog i Krigen; denne Oplevelse er ogsaa meddelt i Improvisatoren²; den kloge

¹ Om der har været tænkt paa et endnu mærkeligere Middel (som antydtes i K. en Sp.) faar staa hen. Sikkert er det, at Fyens Stiftt. i April 1812 beretter, at da J. G. Just. som myrdede Jordmoderen Sofie Hansdatter, blev henrettet, indfandt flere epileptiske sig med Potter for at samle og drikke den henrettedes Blod.

² cfr. ligeledes K. en Sp. Kap. 9. Iøvrigt minder Skildringen af Fremgangsmaaden noget om Nattescenen i Hoffmanns Der goldene Topf.

Fulvia har ved at koge Urter i en Kobberkoncha kaldt Giuseppe, der var vandret Nord paa over Alperne, tilbage: Ved de store Lejligheder: Mandens Død, Sønnens Bortrejse søger Marie Skomagers Oplysning og Raad hos de kloge Koner. — Som man vil have set, tillægger Dr. Petit Heksen ved Regissekilde den berømte Spaadom, at Odense skulde blive illumineret for Hans Christian engang. Derfor har han alligevel Beretningen om, at Moderen søger Vejledning hos en klog Kone, da Sønnen vil rejse, og han siger herom: Die Wahrsagerin prophezeite: Die Glücksblume des Knaben blüht nicht zu Hause; er muss sie deshalb anderswo suchen, wenn er sie pflücken will. Der Augenblick ist dazu günstig; ich sehe seinen Stern steigen. Jeg er tilbøjelig til at tro, at Petits Fordeling af Spaadommene er den rigtige. Det sidst citerede Orakel er jo et fortræffeligt Svar paa det stillede Spørgsmaal, medens Spaadommen om Illuminationen ikke raader fra eller til Rejsen; og det vilde være umuligt at give nogen Grund for, at Andersen ikke havde rettet Spaadommene, hvis der var noget forkert ved dem. — I Biografien 38 har han henført Spaadommen om Illuminationen, som han gerne vilde have med, til Afrejsens Stund og Spaakonen fra Hospitalet, da han ikke ønskede at omtale Begivenhederne ved Mirakelkilden; og samme Udvej har han benyttet i M. L. E. Petits Biografi var aldeles ukendt, og han behøvede ikke at tage Hensyn til hvad der stod. — Endelig kommer jeg da til Spørgsmaalet: Hvorfor vilde Digteren ikke omtale denne Rejse? Svaret ligger i Mit Livs Eventyr; han undgaar her omhyggeligt at omtale sine sygelige Tilstande, dels kunde saadanne Bekendelser give Anledning til Skoser og Drillerier, dels hang hans Svaghed atter sammen med et overspændt Fantasiliv, som han ikke ønskede at give Indblik i. Efter Antydningen af Besøget i 38, og den korte Omtale deraf i 46, har han besluttet helt at slette det.

Et dybt Indtryk har denne Heks ved Kilden — Taterkvinde har hun vel nok været, som Petit meddeler — gjort paa Andersen; han nærede bestandig som voksen en stærk Interesse for Zigeunere og deslige. Hun fremstilles samlende Urter — maaske er det paa hende Digteren har tænkt, da han i Rejsekammeraten lader den gamle Kone binde Ris af Vidiegrene og Bregner — (en mærkværdig Sammenstilling; den smidige Pil og den skøre Bregnestilk synes ikke egnede til at sætte sammen i Ris). I alt Fald er det denne Hex vi møder i Ib og lille Christine: der kom en Overraskelse, en Forskrækkelse; fra Busken traadte frem en stor, gammel Kone, hvis Ansigt var saa brunt, og Haaret saa glinsende sort. — Hun giver Børnene Varsler for deres Fremtid gennem de tre Hasselnødder. —

Medens Udtydningen af Kilderejsen ikke synes at volde alt for store Vanskeligheder, stiller det sig anderledes med Rejsen til Svendborg. Man faar Indtrykket af, at det har været en længere Tur; efter Dagbogen 1830 at dømme, har Hans Christian faaet set Byens Kirker grundigt efter, og Taasinge synes han altsaa ogsaa at have besøgt. Tidsangivelsen fra K. en Sp. gør Indtrykket af at være rigtig — i August Maaned skulde altsaa Rejsen være foretaget. Som ovenfor paavist var Faderen Soldat fra 1 Juni 1812 og var saaledes ikke i Stand til at forlade sin Garnisonsby, antagelig Odense. Men at Seværdighederne er taget med, kunde dog tyde paa, at han har vist Sønnen rundt. Sandsynligt er det, at Moderen og Sønnen er draget til Svendborg alene; men Faderen har senere faaet Orlov et Par Dage og været nede at se til dem. Dette synes den rimelige Forklaring af K. en Sp., hvor Faderen, der uddannes til Soldat i Odense, først har en Afskedsfest, da han drager fra Svendborg dertil, og senere vender tilbage een Dag for at tage et sidste Farvel, inden han følger med Armeen til Holsten. Nu bliver Spørgsmaalet: hvorfor er denne

Rejse forbleven skjult? Det har vist sig, at overalt, hvor det gjaldt Moderens Historie, var Sønnen meget forbeholden; det kunde derfor være naturligt at slutte, at denne Rejse havde en særlig Betydning for hende; og det synes da nærliggende at antage, at maaske kunde det være denne Rejse, der var omtalt i M. L. E. som foretaget til Omegnen af Bogense, da jo den fundamentale Oplysning: Bogense Moderens Fødeby, viste sig urigtig. I saa Fald vilde altsaa diametralt modsatte Punkter paa Fyn Bogense — Svendborg være ombyttede. (Jeg bemærker udtrykkelig straks, at Moderen heller ikke er født i Svendborg). Hvad er Hensigten med overhovedet at omtale den hele Begivenhed? Det er øjensynlig 1) at berette om Humleplukningen, hvor Sønnen hører Eventyr; han nævner udtrykkelig Spindestuen og Humleplukningen som Kilder til hans Eventyrkundskab; 2) at fortælle om, hvorledes han af spekulative Aarsager vil afslutte sit unge Liv (nemlig for at hævde Individets fri Vilje overfor de evige Raadslagninger). Begge disse Episoder er knyttet til Landophold, nemlig til Besøget paa den Herregaard, hvis Frues Moder Anne Marie havde tjent hos. — Man kan altsaa formode, at Digteren har villet fortælle Episoden udførligt til sin egen Karakteristik, men har ønsket, at Herregaarden skulde være unævnt; han har derfor lokaliseret til den modsatte Kant af Landet og for at give det hele virkelighedstro Sammenhæng tilføjet: Min Moders Fødeby — hvorved den bestandige Forbindelse med Landsdelen blev naturlig. —

Paa denne Maade skulde nævnte Herregaard altsaa søges paa Svendborgkanten; og alt taler for, at det maa være Broholm, der sigtes til. Netop denne Gaard er det, der nævnes i K. en Sp. som Hvilested paa Vejen mellem Svendborg og Frørup, og hvor i Folkestuen Faderens Skæbne afgøres. Broholm beskrives i K. en Sp. i alle Enkeltheder: Alleen med store, gamle Træer, der fører op

til Gaarden. Møllen, der ligger saa dybt, at den er under dem, der kører paa Vejen; Søen, der ligger tæt op til Alleen, i hvilken Holmen ligger med den gamle Borg; det store runde Taarn med sit Kobbertag og sit Spir, der spejler sig i Vandet; Indgangen gennem dette Taarn, hvor i 1837 Spiraltrappen af mægtige Bjælker fører op til Spiret, endelig den hvælvede Folkestue, der hviler paa stærke Murpiller. Langs Havemuren vokser i Række i den indre Gaard de gamle blomstrende Lindetræer. —

Men allerede tidligere er denne Gaard skildret. I 1835 har han i O. T. ført Helten Otto Thostrup til Vennen, Baron Vilhelms Gaard: Herregaardens gammeldags takkede Gavle ses i det fjerne. Ad en Alle, gennem en Port kommer han ind i den større Gaard, der indesluttet af Længerne og den egentlige Hovedbygning: Om denne strakte sig brede Grave; over en solid Bro med murede Piller kom man nu gennem Hovedfløjen, hvor den gamle Ejers Vaaben og Navnetræk stod over Porten, ind i den inderste Gaard, der indesluttet af tre Fløje, den omtalte antikke og to nyere; den fjerde Side var et lavt Gitter ud til Haven, hvor Kanalerne tabte sig i en Indsø. —

Jeg jævnfører hermed Beskrivelsen i Traps Danmark: Gaarden ligger paa to Holme, der forbindes ved murede Broer, og som omflydes af indtil over 100 Alen brede Grave, som deler sig i mange Kanaler. Paa den mindre Holm ligger den nuværende Hovedbygning, der stammer fra første Halvdel af 17 Aarh., og som er bygget af røde Mursten med Kældre og Trappegavle; midt for Façaden til den lille Borggaard, der paa de andre to Sider indesluttet af lavere Bygninger, paa den fjerde af en Havemur, staar et højt rundt Taarn med Spir; over Indgangsdøren er anbragt Sehestedernes Vaaben. — I O. T. beskrives Ølbrygningen til Slaagildet og Folkelystigheden ved denne Fest, Minder om den store Begivenhed, som Barndomsrejsen

havde været. — Denne Gaard ejedes af Løjtnant Sehested, der i 1811 havde arvet den efter sin Moder; samme Aar havde han giftet sig med Edele Marie, født Kiær, Datter af Degnen i Marslev, der ligger en Mil Øst for Odense. Hun var født $\frac{1}{11}$ 1789. I de to Baronesser, Begyndelsen, findes Træk af hendes Historie¹. 3 Juli 36 skriver Andersen til Edvard Collin: Fruen paa Broholm flettede endog en Krans til Digteren . . . Hun skal ellers være fameux, siges der, en Degnedatter, som Sehested blev nødt til at gifte, det er en hel Roman, ingen Damer kommer der. — Medens man vanskeligt kunde tænke sig, at en fornem ung Pige skulde have indbudt Anne Marie til Besøg, fordi hun for allermindst en halv Snes Aar siden havde tjent hos hendes Forældre, bliver Sagen mere sandsynlig, hvis Anne Marie har haft Plads hos Degnen i Marslev. Degnen hed Peter Bernhard Kiær og var gift med Jfr. Laurine Friis (af anset Familie). De havde mange Børn, hvorimellem den i Dagbogsbrudstykket 1830 omtalte Søn, udentvivl den senere Præst paa Broholm, Hans Magnus Kiær, der var født $\frac{1}{11}$ 1801 og i September 30 blev ordineret. — Midtvejs mellem Marslev og Odense ligger Aasum Bro, der fører over Odense Aa, og det ligger nær at formode, at det er denne Bro, Anne Marie har siddet under som Barn. Af Herregaardsbesøget findes der endnu Mindelser i de sene Eventyr Anne Lisbeth og Hvad gamle Johanne fortalte. — Hvis dette er Sammenhængen, har altsaa Rejsen til Svendborg ogsaa omfattet en Udflugt til Broholm, med Besøg hos den nygifte Fru Sehested, med hvem Anne Marie nok kunde have bevaret nogen Forbindelse, ogsaa mens hun var gift i Odense. At Bekendtskabet

¹ Derimod er den gamle Baronesses Karakter skildret med Andersens Veninde, den hovedrige, ekscentriske Fru Bügel som Forbillede. Ideen til de to Baronesser er Sammenstillingen: Fru Sehested, Jonna Stampe.

med Herregaardsfolkene har bragt god Fetalje i Skomagerens Hus, hvert Aar ved Juletid, kan ses af Anne Lisbeth og K. en Sp. Andersen omtaler flere Gange den aarlige Julegaas, og den har Hans Andersen ikke magtet at anskaffe.¹ —

Hvor Moderen er født, giver alt dette ingen Oplysning om, og selv om hun som Barn af Moderen er sendt over Aasum Bro og saaledes skulde have boet Østen for Odense, er der ikke Rimelighed for, at hendes Fødested er ad samme Kant. Hvis jeg skulde fremsætte en Antagelse, mener jeg at Moderen er født i Vissenbjerg². I Kirkebogen for dette Sogn anføres blandt døbte 5 Søndag efter Trinitatis (3: 3 Juli) 1768: Andres Jukumsen i Kaalbjiørg een Datter Anna Marie³. Vissenbjerg er det mest berygtede Sted paa Fyn, kendt for de Røverbander, der huserede der. H. C. Andersens første trykte Arbejde (1822) er et Brudstykke af en Tragedie: Røverne i Vissenbjerg. To af Hovedpersonerne bærer Navnene Knud Vissenberg og Henning Aasum. I hans sam-

¹ Rejsen er antagelig begyndt, som K. en Sp. siger, ved Midten af August. Humlehøsten finder Sted henved Oktober. Man kan regne med, at hele Rejsen har varet et Par Maaneder; godt den halve Tid maaske anvendt paa Svendborg.

² Dog skal jeg efter den komplette Mandtalsliste for Odense $\frac{1}{2}$ 1801 anføre den eneste af de daværende Indbyggere, der kan være Andersens Moder:

Sct. Jørgensgade 64: Cathrine Andersdatter Husmoder 78 Aar. Enke efter første Ægteskab. Almissem. — Anne Marie hendes Datter 34 Aar, ugift, ernærer sig ved Syning. —

Hvis Faderen har været i Byen under Folketællingen, saa træffer vi ham i Nr. 319 hos Jørgen Pommer, Skomager; denne har to Læredrenge, af hvilke den ene er Hans Andersen. 18 Aar, ugift. — Men Digterens Fader var paa denne Tid rigtignok Svend.

Karen Marie Rosenvinge findes ikke i Mandtalslisten.

³ H. C. Andersen har ikke kendt sin Moders Fødselsdag; det fremgaar af en Almanak for 1833, hvori Mindedage er optegnede; her findes Faderens Fødselsdag: 14 December; men for Moderen er Bryllupsdagen (2 Febr.) noteret.

tidige Arbejde: Genfærdet ved Palnatokes Grav, spiller Aasum en Hovedrolle, idet (ifølge Vedel Simonsen) den berømte Sagnkæmpe skulde ligge begravet i Palleshøj ved Aasum. — Hvad selve Besøget i Svendborg angaar, da er det højst sandsynligt, at det har gældt Moderens Slægt, at det er den Rejse hun i Aaringer har talt om, og som nu endelig kan blive til Virkelighed, fordi Familien er kommen til Penge ved at dens Overhoved er blevet Stillingsmand; men noget bestemt derom er ikke fundet. Aarsagerne til, at Andersen har søgt at skjule disse Begivenheder og Moderens Oprindelse, er ikke udtømt med, hvad der her er fremført. Der findes rundt om i hans Værker Hentydninger, der ikke lader sig udrede; der er Tale om et lille Barn, som Hans Christian har vugget (Improvisatoren og Lille Tuk). Bøgh fortæller om en Lisbeth af Moderens Familie, der ca. 1815 besøgte dem i Odense; hun synes at være identisk med Luzie i K. en Sp.; muligt vil der i Fyens Arkiv engang blive fundet Ting, der kan klargøre disse Forhold. —

En kortfattet Beretning om Moderens Fader og hendes Kærlighedshistorie med Rosenvinge er sikkert nedlagt i følgende Linier fra »Genfærdet ved Palnatokes Grav«: Stine var kun et Barn paa 9 Aar, da hun kom til at tjene hos en rig Bonde for at passe Kreaturer. Hendes Fader, en gammel berygtet Person, der forhen havde været Kvæghandler, men nu drev omkring paa Landet, signede og spaaede Egnens Beboere, kom kun sjelden til hende. Stine blev tilsidst Stuepige og var meget elsket af hele Familien for sin Arbejdsomhed og Troskab. Et ungt Menneske, som opholdt sig i nogen Tid paa Gaarden, opdagede ved den daglige Omgang flere Skønheder hos hende, og den raske, fyrige Yngling var for svag til at neddæmpe den heftige, just ikke rene Lidskab, som disse opvakte hos ham. Stine var kun 18

Aar, hendes Forstand altsaa ikke saa moden, at den kunde overtude hende om den tiltagende Fare hun stod i.

Det unge Menneske forlod Gaarden, og Stine hensank i en dyb Tungsindighed, tre Maaneder gik hen, ingen kunde udforske Aarsagen til hendes Kummer; pludseligt forsvandt hun en Nat, og trods al Efterspørgsel, var det ei mueligt at opdage hvad Vei hun havde taget. — —

Stine mærkede, at hun snart vilde blive Moder, og syntes at dette vilde være hende den største Skam, som hun umueligt kunde overleve, hvis hendes Bekjendtere erfarede det, hvorfor hun om Natten var flygtet ud af Gaarden med sit bedste Tøj, som hendes Fader hjalp hende at bære. Denne førte hende hen til Kroekonen, Moer Marthe, hvor hun blev skjult paa et lille Tagkammer, indtil hun havde fødet. — Dette Afsnit er vistnok en Omdannelse af noget af den fædrelandske Tragedie: Røverne i Vissenberg. Faderen bliver senere Medlem af en Røverbande og henrettet. En Knud, som Marthe vil giftes med, er antagelig identisk med Knud Vissenberg. —

Inden jeg forlader denne Undersøgelse, har jeg tilbage at omtale det besynderligste og gaadefuldeste Bidrag til Moderens Historie, jeg har fundet. Det er et Par Linier i et utrykt Brev fra 1828, der nedenfor vil blive meddelt fuldstændigt; de lyder saaledes: Udforglæmelig Søn, lad Her Løjnant v. Martisen det Brøv lese og Bed ham om at han opfylder sinne Løfter da han dog haver villit uder mit Hiarte. — Dette lyder jo ganske forbavsende. Der kan selvfølgelig ikke være Tale om at tage Udtrykket bogstaveligt; Brevskriveren har anvendt en højtidelig Vending uden at kende dens Betydning; det laa nær at antage, at: hvilet under mit Hjerte, skulde betyde: jeg har været Amme for ham. Det forekom mig da naturligt at formode, at Anne Marie, efter 1799 at have født sin Datter Karen, havde sat denne i Pleje og taget mod en Amme-

plads; og denne Antagelse støttes i højeste Grad af Anne Lisbeth; videre tænkte jeg mig Muligheden af, at det var ved denne Lejlighed, hun havde stiftet de fornemme Bekendtskaber, der førte til Herregaardsbesøget, hvilket atter vilde stemme med Anne Lisbeth. Men da jeg begyndte at lede efter vedkommende Løjtnant, viste der sig straks Vanskeligheder: der findes ikke eneste Løjtnant v. Mathiesen i 1822, om hvem der kan være Tale. Jeg rettede derfor min Opmærksomhed paa Mathias Frederik Martens, men han er født i Weideberg ved Kiel November 1796. Han blev Sekondløjtnant ved fynske Regiment lette Dragoner 1817 i Januar og afskedigedes 1823. Hvad Anne Marie kan have haft med ham at gøre, ved jeg ikke. Sønnen har udtrykkelig udtalt, at hun aldrig har været uden for Fyens Græns¹. I 1830 boede Andersen i Faaborg hos den omtalte Martens, men det var paa Foranledning af Guldberg, der i 1812—13 havde boet hos Løjtnantens Forældre i Holsten, og som i sit Hus havde en Søster til ham, som han med vanlig Hjertensgodhed havde antaget sig, da hun blev forældreløs. —

Hvordan huskede Andersen sin Moder? -- Han kunde erindre hende ved Faderens Side, stor og stærk var hun, og dobbelt kraftig saa hun ud i den lille Stue og hos den lavstammede Mand; mørk og brunøjet var hun, Arbejdet gik som en Leg, og Munden gik ogsaa paa hende. Var Manden tilbøjelig til at gøre sig til af sin Læsning, saa lod hun ham rolig have den Glæde; drillede han hende med hendes Alder, saa var det spildt Ulejlighed; hvor hun kom, mærkede hun nok, at Karlfolkene saa efter hende endnu; Sønnen kom ikke til at se ud, som hun ønskede det; men det var hendes Eneste, og et Pjus, som havde

¹ Da engang Etatsraad Holten kom ind til hende i Hospitalet, laa hun i Sengen, og sagde da: »Ach, Herr Etatsrat, 's ist mir ganz schwindel«. Men det er en Sætning, hun nok kan have lært i Odense.

Behov at blive værnet. Gik han med sin Fader til Skovs — vel, de trængte vel til at komme lidt ad Landet til; og naar Faderen og han var trætte af at grunde paa de store og smaa Verdensgaader, saa var hele Stuen som fyldt af hendes Tryghed; hun var paa sin Plads, og Maden færdig, og det var ingen daarlig Slutning paa Spekulationerne. — Det er Anne Marie fra Begyndelsen af K. en Sp. — Saa kommer de tunge Tider fra 1813 til 16. Hun slider hvad hun kan, og værger sin Stue og sin Dreng; det er tappert nok af en Kvinde, der har slaet sig igennem fra Tiggertøs op til gift Kone med eget Bo, og saa faar at vide, at hun og Drengen og Hjemmet er ikke Manden nok. Men der er ikke mere Løn for Arbejdet; Manden er syg og Drengen skranter; det er ikke til at slaa et Ord ud af dem, og tale selv bliver man ogsaa ked af; saa tager hun sig en Dram til Arbejdet, at Tiden kan synes kortere; og Aarene gaar. Folk begynder at ymte om i Nabolaget, at hun gaar ikke af Vejen for et Glas; men hun har en Trumf i Baghaanden; hun faar igen en Frier. Han er tredive Aar; lidt langsom og sen af sig; indskrænket er han; det kan være behageligt nok efter den forrige, der var for klog; han har syntes, at med den stærke, arbejdsduelige Kone og i den lille, ordentlige Stue kunde han have sine gode Dage. Snart faar hun Øjnene op for, at saa forkert det havde været med det forrige Ægteskab, saa bliver det værre med dette; før havde hun været Kone i sit Hus; nu er denne lille Værdighed borte; aabenbart for alle er hun bleven taget til Ægte for det Arbejde, hun kan yde; Manden taaler knap hende, og endnu daarligere Drengen; naar han ikke er i Byplads, tyer han ned til Vaskestedet. Hun gør Undskyldning for, at han er til. — Saaledes skimter man hende i K. en Sp. hen ved Midten af Bogen. Da den anden Mand dør, er hun et Vrag; hendes Livs Kerne, hendes Arbejdsdygtighed, svinder hur-

tigt. Hendes rappe Tungefærdighed bliver til en ustandseligt flydende Strøm af Tale; evindeligt snakker hun om sin Hans Christian og lader hans Breve læse op for sig, hvor hun kommer; efter at hun selv er strandet, har hun en uklar Fornemmelse af, at hun har en Part i hans Fremgang, der kan bøde for eget Forlis. Denne affældige, snakkende Gamle træffer vi i Improvisatoren.

Engang, da mange Aar var gaaet, i 1852, kom Digteren ved en tilfældig Ytring, hørt i en Gadedør, siges der, til at skue tilbage over dette Liv, der stiger op fra Dybet, naar just til Vandskorpen, ligesom Fisken i Nemisøen, og synker saa til Bunds igen og dør. Hans Faders Livslinie har forlængst tabt al Betydning for ham: men denne Kurve, der i sin usammensatte Simpelhed er af typisk Regelmæssighed, den kalder paa en stærk og dyb Æmhedsfølelse, paa hans Kærlighed til sin Moder: han fortæller kortelig, hvad Menneske hun var; han gentager de Ord, der engang havde lydt fra den brave, snævre Provinsby, der havde fulgt hendes Skæbne: Hun duede ikke. Og med al den Myndighed, hans beundrede Livsværk havde skaffet ham, med en Stemme, der naaede bort over Odense Tage til den anden Ende af Jordkloden, svarede han nu: Jo, hun duede! — Til Forstaaelse af det nævnte Eventyr er i Tillægget meddelt det væsentlige af en Række utrykte Breve til Andersen fra Moderen. (Alle skrevne ved Sekretærer; om hendes Skoledannelses Omfang oplyses man i K. en Sp., hvor hun i Anledning af nogle skrevne Sedler siger: Det er ikke trykte Bogstaver! Jeg kunde ellers have læst dem). — Moderen er i sit Livs sidste Dage et synkende Vrag; om det bestandige Prelleri overfor Sønnen bør man ikke dømme for haardt; hun var faktisk ludfattig, og Sønnen fremstillede i sine Breve sædvanlig sin Stilling i et gyldent Skær; og han har givet med Glæde, og siden haft Glæde af at tænke paa, at han havde

gjort det. Hendes Kærlighed til ham var stor og ganske naiv, og han har fundet Lykke i at øse af den uden at mærke den mindskes, mens han ellers overalt maatte være forsigtig med at trække Veksler paa Følelser. For saa vidt er Billedet af Anne Marie i »Hun duede ikke« nøjagtigt og livagtigt. Men naar det stadig gentages, at Vaskerkonen i dette Eventyr er Anne Marie, saa kan der dog gøres den Indvending derimod, at af Ydre er hun det ikke. Der forekommer i Historien en noget ældre Kone: fattig i Klæder og Skind, halt paa det ene Ben og med en mægtig stor, forlora Krølle ud over det ene Øje, det skulde skjules af Krøllen, men den gjorde Skavanken¹ mere kendelig. Det var en Veninde af Vaskerkonen, »Halte Maren med Krøllen« kaldte Naboerne hende. Det er aabenbart Modrens Kontrafej. Jeg citerer fra Brevene følgende Steder: Mit ene Øje vedbliver inu bestandig at være daarlig, og jeg kan næsten slet ikke se med det (1827). Jeg gaaer med et meget daarligt Been som foraarsager mig megen Smerte (1832). — Synet tager betydeligt af, og mine Been er ofte daarlige saa jeg maa holde Sengen (1832). — I Udkast til Ansøgning staar: I de sidste Aar er hun tiltaget i Svagelighed, det ene Øie aldeles ubrugeligt, og jeg frygter for, at Stæren vil udbrede sig i det andet. —

Til Gengæld er Vaskerkonen gjort til Handskemagerenke. — I M. L. E. spiller Nabolaget omtrent samme Rolle i Barn-domshjemmet som Koret i en antik Tragedie: det ledsager Faderens March mod det uafvendelige, til det ved hans Dødsleje forkynder, at Fanden har taget ham. Under-tiden optræder Anføreren alene, hun, hvis Søn læser »saa det snurrer efter«, og som kritiserer Andersens første

¹ Hvori Skavanken bestaar nævnes ikke, hvilket viser, at han er saa fortrolig med Modellen, at han rent glemmer at meddele Læseren det nødvendige. Madam Cathrinesen i De to Baronesser har ogsaa den store Krølle over det daarlige Øje.

Digterværk; en betydningsfuld Faktor i Andersens Barn-domsliv er denne Naboerske, der i Brevene nævnes som Handskemagerenken. — Da i April 1807 Piber Hans Hansen alias Hans Christians Fader flyttede ind i Klingenberg Nr. 646, boede der allerede Handskemagersvend Frantz Christian Køcker og Kone, Cathrine Christiansdatter; denne sidste var da 45 Aar, 5 Aar ældre end Anne Marie. De havde en talrig Børnesflok; allerede 1801 opføres de med fem Døtre, og flere Børn havde de faaet siden, blandt andet i 1806 hin Christian, der er omtalt et Par Gange i Moderens Breve¹, og som har været Forbillede for den vanartede sammenbragte Broder, der skildres i K. en Sp.². Naar Manden kaldes Handskemager, er det maaske for en Del honnet Ambition; i 1809 nævnes han Kalk-Slager og Handskemagersvend, og i 1819 slet og ret Daglejer. Dør om Dør boede de to Koner i 12 Aar, til i Foraaret 1819 alle Husets Beboere maatte flytte; medens Anne Marie kom ned til Munke Mølle, flyttede Køckers om i Holsedaare. Kort efter døde Manden (Marts 1820), i hvis Skæbne der tydeligvis har været den samme Nedgang, som er skildret for Hovedpersonens Vedkommende i Hun duede ikke. — Det synes altsaa, som Digteren i sit Eventyr har givet Vaskerkonen ydre Træk fra Naboersken og Moderens Karakter, og til Gengæld udstyret Halte Maren med Moderens Ydre og for Resten tillagt hende Cathrine Køckers sædvanlige Rolle ved større Begivenheder i Strædet.

Skuepladsen er nøjagtig gengivet; man kan referere

¹ 12 Dec. 22. Christian Køger er ikke kommet i nogen Lære, men er en lang Dagdriver, Johan ligeledes det er alt den Herlighed jeg om disse kan lade dig vide ...

12 Maj 32. Hvis du engang ved Leilighed skulle træffe Handskemager Konens Søn Christian, saa bed ham endelig at sende hans trængende Moder lidt Hjælp.

² Et enkelt Træk (det med de hvide Strømper) er Beretning om Choristen Brandts Ondskabsfuldhed mod Andersen.

Begivenheden aldeles som den gik for sig. Anne Marie staar nede ved Aaen og vasker; Sønnen er sendt op paa Vestergade med Brændevinsflasken; idet han kommer ned gennem Strædet, lukkes et Vindue op i Eilschous Boliger (Fribolig for Enker), og en Madame (Jensenus?) tager ham i Forhør; men ovre fra Nabohuset hører Handskemagerens Kone det hele og sladrer til Drengens Moder, da hun kommer hjem. — Der er Ting i dette Eventyr, der til den Grad er huskede, at de næsten sprænger Rammen ved at være altfor virkelige; da Vaskerkonen ikke kan mere, paatager den skikkelige Maren sig at gøre Resten af Arbejdet: hun gik ned til Skyllstedet, skyllede meget daarligt, men velment — det kan Digteren ikke vide, og Hans Christian heller ikke, at det er daarlig skyllet; det er den i Renhold kyndige Anne Marie, der Dagen derpaa har kritiseret Haandsrækningen: Velment men daarligt. — Om der er et Glimt af Ironi bag Meddelelsen af Moderens Ord, da hun har drukket den halve Pægl: Jeg har ikke siden i Morges faaet Vaadt eller Tørt! vover jeg ikke at afgøre. — Naar det siden hedder: Og Drengen kom til Sengs, den selv samme, i hvilken Moderen laa, men han havde sin Plads paa tværs ved Fødderne, med et gammelt Gulvtæppe over sig, syet sammen af blaa og røde Strimler, — saa er denne Opgivelse af Drengens Soveplads sikkert rigtig for den største Del af Barndomstiden¹, og at Tæppet er erindret, beviser Petits Lebensbild: Längs der einen Seite des Zimmers dem unförmlichen Kachelofen gegenüber, erstreckte sich eine Art Bahre von schlichtem Fichtenholz, sonderbar genug ringsum mit hässlich schwarzen Leisten

¹ Naar Nic. Bøgh fortæller, at Hans Christian i 10 Aars Alderen nægtede at dele Slagbænken med en Kusine fra Landet. Lisbeth, saa ligger deri, at hun har haft en af sine Forældre med, der har faaet Plads i Familiesengen hos Skomagerparret; af den Grund har Drengen maattet fortrække. — Faderens Dødsnat laa han og Moderen i Seng med Liget.

beschlagen, im grellen Contraste zu den sauberen, wenn auch groben Laken, zu der aus tausend bunten Tuchlappen mosaikartig sammengenahten Harlekindsdecke und den paar warmen wohlgestopften Federkissen, welche das ganze langbeinige Gestell als das gemeinschaftliche Familienbett des biedereren Schuhflickers bezeichneter. — Jeg skal ikke nævne flere Enkeltheder¹, men vende mig mod den mærkelige Forhistorie, der skildres. Byfogeden har en Broder, der som ung har været Kæreste med Vaskerkonen, der da tjente hos hans Forældre, og villet gifte sig med hende; Partiet er bleven forhindret af Studentens Moder, der har foreholdt Pigen Forskellen i Dannelse og bevæget hende til at tage en Handskemager. — Til Forstaaelsen af denne Historie har Nic. Bøgh leveret et vigtigt Bidrag: Hans Moder — fortalte Digteren — vaskede Tøj for Embedsfolk i Odense, og en Dag havde hun bragt noget saadant til en højtstaaende Embedsmand, hvis Søn lige var vendt hjem, efter i Kbh. at have taget teologisk Embedseksamen. Marie Traes kom da styrtende hjem til sin Mand og fortalte, at denne Søn havde villet forføre hende og betale hende Penge. »Hvad gjorde du da, Marie?« spurgte Manden, der midt ude paa Gulvet stod med knyttet Haand og truende Mine. »Jeg løb min Vej, alt hvad jeg kunde, det veed Vorherre Kristus jeg gjorde,« sagde hun, »jeg løb lige hjem til dig.« Lidt efter søjede hun til: »Skønt det var jo alligevel mange Penge!« Hendes Mand knyttede sin Haand op i Luften og raabte: »Og saadan en skal være være Præst — Præst!« — Den hele Historie gav Andersen noget at tænke paa; og det kan ikke undre nogen². —

¹ Mærk dog: Brylluppet stod til Kyndelmisse, d: 2 Februar, Moderns Bryllupsdag.

² Maaske er han bleven Vidne til Moderens Fortælling paa den i Hun duede ikke angivne Maade; han har ligget bag Sengeomhænget, da Modern kom hjem, og Forældrene har troet han sov.

Den teologiske Kandidat, som opførte sig mindre honnet, maa være Niels Christian Bendz; han var ikke Søn, men Brodersøn af Etatsraad Bendz, Borgmester i Odense. — Han var født 1782 og Søn af Præsten i Rønninge. 1808 blev han teologisk Kandidat; 1810 personel Kapellan i Rudkøbing; 1811 Hjælpepræst i Svaninge; 1812 Sognepræst i Søllinge. Han var gift med en Datter af Provsten i Rudkøbing. Antagelig er Begivenheden at henføre til 1810. — Denne Historie er for Hans Christian smeltet sammen med Historien om Pottemagersvenden, der var Fader til hans Søster; han har mærket sig Faderens Ord, at Marie hellere vilde have haft Pottemageren, men det gik ikke, og at hun altid vilde have en ung Karl; endelig var Etatsraad Bendz Drengen velbekendt som en af Byens Spidser, til hvem han saa op, og det ubegribelige, der var hændet Moderen i hans Hus, maatte vel være en Ære, som hun havde maattet afvise, fordi den mægtige Familie ikke vilde det. — Trods Andersen nu, i Maj 1852, da han skrev Eventyret, vidste Rede paa begge disse Historier, saa har han genkaldt sig sin Barndoms uskyldige Opfattelse af det hele og derud af ladet gro den lille Hverdagshistorie fra Frederik den Sjettes Dage. — Altsaa: af den unge Karl, som hun havde sværmet med, da hun var vild og gal, og den unge Karl, som fandt hende køn endnu, bliver den unge Student dannet; der overfor stilles det fattige Hjem, hvor hun gjorde sin Pligt saa godt hun evnede, skønt overset og lidet regnet. Langsomt er senere det stærke Tømmer i hende raadnet bort, men hun har skærmet ham alt det hun kunde; ud af to Begivenheder af drøj Jordiskhed danner han da i simple rene Træk et lille Billede af hendes Ungdom og følger derfra Nedgangslinjen til hendes Død; hver Sætning er badet i overstrømmende Æmhed; han flygter ikke paa noget Punkt for Virkeligheden: men han forstaar det altsammen, og det indgyder

ham kun een Følelse: Taknemmelighed (jævnfør Citatet om Rossi S. 17).

Moderens Oplevelser med Rosenvinge og Bendz har sat sig talrige Spor rundt i Andersens Værker. Allerede i O. T. (1836) er de to Begivenheder sammensmeltede: den fornemme Mands Søn er Fader til Datteren Eva. — Saaledes ogsaa allerede i Andersens Novelle fra 22: Gjenfærdet ved Palnatokes Grav, i den Skildring af Stines Ungdom, der er gengivet ovenfor. Desuden har Begivenheden i samme Værk affødt en komisk Episode: Der forekommer en Degnemadam, der foretrækker en teologisk Kandidat, som hun haaber at ægte efter sin Mands Død, for denne, hvem hun agter for hans Meriter, men ikke elsker; da imidlertid, som hun tror, Teologen stiger ind ad Vinduet til hende, skriger hun paa Hjælp.

V. SØSTEREN.

Det var 22 Sept. 1799, at Anne Marie Andersdatter fik Datteren Karen Marie Rosenvinge. — I M. L. E. kan der næppe paavises Spor af hende. Tydeligst træder hun frem som hun var stillet hos Skomageren, i Anne Lisbeth, men vistnok saaledes, at Digteren har digtet hende og sig selv sammen; i Manuskripterne til Eventyret (Coll. Saml.) findes imidlertid Enkeltheder, der er direkte Minder om Karens Stilling. Anne Lisbeth har faaet et Barn; det bliver sat i Pleje paa Landet, og hun selv bliver Amme hos en adelig Familie; senere gifter hun sig¹: Det fornem hun og det sagde hun og galt var det ikke, at anderledes havde hun

¹ I Klammer sætter jeg de overstregede Ord, der her har en vis Interesse, da Digteren drives frem af sine Minder, men holder igen for ikke at meddele for meget.

det paa Grevens Slot end da hun blev Strømpevæverens¹ Kone i den lille Købstad og kom i smaa Kaar, hun, som havde kørt i Grevens Vogn og havde Hørgarns Lagener fine som Grevinden selv. — [og blev Strømpevæveren ærgerlig, [talte] lod han høre om] derom gad hun tale men kom der Ufred i Huset [talte Manden om andre Ting] [hørte] da taltes ikke om Grevebarnet, det talte jo Anne Lisbeth om, hendes Mand talte om Barnet, der ikke kom ham ved, Barnet hos Grøftegraverens. Anne Lisbeth saa det ikke, kendte det ikke, det er sande Ord, kun to Gange i [fire] sex Aar (1799—1805) havde hun selv været hos den lede Unge hendes Ærgrelse og Ulykke, »han er laset og skiden!« sagde hun dengang — »bare han kunde krepere, men saa lykkelig er jeg vel ikke!« — »Anne Lisbeths Barn — hun kender sig jo ikke gerne ved ham« — sagde Grøftegraverens Kone, »han ædder os jo ud af Huset«. — For Moderens Vedkommende er Skildringen af Hensyn til den følgende Udsoning overdreven; hun kendte sig frejdigt ved Datteren; det er den Ligegyldighed han mente hun senere havde vist for hende, han her bygger sin Fremstilling paa. Men at Datteren har gaaet i Skomagerens Hus paa samme Maade som Hans Christian gjorde det, da Moderen giftede sig anden Gang, er tydeligt. — 1814 blev Karen konfirmeret, og man har derefter ikke haft andre Oplysninger om hende end en mystisk Ytring i et af Moderens Breve og et Par Linier i Andersens Dagbog fra Skoletiden. Jeg skal nu meddele et Par mærkværdige Dokumenter (Coll. Saml.), de to ældste eksisterende Breve fra Moderen til Sønnen: det første stammer fra den Tid, da han boede i Holmensgade, dengang Ulkegaden; det lyder saaledes²:

¹ i 2det Manusk. staar [Sko] Strømpevæveren. Her har han været ved at skrive den oprindelige Skomager i Steden for den omskrevne Strømpevæver.

² Sekretæren har ikke udstreget Fejlskrivninger; jeg sætter dem i Klammer.

Til Hr. C. Andersen hos Madamme Hiuler i Ulkegaden
Anden Sal til gaden i No. 108 i Kiøbenhavn.

Kiære Søn.

Dag ieg hafte ventet at du hafte skreven meg til [ud] haaber ieg [g] denne gang at du svare mig for ieg synes en Moder kunde dog alle tider være et svar vær men det er kuns for at faae at vide hvem at du vil have til værge for dig [dag] du kan ikke begrive vadt ieg haver gaaet i giemmel med din Fader Moder (skal maaske være Farfar) men det tenger du ikke paa for eller skrev du mig nok til og der haver været skreven til Kongen om din Morfaders (skal være Farfaders) Penge¹ men di er kommen her tilbage og ikke blev bytet men dag Magistraden kom troede ieg at han hafte bleven Rasende men ieg kunde ikke faa saa meget som den minste smule at giemme for ieg maate luke op alle væne (∴ Vegne) men i vinte bliver ieg her for det første men kude ieg faae en løbines Tieneste² saa vil ieg tage ud at tine til somme(-)Ren men din Søster kom her i Søndags og var saa vre for ieg ikk vilde give hende din Adresse men vil du ikke give hende den selv for saa haver ieg ikke noget at høre der om du kan ikke troe at det er besværligt for mig om ieg kunde faaet lid (∴ lidt) [efter] af [l] nogle gode hender (∴ Hænder) til ielp for ilde brandt din troe Moder du hellses fraae alle gode ven mange g.

Marie Gundersen.

(Hendes 2den Mand hed Jørgensen Gundersen).

¹ Den sindssvage Bedstefader havde en Kapital i værdiløse Sedler fra før 1813, som han ikke havde været at formaa til at bytte. Nu han skulde ind i Hospitalet skulde Boet opgøres, for at Sonnesønnen kunde faa sin Arv efter Bedstemoderen.

² løbende Tjeneste ∴ Plads.

Det er et malende Træk dette, at hun vil gemme noget for Øvrigheden, hvis hun kan slippe til det; at bedrage det offentlige anses af Kvinder fra det bredere Lag for fuldkommen tilladeligt.

Det andet Brev lyder saaledes:

Kiere Søn din Skyvelse

haver ieg Rigtig Bekommet, ieg hørre deraf at det gaar dig kontrarig, mens teng velken hiarte Byrden Viller Paa det er og Bliver din troe og hulde Moder, Søvnens Øyge Obnes mod naar du dinne lokker, mens di torre der Øves maae skal dit harte opløke, den troskabe at ieg Ber for dig, mit hiart der for mod Boge, Din Søster er Ræste (∴ rejst) til dig mens dog i Mod min villige Ligeledes som du haver skrøvet mig til, mens det var ikke til at endre, Gode Gode Søn du ved vel min Besverlighed som haver taget magt saa vel for dig som for din Søster, mens det skal dog glæed mig Naar ieg ser din skrivelse, da er det mig lige saa kert som ieg kan kosse di Paa Hond og Mond, udforglæmelig Søn, lad Her Løynant v. Martisen det Brøv lese og Bed ham om at han opfylder sinne Løfter da han dog haver villit uder mit Hiarte, din fader¹ er mig ingen støde, den Almegtig og du skal verre min støde du helses fra Her Oberste Lynant v. Gulberg og Regmester v. Schov og Regmester Schols (∴ Scholten) tillig din gode Søster tusen Gange fra mig din oprgtig Moder en til (∴ indtil) Døden.

Odense den 2d November 1822

Anne Marige Gonnesen.

¹ Formodentlig er det den sindssvage Farfader, der ikke er hende nogen Støtte. Stedet er en skjult Opfordring til Sønnen om at lade hende faa lidt med af Arven; det samme er Ordene i første Brev: om jeg kunde faa lidt af nogle gode Hænder til Hjælp til Ildebrændsel. Her viser det indklamrede Ord: efter [nemlig Farfaderen] i hvad Retning hendes Tanker gaar.

Unægteligt! medens Danmarks øvrige Digtere sad og pinte Vidunderligheder ud af deres Blækhuse, havde H. C. Andersen sit Liv fyldt med Romantik i haandgribelig Form. — Det sidste Brev har gjort dybt Indtryk paa ham; ikke mindst dette, at Moderen lavede Vers; det havde han vistnok ikke tænkt sig Muligheden af; Verset er svært at læse og endnu sværere at forstaa; det lyder vistnok saaledes:

Søvnens Øje aabnes maa naar du dine lukker,
 men de Taarer der øves (øses?) maa skal dit Hjerte oplukke
 den Troskab at jeg bær for dig mit Hjerte derfor maa bukke (ø: segne).

Det er over disse Linier, hvis Mening er, at Moderen i vaagne Nætter beder for sin Søn, at Hans Christian bygger sit Digt til Moderen fra 1823. I ottende Kapitel af K. en Sp. udtrykker Maria sine Sorger omtrent paa samme Maade som i disse Breve. — Hovedinteressen knytter sig imidlertid til de Oplysninger, som her gives om Søsteren. 1822 var for Familien et bevæget Aar; i Odense var Anne Maries anden Mand død, Farmoderen ligesaa; i København var Hans Christian 29 Juni afskediget som Korsanger ved det Kgl. Teater. Men hans rastløse digteriske Produktion havde i Forbindelse med hans mærkværdige og troskyldige Væsen vakt Opmærksomhed for ham; i August fik han første Gang noget trykt (Scene af Røverne i Vissenberg), og 13 September mødte han for Teaterdirektionen og fik Meddelelse om, at man vilde anbefale ham til Kgl. Understøttelse for at studere — til Mynsters Forargelse forstod han det, som man vilde anbringe ham paa Sorø fornemme Akademi. Som bekendt var det Collin, der i yderste Øjeblik var traadt til; man kan ikke andet end beundre denne Mand, der ved sin Livsgerning virker som et vægtigt Indlæg for Enevælden; for Andersen blev han i tyve Aar Tilværelsens faste Punkt. — Nu har Andersen i overstrømmende Glæde skrevet om sit Held til Moderen,

og af de to Breve ser vi Følgen: Søsteren vil over og dele hans Held med ham, og hun sætter sin Krig igennem, idet hun aabenbart til sidst har afnødt Moderen Hans Christians Adresse. — Indirekte tegner Brevene et helt Billede af hende: ilter og utaalmodig, ja ustyrlig, opfyldt af Liv og lysten efter Oplevelser er hun, da hun drager over til Hans Christian; rimeligvis har Teateret lokket hende, det var jo der Broderen glimrede — enkelte Steder i De to Baronesser og Lykkeper kan ogsaa tyde derpaa. Imens sidder Moderen i Odense med en ond Samvittighed, der lyser ud af hver Linie i det sidste Brev. — Sønnens Fornemmelser dem kan vi finde skildret i K. en Sp., der ogsaa afspejler denne Begivenhed: Ethvert Brev, han (Christian) skrev til Hjemmet, aandede kun Glæde og Ungdomsmod, enhver Forhaabning udtalte sig levende deri. Hans Moder indtrak allerede Tanken om, at hans halve Lykke var opnaaet, han kom jo i store Huse, og han havde spillet Violin paa et Teater. I sin Armod saa hun et glimrende Liv deri. Hun kendte hans gode Hjerte og rullede ved Vintertid til Kjøbenhavn for der at bygge og bo hos sin Christian, om hvis Lykke hun havde fortalt Naboer og Venner.

Det skulde være en Overraskelse, at hun kom til den søde Dreng, og det var det ogsaa. Der sad Moder og Søn paa det lille skraa Tagkammer. Sneen fygede paa Ruden, og Værtinden saa surt . . . Maria blundede paa hans Seng, og Christian græd ved de frosne Ruder og bad: »Du Naadens Gud, forbarm dig over os!« — Ublandet fortvivlet har han vel ikke været, men selvfølgelig højst ulykkelig ved Stillingen; den 28 Oktober begyndte han sin Skolegang i Slagelse; 2 November er Moderens Brev No. 2 (der er uden Adresse, men forsynet med Laksegl) indeholdende hendes Svar paa Sønnens Meddelelse om Søsterens overraskende Ankomst, dateret; hun er kommen til Hovedstaden, just som han skulde rejse derfra, maaske den

sidste Dag, og han har maattet efterlade hende, en livlig, uregerlig Tyveaars, i sit Logis i Holmensgade. — Man forstaar nu den Frygt for hendes Skæbne, han har udtalt i sit første Brev fra Slagelse — og ligesaa det Svar, som Lærer Welhaven 12 Dec. har ført i Pennen for Moderen, og som med Rette har voldt Undren: Din Søster er i København, jeg veed ikke hos Hvem; men du behøver ikke at gruble over hverken hendes Dyd eller Ungdommelighed, thi det er Altsammen vel bevaret her i Odense; »er bevaret« betyder: er — eller var det i hvert Fald, medens hun var her. — I 1825 er han angst for, at en Pige, som Meislings har faaet fra Kbh., skal være Søsteren. Ti Aar efter nævnes hun sidste Gang i Brevene; 27 Febr. 1833 skriver Moderen i et Brev, som er trykt i »Breve til A.« med Udeladelse af dette Sted: Hvor Karen er og hvorledes hun lever derom kan jeg intet melde dig da jeg ikke veed hvor hun opholder sig. —

Søsteren var forsvunden, men hun kom til at leve i Broderens Digting; i 1835 skriver han O. T., Romanen om det hemmelige Proletarmærke, som Digteren mente at bære; og nøje forbundet hermed er Spørgsmaalet om Søsteren: Er hun død eller levende? Lever hun i Vanære eller har hun reddet sig? Men ud over dette indeholder Bogen ikke noget Minde om Søsteren, undtagen Tillægsordet fin, hvormed hun er skildret. Derimod er der i Naomi lagt adskilligt af Søsterens egensindige Karakter, saaledes Eventyrlysten; endelig findes der til Lykkens Kalosker et Udkast, hvor i Kapitlet om Vægteren og Løjtnanten følgende siges om denne sidste: Han lagde Digtet hen, et gammelt forrevet Brev laae mellem de nærmeste Papirer, det var et Brev fra en Broder, en forðærvet, mislykket Skabning sendt bort til Søes, dette var det eneste Brev man havde fra ham, skrevet ved Afrejsen: jeg kommer vel igen, stod der, kan blive gemen Soldat og faar vel ikke Fugtel af min Broder Lieutenanten! — O

om han kom tilbage! og dog er det skrækkeligt at ønske sin eneste Nærbeslægtede død! — Hvor mange mørke Øjeblikke knyttede sig ikke til Erindringen om ham; blev denne for trykkende, da maatte Officeren ud og — sang lystigt . . . Aabenbart er Skrækken for, at Søsteren skal være bleven et rent Udskud og dukke op og kompromitere ham, ved at blive rodfæstet hos Andersen; i de følgende Aar glider hun ud af hans Tanker.

VI. HJEMMET.

Det mylrede af Mennesker i det lille Hus ved Klingenberg, hvor Hans Christian voksede op. I 1807, før de flyttede ind, boede her: Mursvend Konrad Gittermann og Kone, Handskemagersvend Frantz Christian (c: Køcker) og Kone, Maren Krags og 1 Datter, Johan Schovses Kone, Hattemagersvend Philip Schiænk og Kone samt Urtemand Lars Lambesen og Kone. — Saamange var de Voksne; om Børn under tolv Aar giver Hussøgningsprotokollerne ingen Besked, men der har vistnok vrimlet af dem. Da Andersens kom ind, flyttede Urtemanden. — I den nordlige Ende af Huset fik de deres Stue, og den har Digteren tidt nok beskrevet: Sengen og Slagbænken, Dragkisten, Skomagerens Værksted og Hylden med Bøgerne. Paa Væggen var der slaaet Billeder op, bl. a. af Napoleon; overalt, hvor Digteren vil skildre et venligt Smaamandshjem, sker det med de samme Ord, som han engang havde sammenstillet for at kunne fremmane denne lille Krog. I Gaarden stod Stikkelsbærbusken, og udenfor Loftslugen var den berømte Kasse. Den nævnes første Gang i K. en Sp. og optræder efter den Tid adskillige Gange. Naar man saa ud af Loftslugen, havde man foran sig, ikke en brat Gavl, men et skraat, teglhængt Tag; Husene var ikke sammen-

byggede, der var en halv Alen imellem dem; dette Rum udfyldtes langs Bagerens Tagskæg af en bred, tjæret Trærende, der førte ned ved Forsiden af det noget tilbage-rykkede Nabohus. Mellem den bratte Mur under Lugen og det skraa Tag foran den stod Kassen. — Gik man ud ad Gadedøren og tilhøjre, var man straks ved Munkemølleport; mellem denne og Møllen laa et Par Huse, et ganske lille, hvori Hans Christian skulde bo sit sidste halve Aar i Odense, og et større, hvori han i nogen Tid gik i Skole. I dette Hus boede nemlig Lærer Carstens¹, i hvis Skole Hans Christian gik, inden han kom i den offentlige Skole. Denne Carstens var en Slesviger fra Husumegnen og født 1784; det havde været hans Ønske at studere, men af Pengehensyn maatte han opgive det og gaa til Postvæsenet; han havde i 3 Aar været paa Odense Postkontor, da han i 1810 oprettede en privat Skole for Jødebørn; af Kristne gik der foruden Hans Christian to Sønner af Mølleren i Vissenbjerg (Brandt). I M. L. E. fortælles, at der gik en lille Pige mellem Drengene. — Med Udgangen af 1811 ophørte Skolen, antagelig fordi den Tid nærmede sig, da det offentlige Skolevæsen var ordnet, saa det kunde tage mod alle Børn; dette var Tilfældet i Juni 1812; naar Andersen kalder Carstens for Telegrafbestyrer, er det noget misvisende; paa Taasinge var i Krigens Tid indrettet en optisk Telegraf, og Carstens var fra Maj 1813 til August 1814 ansat som Telegrafrepetitør (d: Assistent) sammesteds, senere var han Lærer, og Opsynsmand ved Befordringsvæsenet paa Taasinge. — Andersen har altsaa som lille Dreng gaaet i Jødeskole: det er en af Grundene til, at han sit Liv igennem havde stor Interesse for Jøder. Saafremt den lille Pige i Skolen har været Jødinde, hvad man næsten maa antage, har han naturligvis ved Naomi ogsaa

¹ Mine Oplysninger om denne har jeg fra hans Son, Postmester Carstens.

tænkt paa hende; men af dennes Karakter har den lille intet haft; derimod har vi i Eventyret Jødepigen utvivlsomt en direkte Barndomserindring gengivet: Der var i Fattigskolen mellem de andre Smaabørn en lille Jødepige [Sara], saa opvakt og god, den flinkeste af dem allesammen — begyndes der. Jeg har undersøgt Lister over de mosaiske Indbyggere i Odense ved 19. Aarhundredes Begyndelse; hvis nævnte lille Pige fra Carstens' Skole er Jøde, maa det være Sara Heimann, Datter af Handelsmand Heimann Samuel, der en Tid boede i Claregaden; hun var født 1804; hun blev Tjenestepige senere. —

Forbi Carstens' Skole og det Hus, der 1819 blev hans Bopæl, førte Vejen over Aaen ud forbi Nonnebakken og Munkemose til den Landsby, hvor Hans Christian hentede Mælk. Langs Aaen var der Vaskepladser, hvor Koner stod og skyllede Tøj; en af dem var den, som Anne Marie benyttede; den laa for Enden af den lille Havestrimmel, der fra det nævnte Hus gik ned mod Aaen lige for Munkemøllens store Hjul; dette var Drengens Yndlingsplads; her ved Vandet iagttog han tusinde mærkværdige Ting; som Gerdrud i »Agnete og Havmanden« forfulgtes han af Vandet, naar Slusen aabnedes. Der var Skaller og Hundestejler i Vandet og Rotter og Frøer ved det; i Haven var der Muldvarpe; og han saa alting efter med spændt Ivrighed, som om han havde vidst, at det gjaldt at bruge Øjeblikkene. Thi i de næste ni Aar blev der ikke Stunder til de Studier; som voksen havde han det aabneste Øje for Naturen; men for ingen har den saa mange Vidunderer som for saadan en drømmende Dreng; — det er fortrinsvis ogsaa Vidunderet — eller hvad en Voksen regner for det kuriøse — i Naturen, der har Andersens særlige Opmærksomhed: paa Himlen er det Kometer og Stjernes kud, i Atmosfæren Regnbuer og Fata Morgana han digter om; blandt alle Dyr er Storcken ham kærest, af

Bygninger Møllen; af Træer er et gammelt revnet Piletræ, i hvis knudrede Hoved et lille Rønnetræ knejser, det mærkeligste han ved; og som et Barn glæder han sig ved at se gennem et farvet Glas; men ved Siden deraf, uden Overgang, uden Modsætning den aldeles usammensatte Naturstemning: det modne Korn og Sommeren, Isen og Vinteren. Hans Natursans er altsaa som hans Digting tvesidet: den skrappe, ufarvede Iagttagelse af det kuriøse, og den rene, fællesgyldige Linie. — Det samme gør sig gældende i Valget af hans Menneskemateriale: ved Siden af det jævreste og simpleste Undtagelserne: Jøden, Mulatten, Zigeuneren; men der er ingen Spaltning deri, det er som et Billede af hans egen Ejendommelighed: den folkelige og enfoldige Barnegenius, der netop er den sjældne Fugl i Digterverdenen; endelig kan man gerne sige, at det er Foreningen af den dobbelte Paavirkning i Hjemmet: Moderens drøje og simple Fodfæste paa den fyenske Jord og Faderens ustadige Luftslotte og Hjernesvind, ja, om man vil: Eventyret og Historien Side om Side. —

Vendte Drengen sig fra Aaen ad den Kant, hvor Byen laa, saa han højt bag den gamle, store Have, der engang havde været Munkenes, Sct. Knuds højryggede Murmasse med det mægtige Taarn over; Billedet af det vældige og ærværdige gav Hvile og Fred efter de strømmende Indtryk. — Paa den modsatte Side af Vejen forbi Munkemølle laa en svær, skummel Kasse; det var Odense Tugthus. Odense By rummede et broget Samfund dengang; i en By paa 7000 Mennesker var Afstanden fra de højeste til de laveste langt større end nu, da den er seks Gange saa stor. Paa Slottet boede Prins-Gouvernøren; paa Hovedstrøget residerede Adels- og Officersfamilierne; om Byens Embedsmænd dannede de ansele Borgere Kreds; under dem kom de muntre Haandværksmestres og Smaahandlers brede Lag, dernæst Underklassen, hvortil Andersens hørte, og

endelig et talrigt Proletariat af Fattiglemmer¹. Men den mørkeste Tone i det farverige Billede dannede Tugthuset Indhold: Løsgængere, Tyvepak, Voldsmænd, Skøger, Barne-mordersker; og de var ikke saa systematisk indespærret som nu; med en Opsynsmand blev de sendt ud i Byen, naar Varer skulde hentes; hvert Øjeblik brød et Par Stykker ud, vadede over Aaen og løb op over Nonnebakken.

I M. L. E. skildrer Digteren en Fest, han som Barn engang deltog i paa Tugthuset; det lille Billede er ma-lerisk som en gammel Hollænder: Nat og stygt Vejr; man skimter Omridsene af den skumle Bygning; Spinde-stuerne er tomme og tavse; de ustyrligt voldsomme Mænd og usle fornærede Kvindemennesker, der har endt Dag-værket, er drevet ind i de snavsede Soverum. Kun i Port-nerens Kammer oven over Porten brænder Lysene, og et Par Gæster sidder med Værten til Bords; i et Rum ved Siden ligger en lille Dreng paa en Seng; hans Tanker er opfyldt af det uhyggelige, han er under Tag med; et Bil-lede brændes ind i hans Sind, til det staar saa skarpt, at det engang hos den voksne Mand, hos Digteren, skal føles som et Træsmærke. — Jeg har søgt at efterspore, om der kunde oplyses noget om denne Fest: Som en af Beboerne af det lille Hus 646 paa Klingenberg er ovenfor (i Jan. 1807) optegnet en Hattemagersvend ved Navn Philip Schenk eller Skjænk. Han boede her indtil November 1809; i

¹ Fra sin Fødestad har han hentet en Mængde Navne til sine Per-soner — jeg nævner nogle Stykker af de gamle Odensefolk: Struh (=: Drud; Tommersvend Hans Drud, se M. L. E.). Skomager Knæbus. Peder Hagenau. Kantor Heimeran ved Set. Knud. Madam Eisler (K. en Sp. skulde oprindeligt hedde Graat i graat, eller Gale Eisler). Skræder Peder Wich. Susanne Patermann (ernærer sig ved Skræderprofessionen). Skip-per Anderschou. Smed Wittrock (Navnet findes i >Hr. Rasmussen<). Otto Thostrups Navn (i O. T.) er laant fra en Stiftprovst. — Af sin egen Fa-milies Navne har han brugt Nommesen og Anders Hansen; endvidere Fornavnene Karen og Anne Maric:

en Skrivelse fra Tugthusdirektionen af 4 Nov. 1809 hedder det: Vi have blant de flere, der have meldt sig til denne Tieneste (Portnerpladsen), ingen funden mere passende end Hattemagersvend og Kanalgraver Philip Schenck, boende ved Munkemølle her i Odense, hvis Forhold efter de indhentede Kundskaber skal være ganske skikkeligt. Men da denne Mand har 4 Børn, saa har han ogsaa begiært et Brød i Tillæg til sin Løn (Lønnen var 8 Mark ugentlig), hver 4 Dag, Ligesom han har begiært 4 rdlr. Qvartaliter for Vasken der tilforn var 2 Rd. 3 Mark Qvartaliter. Denne Mand er altsaa Vært ved Festen. Men Anledningen? Andersen understreger stærkt, at det var en Familiefest; 19 April holdt Schenck nu ganske vist BARNEDAAB, men mellem de to kvindelige og otte Mandsfaddere er ingen af Andersens (derimod Skoleholder Carstens). Men i Sct. Knuds Kirkebog finder jeg noteret, at Philip Schenck, Portner i Tugthusets Kone Christiane 9 December 1809, altsaa en Maaned efter Pladsens Tiltrædelse, har faaet et dødfødt Pigebarn. I Marginen tilføjes: Jordemoderen var Kirstine Vest. De tilstedeværende vare Spindemesterens Kones Søster i Tugthuset og Hans Andersen Skomagersvends Kone. — Jeg tænker næsten, at vi her staar overfor Festen; Andersen fremhæver, at han var ganske lille ved denne Lejlighed (han bliver baaret); 4 Aar vil nok passe. Da Moderen har plejet den Syge og saaledes været forhindret i at komme hjem, er den øvrige Familie bleven bedt hen at spise med. — Hvad Mand Schenck var, ser vi af Rapporten om et stort Spektakel i Tugthuset i Sommeren 1811: Portner Philip Skiænk viste mig (Inspektør Faber) i Aftes en Opsætsighed og Brutalitet, som jeg tror jeg bør haste med at rapportere. — (Skiænk har ikke sørget for at holde Døren mellem Mændenes og Kvindernes Sovesteder forsvarlig aflaaet; han skal i den Anledning af med Nøglerne): Da løb han frem og tilbage, slog i Hænderne, beed

sine Fingre, hviinede og raabte, at han ingen Hundedreng vilde være, han var født af fornemme Forældre o. s. v. — Senere titulerer han Spindemesteren Kæltring og Fuxsvandser. Januar 1812 døde han efter 7 Ugers Sygdom og blev begravet af Fattigvæsenet. — I 1809 var der ogsaa Barsel hjemme i Nr. 646; Kirkebogen beretter, at Kirstine Christiansdatter hos sin Fader Frans Christian Køcker Kalkslager og Handskemagersvend i Christian Huuses Huuse ved Eilschøvs Bode lod sin hjemmedøbte Datters Daab konfirmere i Kirken. Af Fadderne hørte de tre til Huset; det var Søsteren Citzel, Muurmester Gittermann og Skomager Hans Andersen. — Til Barnefader blev udlagt en ubekjendt Hjere Jørgensen som er Conteryst (Kon- torist). Det er betegnende for Andersens Forældres isole- rede Stilling, at dette, mig bekendt, er det eneste Tilfælde, hvor en af dem findes som Fadder. —

Det kan kun være ganske kort Tid Hans Christian gik i Skolen ved Munkemølle; da Carstens hørte op, var han endnu ikke syv Aar gammel; senere kom han til at gaa i Fattigskolen hos en Nordmand, Welhaven (Digterens Far- broder, Søn af en »Küster« i Bergen; født 1788). Ham kunde Andersen ikke slutte sig saa fortroligt til; han siger om ham: sikkert var han et ædelt Menneske, men af en heftig Natur og slet ikke lykkelig. — For at komme til sin Skole nu gik han op over det lille Torv Klingenberg; ret foran sig havde han Sankt Knud med Kirkegaarden omkring, langs dennes ene Side laa den lærde Skole; Hans Christian ønskede sig mellem dens Disciple, men maatte videre til venstre forbi Jens Beldenaks gamle Gaard, der bredte sig midt paa Flakhaven foran Domkirken; overfor ham er Realskolen; men han skal videre, hen ad Vestergade og Overgade til Fattiggaarden ved Skjolden; paa den Vej kommer han forbi gamle Gaarde, som blev hans Øje kære; 1829 skriver han: Af gamle Bygninger findes der vel endnu en Del

i Byen, men mange ere i den senere Tid forsvundne; saaledes savner jeg et gammelt Hus paa Vestergade, hvor der paa alle Bjælkerne, og langs med første Stokværk, var udskaaet Hoveder, der i de mest forskellige Stillinger rakte Tunge af Folk der gik paa Gaden. Tæt ved Hovedvagten finder man en gammel Bygning med biskoppeligt Vaaben (det er Beldenaks Gaard) — men det hele har ikke det Strøg af Alderdom, som en Gaard højere oppe i Byen, paa Overgade. Denne Bygning er vistnok den ældste i Odense, men i det Udvortes har den lidt meget i de sidste Aar: den gamle Trappe ved Indgangen er taget bort, og den var vist en Mærkelighed i sit Slags og fortjente i det mindste at have været opbevaret ved Kobberstik. Trinene var meget brede og gik et temmeligt Stykke ud paa Gaden. Et højt Sten-Gelænder var oprejst ved begge Sider, og over hele Trappen var der et stort, hvælvet Skur. — Dette er nok den Trappe, der er saa bred som til et Slot og saa høj som til et Kirketaarn; vi staar ved Det gamle Hus. — I det boede Etatsraad Bendz; og sin Højtidelighedsfornemmelse overfor dette Sted, hvor Moderen havde oplevet noget ængstende, men bærende, har han fæstet paa Papiret i dette Eventyr; men der er ogsaa andre Ting i: der er den norske Gudfader fra K. en Sp. Hvad her ligger bagved, og hvormeget der er af Welhaven i denne Skikkelse, tør jeg ikke afgøre. Men Overensstemmelsen mellem Romanen og Eventyret er umiskendelig. — Endvidere er indblandet en — daarlig fortalt — Anekdote om en Datter af Hartmann, Marie, der døde som lille, og en om en Søn af Digteren Mosen, der forærede Andersen en Tinsoldat¹. Medens Begyndelsen af dette Eventyr er skrevet med Digterens hele Mesterskab, er dets Slutning usikker i sin Holdning overfor Spørgs-

¹ I Bemærkninger til Eventyrene staar, at det var for at han ikke skulde føle sig saa ene; derom staar der imidlertid intet i den tilsvarende Dagbogsnotits.

maalet: det interessante gamle contra Fremskridtet; og Tinsoldaten er en svækkende Gentagelse af en ypperlig Ide.

Omsider nærmede sig den Tid, hvor Hans Christian skulde slutte af i Odense; han blev konfirmeret i Sct. Knud: Hist henne i Hjørnestolen sad jeg som lille Dreng med det lange sorte Flor om Hatten og græd de salte Taarer, medens Præsten sagde nogle Ord over min Faders Kiste, der stod her midt paa Gulvet. Højere oppe stod jeg som ældre til Konfirmation, rystede af hellig Følelse og tænkte inderligt paa Gud, mit Kalvekryds, Præstens Ord og hvad Damerne, jeg kendte oppe i Pulpituret, sagde om mig og mine knirkende Støvler . . . Kirken er højtidelig stor; lys og herlig hæver den midterste Bue sig med sine gyldne Stjerner, og i de lavere Sidegange dvæler Øjet saa gerne ved alle de brogede Billeder og Portrætter. — Man vil se, hvorledes Andersen her i 1829 illustrerer Knækket i sin Højtidelighed ved Skildringen af de gyldne Stjerner i Midterhvælvingen og alle de smaa Billeder i Sideskibene. — De gyldne Stjerner øverst oppe glemte han aldrig; i De røde Sko fæster han en af dem øverst i det usynlige Gudshus, han rejser over den ulykkelige Karen. —

VII. AFSKED.

Den 4 Sept. 1819 forlod Hans Christian Odense; han har i M. L. E. kun flygtigt antydnet den sidste Tids Begivenheder; overfor al den Modstand, der rejstes, holdt han fast ved sit Forsæt; han sprang til, — og holdt fast. Der er et tavst men talende Vidnesbyrd for, at han maatte bort fra sit Hjem; det er selve dette, at han ikke blev hjulpet frem i Odense. — Guldberg, hans tidligste Velynder, havde, da han præsenterede ham for den senere Christian VIII, formanet ham til at ønske sig, at han maatte studere.

Tanken om at holde ham til Bogen var der altsaa; men den Løsning af Sagen, at lade ham blive i Odense og gaa i Latinskolen der, har ikke faldet hans Venner ind. Bort maatte og skulde han¹. — Moderen talte ustandseligt imod Rejsen, men ejede ingen Myndighed overfor hans Forsæt: fra dengang Faderen gik til Hæren og hun maatte lade det ske, havde hun ingen Modstandsevne mod Skridt af denne Art. Bedstemoderen tav og saa paa ham med sine klare Øjne. Hun fik sig atter et Martyrium. —

Da Faderen i 1813 var draget i Krigen, og Hans Christian laa syg af Mæslinger, kom hans gamle Farmoder — som ovenfor omtalt — og sagde, at det var godt, om han maatte dø nu, men Guds Villie var altid den bedste. — Det ligger nær i denne Episode at se Frøkornet til det Eventyr, som hedder Historien om en Moder. Naar Andersen i 1847 — just det Tidspunkt, hvor nævnte Eventyr er blevet til — saa tilbage paa hint Øjeblik — og det er netop i Märchen meines Leben fra 47, at han første Gang meddeler dette Punkt af sin Historie — har han ikke kunnet undgaa den Tanke, at Bedstemoderen, hvis hun havde set hans Fremtid i dette Øjeblik, vilde være bleven slaaet af sin Kortsynethed og have forstaaet, at det er en vovelig Sag at spille Forsyn. Men han maatte samtidig indrømme, at Bedstemoderen med Grund kunde mene, at Livet ikke vilde forme sig særlig lyst for ham. Nu er det ganske vist et yderst karakteristisk Almuetræk, dette at tale til den Syge om hans mulige Død; men som Kerne for Skildringen af den ene Hovedfigur i det Eventyr, som var ved at udforme sig hos Digteren, egnede det sig dog ikke; derimod var det modsatte — Ønsket om Liv for den Døende — tilstrækkelig alment, og da Digteren saa lod det blive Moderen, der kæmpede for sit Barn, havde han faaet

¹ Paafaldende er det ogsaa, at han ikke aflagde noget Feriebesøg i Odense før 1823, efter Stedfaderens Død.

Tag i den elementæreste og mægtigste af alle menneskelige Følelser; dette Eventyr blev det af alle eksisterende Digterværker, der er tilgængeligt for den største Kreds af Jordens Folkeslag; det behøver et Minimum af Tilegnelsesevne for at gøre sin Virkning. —

Brandes har lignet dette Eventyr ved en Kala; det er et smukt Billede, men næppe det rette; snarere synes det mig som et af de Haandskrifter, man kalder Palimpsester. Bag den tydelige Skrift træder, næsten udslettet, Tegn med andet Indhold frem. Der findes mod Slutningen af Eventyret en besynderlig Uoverensstemmelse: inden Døden er kommen til sin Have, kender Moderen paa Hjerteslaget sit Barns Blomst mellem Millioner; under Striden med Døden griber hun fat om to Blomster og truer med at rive dem op; da Døden nu viser Moderen de to Menneskeliv, der er de to Blomsters, føjer den til: »Men det skal du vide af mig, at den ene Blomst var dit eget Barns.« Altsaa skulde Moderen have truet den Blomst, hun er kommen for at værne om, og som hun straks har kendt. — Overhovedet er der en bestandig Vaklen i Konsekvensen. Man vil huske, at Moderen i Brønden ser to Menneskeliv, et lykkeligt, og et forspildt; hun spørger da: Hvilken af dem er Ulykkens Blomst, og hvilken er Velsignelsens? Dødens Svar er: »Det siger jeg dig ikke.« Det er dog en Selvfølgelighed, at naar Grundsynet i Eventyret er, at Guds Villie er den bedste, saa kan Moderens Barn, som er bestemt til at dø, ikke være det, der kunde blive en Velsignelse for Verden og brede Lykke og Velsignelse rundt om. Hvis Sagen var saa lige til, vilde Døden jo sige som sandt var, at Barnets Skæbne vilde blive det ulykkelige Liv i Sorg og Nød, Rædsel og Elendighed. Og dertil vilde da Moderens Udbrud nøjagtigt passe: Frels den Uskyldige! frels mit Barn fra al den Elendighed! bær det heller bort! bær det ind i Guds Rige. Og fremdeles: Hør mig ikke,

hvor jeg beder imod din Villie, som er den bedste! Paa ovenstaaende Maade opfattes da vistnok ogsaa Slutningen af Eventyret almindeligt: Barnet reddes ved Døden for det gruelige; men det staar der altsaa ikke. Et Eventyr til Trøst for Mødre har Andersen derimod senere skrevet; det hedder »Barnet i Graven« og er smukt og følt; men det taaler rigtignok ikke Sammenligning med Historien om en Moder, overfor hvilket det synes en jævn og almindelig Trøstetale. — Saadan som Døden fremsætter Sagen, har Barnet i vore Øjne ikke den ene, men begge Muligheder, skønt, som sagt, dets Tilintetgørelse kun i det ene Tilfælde synes rimelig. De to Muligheder kan kun betyde, at Barnet skal leve, ikke at det skal dø; »begge Dele er Guds Villie,« siger Døden og tilkendegiver derved, at der ikke er nogen Forudbestemmelse, men at det afhænger af Barnets Omgivelser og Vilkaar, om det skal udvikles i den ene eller den anden Retning; dette er altsaa Grundtanken fra Kun en Spillemand, idet dog Romanens Pessimisme paa Moden er uddybet til Livsvisdom. —

Gaar man nu frem i Eventyret og opsøger det Punkt, hvor man først kan iagttage Spaltningen, da standser man ved det Sted, hvor Moderen farer op af sin Slummer og ser til alle Sider. Da er den gamle Mand borte, og det lille Barn er borte; og den stakkels Moder løber ud af Huset og raaber paa sit Barn. Dette er selvfølgelig fuldgyldigt poetisk Udtryk for Barnets Død og teknisk set en glimrende Overgang til Moderens Vædekamp med Døden, der symbolsk udtrykkes ved et Kapløb; men set i Lys af Slutningen er det ogsaa Livet, der kalder Barnet bort, saa dets Plads staar tom; og det gamle Ur, der løber ud og gaar i Staa, det er ikke blot en poesifuld Nydannelse for det traditionelle Timeglas — men det er ogsaa Livet, der har forladt den lille Stue, hvor Timerne ikke mere afmærkes, men Tiden staar stille. Og gaar vi nu med Barnet, da føres dette fremad mod det store Skel;

paa den yderste Grænse genser det Moderen. Der staar hun i Forvejen; hun er ældet, og hendes smukke Haar er blevet hvidt; det er Billedet af Farmor ved Sct. Jørgens Port, som her er blevet levende i et Eventyrbillede; fra Bedstemoderen ved Drengens Sygeleje er Tanken gleden fremad til hende og Moderens Kamp for at holde Drengen tilbage; som Spillemanden har han to Muligheder, og de to Kvinder har villet vælge for ham, men nu forsager de.

Den Magt, der fører Barnet bort, er som en Janus med to Ansigter; det Ansigt der vender mod Moderen, er Dødens; det betyder Barnets Tab¹; men det Ansigt der vender mod Barnet er Livets; det holder Mulighederne aabne. Et sindrigt Træk, der viser, at Digteren fuldkommen har bevaret Sammenhængen med Eventyrets Udspring, medens han udformede det, er det, at Døden og Moderen ikke forstaar hinandens Ord; Moderen siger: Bær Barnet ind i Guds Rige. Og den anden svarer: Jeg forstaar dig ikke. — For det er jo ikke derind at Barnet føres. Døden bruger udelukkende svævende Udtryk: Skal jeg gaa med det derind hvor Du ikke veed? Og hertil hører Slutningsordene: Og Døden gik med hendes Barn ind i det ubekendte Land. — Det tidligere Sted, hvor Døden forklarer Moderen sin Gerning, nævnes ganske vist Paradiset, men med en Tilføjelse, der udtrykkelig skiller det fra det bibelhistoriske Begreb: Jeg planter dem ud i den store Paradisets Have i det ubekendte Land, men hvorledes de der gror og hvorledes der er, tør jeg ikke sige dig. — Saaledes udjævnes, naar man gaar til Bunds i Eventyret, de Besynderligheder det ved første lagttagelse frembyder; her skildres det afgørende Vendepunkt i Barnets Udvikling og de to Muligheder: en Død, der betyder Livet, og et Liv,

¹ Paa samme Maade jævnføres i K. en Sp. Faderens Eventyr med Sønnens: »Sejl kun bort med Skibet, og naar det forgaar med Top og Tavl, saa har jeg den Sorg til!» Bortrejsen gør hun til eet med Døden.

der er Døden for alle dets Muligheder. Ogsaa de Ord, der gav Anledning til Undersøgelsen, bliver paa den Maade rigtige nok: den ene Blomst var dit eget Barns, det vil sige: det ene Skænebillede skal blive dit eget Barns. Og netop dette udsiger de følgende Ord: det var dit Barns Skæbne du saa, dit eget Barns Fremtid. I disse Ord er saavist ikke Tale om Døden, men om en jordisk Fremtid, om end de af Moderen opfattes anderledes. — Paa denne Maade er altsaa selve Adskillelsens Dag, den 4 September 1819, bleven til et Digtværk; og saa kom H. C. Andersen til København.

VIII. LÆREAARENE.

Der følger nu ti Aar af Digterens Liv, fra hvilke betegnende nok ikke et eneste Eventyr henter sit Stof. Han gennemgik en stor og omfattende Udvikling i disse Aar; han skaffede sig gennem strengt Arbejde de Kundskaber, han savnede; han prøvede sine Evner i forskellige Digtarter, og skaffede sig betydelig Menneskekundskab. Aldrig har vel nogen dansk Digter færdedes i saa forskelligartede Kredse som Andersen. Han kendte det daværende Samfund fra dets Top til dets Bærme; i ti Aar boede han i Københavns værste Kvarter, og Skildringen i K. en Sp. af Steffen Karret viser, hvor nøje han kendte dets Beboere. (Dette Kvindemenneske kaldes i Dr. Petits Lebensskizze Steffen-Margaret, hvad der naturligvis er det oprindelige). —

I Slagelse blev Meisling og hans Kone et Par Typer, hvis Ejendommeligheder han fik Lejlighed til at studere til Bunds. Naar han senere i Livet mødte det barokt frastødende, mindedes han Meisling; han fortæller 1835 om Digteren Saphir: der er umenneskelig styg og har noget meislingsk, og om Hospitiet paa Sct. Bernhard staar i Dagbogen 19 Sept. 1833: Inde paa Vandhuset var to Skabe,

jeg lukkede dem op, og her fandt jeg Syltetøj, jeg troede jeg var i det Meislingske Hus. — Uden iøvrigt at gaa nærmere ind paa det omfattende Oplevelsesstof, der fra denne Periode er udnyttet i Romanerne, skal jeg af hans utrykte Dagbogsbrudstykker fra Skolen hidsætte en lille Paaske-skildring (fra 1826).

Søndag Paaskedag. Det er den kiedsommeligste Paaske jeg har oplevet, ene sidder jeg her med min Græsk i Kabinettet, Solen skinner saa sommerligt udenfor og alle de andre kan gaae saa pyndtede, men jeg sidder fængslet her.

Mandag. — Gud hvilken Paaske! høitidelig tone Klokker fra Kirketaarnet, den blaa Sommerluft vinker mig; men paa Onsdag begynder Examen jeg veed det gaaer galt; derfor maa jeg pine mig herinde. — 3 gale Tyre gjør meget Opsigt; de stangede flere; den ene blev skudt udenfor Porten, den 2den fangen, men den 3die løb op til Kromhegers skiød med sine Horn Fyldningen ud af Døren, Konen løb med Børnene paa Loftet; Knud og Jomfruen sprang ud af et Vindue. Tyren løb gennem 4re Værelser. Man skiød ind af Vinduet efter den, og den faldt først for det 3die (den anden Tyr uden for Porten faldt først for det 30te Skud) efter at have fordærvet en Komode og Giestekammeret tilsølet med Blod. Det var ret morsomt at se Folks Frygt for at den skulde komme ud til dem, ligesom naar Drengene løber og strax kommer tilbage til den beskienkede som truer med Kiæppen, saaledes løb de og kikkede ind af Vinduet; men sprang een hurtig ned, da løb de Alle. — Det var dog en lille Adspredelse. — M. gnaven, jeg kunde ikke finde dette af min Dagbog, samt et Værs, og strax troede jeg, at han havde funden det og var nu vred, ja at han paa Onsdag naar jeg intet kunde vilde vise mig det (eller og at han havde mærket mig mit Θ) at jeg ingen Puns fik igaaer gav mig mere Grund, men det var kun en Forglemmelse og jeg fik den i Aften. — Den her

skildrede Episode er digtet ind i Improvisatoren, hvor ude i Campagnen en Bøffel med sine Horn løber Døren ind til den lille Hytte. — Fremdeles skal endnu meddeles de følgende Dages Optegnelser:

Tirsdag. »Hvad læser du?« sagde Pedersen, »det hjælper ikke!« Jeg veed det nok! O denne Mismod er dog sød og Erindringen om [den] sødere end den om Glæden. Gud, jeg hviler mig ved din Faderbarm, er jeg en stoer Digter da vil nok alt gaa godt og jeg vil naae min Bestemmelse, er jeg ikke, saa lad kun Ulykken straks tilintetgiøre mig o Fader! Det er ret underligt, om Aftenen er mit Mismod saa behageligt, min Tillid til Gud saa stor, jeg kunde ønske mig at drømme saaledes evig; det Mørke i min Skæbne smelter hen i en mild Maaneglands, fuld af Tillid til Gud slumrer jeg ind.

Onsdag. — Det er anderledes om Morgenen, da staaer Livet for mig med sine Kampe og jeg frygter. — M. vred. Hvid tg?, Qvordrup tg. og Wittrup slet; hvor sad jeg ikke i en Angest for at komme op; i Dag slap jeg; o hans Alvor støder mig fra ham, jeg kan ikke betroe mig til ham, jeg maa ret forekomme ham ussel, uden al Værði, aldrig har [han] roest noget hos min Aand.

Fredag. Idag kom jeg da op, jeg ventede slet eller maadelig? men han var meget facil og jeg fik tg. jeg skal ved Gud nu ogsaa læse dygtig til næste Qvartal; i Hebraisk gik det ogsaa ret godt (Godt?) Tak Alfader! at du hjælper mig, i dit hellige Navn gaaer jeg fremad!

Lørdag 1. April. »Ihvor daarlige Tanker jeg har om dem er de dog daarligere, sagde han (mdl.?) i Græsk. Mismod. — Nei! Nei! jeg duer til Intet; jeg kan ikke udtrykke mine Følelser; hvor ulykkelig føler jeg mig ikke, og dog er min Utilfredshed en Vellyst. — Det er en Feberild, som brænder i mig! — O Gud! hvilken Skabning er jeg dog. —

Søndag 2den April. (⊕ det var ilde). Sendte Moder 1 Rdl. i et Brev — fik et Signet og en Stang Lak af Fruen, Jomfruen og Bentine, Ludvig gav mig alle sine Pebernødder; jeg fangede en lille Muus — nu kom M. ned han gratulerede mig ret venlig vi satte Musen i et lille Buur og det morede ham. — Jeg blev nu trakteret med Chokolade, fik Brev fra Fru Wulf, Ida, Jette og Lieutenanten, giorte efter M.s Tilskyndelse et Spring hen i Kirkerne og saa Komfermanterne. Jomfru L. Fuglesang tog mig i Haanden og gratulerede mig, hos Holsteins fik jeg Viin, Klokken 1 kæste vi, M. i godt Lune, han bad mig gaa med til Skoven, hvor vi drak Thee; hjemme fik jeg Puns og Kage (jeg var ogsaa et Løb hos Fuglesangs vor Tanten og en Fremmed Dame drak min Skaal, og lovede at drikke den ved Bordet). Min Fødselsdag er saaledes gaaet ret behagelig (Musen døde nu). Gud veed om det er min sidste, Tak Alfader for Alt godt du har beskiæret mig. —

I 1826 flyttede han med Meisling til Helsingør. Havet, der allerede under Besøget i Svendborg havde gjort Indtryk paa ham, er det eneste Udbytte af Opholdet der; en Vandring, som Meislings Pige engang foretog over Isen til Sverrig, og som nær var endt med en Katastrofe, er den mærkeligste Begivenhed for det Aar, han tilbragte her. Den genfindes i en vidtløftig Skildring i Kun en Spillemand; i »Holger Danske« er nedlagt Indtryk fra Helsingør.

IX. FORELSKELSE.

Saa kom han tilbage til København igen 1872 og blev Student Aaret efter. — Han begynder da igen at leve op. saaledes som Begyndelsen af O. T. skildrer det¹. — Han

¹ Der er her givet Læseren en lille Gaade, som ingen har brudt sig om at løse. »Sig mig, hvad du hedder?« spørger en af Studenterne en

æstetiserer og digter — og saa tager han i Sommeren 1830 paa den Fyenstur, hvor han i August besøgte Svendborg. (Se Dagbogs-Brudstykket ovenfor). Da var det, at han paa Taasinge sværmede for et Portræt af en længst afdød Adelsdame; og i ungdommelig Glød brister det ud af ham: Giv mig en Brud! Mit Blod vil Kjærlighed, som mit Hjerte vil det.

Fra Svendborg kom han til Faaborg. Herfra skriver han til Vennen E. Collin: Faaborg 9 August 1830. Af Guldberg var jeg adresseret til en Assessor Martens (den ovenfor nævnte Løjtnant), der er en ganske vakker Mand, men jeg finder mig dog bedre hos en Agent Voigt, Byens første Kjøbmand, der har Skibe i Søen o. s. v.; jeg er bleven Student med hans Søn og kjender godt den unge Voigt fra Kjøbenhavn; disse to Dage har jeg derfor næsten hele Tiden været der, og man har ret søgt at more mig, vi har baade seilet og kjørt til nogle af de smukkeste Stæder, og igaar var jeg med paa en Herregaard Nakkebølle, der er bygget i det 16. Aarhundrede og seer ret antik ud. — Damerne her i Byen er de vakreste jeg endnu har truffet paa, endogsaa i Jylland og Agent Voigts ene Datter er endogsaa smuk, og hvad jeg især lider, meget naturlig. —

Digteren elskede for første Gang! men den udkaarne, Riborg Voigt, var allerede forlovet, og hans Følelser besvaredes ikke. Broderen, Christian, der var Andersens Fortrolige — eller en af dem, for A. gjorde ingen Røverkule af sit Hjerte, kunde ikke hjælpe, saa gerne han vilde.

Om Efteraaret saas de atter i København: Andersens

anden. »Hvad jeg hedder.« svarer denne. »jeg hedder paa eet Bogstav nær ligesom Baronen«. Baronen, Vilhelm, er Edvard Collin. Denne har han engang opkaldt en Person efter i »Skibet«. Han hed Høgel. Her tillægges der Baronen en daniseret Form af Navnet: Bakke. Den anden Student er da Bagger (efr. for Stavemaadens Vedkommende en Dagbogsnotits 1833 om nogle baggede Øer i Elben).

Forelskelse blussede op paany, men forgæves. Et eneste Brev modtog Digteren fra Riborg, og det gemte han trofast til sin Død; paa hans Lig fandt Jonas Collin en Hjorteskindspose, hvori Brevet laa.

Brevet blev brændt, Skindposen eksisterer. — I De to Baronesser hentyder han vistnok til dette Brev: Da Elisabeth kom paa sit Værelse, satte hun sig straks til Skrivebordet; hun kunde ikke andet, hun maatte udtale sig for Vennen, Broderen, sige ham et kærligt, hjerteligt Levvel. Med en Uskyldighed, en Inderlighed sagde hun ham, hvor bedrøvet hun var, bad ham tilgive sig, bad ham være hende god, som en Broder kan være det. En Elsker vilde imellem disse Linier have læst Haab og Lykke, men han havde jo rigtignok læst fejl. —

Derimod er bevaret Digterens Afskedsbrev til Riborg (i Kladde). Det lyder saaledes: Glem mig — det maa jo være saaledes, husk aldrig, at der har været en Skabning til som mig; dette skal være det sidste De hører fra mig; det var en Synd, om jeg gik videre. Den første Gang jeg havde talt med Dem, hang jeg allerede ved Dem med min hele Sjæl, jeg vidste ikke, at De var forlovet, derfor blev min Følelse endnu mere levende, og da jeg vidste det, var det umueligt at kjæmpe imod: jeg troede ogsaa at læse i Deres Blik noget mere end Venskab, jeg udtødte enhver Mine hos Dem til min Fordeel; det var min Phantasie!

Glemme Dem kan jeg ikke; nei aldrig vil noget andet Væsen saaledes opfylde mit Hjerte. Ved Dem kan jeg blive alt, uden Dem — — det vil Tiden vise Dem. — Alle mine Venner og Velyndere ere forbausede over den Forandring, der er foregaaet med mig, ingen veed den sande Grund. — Jeg har begyndt ret at studere. — Det er jo Deres første Ønske. Alt vilde kunne blive herligt! intet Maal var mig for stort — Nu vil Gud det ikke; hans Villie skee. Overvei Alt! prøv endnu Deres Hjerte

— og saa lev vel! lev da evig vel! Gud gjøre Dem usigeligt lykkelig, glem mig! glem mig! — og naar Deres Paul veed Alt, forson mig med ham, — siig ham jeg er ikke ond!

Vi sees aldrig mere! aldrig! Riborg tilgiv mig! — overvei Alt og tænk da aldrig paa mig mere. — Digteren vil synge dybere: Lampen skinner for Mængden medens den selv fortæres! Jeg bliver aldrig lykkelig; men saaledes maa det være! derfor glem mig! — tænk aldrig paa mig! De vil blive lykkelig, mere ønsker jeg jo heller ikke! Lev vel! kun eengang hører jeg endnu fra Dem — saa aldrig mere! — Vær ikke bedrøvet for mig, Riborg! Gud er jo god og naadig! Lev vel! evig lev vel! —

Der er ubetinget noget indtagende ved denne ungdommelige Heflighed og udbrydende Smerte; det klæder Digteren at give sig saaledes hen; og det er rørende at se, hvorledes han nødig slipper Haabet helt, men atter og atter beder hende betænke sig vel, og saa glemme ham! Skriften bærer ogsaa Spor af hans Sindsbevægelse. — I April 1831 giftede Riborg sig, og Andersen foretog en lille Rejse til Harzen, som han beskrev i en Bog, der paa hvert Blad fortæller om hans Kærlighedssorg; i Digtet »Moderen og Sønnen« taler han om den Elskedes Bryllup.

X. LOUISE COLLIN.

Men det unge Sind bærer ikke paa Sorgen længe; i 1832 skænker han atter sit Hjerter bort, denne Gang til sin Velgørers Datter, Louise Collin, som da var atten Aar. — Af de Breve, han skrev til hende, er nogle brændt efter senere Aftale mellem dem. Et Par er trykt i E. Collins Bog (S. 168). Det interessanteste af dem er følgende, der ikke har været trykt:

Fredag Aften Kl. 10¹/₂, den 21 September 1832.

Medens De, rimeligviis, kjører fra Komeden til Nygaard¹, skriver jeg dette Brev, drømmer om Dem, tænker paa Dem. — Dag for Dag, bliver Alt om mig, mere og

mere Poesie, mit hele Liv synes mig et poetisk Digt, og De begynder ret at spille en Rolle deri, det er De dog ikke vred for. Da jeg betragter Eduard som en Broder, er det jo naturligt at De bliver — — hans Søster. — Gid jeg havde truffet Dem hjemme i Eftermiddag, jeg længtes

¹ Collins Landsted ved Jagtvejen.

ordentligt efter Dem, og der var saa meget at fortælle. Jeg besøgte Oehlenschläger, Lotte sagde hun gik aldrig ud, untagen med Faderen eller Broderen, nu havde hun ret Lyst at besøge Jette Wulff, og da ikke de sædvanlige Led-sagere vare hjemme, bad hun mig følge sig, »De tør dog, for Deres Rygte gaae med mig?« sagde hun, den stakkels Pige! det gjorde mig saa ondt, vi fulgtes ad; alle Folk saae paa os! Vi ere jo begge offentlige Mennesker! »Der gaae nogle af mine Veninder, de see ikke til mig!« sagde Lotte, »de lovede dog eengang, at vi altid skulle holde af hinanden!« Det gjorde mig saa ondt for hende! — Pas ellers paa! Hun gaaer bestemt til Theatret! (mundtligt, mere herom). Imorgen reiser Fru Møller og Gusta til Kallundborg, jeg skrev et Brev med dem til Frøken Stub, saa jeg haaber at faae en Engle-Unge af hende derfor. Jette Wulff maler ogsaa noget til mig (en Copie efter Dahl) saa faaar jeg mig et lille Billedgalleri. Mit lille Digt »Hende jeg mener« gjør ret Lykke. Herre Gud! man behøver kun at lade Hjertet tale for at blive en god Poet. Ørsted syntes det var allerkjærest! Mille Hornemann mener bestemt hun kjender hende — Gud veed det! Rose syntes det var mit allerbedste Digt! men det er dog formeget! — Det morede mig saa meget at *De* var lidt nysgjerrig derom, den gode Fru Ingeborg (∴ Drewsen, Søster til Louise) er derimod som Grethe i Kjærlighed uden Strømper, »hun seer dybt i Tingen!« — Men lad den Fugl flyve, jeg kunde let fortale mig, og saa blev jeg saa ulykkelig! O Gud, jeg vilde fortvivle derover, for det var vistnok noget slemt, noget meget utaknemmeligt! Turde jeg lade Dem see ind i mit Hjerte, De vilde da see en ganske underlig Komædie, men der er Directions-Logen kun for Prima Donna og saa er det jo fornuftig at ingen komme ind, thi ellers saae Publicum for meget, De vilde da ellers ogsaa blive forbauset over de dristige Ideer jeg, qua Digter, vover at indflætte i

disse Skuespil. — Men for dog at komme til noget morsomt vil jeg fortælle Dem en Historie om min Frue, den skikkelige Kone ...

Her har De ellers det længe forønskede Digt om De brune og de blaa Øjne:

Jeg var et Jordens Barn og fuld af Lune,
og Glæde var min Tanke, som mit Ord.
En Pige saae jeg — Øinene var brune,
de bandt mig fast til denne skjøne Jord!

Jeg saae en Pige. Alt var Aand og Tanke,
den klare Himmel jo i Øiet laae.
Dødt var mit Hjerte — nu det maatte banke.
og Sjælen barnlig mod sin Himmel saae.

Det brune vinker ned, det gjør mig svimmel,
det blaae, mig aabner Kjærlighedens Himmel.

De seer, det er et Spøg, der ikke engang har poetisk Betydning, men De vilde jo selv have det at læse. Her har De ellers et andet. Ideen er russisk. (Her følger Digtet: Hun er saa hvid min Hjertenskjer!) — Hils Deres Søster og Moder, vær elskværdig ved lille Viggo, og tænk imellem paa — — Digteren.

Af det indflettede Digt vil man se, at Andersen havde betroet Louise sin ulykkelige Kærlighed til R. V. Det næste eksisterende Brev er fra 27—10—32. Af dets Indhold ses, at et mellemliggende maa være brændt. Det begynder saaledes: Mine Breve fornøie Dem, det har De sagt, ja endogsaa efter at have læst det sidste jeg skrev, og i dette lod jeg dog mit Hjerte saa meget udtale sig, at jeg ordentlig var lidt forskrækket derfor, da det var noget underligt noget. —

Imidlertid bestemte Louise Collin, at den gifte Søster, Fru Drewsen skulde læse A.s Breve og forhindre dermed den frygtsumme Elsker i at erklære sig. Hos Broderen var aldeles intet at opnaa, han var ikke nær saa medgørlig som Chr. Voigt havde været.

Og omsider indtraadte da atter en Katastrofe. Louise forlovede sig kort efter Nytaar 1833 med en anden ung Mand, der hed Lind. I flere Dage turde Collinerne ikke fortælle Andersen om Forlovelsen. Denne havde mellem sine Fortrolige ogsaa Fru Læssøe, Moder til den bekendte Oberst L. Hun var en meget brav og velmenende Kvinde, men noget affekteret og hysterisk, og hun var i sin Beundring for Andersen tilbøjelig til at snakke ham efter Munden. Hun skrev i 1833 følgende udaterede Brev til A.:

Jeg trænger til at tale et par Ord med Dem, og mundtlig skeer det jo ikke¹. Saa er det da skeet hvad Ingen af os ventede; saa har hun dog ikke været den redelige Pige, jeg troede hun var! skjøndt hendes Sjæleøie og hendes yndige Smil har hun dog ikke været af de Udvalgte; lad en erfaren Kone, der kjender sit Kjøn, sige Dem dette — hendes Forfængelighed har trængt til Hylding, og af hvem kunde hun faae den i alle Henseender saa tilfredsstillende som af en Digter? Dette er bittert sagt, men dog kun sandt.

Jeg vidste det i Thorsdags, derfor ængstedes jeg for at se Dem, men Deres Blik var saa roligt, saa jeg nok tænkte De ikke vidste det — o Gud hvor det ængstede mig, hver Gang jeg saae Dem smile, hver Gang jeg hørte Dem lee — — men ikke sandt, kjære, gode Andersen, De høiagter hende ikke mer i den Grad at De af alle Deres Livs Glæder vil gjøre et Offerbaal til hendes Hæder? Nei vær Dem selv igien, bliv lykkelig igien og bønør Deres moderlige Veninde, lad ikke bitter Spot fylde det Hjerte, hvor hun før havde sit Sæde — for Deres egen og for vores andres Lykkes Skyld vaag over det! Det havde alt rodfæstet sig saadan hos Dem, at jeg med et Slags skye Skræk trak mig tilbage fra Dem, og aldrig troede jeg at jeg nogensinde mere skulle have vovet at skrive Dem een Linie til, thi

¹ En Bebrejdelse for, at A. ikke besøgte hende tidt nok.

den der med Latter kan spotte hver min Yttring, den kan jo ogsaa spotte hver Linie i mit Brev — men dette for mig saa uventede Slag, gjorde at jeg glemte mig selv, ja jeg maa ogsaa lade Dem vederfares Ret, paa de par sidste Gange har De skaanet mig noget meer end sædvanlig, det maaske ogsaa gav mig lidt af mit gamle Mod. —

Andersen kunde De see i mit ærlige, moderlige Sindelag imod Dem, vilde De skaane mig meer, hver Spot fra Deres eller Frederiks Læber skjær mig i Sjælen, ak Gud til ham kan jeg ikke sige det; og af ham er jeg i flere Aar vendt (o: vænnet) til det, men af Dem har jeg været vant til noget *Bedre!*

Deres moderlig hengivne
Signe Læssøe.

Den samme skriver 7 Sept. 1833 til Andersen, der da er paa sin Rejse til Syden: Er Hjertet ikke blevet i Paris? eller drømmer det endnu i Bredgaden¹, hvor jeg paastaar det aldrig var.

Selv har Andersen skildret Begivenhedens Forløb meget korrekt i Aarets 12 Maaneder (1833):

Jeg var ej smuk, jeg var ej blandt de rige,
Og til den bedste Blomst dog Øjet saa;
»Vær min!« Jeg drømte, voved halvt at sige.
Hvad kan man ej i Dromme falde paa.
I Rosens Rødmen Haab jeg vilde finde;
En anden kom — jeg saac endnu paa den.
Jeg saa hvordan han Rosen monne vinde,
Og nu — er jeg en gammel Pebersvend.

Men var dette Haab glippet, saa opnaaede han til Gen-gæld paa et andet Omraade at faa et brændende Ønske opfyldt: I Foraaret 1833 kunde han med kongelig Understøttelse begynde sin første Italiensrejse. I et Brev af 24 April 1833² skriver han om Afskeden: Hvad siger

¹ Her boede Collin.

² Af E. Collin fejlagtig henført til 1831.

Louise? Jeg saae hendes Taare da jeg seilede bort! O Gud De kan ikke troe hvor det greb mig, jeg græder selv, nu jeg tænker derpaa. O gid hun ret maa blive lykkelig! Ja Lind er vidst et godt Menneske, han vil gjøre hende lykkelig, som hun fortjener! Hils ham fra mig, jeg tænker tidt, meget tidt paa ham, bed ham erindre mig lidt venlig! — Sig til Louise at jeg saa ofte, saa saare tidt tænker paa hende som en Søster, en kjær Søster jeg er langt borte fra, o hun veed slet ikke hvor nær hun er mig! Beed hende ikke være vred om jeg imellem syntes mindre galant, jeg mente det slet ikke ilde, hvad jeg tidt sagde var kun Spøg, ikke andet end Spøg¹.

I Schweiz digtede Andersen Agnete og sendte Værket hjem: E. Collin skulde faa det trykt, og Digteren ventede sig stort Bifald for sin Digtning. — Den 16 Dec. skriver han i Dagbogen: Der var Brev fra den gamle Collin, min Moder er død meldte det: Gud jeg takker dig! var mit første Udbrud, nu har hun Ende paa sin Nød, som jeg ikke kunde lindre, men jeg kan dog ikke ret vænne mig til den Tanke at være saa ganske ene, uden en eneste, der ved Blodets Baand maa elske mig! Jeg fik ogsaa en Kritik fra Heiberg over mine to Vaudeviller (∩: Skilles og mødes), jeg er kun en Improvisator. — Dagen efter skriver han Brev til J. Collin, hvori der staar: O Gud, hvor tungt er ikke mit Hjerte! Hils Louise, den kjære Louise og Fru Drewsen. Den 27de i samme Maaned melder Dagbogen: Begyndte om Aftenen paa min Novelle Improvisatoren. — Ved Budskabet om Moderens Død staar alle Barndoms-

¹ Ved Bortrejsen fra Neapel ²²/₃ 1834 minder Vesuv ham om Louise: Havet var atter blaat, Bjergene som Skyer, og i den klare Luft saa jeg tydeligt Vesuv med Røgstøtte; den syntes med de neapolitanske Bjerge at give et vemodigt Farvel og fortryde, at det tog en saa kold Afsked i Gaar. Det var en kold Pige, der nu syntes at græde og hyde et varmt Level!

minder op for ham igen; Heibergs Ord drager ham særlig til Minde hans tidlig vaagne Produktionstrang og Lyst til at optræde; i hele den umiddelbare Ildfuldhed, som hans Væsen derved viste, følte han sig i Slægt med den Natur og det Folk, der nu omgav ham — dette er Kernen i Improvisatoren; ogsaa Louise Collin er deri; hun er den lille Abedisse: Billedet er taget fra Tiden hen mod 1830, paa Grænsen af Barndomsaarene; den voksne Louise kunde han ikke skildre med sværmersk Vemod, dertil var Tabet for nyt.

Faa Dage ind i 1834 (6 Jan.) modtog Andersen et Brev fra E. Collin, der satte ham i det voldsomste Oprør. Det handlede om Agnete; Andersen fik her kort og godt Besked om, at hans Arbejde var mislykket, og at Folk kritiserede baade det og dets Ophav ubarmhjertigt. Med venlig Klogskab gik gamle Collin mellem de to Venner og forhindrede derved at Sønnens Ubesindighed fremkaldte et aabent Brud; men Andersens Sind var længe i fuldkomment Oprør, og han led meget; hans Dagbog vidner derom; 12 Januar 1834 skriver han. Eduard jo mere jeg overtænkter alt, jo mere seer jeg [din] mageløse Egoisme, den uhyre Uret jeg lider. Du har sat en Kløft mellem os som vist aldrig dækkes. Alt er falskt, hun med, hun som græd, som var saa from, saa søsterlig; falsk, falsk som det hele Verdens Slæng.

Den 31 Januar staar der: I Dag ender denne Maaned; fra jeg var i Meislings Huus har ikke en saa undergravende Følelse behersket mig hver Morgen som i denne Tid; da var det Sønderknuselse, nu er det Forbitrelse og Smerte.

Og 2 Februar: Hjemme venter mig intet godt, derfra kommer ingen Glæde, der har man spottet, haanet, bedraget mig — Hun — Han — de Alle! (Der tilføjes dog: Fru Læssøe, Jette¹, Christian¹ undtagen og maaske Faderen²).

¹ Wulff.

² Collin.

XI. LILLE HAVFRUE.

Hen paa Sommeren var han atter i Danmark; et halvt Aar efter udkom Improvisatoren, og i April 1835 begynder Eventyrenes Række.

Der er gennem disse Aar et Emne, som Andersen tumler med og ser i forskelligartet Belysning. Det træder første Gang frem i et Digt, som er indskudt i Harzrejsen og hedder Elbkongens Brud. En frejdig ung Soldat staar paa Vagt ved Floden; en Kvinde lytter fra Bølgerne til hans Sang:

Ei Elskov rørte hans unge Bryst ...
 Han synger sin Barndoms Smerte og Lyst
 Og Havfruen aner et bedre Liv —

Hun ser ham i Øjet, og han forstummer; hun bliver bleg og rød, og i hendes Blik luer Elskov; han stammer sin Kærlighed frem; hun blegner og udbryder koldt: Jeg er Elbkongens Brud. Hun forsvinder i Bølgerne, og han styrter sig i Kampen: Ud, til Død eller Seier.

Saa tydeligt det kan forlanges har Andersen her skildret sin ulykkelige Kærlighed til Riborg; og han har udtrykt det afsides, afgrænsede Samfund, hvor han fandt hende, ved at gøre hende til en Flodnymfe.

Dette, at en lille By med sit stilfærdige Liv minder om et Samfund paa Havets Bund, trænger sig atter paa, da han i Sommeren 1832 paa ny besøger Fyen. Han skriver nemlig i Juli fra Odense til E. Collin: Jeg har faaet en Idee til et dramatisk Digt, som Aladdin, nemlig Agnete (efter den bekjendte Folke-Vise); jeg troer der kan blive noget stort deraf. Visen tyder hen paa den dybe Længsel efter et »jeg veed ei hvad« og Utilfredsheden med hvad man har. Saaledes vil jeg behandle det i 3 Acter; i den første Act gaaer hun her paa Jorden, forstaaer ei sin

Længsel og kaster sig derfor i Havmandens Arme, for at finde i Havdybet hvad hun drømmer om. I anden Act skildres hendes Liv der. Havmanden lader en heel Trylleverden stige for at holde hende der, men hverken den, eller hendes spæde Børn kan holde hende fast, Hjertet stræber og higer, hun gaaer igjen at besøge Oververdenen. I tredie Act er hun der, og finder sig endnu mere forladt, alle hendes Venner og Bekjendte ere døde, kun Moderen lever, gammel og graae staaer hun for hende, kjender hende ikke, Alt er forandret og dog har hun Afsky for at vende tilbage; Havmanden kalder — tilsidst dør hun i Fortvivlelse og de spæde Smaaæ græde paa Bølgerne.

Atter her er Tendensen af gennemsigtig Tydelighed. Agnete er Billedet paa Andersen, der fra sin Fødeby søger til Hovedstaden, siden igen tyr til Odense, men finder alt forandret og Moderen ældet og graa (allerede 1823 nævner A., at Moderen ikke straks har genkendt ham). Af Riborg er her ikke noget Spor; det drivende Princip er Utilfredsheden, der ikke synes os poetisk værdifuld; man vil imidlertid af Slagelsesdagbogen have set, at A. paa Bunden af denne Følelse fandt Nydelse, fandt Vellyst. Det var en Ejendommelighed hos Andersen, at han paa een Gang trængte til Ensomhed og trængte til Mennesker: han kunde ikke undvære dem, og han kunde ikke udholde dem; dette gav en bestandig Utilfredshed, men ogsaa en bestandig Tilfredsstillelse; saaledes maatte han lægge Skylden for sin Uro paa sig selv, og hele dette Forhold gav en vis Mangfoldighed i Stemningen; tilmed var denne Bund-Urolighed et ægte romantisk Træk; hos Staffeldt allerede var Utilfredsheden bleven til Lyrik, og A. kunde gennem denne Egenskab komme i Slægt med moderne Folk som Byron, — ganske som, hvis han havde levet ved 1880, hans Nerver, hans »Mathed og Exaltation«, vilde have gjort ham interessant for andre og sig selv.

At gøre en saadan Uro til et dramatisk Princip var et betydeligt Misgreb; en Uro i Form af indre Spænding kan være udmærket lyrisk; men Uro, der giver sig Udslag i Begivenheder, der netop som Følge af deres Oprindelse bliver et meningsløst Frem og tilbage, er ikke noget frugtbart Stof.

Endvidere kommer dertil, at Andersen, da han i Le Locle udnyttede Ideen, havde oplevet noget Nyt, nemlig Tabet af Louise; det gav sig Udslag i Tilføjelsen af en ny Person, om hvem den ovenfor skildrede Plan ikke mæler et Ord, nemlig Hemming Spillemand; og han bringer Baa-den til at kæntre. Han er nemlig som uheldig Bejler Andersens Talerør; men i Forvejen er Agnete Andersens Sjæls Billede. Stykket bliver forkvaklet i sit Anlæg; Digteren frafalder den faste Synsline for Stoffet, og i Stedet for at vejledes kommer Læseren i Vilderede.

Scenen er henlagt til Herregaarden Hofmansgave i Nordfyen, hvor Digteren undertiden ferierede. Meget i Digtet er skødesløst og klodset; naar Hemming til Slut sidder oppe i et Træ og bliver skudt som en anden Fugl (Spurvehagl i det 12te Aarhundrede!), saa er det en pudsig Reminiscens fra hans egne Drengaar; med sine lange Arme kunde han hage sig op i Træerne, udenfor sine Forfølgeres Rækkevidde. Engang fandt den Maren, der tjente hos Farveren i Nedergade, ham siddende i et Kastanietræ paa Sct. Knuds Kirkegaard, omringet af en Skare Forfølgere; hun fik fat i Faderen, der boede to Skridt derfra, og han jog saa med en Stok Drengene paa Flugt.

At Digtet rummer god Lyrik, navnlig i Scenerne paa Havbunden, vil ingen kunne nægte. Paa den anden Side var Aladdin altfor tydeligt Forbilledet for Digtningen; og ganske vist var der mange Andre end Andersen, der efterlignede de Øhlenschlägerske monumentale Værker; men af ham taaltes det ikke.

I 1836 er han atter paa Sommerrejse til Fyen, og atter rører han ved Emnet; 13 Maj 1836 hedder det i et Brev: »Havets Døtre« skal skrives enten i Tolderlund eller paa Lykkesholm; det er snart bestilt¹.

De sidste Ord kunde synes farlige, men han havde nu tumlet med Stoffet saa længe, at han følte sig helt hjemme paa Havsens Bund; i Lille Claus og Store Claus har Eventyret allerede gjort et flygtigt Kig til Havfolket; og nu er Den lille Havfrue i sin Vorden.

At Digteren med »Havets Døtre« mener den Digtning, der blev til Lille Havfrue, er uden for al Tvivl; men hvor vidt han naaede denne Sommer, og hvordan Planen da var, lader sig ikke sige; rimeligvis er der nogen Forbindelse mellem Bournonvilles Sylfide (1836) og Andersens Havfrue. I hvert Fald kommer der dennegang et nyt Træk frem som det afgørende: Agnetes Utilfredshed er forvandlet til en Stræben efter et Maal, Attraaen efter et evigt Liv. Dette er en Forestilling hentet fra Undinesagnet. Ogsaa fra Folkeeventyret Ridder Grønhat er anvendt Elementer til at bygge Handlingen af; Helten i dette bliver kastet i Havet, men reddes af en Havfrue, der har set ham og forelsket sig i ham. Grønhat elsker imidlertid en Prinsesse paa Landjorden og er døv for Havfruens Bønner. Stumhedsmotivet findes ogsaa her; Andersen har blot overført det fra Prinsessen til Havfruen.

Der findes i dette Eventyrs Begyndelse ligefremme Mærker af dets Forbindelse med Andersens tidligere Behandling af Stoffet; det hedder: Havkongen dernede havde i mange Aar været Enkemand, men hans gamle Moder holdt Hus for ham; — hun fortjente megen Ros, især fordi hun holdt saa meget af de smaa Havprinsesser, hendes

¹ 11 Febr. 1837 omtales Den lille Havfrue første Gang som skrevet: det er det eneste af mine Arbejder, som har rørt mig selv, idet jeg skrev det.

Sønnedøtre. — Dette er Havmanden og hans Hus efter Agnetes Død¹.

Det Stof, der i Agnete var kommet ind, efter at Planen for Digtet var lagt, er denne Gang gjort til selve Kernen. Den lille Havfrues ulykkelige Kærlighed til Prinsen er Digteren og Louise Collin; men ind deri er draget alt, hvad denne Forbindelse kunde betyde for Andersen; Havbunden og Landjorden betyder den Kreds som Andersen kom fra, og den som han søgte Borgerret i, og Louises Kærlighed, der vilde give ham Søns Rang i det Collinske Hus og Broders Plads hos Vennen Edvard, er det Maal der kæmpes om, og som ikke naas; alle de klare og smukke Farver, som han havde fundet sig i Syden, smykker han sit Billede med, og det straalende Hav med de brogede Kyster, der skildres, er til at begynde med et eventyrligt Kattegat, der i Skildringens Stigen forvandler sig til selve Middelhavet.

Den lille Havfrues Kærlighed er stum (og hvad hjælper Skrivekunsten en i det Stykke); hun finder Godhed og Venlighed hos den Udkaarne — indtil den Dag kommer, hvor alt styrter sammen, og hvor Tryghed afløses af Fortvivlelse.

XII. TOMMELISE.

Medens det virkningsfulde Materiale, som i Aarevis var samlet, i Den lille Havfrue endelig havde naaet fuld Harmoni med det Ideindhold, som Andersen af sit Liv kunde give det, havde Italienrejsen fremkaldt et andet Eventyr, hvis Tilblivelses Historie er mindre indviklet. Det er Tommelise. Navnet er dannet efter Tommeliden; ingen af os kan nu høre, hvordan Navnet tager sig ud, men man kan

¹ Cfr. Komediens »Hyldemor«, hvor Havmanden med den lille Havunge nævner sin afdøde Hustru Agnete.

ræsonnere sig til, at det maa synes at mangle noget i Sammenligning med sit Forbillede — nemlig Angivelse af, at Tomme- betyder et Maal.

Andersen har da ogsaa oprindelig kaldt hende Tommelangelise; men i Erkendelse af, at det var alt for langt et Navn til saa lille en Dame, har han resolut forkortet det.

Begyndelsen er bygget over kendte Eventyrtræk. Det nydelige Paafund med den lille bitte Pige, der sidder midt i den røde og gule Blomst paa den grønne Stol, er et Laan fra Hoffmanns Meister Floh; kun er Blomsten her lilla og gul, og saa er den fra Samarkand, og den mikroskopiske Dame, der slumrer midt i Tulipanbægerets Blomsterstøv, er Dörtje Elverdink alias Prinsesse Gamahéh.

Resten af Digtningen er fri Opfindelse; og aldrig nogen- sinde har Andersens oftere omtalte Evne til at fjerne alle jordiske Slagger, hvor det lystede ham at fremstille det pure Guld, traadt tydeligere frem end i dette Eventyr, saa vist som denne yndige lille Pigealf i sin Oprindelse er en forkrøblet, pukkelrygget ung Pige, næsten en Dværg, Jette Wulff, Admiral Wulffs ene Datter, en af Andersens bedste Veninder.

I M. L. E. siger han om hende: Wulffs ældste Datter Henriette, en genial, livfuld Pige, der indtil de sidste Dage, under alle Tidens Omskiftelser, blev mig en trofast, søsterlig Veninde, var den eneste dengang, der forstod mig; hun opmuntrede hos mig den Humor, som kom tilsyne i de nye Digte; hun fik hele min Fortrolighed, beskyttede mig kækt mod de mange smaa Angreb, jeg i hendes Kredse var udsat for, især ved min Personlighed; hun var mig en god Søster og af stor Indflydelse paa mit Lune. — Dette Forhold er udtrykt poetisk gennem Tommelises Omsorg for den halvt ihjelfrosne Svale, der er kommen ind paa Markusens og Muldvarpens Enemærker: et underligt Par har det været at se Side om Side, den overnaturlig lange og

tynde Digter, mismodig og værgeløs, og den lillebitte vanførelse Pige, opmuntrende ham. Paa sin Italiensrejse tænker han ofte paa hende; 1 September 1833 staar i Dagbogen: Der kom Kl. 8 om Aftenen et Brev fra Danmark, det var fra Jette Wulff, den velsignede, trofaste Søster, det var saa ubeskrivelig yndigt; jeg var færdig ved at græde. — O gid hun maatte komme til Italien. 8 Marts 1834 faar han atter Brev: Hun kommer hertil Victoria! Men vi mødes ikke, den eigode Søster. Og i Brev til hende udbryder han: »Naar De betræder Paradiset, forlader jeg det».

Dette er Svalen, der bringer Tommelise til Syden, men ikke deler Herligheden med hende der: medens Tommelise sidder i det ideale romerske Landskab — grønne Træer, blaa Sø, skinnende hvidt Marmorslot fra gamle Tider — er Svalen atter hjemme i Danmark, hvor den har en lille Rede over Vinduet, hvor Manden bor, som kan fortælle Eventyr. Og denne Slutningssituation er det nøjagtige Billede af Virkeligheden i April 1835, da Eventyret maa tænkes skrevet. (April 1835 er første Hæfte af Eventyrene hos Bogtrykkeren, og 14 Maj s. A. skriver A. til J. Collin: Reitzel har ingen Penge og vil derfor ikke for det Første forlægge det næste Hæfte af Eventyrene, som jeg har gjort færdigt). 29 April 1835 forlod Jette Wulff atter Italien.

Paa denne Maade danner Forholdet til Jette Wulff Oprindelsen til sidste Halvdel af Eventyret¹, fra Tommelises Indtræden hos Markmusen og til Apoteosen i Italien, og af selve Fornemmelsen af hendes Lidenhed er Alfebarnet Tommelise skabt: helt rørende har Digteren gjort godt, hvad Naturen har forbrudt mod hans lille Veninde. I de sidste Linier af Eventyret findes skjult Beviset for, at denne

¹ At Skildringen af den hjælpeløse Stakkel undertiden faar et selvskildrende Præg, saa at Tommelise paa visse Punkter er i Slægt med Lille Havfrue, skyldes næppe nogen bevidst Intention.

Fortolkning af Eventyret er den rette. Der siger Blomsteralfen: Du skal ikke hedde Tommelise! Det er et stygt Navn og du er saa smuk. Vi ville kalde dig Maia.

Man vil erindre, at i Fru Gyllembourg: En Hverdags-historie, optræder to unge Piger: Jette, en ordinær Københavnerinde, og Maia, der er aandfuld og elskelig: Digteren siger altsaa til Frøken Wulff: De burde ikke hedde Jette, De som er en Maia. (Cfr. den samtidige O. T.: Frøken Maren fra Lemvig — Riborg Voigt — er i Besøg i København; hendes Veninde vil døbe hende om: Hun skal hedde Maia, ligesom i Hverdagshistorien).

Begyndelsen er, som allerede sagt, tilvejebragt af kendte Eventyrtræk; hvad derefter følger: Oplevelserne med Skruptudsen og Oldenborren, er Digterens eget Paa-fund og har ingen Mening ud over denne, ret at gøre Hovedfiguren tydelig og at more og røre Børnene. Men da Eventyret ikke fuldføres som Fantasileg, men efter fast Udvikling, bliver der noget usikkert, ligesom famlende over dette Eventyr.

Dette kan allerede fastslaaes i Sprogbehandlingen. Efter Fortællemaaden ordner Eventyrene sig omkring to Typer. Den ene, den hvorpaa man særlig tænker, naar man taler om Eventyrenes Sprog, er den der er dannet efter Folkeeventyret, som Digteren havde hørt det i lun, fynsk Mundart; det er Tonen fra Fyrtøjet og Klods-Hans, fra Kærestefolkene og Springfyrene. Alt er Liv og Løjer fra først til sidst; hvert Ord tages i sin muntreste Betydning, og gravalvorlige Gloser kommer slet ikke med. Det, der skal fortælles, har saa travlt med at komme frem, at Digteren ikke faar Tid til at tænke paa, at det han udtrykker sig i er Sprog, der bør formes; og netop derfor bringer han noget nyt frem — indtil han standser sig selv og begynder at skrive Dansk; men saa tager hans Vendinger sig dobbelt unaturligt ud; saaledes Slutningen af Flipperne.

Den anden Type for Eventyrfortælling er den, der fra »Tommelise« fortsætter sig gennem Lille Havfrue, De vilde Svaner, Paradisets Have o. a.; ogsaa her forandrer Andersen sin Fremstillingsform, saa den bliver forskellig fra f. Eks. Romanernes. Han taler simpelt, klart og tydeligt, men han har ingen Skælm bag Øret; han narrer en ikke: det bliver til Eventyr efter tænkssomme og artige Smaapigers Smag, og med yndige Tillægsord afpresser han dem salte Taarer.

Tommelise er fortalt med stor Gennemskuelighed og Klarhed i hvert Udtryk; og der er udmærkede Enkeltheder. Om Svalen siges: det var en hel Fugl med Fjer og Næb; dermed er nøjagtigt udtrykt et Barns Forundring, der undersøger en Fugl. •

Den stakkels Tommelise gik ind ad Døren, har A. først skrevet, men rettet dette til: stillede sig indenfor Døren, ligesom en anden fattig Tiggerpige. Det er aldeles levende.

Men paa den anden Side er der en vis Usikkerhed, ligesom en Smule Nervøsitet ved for første Gang at gaa paa Eventyr paa egen Haand. Han er ikke ganske vis paa at have sine Tilhørere med sig — ikke hvad det rent faktiske angaar, for i saa Henseende sikrer han sig altid; hver Gang et Kardinalpunkt maa huskes for Sammenhængens Skyld, nævner Andersen det i dette Eventyr som i alle dem med en sammensat Handling, saa tit det lader sig gøre: derved vender ofte enkelte Udtryk tilbage som Omkvæd gennem et helt Eventyr. I Tommelise kan man t. Ex. lægge Mærke til, hvor omhyggeligt han indprenter, at den lille Pige ikke kan bo i Skoven længere: Nu kom Vinteren, den kolde, lange Vinter. Det store Skræppeblad, hun havde boet under, rullede sammen og blev kun en gul, vissen Stilk, og hun frøs saa forskrækkeligt, for hendes Klæder var itu, og hun var selv saa fin og lille, hun

maatte fryse ihjel. Det begyndte at sne, og hvert Snefnug, der faldt paa hende, var som naar man kaster en hel Skuffe fuld paa os. Saa svøbte hun sig ind i et visent Blad, men det vilde ikke varme, hun rystede af Kulde. — — Kornet var for længe siden borte, kun de tørre, nøgne Stubbe stod op af den frosne Jord. De var ligesom en hel Skov for hende at gaa imellem, o hun rystede saadan af Kulde.

Nej, det er de smaa Tilhøreres Stemning overfor Eventyrets Handling, han ikke synes sikker paa; han lokker bestandig paa ny for dem ved Hjælp af Tillægsord.

Mest fremtrædende af disse er nydelig, der idelig hæftes ved Tommelise; og endda er der i de to smaa Brudstykker af Manuskript, der er bevaret, 5 »nydelig«, som i Teksten er rettet (ligesaa tre »dejlig«); ogsaa de modsatte »fæl«, »styg«, hægtes paa overalt; og nu Stakkelt og stakkels — det er baade Tommelise og Svalen; oven i Købet hvor der ingen Grund er til det, saaledes: Hele Sommeren igjennem levede den stakkels Tommelise ganske alene i den store Skov. — Hun er lige sluppen fra Oldenborren og lever meget idyllisk, men Børnene maa ikke et Øjeblik slippe deres Fornemmelse af Lyst til ømt at beskytte og værne om hende. Paa samme Maade siges, da Svalen om Vaaren svinger sig op i Solskinnet: hun holdt saa meget af den stakkels Svale! I Manuskriptet har Digteren ogsaa hæftet »lille« ved Svalen, hvor den skal bære Tommelise, men atter opgivet det; »Hils den lille Svale fra mig«, er jo ogsaa en underlig Vending i Tommelises Mund.

Endelig har han ødslet med Ordet »saa« foran alle disse Tillægsord. Egentlig indleder dette Ord en Sammenligning; men opgiver man at gennemføre denne, faar Ordet en kategorisk Klang, der forbyder Nuancering i Udtrykket; det kan udtales med overvældende Eftertryk og

udelukker enhver Mulighed for afvigende Mening hos Tilhører som Fortæller; fra een Side af Tommelise noterer jeg: saa dybt, saa dejligt, saa yndig, saa ondt, saa mange, saa godt, saa fornøjet, saa dejligt.

Digteren lærte snart at spare paa Midler af denne Art.

Til denne Usikkerhed i Sproget svarer som nævnt en vis Ujævnhed i Indholdet.

Efter Forældrene og Hjemmet følger vekslende Dyrescener -- der er ikke i dem nogen gennemført Karakteristik, kun hastige Træk, med en Smule Satire; nærmest brogede Billeder, et Forsøg i fantastisk Stil, der danner Fortsættelse af Blomsterne i Lille Ida. Derpaa følger Alfe-livet i Skoven, i Tilknytning til et Par tidligere Skildringer af samme Art¹. Med Markmusen og Muldvarpen indleder han derpaa sine ejendommelige Dyreskildringer, med Understregning af karakteristiske Træk, der lader skimte en Menneskekarikatur -- og han ender i Ideallandet Italien, hvor han forøvrigt afrunder Tommelises Skæbne meget smukt ved at lade hende havne i en Lillie, hun som var født i en Tulipan.

Det er et Eventyr med Anlæg og Indledninger, der skulde finde deres Gennemførelse i senere Eventyr.

XIII. LILLE IDAS BLOMSTER.

Efter sin Hjemkomst fra Syden lejede Andersen sig et Værelse i Nyhavn paa Charlottenborgsiden; her boede han i fire Aar. Han kunde fra sin Bolig kigge ned i Botanisk Have, der laa bag ved Charlottenborg. Paa Charlottenborg boede Andersens Ven, Digteren Thiele, og efter hans lille Datter Ida har Eventyret »Lille Idas Blomster« faaet Navn. I Botanisk Have regerede Professor Hornemann,

¹ I Harzrejsen og Dødningen.

der var Svoger til Jonas Collin, som boede tre Skridt derfra, ved Hjørnet af Bredgade. Denne fik hyppig Besøg af Slægt fra Norge; en af Collins Steddøtre (f. Birckner) var nemlig gift med en Nordmand, Boye, og de havde to Sønner: Jonas og Adolf. Dette er de to norske Fætttere, og man vil saaledes se, at alle tre Børn i Eventyret er virkelige. Det ses tillige, at Skildringen har sin egentlige Rod i den Collinske Slægt. Naar Jonas og Adolf kaldes Fætttere, saa henføres Historien til Hjemmet i Bredgade. Dermed stemmer følgende Ord i O. T.: »I den Eg«, udbrød Vilhelm (s: Edv. Collin), »skød jeg som Dreng den første Fugl, der faldt for mit Skud. Det var en Krage. Den fik en overordentlig god Begravelse!« — »Ja under min Søsters Grædepil!« sagde Sophie (Søster til Vilhelm). »Vi begravede den i en gammel Chapeaubas, der var besat med hvide Sløjfer. Graven var pyntet med Pionblade og gule Lillier. Jeg bar Liget, Vilhelm, der var en lang Dreng, holdt Talen, og Louise strøede Blomster.« — Rime­ligvis er Kancelliraaden tegnet efter Hornemann, den botaniske Professor, der ifølge A.s Dagbog ved Lejlighed var »umanerlig grov« imod ham. En af Grundlinierne i Eventyret er da Modsætningen mellem det videnskabelige og det poetiske Syn paa Blomsterne (Studenten siger, at Professoren kan ikke lide, naar Blomsterne gør Kur til hinanden); men dette Forhold er tilsløret af Digteren. Paa denne Maade bliver den botaniske Professor tvungen Deltager i Blomsternes natlige Karneval, en meget god Ide. —

Denne Kancelliraad karakteriseres ved Ordene: »Det er den dumme Phantasie«, hvormed han vil lægge Baand paa den romantiske Spøg, der udfolder sig gennem Skildringen. Denne Repliks Oprindelse kan oplyses: 15 Marts 1834 be­fandt Andersen sig med flere Danske i et Trattorie: Monte della Misericordia ved Neapel. I hans Dagbog anføres: Zeuthen (hvem A. anser for gal, naar han ikke er fuld)

fandt Fornøjelse i at stikke sin Stok ind i et Barns Mund. Da jeg virkelig var bange for Barnet, sagde jeg: Vær dog forsigtig. »O«, svarede han, »det er den dumme Phantasia!« Vi loe af ham. —

Hvornaar Eventyret er bleven til, kan ikke med Bestemthed siges; men det er i al Fald et Vintereventyr; lille Ida har vel faaet sine Blomster af den botaniske Professor. I Vinduet staar der Hyacinter, Tulipaner og Krokus; en stor, gul Lillie er der ogsaa. Man synes altsaa at være i Tiden mod Foraaret; en af Deltagerne i den natlige Lystighed er et Fastelavnris; det peger paa Tiden omkring Marts; i April udkom det lille Hæfte, hvori Eventyret staar¹; Karnevalstiden vilde jo ogsaa passe meget godt som Oprindelsen til den luftige Dans af allehaande Masker, der danner den lille Spøgs Højdepunkt. — En af Hovedpersonerne er den gamle Røgmand; om ham siges, at hans Underlæbe var brækket af; det er en noget paa-faldende Oplysning, da en Røgmands Underlæbe er et ganske ligegyldigt Stykke. Manuskriptet har oprindeligt haft noget andet, som nu ganske vist er overstreget. Men Digteren siger selv i et Brev til Collin: Husk paa, at hvem jeg ret holder af, dens Ord veier jeg, og især de overstrøgne, thi det er som oftest dem, der falder lige af Hjertet i Pennen. — Altsaa maa jeg veje det »overstrøgne« Ord; der staar: Nøddeknækker. En Nøddeknækker med brækket Underlæbe, det giver god Mening; og han forekommer tilmed i Litteraturen, nemlig i Hoffmanns Eventyr: Nussknacker und Mausekönig.

¹ 10 Febr. 1835 skriver A. til Ingemann: ... Jeg har begyndt paa nogle »Eventyr fortalte for Børn«, og jeg troer, de lykkes mig. Jeg har givet et Par af de Eventyr jeg selv som Lille var lykkelig ved, og som jeg ikke troer er kjendte; jeg har ganske skrevet dem saaledes som jeg vilde fortælle et Barn dem. — Paa dette Tidspunkt synes Lille Ida altsaa ikke at være skrevet endnu.

Hoffmann skildrer i dette fantastiske Eventyr en lille Pige, Marie, der lever mellem to Verdener: de Voksnes reale Tilværelse, og det brogede, romantiske Liv, der opfylder alt livløst, naar disse ikke er til Stede. Et Slags Overtroldmand er Gudfaderen Hr. Drosselmeier. — Marie faar til Jul en Nøddeknækker, der straks paa Juleaften brækker sin Underkæbe paa en Nød. Hun tager sig kærligt af den, og da de andre er i Seng, bærer hun den ind til Legetøjsskabet og befaler Dukken, Mamsell Klärchen, at overlade Nøddeknækkeren sin Seng og selv lægge sig paa en Sofa; Dukken ser meget fornærmet ud, men det hjælper hende ikke noget; senere, da Nøddeknækkeren drager i Kamp mod Musekongen, er hun ogsaa bleven god igen. Efter mange vidunderlige Begivenheder sejrer Nøddeknækkeren ved Maries Hjælp, og bliver saa ifølge en barok Identificering, der er ejendommelig Hoffmannsk, eet med Hr. Drosselmeiers Nevø, som ægter Marie. — Lille Idas Blomster er en Efterdigtning af Hoffmann. Her findes ikke blot den til en Røgmand forvandlede Nøddeknækker, men ogsaa Dukken, der maa afstaa sin Seng; og som i Hoffmanns Eventyr faar alt Legetøjet Liv om Natten; ogsaa det romantiske Livs Fjende er med, men er nu ganske prisgiven Fantasiens Magter: Kancelliraaden snurrer rundt i Toppen af Fastelavnriset. —

Lille Idas Ven er Studenten; ganske beskedent, men saa indtagende har Andersen i ham skildret den Charmeur, han kunde være. Alle sine smaa Sorger og store Bekymringer har han skudt til Side og gaar ganske op i Underholdningen af sin Dame; han klipper morsomme Billeder for hende og fortæller hende om hendes Blomster; og snildt som en af hans figurrige Udklipninger staar det hele Billede for os: i Midten Kancelliraaden (eller rettere: den botaniske Professor) i Toppen af Fastelavnriset, og til Siderne overfor hinanden Lille Ida og Dukken Sophie og

alle Blomsterne, de i Stuen og de fra Slottet. Men nu Studenten — er han da kun med paa den ene Side — i Dagverdenen? Nej, naturligvis har han Dobbeltliv, ligesom den unge Drosselmeier hos Hoffmann; han er jo Røgmanden i Nattens Maskerade. Det er ham, der hører Dukke Sophie banke i Skuffen og lægger sig langs ud paa sin Mave for at lukke op for hende; altid tjenstvillig! — Og da Dukken er kommen ud, vil hun gerne danse, blot ikke med Røgmanden. »Jo, Du er en pæn En at danse med«, siger hun og vender ham Ryggen; aldeles som i det virkelige Liv de unge Damer overfor Digteren¹. — Røgmanden dandsede saa ganske alene, og det var ikke saa daarligt! — Man resignerer.

Eventyrets Stil er skælmsk og spøgende; den plettes en Smule ved det utallige Gange forekommende slet ikke, der i Længden virker noget kælent. Ligheden med Hoffmann, der i de ydre Træk er saa paafaldende, er ikke i Stand til at paavirke Andersens Grundejendommelighed. Medens Hoffmann i kold Rasen driver Fantasteriet efter dets egne Love til den yderste Grænse, viger Andersen paa intet Punkt mere end eet Skridt bort fra Virkeligheden. Og naar til Slut Marie staar som voksen Brud ved Nussknackers Side, saa er i det klare Dagslys hos Andersen de dansende Blomster visnede, og de faar en prægtig Begravelse af den lille Ida og hendes Legebrødre. —

XIV. DEN UARTIGE DRENG.

Andersen var ludfattig i disse Aar; sin Middagsmad fik han rundt i de Familier, som støttede ham; tør Kost holdt

¹ Cfr. Brev til Louise Collin: Jeg maa tilstaa Dem det, thi det piner mig; det lille Ord om »Galopade«, »engageret« har grebet mig.

han sig selv med. Der er fra Tiden ved 1835 bevaret et kuriøst Husholdningsregnskab, som viser, at man ikke vil kunne beskylde Digteren for Overdaadighed i den halve Snes Dage, som Regnskabet omfatter¹. Alligevel kunde han finde sig helt hyggelig til Mode i sin lille Stue; 19 Januar 1836 skriver han til Jette Hanck: Bladudgiverne sender mig Blade, Reitzel Bøger og Kobberer; saa sidder jeg i brogede Tøfler og Slobrok med Benene i Sophaen, Kakkelovnen snurrer, Maskinen synger, og Røgelsen gjør godt. Jeg tænker da paa den fattige Dreng i Odense, der gik med Træsko, og saa bliver mit Hjerte blødt, og jeg velsigner den gode Gud. —

¹ Det ser saaledes ud:

Fredag, Lørdag, Søndag Morgen			
fløde Thvebak.....	—	—	6 Sk.
½ \mathcal{R} Smør.....	—	—	14 -
Konjak.....	—	—	12 -
Ost.....	—	—	2 -
Fraskbrød.....	—	—	2 -
2 breve Knappe naale.....	—	—	12 -
Oblatter.....	—	—	4 -
Tvebak.....	—	—	1 -
Kaffe.....	—	1	— -
The.....	—	—	4 -
Kamel The.....	—	—	4 -
Frask brød.....	—	—	2 -
Post Kontoret.....	—	—	5 -
Ost.....	—	—	6 -
for Ugen fløde brød.....	—	—	14 -
Vasker Konen betalt.....	—	—	12 -
Frask brød.....	—	—	2 -
et brev.....	—	—	3 -
½ \mathcal{R} Sukker.....	—	—	11 -
en pæl Egstragt.....	—	—	12 -
½ \mathcal{R} Smør.....	—	1	— -
Pølse.....	—	—	6 -

1 Rd. 4 M. 8 Sk.

I denne københavnske Hjemmehygge indlægges et antikt Motiv fra Anakreon, og Den uartige Dreng bliver til. Man vil se, at begge Personerne er i det citerede Brev: den gode Digter, der har det hyggeligt og lunt i sin Stue, og en lang Dreng med gult Haar, der gaar for Lud og koldt Vand. —

Det Forfattersted, som Andersen forstod bedst af alle, det var de Linier af Aladdin, hvor denne ophører at være sig selv: Dernede gik jeg som en lille Dreng. Andersen lever i en saadan Tilbageskuen; han forbereder den paa Forhaand, naar han køber sig en Almanak, ved paa maa og faa at sætte Mærke og spørge: Hvad da? — Og i de Fantasteriets Stunder, som han nu og da tilbragte i sin Stue, har det moret ham at tænke: Hvad vilde du have sagt, om du som barbenet Dreng havde kunnet se dig selv i din Velstand; og han har behagelig udmalet sig sin egen Overraskelse ved at komme ind til Lys og Varme. Han er i sine Drømmerier bleven gæstfri mod sig selv — indtil det hele Hjernesvind begynder at svinde ind, falde sammen til intet; i Stedet for de velhavende Fornemmelser melder sig den evige, dumpe Armod; alt bliver graat i graat; hans Mismod søger sig en Aarsag; han er skuffet og vraget; den lange Dreng i det gule Haar og med de store Træsko var lykkeligere¹.

Denne Stemningsrække bygges saa op efter det klassiske Forbillede og med en Anelse af klassisk i Sprogføringen: Den gamle Digter tog den lille Dreng paa sit Skjød, vred Vandet af hans Haar, varmede hans Hænder

¹ I Begyndelsen af O. T. genfindes Elementerne til Eventyret: En pjaltet Dreng med milde Øjne og lyst Haar synger nede i Gaarden i Regn og Slud; Studenterne kalder ham op og viser ham Venlighed. Han er som et Genrebillede: Amor paa Rejse.

Denne Dreng er Plejebroder til Eva, der viser sig at være den forsvundne Søster.

i sine og kogte sød Vin til ham; saa kom Krabaten sig, fik røde Kinder, sprang ned paa Gulvet og dandsede rundt om den gamle Digter.

Det er næsten Silen med Bacchusbarnet.

I det Manuskript, der er bevaret, forefindes Eventyret i noget oprindeligere Skikkelse. Det har fra først været døbt Den slemme Amor; men denne Titel er altfor direkte; den rykker straks ud med Pointen. »Den uartige Dreng« svarer langt bedre til den dulgte Tone i Fremstillingen. Jeg skal gennem et lille Eksempel vise, hvordan Digteren arbejder for at faa den underfundige Klang bragt til Veje. Manuskriptet har i Begyndelsen af Eventyret: Regnen skyllede ned, saa der ikke kunde blive en tør Traad paa hvem der var ude at spadserere . . . »Det er da,« sagde han, — »et gyseligt Veir derude! de stakkels Folk, som ikke er komne under Tag, jo de ville blive vadskede!« Denne sidste Sætning er altfor skurrende: Digteren stryger den og sætter i Stedet: »Det gør mig virkelig saa ondt for dem.« Det sagde han for han var saadan en god gammel Digter. — Men nu mangler der noget; for i Udbruddet: »Jo de ville blive vadskede«, var den rigtige intense Hyggestemning, der underbygges ved Tanken paa dem, der ikke er saa heldigt stillede som jeg.

Hvorledes faa den frem, uden at den smager af bevidst Skadefryd? Jo, lige i Forvejen har Digteren leveret sig selv det uskyldige Udtryk for sin Stemning: — saa der ikke kunde blive en tør Traad paa hvem der var ude at spadserere. Dette Udtryk flytter han da fra dets første Plads ned i den Forbindelse, hvor han behøver det, og nu fremkommer det snurrige: »Der bliver da ikke en tør Traad paa de Stakler, som ere ude i det Veir!« sagde han, for han var saadan en god Digter. Hvilken Rigdom af Iagttagelse ligger ikke i Ordet god, saadan som det nu

belyses; netop saa billigt købt er Ordet i utallige menneskelige Tilfælde.

Et andet Eksempel paa, hvor omhyggeligt Andersen gennemarbejder sit Stof og graver sine Intentioner ned, haves i Skinbilledet: Den gamle Digter. For at opnaa den fulde Virkning, maa Foregivendet at Digteren er gammel omhyggeligt gennemføres. Da Barnet banker paa Døren, hedder det i Manuskriptet: »Din¹ lille Stakkel!« sagde den gamle Digter og løb strax hen og lukkede Døren op. Dette rettes til: og gik hen at lukke Døren op. Andersen har røbet sig ved altfor ungdommelig Ilfærdighed, der maa afdæmpes.

Dermed er Forklædningen gennemført; Digteren nævnes gammel og vises gammel lige indtil Katastrofen: Den gode Digter laa paa Gulvet og græd. Her letter Andersen Masken et Sekund, og vi ser ham i hans Stue, slængt hen i et konvulsivisk Anfald af Fortvivlelse og Graad. Hans Christian havde i sine ensomme Timer let til Vandet: men det var ikke nogen Kvindegraad, beroligende og lettende; den efterlod ham som Regel blot mere mat og mere exalteret.

Betegnende er en lille Udvikling, der kan paavises gennem de tre nu analyserede Eventyr: Lille Idas Blomster, Tommelise og Den uartige Dreng. I det første Eventyr er Digterens Alter ego den lystige Student i Sofaen; i det andet er han Manden, som kan fortælle Eventyr; i Den uartige Dreng lyder (i Manuskriptet) Begyndelsen saaledes: Der var en Gang en gammel Digter, han var saadan en god Mand og kunde de nydeligste Historier nogen vilde høre. Det er i en Hast han øger sin Alder, for at naa et Hvilepunkt, hvorfra han kan udforme sine Eventyr; og, som Den uartige Dreng viser, det kniber haardt endnu for Digteren at sige sig løs fra Ungdommen og dens fagreste Haab.

¹ Desværre rettet til Du i Texten.

XV. KEJSERENS NYE KLÆDER.

I Datidens Forfatterverden sluttede Andersen sig til de noget ældre, der repræsenterede den ny Tids Førstegrøde, til Øhlenschläger og hans Mænd: Hauch og Ingemann; til disse store, usammensatte Sjæle nærmede han sig med forholdsvis Tillid. Af Heiberg havde han ved sin Indtræden i Literaturen nydt en vis Støtte, og han havde derfor ondt ved at opgive Troen paa dennes Sindelag for ham; men naar han saa hans Æstetik køre op med hele sit kritiske Apparat, havde han samme Fornemmelse som en Bondekøns, der beskuer en Læges Instrumentskab med dets velordnede og velpudsede Samling af Knive og Tænger. Med Molbech var det Krig paa Kniven; der hverken toges eller gaves Pardon. Til de jævndrende og lidt yngre (Paludan Müller, Holst o. s. v.) var Forholdet rent udvortes og formelt; de var i Literaturen paa Hat med hinanden, intet videre.

Andersen er altsaa væsentlig Øhlenschlägersk; vil man bestemme Slægtskabet, maa man imidlertid gaa til de rent almindelige, brede Træk i beggees Natur, og fremhæve den elementære og naive Kærlighed til det menneskelige, der ikke forlanger det tilsat med Kryderier for at kunne have det; en frisk Sans for det brogede, der ikke vælger sjældne og kræsne Mellemparver at udtrykke sig i, men maler med Regnbuens Kulører; og en simpel Glæde ved Naturens Grundelementer: Sol og Hav, Ager og Skov. Øhlenschläger har disse gode og sunde Ting som en Del af sin naturfrodige Personlighed; Andersen finder i dem Støtte og Hvile for sin nervøse Urolighed.

Æstetik og Kritik var Ting som Andersen ikke forstod; Øhlenschläger havde sin kraftige bon sens, Hauch sin sjælden sikre Sans for det virkelig værdifulde. Andersen

følte sig tiltalt af een Bog, mindre tiltalt af en anden, uden at der kan spores andre Grunde dertil end undertiden rent personlige. (Om sceniske Arbejder og deres Chancer fik han derimod gennem Aarene et godt Begreb).* Naar en lille Klasse af Eventyrene behandler literære Forhold, lader de sig derfor ikke ret vel udskille som Gruppe, da de, saa vidt deres Oprindelse lader sig bestemme, er fremkaldt ved tilfældige Forhold, og ikke fører principielle Synspunkter frem. — Ved de forskellige Lejligheder, hvor der rettedes Hovedangreb paa hans Forfatterskab, har han ikke nogensinde reageret gennem Produktion; han optræder i de literære Forhandlinger udelukkende som Offer.

Ogsaa Kejserens nye Klæder er et æstetisk Indlæg. Stoffet er hentet fra en middelalderlig spansk Fortælling af Don Juan Manuel. Den foreligger oversat i 1836 i E. v. Bülow »Novellenbuch« 4de Bd. under Titelen: So ist der Lauf der Welt¹. Vittigt og skarpt har Andersen fortalt os Historien; men med yderlig Forsigtighed. Thi hvor er de morsomme Figurer han kan henkaste paa Papiret i tre Streger? hvor de Ord med dobbelt Bund, der leder fra Overfladen ind i Digtningens Hjerte? Andersen har ikke blot skjult sin Anvendelse af Fablen, han har fuldkommen fjernet hvert Spor af den.

Man kan henflytte denne Satire til et hvilket som helst Punkt af vor Tidsalder og den vil være aktuel; ikke et Ord vil blive dunkelt; den er i allerhøjeste Grad almengyldig. Man har udlagt den som møntet paa Hegelianismen, men saa skulde den være skrevet i Fyrrerne, da P. L. Møller optraadte mod Heiberg, og ikke ved 1837 (25 Marts omtales den i Korrektur).

Den virkelige Anledning til, at H. C. Andersen tog Emnet op, er Paludan Müller. Denne var Student fra samme Aar som H. C. Andersen; de var begge slaet ind paa

¹ Meddelt mig af Dr. Gigas.

Digterbanen; i de første Aar vakte Andersen mest Opmærksomhed, men med Amor og Psyche og Dandserinden havde Paludan Müller aldeles overfløjet ham. Molbech havde i en Kritik over sidstnævnte Værk anvendt alle Sprogets Superlativer; Andersen optrykker den delvis i M. L. E., saa den maa have ærgret ham stærkt. Men hans sidste Bog: Poesier (Eventyr i Skoven, Alf og Rose), havde afsvalet det begejstrede Publikum; og Andersen havde intet derimod. — I Brev af 8 Januar 1837 skriver Hauch til Andersen: Om Paludan Müllers Digt troer jeg, at det er rent forfeilet, og dog havde jeg oprigtig talt vel ventet noget Elegantere, men ei noget Bedre fra denne Kant. Skulde nu ikke Kjøbenhavnerne faae Øinene op med Hensyn paa Kjærnen i hans Væsen, saa maae de være poetisk blinde. Det morer mig for Resten ved denne Leilighed at tænke paa en Strid, jeg havde med Oberst Guldberg angaaende Dem og Pal. Müller; Guldberg, der, saa klog og indsigtfuld han for Resten er, sikkert sætter overdreven Pris paa Amor og Psyche, paastod, at P. M. var den, der havde givet størst Prøve paa Genie blandt vore yngre Digtere; jeg paastod derimod, at De var den mest geniale af disse, da P. M. kun var i Besiddelse af en smuk, poetisk Kjole, som han trak paa, naar han traadte frem for Publikum; De derimod besad et ægte poetisk Hjerte. Denne Gang har P. M. kastet den poetiske Kjole bort og staaer i bare Skjorteærmer, saa jeg mener, at Sagen nu er klar for Enhver, der har Øine.

Kommer der engang en Reaction mod hans pæne og sminkede Væsen, og mod hans blotte poetiske Ydre, saa Gud hjælpe ham! Men en Reaction maa enhver Digter dog engang vente sig; Strømmen vender sig, før man troer det; kan man da ikke kæmpe sig frem med en usædvanlig Kraft, bortskylles man uundgaelig. — —

En Række Udtryk i dette Brev genkaldte hos Andersen det lille Eventyr, han nys havde læst, og han udformer deraf en Satire over Modedigteren; han har umuligt ved Skildringen af den gamle Minister kunnet undgaa at tænke paa Guldberg; men det vilde man ikke kunne se, hvis man ikke havde Hauchs Brev.

I et Nytaarsspil, som han tre Fjerdingaar senere lavede til Studenterforeningen, lader han om P. M.s Trochæer og Jamber blive sagt: O, det er jo ingenting! — Det er som en Reminiscens af det forløsende Ord i Kejserens nye Klæder: Han har jo ikke noget paa! —

Ifølge denne Udlægning bliver altsaa Kejseren med de mange Klæder Paludan Müller, den Digter der afvexlende iførte sig antikt Klædebon, Shakespeares Vams, Rococcoens Silke og Byrons Kappe foruden de gængse romantiske Gevandter, og som Folket nu vendte sig fra, efter at han havde været dets kaarne Poet. Men iøvrigt maa det siges, at i dette Eventyr er det udelukkende Fabelen der interesserer, og den er lagt til Rette med saadant Mesterskab og fortalt med saadant Maadehold og Træfsikkerhed, at den er bleven Yndlingsvaabenet for de utallige, der i Danmark gør Fordring paa at være Indehavere af sund Fornuft.

XVI. LYKKENS KALOSKER.

Andersen længtes bort fra København: han drømte sig til Syden; Vejret herhjemme var graat, vaadt og raat, og han trængte til Sol og Farver.

Det var ikke længe han havde været hjemme, da han begyndte at tale med Collins om Muligheden for et nyt Rejsestipendium; efter den sidste Rejse havde han skrevet Improvisatoren; vilde man give ham nogle Hundrede Rigsdaler, skulde han atter fylde sin Sjæl med Skønhedsindtryk

og yde Værdi for Pengene. Men det viste sig umuligt at sætte noget igennem endnu, han maatte vente nogle Aar. Han nøjedes da med at rejse i Fantasien. Det gjorde han ofte nok, men der er det ved den Slags Rejser, at de efterlader gerne som en flov Smag i Munden; ja om han saa rejste til Maanen, endte det altid med, at han havnede i den københavnske Rendesten. — Men saa flittigt rejste han i Tanken, at han endte med at opfinde sig et særligt Befordringsmiddel, og da han ikke for ingenting var Søn af en Skomager, saa havde det Façon af et Par Galocher. Til og med havde han just Aaret i Forvejen faaet sig et Par Gummigalocher, hvis Ry han havde udbredt helt til Odense. »De holder mine Fødder varme som i en Bagerovn,« skriver han. — Det vil være uoverkommeligt at beskrive de Arter af Fodtøj der forekommer i Andersens Eventyr; de er der allesammen, fra Prinsessens røde Silkesko til den lille Tiggerpiges uformelige Trætøfler, fra Prinsens knirkende Støvler til Vaskerkonens Træsko med Halmvisk i. Og Digterens egen Maalestok for hans Velbefindende i de unge Aar er hans Fodtøjs Art og Tilstand. Paa Odense Gader havde han løbet barbenet, og om Vinteren i Træsko; hans Bedstemoder havde sørget derover. I Trængselsaarene i København havde hans Støvler til Stadighed været bundløse; til Tider havde han gaaet i de tynde Dansesko, som han fik udleveret paa Balletskolen. I Skoletiden var det en Begivenhed, naar han skulde have Støvlerne forsaalet; det skulde skrives til Collin og Tilladelse indhentes. —

Men det var altsaa Lykkens Kalosker. Galocherne som Befordringsmiddel er en Variant af Syvmilestøvlerne: disse findes i Fodrejsen 1829 i den snurrige Forbindelse med Jerusalems Skomager, som Hostrup senere laante til Genboerne; om Paafundet er Andersens eget, ved jeg ikke. Som det fremgaar af Fodrejsen, er det vistnok efter Cha-

misso han har optaget Anvendelsen af de vidunderlige Støvler¹.

I Almanakken for 1834 staar under 19 Januar: Begyndt paa Lykkens Kalosker. 10 Februar 1834 oplyser han i et Brev: Jeg skriver i denne Tid paa et Eventyr »Lykkens Kalosker« ikke for Børn. 23 Februar: Et Eventyr arbejder jeg paa, men er nu kjed af disse Jongleurkunster med Phantasiens Guldæbler. Almanakken melder 12 Marts: Skrevet paa Kaloskerne. 12 April: Kaloskerne renskrevet. 19 April: Solgt Reitzel Kaloskerne for 40 Rdl.

Novellen bestaar af fem løst sammenkædede Afsnit: det første er Justitsraadens Eventyr. Ideen til dette er taget fra et Wienerskuespil, der omtales i K. en Sp.: en skikkelig Borgerfamilie sværmer for Middelalderen og henflyttes ved et Vidunder til denne Tidsalder, men faar hurtigt nok af Herligheden. Man tænke sig nu Andersen efter en Aften hos Collin stikke i sine Galocher og begive sig hjemad. De varmer op gennem hele hans lange Krop og holder Snavset fra hans Støvler. Vadende i Vintersølen fryder han sig over Verdens mange smaa Fremskridt; han sander Ørsteds Ord, at Nutiden er den bedste, og husker Komedien fra Wien med de romantiske Borgerfolk, der ønsker sig tilbage i Tiden. Ogsaa han har i tidligere Dage stræbt at leve i en svunden Tid; det var da han ved 1830 tænkte paa en Roman om Chr. II og samlede Materiale til den. Og som han nu vandrer gennem Taagen ud over Torvet, er han med Prins Christiern i Kong Hans's København. Scenen er morsomt skreven, og der er noget illuderende ved Fremstillingen; det er iøvrigt ikke den eneste

¹ I to andre Eventyr fra denne Tid tror jeg ogsaa at spore Indvirkning fra Chamisso's Historie om den Skyggeløse: i Tinsoldaten, hvis Indesluttethed ligner Peter Schlemihls, og i Paradisets Fe, hvor de geografiske Billeder fra de forskellige Verdensdele har samme Karakter som Peters Vandringer.

Gang, at Vragstumper af store Andersenske Værker har fundet fortræffelig Anvendelse i den lille Form. — Hvad Justitsraaden selv angaar, da er der i denne Andersen mere af den virkelige Pebersvend end i Digteren fra Den uartige Dreng; her har han nemlig beskrevet sin sensible Mave, der gjorde ham til en vanskelig Gæst ved Familiernes Middagsborde.

Helt Justitsraad var Andersen imidlertid ikke endnu; jeg maa anføre et løst Blad af en forsvunden Dagbog: Den 11 Januar (skal være 11 December) 1837. Idag blev Sophie forlovet. Sidste Middag jeg gik derfra med Marmier, sagde han: »De elsker hende, jeg veed det! jeg ser godt! frie til hende!« jeg tænkte hele Aftenen meget paa, hvor urigtigt det var, da jeg er fattig. I Løverdags var jeg der, hun var saa elskværdig, og dog om Aftenen følte jeg, at jeg nok kunde leve alene. Igaar aftes hos Collins drillede de mig med at mit Stykke til Foreningen¹ var equivokt, at Louise blev fordærvet ved min Omgang, der blandede sig i Spøgen en Braad, der vist kom fordi jeg ikke havde været ivrig i at benægte de lette Rygter, der gaar om Svogeren Boye. Lind blev vred, og jeg tydede da paa den Plathed han i Parterret havde sagt om Jfr. Grahn; jeg var irriteret, han tog det fornærmeligt op, der blev en Pause. Jeg gik. Da jeg var i Udlandet var det ene og alene for ikke at saare Collins, for dem (∴: men efter deres Mening) er det [blot] her hjemme, at jeg aldrig har fulgt min Lidenskab og dog paaskjønnes det ikke, op-hidset gik jeg derfra, følte en Forandring i mit Væsen, jeg vil være som andre Mænd, tænkte jeg, heller ikke for Sophie vil jeg sværme, jeg bliver aldrig forlovet og det var en Ulykke om det skete. Gud leed alt til det bedste. Jeg sov, og i Dag Kl. 10 blev hun forlovet, jeg hørte det Kl. 1 af H. P. Holst og straks efter af O. Müller han lagde sin Haand paa mit Hoved, mon det var Tilfælde, jeg følte

¹ Det ovenfor omtalte Studenterstykke: Paa Langebro.

en Beklagelse deri, men havde ingen Uro, ingen Liden; jeg spiste hos Fru Bügel, nu mod Aften havde jeg netop lovet —s at læse min Biografi og Sludderstykket¹, jeg gik derhen, men kun Stykket kunde jeg læse. Biografien var det mig som jeg nu ikke kunde afsløre dem. De vare begge saa lykkelige. Jeg tog første Gang hendes Haand. To Gange trykkede jeg den og jeg var i et ypperligt Humeur, jeg syntes det ganske vist (o: og det gjorde jeg sikkert ogsaa Indtrykket af), thi jeg leed ikke og var uendelig rolig. — Nu er jeg hjemme, jeg er alene — alene! som jeg altid skal være det! ved denne Juul, havde jeg vist sagt hende det, hvad der aldrig kunde have blevet godt for hende! Nu bliver jeg aldrig gift, ingen ung Pige voxer mere for mig, Dag for Dag bliver jeg mere Pebersvend! o jeg var endnu igaar mellem de unge, iaften er jeg gammel! Gud velsigne dig kjære, elskede Sophie, aldrig skal du vide, hvor lykkelig jeg, som formuende og med dig kunne have blevet. —

Den unge Dame, der omtales i disse Linier, var Frk. Sophie Ørsted, Datter af H. C. Ørsted, gift med Stiftamtmand Dahlstrøm. Hun var dengang ikke 17 Aar gammel (født ⁹/₁ 21). Det er ud fra denne Forelskelse, at Andersen skriver Afsnittet om Løjtnanten i Lykkens Kalosker. I Brev af 9. Marts 1838 meddeler han det herhen hørende Digt: Gid jeg var rig! og tilføjer: Det er en gammel Historie, det vil sige knapt et Aar gammel; jeg havde det selv lidt for varmt om Hjertet.

Til Ingemann skriver han 5 Januar 1838: Jeg nævnede Ørsted: hans Datter, den Smukkeste, den Elskværdigste, som har siddet paa mit Skjød og kysset mig, for at fortælle Eventyr, medens hun var et Barn, er bleven forlovet; — ja man bliver gammel. — Som man vil se, er Smerten overstaet med det samme; og han bliver atter Louise Collins standhaftige Tilbeder.

¹ Det ovenfor omtalte Studenterstykke: Paa Langebro.

Det er ellers et snildt Paafund, dette med Vægteren: han ønsker sig at være Løjtnanten — Forvandlingen sker — men straks ønsker Løjtnanten igen at være Vægter; det er en Gentagelse af Agnetes Utilfredshed. En lignende Forvandling af en Person til en anden var det han i Lykkens Blomst bragte paa Scenen — hvilket var et komplet Misgreb. Som tidligere omtalt har ifølge et bevaret Manuskript-Brudstykke ogsaa Søsteren Karen været omtalt i dette selvbekendende Kapitel.

Det næste Afsnit er Medicinerens Eventyr; Hovedpersonen er antagelig en spøgende Allusion til Theodor Collin, dengang medicinsk Student. Et indlagt Deklamationsnummer: Mosters Brillen (hvilket mærkelig nok vil sige Bedstemoders Brillen) er bygget over en Ide, som Andersen egentlig havde laant fra Hoffmann: Meister Floh (von Tütz's mikroskopiske Glas) og anvendt baade i Fodrejsen og Harzrejsen. — Det fremkalder Volontærens Vandring gennem Hjerterne, en Række af den Art Smaa billeder, som Andersen yndede saa meget; heri nævnes »den Boutik, hvor Alting er solidt; men der er allerede en Bodsvend, der er det eneste Daarlige i hele Boutiken!« Det er et lille Hjertesuk over Sophie. — Det vigtigste er imidlertid følgende: Den næste Helligdom viste et fattigt Tagkammer med en syg Moder; men gennem det aabne Vindue straaledes Guds varme Sol, deilige Roser nikkede fra den lille Trækasse paa Taget, og to himmelblaae Fugle sang om barnlig Glæde, medens den syge Moder nedbad Velsignelse over Datteren. — Her møder vi første Gang i Eventyrene den berømte Trækasse paa Taget, og i Sammenligning med K. en Sp.'s Fremstilling er her foregaaet den Forandring, at den ikke længere staar uden for en Loftsluge, men ved et Tagkammervindue, hvor Moderen bor indenfor. Dermed er Scenen lagt til Rette for de senere Skildringer. —

Til sidst er den arme Mediciner saa medtaget, at han

ønsker sig et romersk Bad; øjeblikkelig ligger han paa øverste Hylde. Her leverer Almanakken 1838 Kommentaren: 18 Marts. Første Gang i mit Liv været i russisk Dampbad; det er en barbarisk Oplevelse; jeg har Knive i Maven, er ellers, paa Træthed nær, meget vel. — 19 Marts. Jeg er paa Ryggen blaa og grøn af at have ligget i Dampbadet. —

Det næste Kapitel omhandler en Kopist — ogsaa hermed er vistnok tænkt paa et yngre Medlem af Collinernes Kreds — der forvandles til Poet. — Men medens før Vægteren blev Løjtnant paa den Maade, at hans tidligere Eksistens rent annulleredes, saa erindrer Kopisten meget vel sit tidligere Liv; Galocherne er for Andersen kun et Middel til at frembringe Billederne, og han bekymrer sig ikke om at gennemføre en streng Konsekvens. — Den digteriske Evne betegnes her som den Gave at se alting rigt, og at have den aandelige Hukommelse, der kan holde paa Ideen og Følelsen, til den er traadt frem i Ordet. I en Række Billeder viser Andersen dernæst, hvorfra han hentede sit Stof. Barndomstiden repræsenteres af Tante Lone, hvor Digteren som Dreng lagde opvarmede Kobberskillinger paa den frosne Rude og gjorde Kighuller (dette lille Træk forekommer ogsaa i Snedronningen); gennem sit Kighul ser han Kanalen med de indefrosne Skibe: det er Vinterudsigten i Nyhavn, saaledes som den er anvendt i K. en Sp. — I sin Lomme finder Kopisten en Tragedie, Fru Sigbrith — atter et Minde om den undergaaede Roman — og en Vaudeville. Kopisten sætter sig paa en Bænk; han plukker en Gaaseurt, der fortæller ham sit Eventyr; den har to Bejlere: Luften og Lyset. Lyset er den foretrukne; naar Mørket falder paa, lukker Blomsten sig; og det hjælper ikke at Digterstemmen hvisker: Luften lader dig aande. Meningen med det hele: at Andersen er Luft for Frøken Sophie, er klar nok; iøvrigt er der ikke gjort meget ud af Ideen. —

En Dreng slaar i en Vandgrøft, og Draaberne stænker op; Kopisten maa tænke paa de Millioner usynlige Dyr, der hvirvles i Vejret med dem. Det er Frøkorntet til det lille Eventyr Vanddraaben, som han nedskrev en halv Snes Aar senere.

De vidunderlige Galocher forvandler nu Digteren til en Lærke, der kommer til en Familie i Gothersgade, hvor den træffer sammen med en Papegøje og en Kanariefugl. Denne sidste repræsenterer Andersens Længsel mod Syden. Det er zoologisk mindre korrekt, naar Digteren lader den synge: Jeg fløj under den grønne Palme og det blomstrende Mandeltræ! Jeg fløj med mine Brødre og Søstre hen over de prægtige Blomster og over den glasklare Sø, hvor Planterne sukkede paa Bunden. — Dens Modsætning er Papegøjen, der docerer de Heibergske Meninger: Du er en Digtersjæl, som de kalder det; jeg har grundige Kundskaber og Vittighed, du har dette Geni, men ingen Besindighed, gaaer op i disse høje Naturtoner, og derfor dække¹ de dig til. Det byder de ikke mig! Jeg imponerer med Næbbet (∩: den hvasse Kritik) og kan slaa en: Witz! Witz! Witz! — Og videre siger Papegøjen: Latter er Tegn paa det højeste aandelige Standpunkt. —

I sidste Kapitel naar Andersen endelig til Hovedpunktet: Italiensrejsen. »O rejse, rejse!« udbryder den unge Mand. »Da vilde denne Uro, jeg føler, stilles.« Ønsket opfyldes, og Andersen gør sig nu en Vellyst af at mindes alle de Kvaler, han har udstaaet paa den Rejse, der ellers staar for ham som hans Tilværelses Højdepunkt. Han har døjet Passorger og Pengesorger; det lille Vers om Montblanc og Pengene findes i hans Rejsedagbog 16. Aug. 1833; han har

¹ Saaledes i 1. Udg., 2. Udg. har dænge. Der sigtes til, at Fruen kaster et hvidt Lommestørklæde over Buret for at faa Fuglen til at tie, hvilket igen vil sige det samme som den Dæmper der blev sat paa Andersen, naar han blev for poetisk.

lidt af Kulden i Bjergene, og af Fluor og Myg i Italien. Det har knebet for ham at faa sine lange Ben anbragt inde i Vognen; og ganske tydeligt staar endnu for ham det grufulde Osteri, som han afmalder saa livagtigt.

Af et Brev til Collin:

Firenze 11 Okt. 1833: Pengefrygt piner mig paa Reisen, forbitter mig mangen Glæde. — — Den 13 Sept. forlod vi Florents for i 6 Dage at gjøre Reisen til Rom; det vare 6 Lidelsedage, der bragte os til Fortvivelse. Italiens Skjønhed kan neppe opveie dens Griserie. Det er en sand Svinesstie! Vertshusene vare saa usle, saa skidne, saa fulde af Udtøi, at vi kun sov en Nat i 6 Nætter, vi maatte gaae paa Gulvet, tye ned i Staldene, og dog blev vi halv opædte af Lopper og giftige Fluor. Den første Nat havde jeg 137 Stik alene paa min ene Haand. Vore Ansigter opsvulmede, og den Mad vi fik var ikke til at nyde. Suur Vin. Hanekamme stegt i Olie og raadne Æg. — Paa hvert Sted har jeg lidt af Pengefeber, og det er afskyeligt. (cfr. Brev til Jfr. Hanck 22 Jan. 1841). — Paris ¹²/₅ 33. Jeg har passet paa Kuffert, Natsæk, Kreditiv, Pas og Penge. Tit naar jeg blundede i Vognen, drømte jeg, at et af disse var borte, og for da med bankende Hjerter op. —

Den hvileløse Agnete udfries af Døden; det samme ønsker den rejsende Student sig, og Galocheerne opfylder hans Ønske. Men smukt og rigtigt føler Andersen, at over Liv og Død bør de lunefulde Galocheer ikke kunne bestemme; ifølge deres Natur kan de ikke bringe Døden, saa maatte de jo ophøre at vandre, og Rastløshed er netop deres Mærke. —

Lykkens Kalosker udkom i 1838 og betegnedes, som ovenfor nævnt, af Digteren som et Eventyr, ikke for Børn. Forinden det optoges i den samlede, illustrerede Udgave af Eventyrene, undergik det da ogsaa en Omarbejdelse, der skulde gøre det tilegneligt ogsaa for de Smaa. Rettelserne

er meget oplysende. Jeg anfører nogle Eksempler. 1838 skriver Andersen: I et af Husene, ikke langt fra Kongens Nytorv var indbudt et Selskab, et meget stort Selskab for, som mange gjøre det, at erholde Abonnementsbilletter paa de Andres gjensidige Indbydelser. — For at gøre Perioden simplere, skilles først Stedsangivelsen ud; i 1838 siges ikke engang hvad By der menes, Digteren er ikke forvænt med Læsekreds endnu. Da har han ogsaa brugt det ubestemte: Ved Kongens Nytorv, fordi han tænkte paa Collins; nu skriver han derimod: Det var i Kjøbenhavn, paa Østergade, i et af Husene ikke langt fra Kongens Nytorv — og fortsætter saa: at der var stort Selskab, for det maa man have imellem, saa er det gjort, og saa kan man blive inviteret igjen. — Hvor genialt denne sidste Omskrivning er gjort, behøver ingen nærmere Paavisning. Paa samme Maade bliver: »Medens dette var Stof for Samtalen,« ombyttet med: »Under al den Snak for og imod«; »gik over paa hans Parti« erstattes med: »holdt med ham«. —

Fremmedord fjernes: ekspederet -- besørget; passere — komme; spurgte han ganske mekanisk — spurgte han for at sige noget; vegeerende — uden at tænke paa nogen Ting; Antikvitet — et gammelt Stykke; have et lyrisk Øjeblik — være stemt til at digte; Situation — Stilling; tage Koncept — afskrive; elegiske Toner — Klynke-Toner. Germanske Forstavelser bortskaffes: begive sig ud — gaa ud; betragte — se; Belysning — Lysning. Germanismer fjernes: ueffent — fejlt; fort — videre. Ord, der hører hjemme i Skriftsproget, erstattes med Ord fra daglig Tale: fyldestgørende — nok; udtalte Ønsket — sagde sit Ønske. Endelig opløses substantiviske Dannelser i den Slags mangelige Omskrivninger, der passer os som en gammel Frakke: den Indtrædende — han som traadte ind; Ankomsten af et Dagblad — Avisen der kom; i Haab om — idet han saa troede; i Samtalens Løb — imedens han

talte; og endelig den meget folkelige Omskrivning af en ung Theolog: en Student, der læste til at blive Præst. — Det er navnlig i Begyndelsen af Eventyret, at Andersen har foretaget Ændringerne; Tonen i Lykkens Kalosker er og bliver forskellig fra de egentlige Eventyr. — Af lignende Art som de her nævnte er de Ændringer, Andersen foretog i »Dødningen«, da han udgav Eventyret paany som »Rejsekammeraten«. — Substantiver opløses: den første Primadonna, bliver til den: allernydeligste Dukke han havde. Hele Indtægten, omskrives til: alle de Penge han fik for sin Komædie. Paa samme Maade opløses Verber: knælede ned, forandres til: lagde sig lige ned paa sine Knæ. Et Sted kan ved Hjælp af et bevaret Manuskriptbrudstykke konstateres et Mellemed i Udviklingen: »Marionetspilleren« bliver først til »Komediamanden« og derpaa til: den Mand, der ejede Komædien og alle Dukkerne, eller: han, som gjorde den hele Komædie. Udtrykkene gøres saa stærke som muligt; det hedder: Lige saa snart Dukken var smurt, blev den strax hel igen. Usynlig udvides til: usynlig, saaledes at hun slet ikke kunde see ham. —

Engang havde Digteren paa en Rejse hørt en lille Dreng fortælle, at han havde set en levende Soldat. Udtrykket er anvendt i Lille Claus: en levende Stork paa Taget; i udvidet Form findes det i Rejsekammeraten: Dukkerne dansede saa nydeligt, at alle Pigerne, de levende Menneskepiger, dansede med.

XVII. GAASEURTEN.

I 5. Kapitel af Kaloskerne havde Digteren flygtigt strejft et Eventyrstof, som han samme Foraar tog op til selvstændig Behandling. 8 Juni skriver han i Almanakken: Slet Veir, begyndt paa Gaaseurten, Vrøvl med Holst. —

Sammenholder man nu denne Skildring af en Gaaseurt med den i Lykkens Kalosker, vil man se, at der ikke er Tale om, at han har søgt at uddybe Jævnførelsen af Sophie og Blomsten: Nej, han har taget Emnet op paa en helt anden Maade. Han skildrer her et Lyststed med en lille Have, der er fuld af store og rige Pragtblomster — og udenfor Stakittet staar en fattig og foragtet Blomst, den lille Gaaseurt. Det er Andersens første Triumf som Blomster-skildrer, dette bedaarende lille Eventyr om Blomsten med de smaa, skinnende hvide Blade, der sidder som Straaler rundt om den lille gule Sol indeni; det er en sød lille En med Guld i Hjertet og Sølv paa Kjolen: det er en dansk Grisette. Og de store fornemme Blomster indenfor Stakittet, Pæonen, der blæser sig op, og Tulipanen, der har den smukkeste Kulør og holder sig saa rank — de kan have det saa godt, de velopdragne unge Damer. For nu kan de se langt efter Lærken — her er Digteren nemlig som i forrige Eventyr en Lærke; thi Svalen, den pilsnare Flyver, lader sig denne Gang ikke benytte som Digtersymbol — nu søger den Fugl der stiger fra Marken op under Himlen, til den Blomst der staar udenfor Stakittet.

De nærmere Oplysninger finder jeg i en Ytring i et Brev til Jfr. Hanck; det fortæller at hans Billede har været i et Penningmagasin og fortsætter: Min Værtinde har det paa sin Væg og Tjenestepigen i sin Koffert. Denne Tjenestepige gælder ogsaa Almanakoptegnelsen til 27 Juni 1838; den lyder kort og godt: Marias Uredelighed.

Jeg kan hertil endnu føje nogle Meddelelser, jeg senere har faaet af en Datter¹ af Andersens Værtinde i Aarene 1834—38. Hun begyndte saaledes: Da Andersen i Tredserne talte med mig, spurgte han ogsaa efter Marie. — Jeg spurgte, hvem Marie var, og hun fortsatte: Det var vores Pige. Hun var den der havde mest med Andersen at gøre; hun

¹ Frk. Eline Larsen, Odense.

passede hans Værelse og købte ind til ham, hvad han behøvede (Brød og Smør og undertiden et Stykke Sylte). Hun fik ogsaa en Teaterbillet engang imellem. Hun var altid lystig, og det syntes Andersen godt om. — Hun var lidt let i det; hun blev forlovet, mens hun var hos os, med en Sømand. Og den Dag han var rejst, kom hun og vilde have Lov at gaa til Dans. Naar hun gik forbi Værten, smiskede hun ogsaa til ham.

Andersen har været glad for det smilende Ansigt hun viste ham, og hendes raske Væsen, og har syntes om, at hun hørte deltagende paa, hvad han fortalte; den beskedne, glade Lærke er for hende den prægtige Fugl: Billedet af Grisetten træder gennem Eventyret tydeligt frem bag Gaaseurten: Lærken kysser den, og det varer bestemt et helt Kvarter, før Blomsten kan komme sig igen. Indenfor een Periode siges der den og hun om Blomsten, det hele er som en Leg: Inderlig fornøjet saa den til Blomsterne inde i Haven; de havde set den Ære og Lyksalighed, der var vederfaret hende. — Og Tulipaner og Pæoner ærgrer sig; for de vilde ganske vist ikke selv have ham, men de kan ikke lide, naar han siger Letsindigheder — saaledes udtrykker han sig engang for begejstret om en Skuespillerinde; da bliver Louise søsterlig hed. Det gøtter.

Den lille Idyl ender bedrøveligt; da Digteren ikke ved mere at berette om Gaaseurten, fortæller han om Lærken og dens Nød. Den bliver, som dens Kammerat i Kaloskerne, spærret inde; den sidder, som Andersen sad i Danmarks Bur; Gaaseurten er dens beskedne Fortrolige i dens Udve. — Paa samme Maade som Gaaseurten i sin største Lykke hæves i pronominal Rang fra den til hun, saaledes bliver i sin store Kvide Lærken i Gaaseurtens Suk fra den til han, saaledes som dette Ord lyder, naar unge Piger siger det: »Hvo der dog kunde trøste ham«.

Saa omkommer Fuglen af Nød og Savn, og siden

følger de ubetænksommes Fortrydelse. Dette er Historien om Sangeren, der ikke finder Støtte hos dem, der burde forstaa, og om den lille Tjenestepige, der er villig Tilhører ved Digterens Klager og Udbrud, og som føler ret meget for den stakkels Fugl og gerne vilde have trøstet den.

Ordene: »Marias Uredelighed« antager jeg gælder Pigens Forlovelse, som hun maaske har holdt skjult for Andersen i nogen Tid¹.

XVIII. TINSOLDATEN.

Umiddelbart efter Marias Uredelighed staar Ordene: Jeg er mageløs vel. Denne Notits har ikke noget med Maria at gøre, men er en af de sædvanlige Meddelelser om Digterens Befindende. Fra denne Juni Maaned havest: 4. Ikke vel, men ved at maatte staae i Kongens Forgemak bedre. 11. følt mig ilde, jeg fortvivler, bliver gal. Lidenskab. 14. Første Gang i Strømbad iaar. Mageløs vel. 17. Meget Lidenskab og Kamp. 19. Svindel og irritabel, fortvivlet derover. 20. Formiddag endnu lidt svimmel. 22. Meget daarlig hele Formiddagen. Eftermiddagen bedre. 23. Samme Mathed. 25. Fortvivlet mat. 26. Næsten gal af Irritabilitet, fortvivlet. Gud være takket saa vel føler jeg mig efter Badet. — Og altsaa 27. Jeg er mageløs vel. — Midt i denne Mathedsperiode er et af Andersens bekendteste Eventyr bleven til; den 23 Juni 1838 staar der: Skrevet paa Tinsoldaten. —

Hvad vil standhaftig sige? Ud over Udtrykket: at holde Stand, har Ordet ikke Føling med beslægtet Sprogstof. Det giver for mig Billedet af klare Øjne, bævende Mundvige, og opskudt Hjerte; standhaftig er den Helt, der med Møje ilbageholder Medfølelse med sig selv, en halv Martyr.

¹ 1 December 1838 flyttede han fra Nyhavn.

Dette Tillægsord er anvendt paa en Tinsoldat, der er den fem og tyvende og altsaa danner en Rode for sig selv; han er ueffen og enbenet. Det er en Helt, der er mærket, som Otto Thostrup og Mulatten er det; han er lidt til en Side for det københavnske Samfund. —

Heltinden bor i et Hoffmannsk Slot og er Danserinde. — Den 26 Februar 1838 var det Fastelavn, og da var Andersen til Lystighed i Studenterforeningen. — »Jeg var Dalarkarl«, staar der i hans Almanak, »Jomfru Nielsen, Dandserinden, gav mig en Dandserinde.« (Det er Jfr. Augusta Nielsen; i Fyrrerne en af Ballettens ypperste Kræfter). Den lille Danserinde af Papir bliver et Symbol paa Dandserinden, der gav, og for Digterens hede Sværmeri for Teatret.

Andersen gjorde altid, saa vidt hans Skødesløshed tillod det, meget af sit Ydre. I denne Periode var han nær ved at blive en Modeherre, hans Skræderregninger var betydelige; han kunde sætte Himmel og Jord i Bevægelse, naar en Frakke, han havde betalt for grøn, viste sig at være brun; han draperede sin lange Gestalt i sydlandske Kapper, og saa med sit bizarre, gustne Ansigt og de sjælfulde Øjne helt interessant ud. Ved denne Fastelavn smykkede han sig med en Frakke, om hvilken Almanakken beretter: 22 Feb. Klæde til en ny Frakke af Fru Bügel¹. 26 Feb. Den nye Frakke. (Det vil sige, at han har faaet den syet til Fastelavnsløjerne.) 28 Feb. Været meget vel ved den nye Frakke. — Frakken fører mere med sig: 11 Marts. Snørestøvler hvilke Kvaler.

Dette elegante Menneske og store Barn følte sig i den københavnske Legetøjsverden magnetisk draget af Scenens Pailletter; fra sin Friplads i Teatret saa han Aften efter Aften paa Scenens Dejlige — de gammelkendte, og det ny og lovende, der dukkede op. — 25 April noterer han: Første Forestilling af Jødinden, Jomf. Lichtensteins debu.

¹ Den eksentriske, rige Dame, der er nævnt ovenfor.

Har hun Aand og Hjerte, som hun er paa Scenen i Sang og Natur, da vilde jeg have hende til Kone. — I mindre henrevne Øjeblikke vedgik han imidlertid, at kun Fru Heiberg og maaske Lucile Grahn¹ kunde han blive forelsket i (Brev af 21 Aug. 1838). Hvis Danserinden foruden at være Augusta Nielsens Papirsdukke er en bestemt Teaterdame, er det Jfr. Grahn; hun var al Scenens Tant og Dejlighed levendegjort i et yndefuldt Legeme.

I 1847 traf han Jfr. Grahn i London, og de talte om gamle Dage, d. v. s. Tiden ved 1838. I Dagbogen 29 Juni hedder det: Besøgt Jfr. Grahn, der saae ikke meget komfortable ud; hun spurgte strax om Jfr. Nielsens Dyd, om hun havde flere end Prindsen; og da jeg sagde, at man opholdt sig derover, bad hun mig sige Jfr. N., at det var meget rigtig, man skulde gjøre hvad man vilde. Hun sagde H.s Kone har et Barn. Nu begyndte hun at spørge hvad er det for et Mandfolk J. L. har ude hos sig, det snakkes der meget om, det skader skrækkeligt hendes Rygte. En S., svarede jeg, som arrangerer hendes Sager. — Ja men om Natten kan han da ikke arrangere, det maatte være løjerligt det! han ligger der jo! Tro ingen, Andersen! — Jeg fandt det afskyeligt, men karakteristisk, idet hun sagde bravo til Jfr. N., at det var rigtig, fandt hun en S. daddelværdig. Jeg vidste ikke, om jeg skulde blive vred eller ei. — »Hvorledes har min gamle Kiæreste det? — Han er jo blevet saa ækel tyk!« Der var noget saa gement i hele hendes Tale, jeg troer ikke et offentlig Fruentimmer kunde tale anderledes. — Eller det var en fransk, let Samtale i tungt Dansk. — Jeg har aldrig talt saaledes med et Fruentimmer som med hende, ret artig var det. Moderen sad og rokkede dumt

¹ Lucile Grahn var født 1819; Marts 1838 forlod hun det Kgl. Teater og København.

med Hovedet og sagde Jøsses dog! — Rokkehoved. »Kom dog endelig imorgen, det er min Geburtsdag.« —

Om Aftenen er han i hendes Loge: — Hun talte om Hornemann, han skulde ikke gifte sig, han skulde huske paa sit Navn; hun var vittig. — 5 Juli: Været hos Jfr. Grahn, som forærede mig sit Portræt, et til mig, et til Collin ... Hornemann er lun sagde hun. —

Det er ikke usandsynligt, at Lucile Grahn, hendes »gamle Kæreste« og Andersen er genfremstillet i Danserinden, Trolden og den Standhaftige.

Tinsoldaten er et bittert Eventyr; i det raader den blinde og drilske Skæbne over Menneskene; en Trækvind, en meningsløs Forbitrelse griber overmægtigt ind i de to Hovedpersoners Livsgang; den vrangvillige Skæbne symboliseres ved Trolden: Livets ydre Tilskikkelser er meningsløse. Digteren har et Par Gange senere skrevet om Tinsoldater; af disse er han i Det gamle Hus kun en mat Afglans af den brillante Type, som nærværende Eventyr har skabt. Derimod har den anden Tinsoldat Betydning for Forstaaelsen af Figuren; det er den, som Drengen Hjalmar i Ole Lukøje omskibes til for at kunne komme til Musebryllup. Det hedder her ved Slutningen af Festen: Hjalmar kørte hjem igjen; han havde rigtignok været i fornemt Selskab, men han maatte ogsaa krybe ordentlig sammen, gjøre sig lille og komme i Tinsoldat-Uniform.

Den udførlige Forklaring af, hvad der er ment med denne Figur, giver endelig en utrykt, ottende Nat i »Ole Lukøje«, som forefindes i Manuskript. Det hedder her: »Jeg vil være det deiligste Menneske paa Jorden, saa deilig, som enhver ønsker det!« — »Naa saa det vil du!« sagde Ole Lukøje, »ja nu skal jeg gjøre dig deilig, og saa kan enhver rette paa dig efter sit Hovede, saa skal du see, hvor kjøn du bliver.« Og han kyssede Hjalmar paa Pan-

den, Munden og Hjertet¹ og saa blev han til det deiligste Mandfolk der kunde være, og Ole Lukøje aabnede Døren ind til den næste Stue, og den var bleven til en uendelig lang Sal, hvor der sad og gik saa utallige mange Mennesker. »See dig nu i Speilet her.« »Hvor jeg er deilig!« sagde Hjalmar! Gaae nu igjennem Salen, saa vil enhver sige, hvad der vilde gjøre dig kjønnere, og hvad de siger, der vilde være godt du fik, faar du lige strax. Speil dig kun naar du kommer i den anden Ende af Salen!« — Og Hjalmar gik ind. »Det er en smuk ung Mand,« sagde en gammelagtig Dame. »Ja vist,« sagde en anden, »men det kunde ikke skade om man saae lidt mere af Dandseskolen, Benene i første Position holder jeg meget af og saa rank i alle Lemmer!« Og [saa] stod Benene i første Position og alle Lemmerne som en Pind. »En smuk Mand!« sagde nogle Herrer, »naar han kun vilde holde Øinene aldeles stille og lade de Smil falde bort,« og saa stod Øinene stille. »Bare han ikke talte saa meget!« havde nogle sagt, »det vilde bestemt klæde ham saa godt at have Munden aldeles lukket.« »Gid jeg maatte lede hans Bevægelser saa skulde det blive langt skjønnere, og hele hans Naturalighed skulde blive mere yndig!« og alting skete, nu stod han ved Enden af Salen, saae sig i Speilet, jo han stod i første Position, holdt sig som en Pind, Øjnene aldeles stille, og der hang Snore ved hans Hoved, Arme og Ben for at lede Bevægelserne! hu! han var blevet til en Gliedermand; see saadan havde de allesammen hjulpet paa ham. — Denne Skildring, der er mere bedsk end vittig, er rimeligvis i Ole Lukøje senere trængt sammen til de ovenfor citerede Linier om Hjalmar som Tinsoldat; den har senere fundet Anvendelse i »Mer end Perler og Guld«.

Allerede i Brev af 21 Nov. 1833 taler han til J. Collin om sit meget kejtede Legeme: Maaske har jeg hjemme

¹ cfr. De vilde Svaner.

været noget underlig fremfor andre. Men jeg troer vist at jeg nu ligner alle de andre Mennesker, dersom dette skal være saa rart. — Noget lignende har han sagt til E. Collin i Brev ²⁹/₆ 1833 fra Paris: Hvad min Person angaar, da skal jeg være blevet noget mere bleg, men se meget mere bestemt ud, holde mig bedre end før og gøre færre Sving med Armene. —

Andersen mener, at det er gaaet fremad med Dressuren, og at han her, sidst i Trediverne er saa tillukket og utilgængelig som nogen Statsmand. Dette kan synes omdisputabelt; men man maa opfatte det i Forhold til Omstændighederne; af Naturen var Andersen inderlig aabenhjertet og meddelsom; hans isolerede Stilling medførte yderligere, at naar han aabnede sin Mund i Fortrolighed, meddelte han sig altid til en Fremmed; nu var Collinerne ganske vist fuldkomne i Diskretionens Kunst; men denne Egenskab parres oftest med en manglende Interesse for Næstens Sager; og Andersen, der trængte til Menneskenes Deltagelse som til dagligt Brød, udtalte sig derfor ogsaa til andre, der var bedre Tilhørere, men mindre paalidelige. Atter og atter maatte han betale Lærepengene, fordi han ikke havde den, som han kunde udøse sig til, uden at han skadede sig selv; og da han nu fra sin Barndom havde meget, han absolut maatte tie med, og efterhaanden maatte lære sig den Kunst, der er svær, naar den ikke er medfødt, den forud at beregne de Veje ens Ord kan gaa, saaledes som man beregner Træk forud i Skak, saa syntes han nu, da Levevisdommens Grundsætninger afslørede sig for ham, som var han bleven baade mere og mindre, end da han udtalte sig for den første den bedste, som til en prøvet Ven. — Danserinden kan alt dette som en Selvfølge; hun har med seksten Aar den Sikkerhed som Digteren haaber at opnaa nu han er op i de Trediv. Saaledes er da Andersen den Tinsoldat, der med ulastelig Holdning og uden at hans Ansigt

forraader sig, skønt mærket af Naturen saaledes, at der altid maa blive lagt Mærke til ham, gennemlever alle Sindsbevægelser fra Elskovs søde Haab til Nat og Død paa de oprørte Bølger; hans Liv er en Epope, en Odysse; han genoplever Samosfyrstens Rings klassiske Eventyr; og Tinsoldaten bestaar sin Prøve med samme Ære, som om han var det blanke Guld. —

Det er en specielt Andersensk Linie denne: bort fra Hjemmet, Verden rundt, tilbage til det uforandrede. Men hvordan Eventyreren har bestaaet Turen er der Forskel paa. I dette Eventyr tager Digteren særligt Sigte paa Forhold, der er berørt ovenfor i Dagbogsbladet fra 1837: Tinsoldaten drager ud, med Hjertet fyldt af fortvivlet Elskov; han vender tilbage som den samme han var; kun er Kulørerne gaaet lidt af ham, Farven er lidt blegere. — Da Andersen kom til Paris, forundredes han over den bevægede Erotik, adstadige Landsmænd kastede sig ud i. Men Andersen selv sad paa sit Kammer, overtænkte de gode og kloge Raad, som gamle Collin og hans Søn havde givet ham med paa Rejsen, og skrev Breve til Hjemmet. Det er Selvfølelsen over denne Beherskelse der danner Baggrunden i Tinsoldaten, — forenet med Bevidstheden om, at Dyden for hans Vedkommende maatte søge sin Løn i sig selv. Paa den brusende Strøm, i det synkende Skib staar Tinsoldaten ret, med Geværet i Armen, indtil Syn og Hørelse forgaar ham.

Eventyrets Slutning er besynderlig og i Stil enestaaende. Den er saa tørt og nøgternt fortællende, saa det er som alle Livets Kilder tørrede væk og alle Farver visnede: Saa smeltede Tinsoldaten til en Klat, og da Pigen Dagen efter tog Asken ud, fandt hun ham som et lille Tinhjerte; af Danserinden derimod var der kun Pailletten tilbage, og den var kulsort.

Man finder nok et Symbol i Hjertet — og om man

gerne vil, i Pailletten, der er Danserinden i Hjertets Sted — men Eventyret er ude længe før Fortællingen er det. Glansen og Tantet er borte, tilbage er kun en udbrændt og ødelagt Virkelighed; i et farveløst og knapt Referat løber Digtningen ud; det er et genialt Fund paa denne Maade at skrive Udgangen paa Historien om den tause og standhaftige, for hvem en Række overmægtige Træf og Tilfælde bliver Skæbnen.

XIX. DE VILDE SVANER.

Endnu et Eventyr bragte Sommeren 1838, nemlig De vilde Svaner. Almanakken meddeler under 10 August: Begyndt paa de vilde Svaner. 18 Aug.: Skrevet paa de 11 Svaner. Brev af 21 Aug.: Nu er snart et lille Hæfte Eventyr endt. Almanakken 28 Aug.: Solgt Reitzel et nyt Hæfte Eventyr.

Naar Andersen i sine Anmærkninger siger, at dette er givet efter et Folkeeventyr, saa maa det ikke forstaas, som han skulde have hørt det som Barn; i Brev af 5 Okt. skriver han: Læs Matthias Winthers¹ Eventyr om De vilde Svaner og sig, om det er godt eller slet omdigtet. —

Han har altsaa hentet Stoffet fra den lille Eventyrsamling, som Mathias Winther udgav 1823. Heri findes Eventyret De vilde Svaner, der i Noterne siges at være meddelt, hvad vistnok betyder, at det er fortalt M. W. af den i Indledningen nævnte Jørgen Grønvald fra Fyen: Kongen har elleve Sønner og een Datter. Hans Dronning dør, og han gifter sig igen med en led Trolldhex. Denne sender Datteren ud at tjene og omskaber de elleve Sønner, saa at de om Dagen er Svaner, om Natten Mennesker. Datteren

¹ M. W. er den bekendte Kirurg og Smædeskriver. Han var fra Vissenbjerg og er omtalt i et af Moderens i Tillægget aftrykte Breve.

kommer hjem: hun sørger over, at Brødrene er forsvundne. Da beder hun Faderen om Penge, tager Brødrenes Sager, hvoriblandt deres Sølskeer, og gaar ud i den vide Verden. Hun kommer ind i en Skov og møder en gammel Heks, der ikke ved noget om Brødrene, men har set elleve Svaner svømme paa Aaen. Søsteren følger denne Aa.

Saa langt stemmer Andersen overens med sin Kilde, idet han nøjes med at udsmykke og poetisere Enkeltheder. Han har tilføjet et Træk, som han fandt logisk nødvendigt: han lader den onde Stedmoder øve sine Heksekunster ogsaa mod Elisa. Endvidere er Sølskeerne afløst af elleve hvide Svanefjer, som ligger paa Stranden. Thi medens Eventyret hos M. W. fortsættes i en Hytte, hvor Brødrene holder til, fører A. os ned til det store Hav; og fra nu af omarbejder han Fortællingens Gang meget betydeligt. — M. W. lader den ældste Broder drømme det forløsende Mittel: Skjorter af Tidsler (af Andersen forbedret til Nælder). Pigen findes af Landets Konge ved sin Hytte, sysselsat med sit Arbejde; vi er bestandig i de tolv Søkendes Fædreland; den gamle Konge (Faderen) er død; hvorledes Efterfølgeren har opnaaet Tronen, derom siges intet. Han ægter den tavse Pige; hun føder i hans Fraværelse to dejlige Prinser, der af Stedmoderen ombyttes med Hundehvalpe. Kongen kommer hjem, og Dronningens Kørsel til Retterstedet med Brødrenes Mellekomst følger. Stedmoderen dræbes.

H. C. Andersen flytter resolut hele den sidste Del af Eventyret hen til et fremmed Land. Han følger derved den Linie hvorover den lille Havfrue er skabt — og som er hans eget Livs Princip: en Barndom, der begynder som en Idyl og ender i stor Trængsel, samt en Omplantning. Siden følger Stunhedsmotivet, der findes baade i Grønhat, Kilden for Lille Havfrue, og i nærværende Eventyr.

Muligvis er der ogsaa noget af Christian den Anden og

Dyveke i denne Skildring; det var et Stof, der ikke lod ham i Ro, før han i 1842 udløste sig med »Kongen drømmer«; i O. T., i Lykkens Kalosker og maaske i Lille Havfrue mindes han af sine gamle Planer. Blandt andet tyder Ærkebispens, der i Slutningen af De vilde Svaner er Elisass Fjende, paa en saadan Forbindelse med middelalderlige Drømme.

Om forskellige Enkeltheder lader sig oplyse en Del. Heltindens Navn lader han være Elisa. Han har her som oftere hentet Navnet fra sin Bekendtskabskreds; det er Baronesse Elise Stampes Fornavn han har brugt; og over det landskabelige i Begyndelsen af Eventyret er der som en Duft af Nysø. Andersen havde gjort mange Anstregelser for at blive indbudt til Nysø; i Juli 1838 var han der første Gang, og han kom der i de følgende Aar regelmæssigt; men han maatte ofte døje en hel Del dernede; han og hans Værtinde havde ikke sjælden Sammenstød; saaledes siger Almanakken 19 Juli 1838: Scene og Forsoning med Baronessen.

Medens derfor det digteriske Billede af Glorup er fredlyst Stilhed, og en Højtidelighed, der kan nærme sig stærkt til det ensformige, saa er han hvor Skildringen gælder Nysø, stadig vendt bort fra Gaarden, paa Vandring gennem Haven, ud til Skoven. Jo længere han gaar, og jo friere Naturen bliver, des mere lysner det i hans Sind; hans Vej er som Elisass, bort fra den slemme Stedmoder til Skoven og ned til den klare Strand, hvor hans Sjæl gik paa Flugt ud over Bølgerne.

Der er i Elisass Barndom endvidere et Glimt af Søsterens Skæbne. Og i Flugten over Havet er der anvendt Dele af et Stof, som han var begyndt at tumle med.

Da han 29 Jan. 1838 saa Fata Morgana paa det Kongelige, havde han næsten en Fornemmelse, som Heiberg havde taget Brødet ud af Munden paa ham. Det var jo

en ren Himmerigsmundfuld dette Naturkunststykke; man hører tydeligt hans Stemning af hans Notits Dagen efter Forestillingen: Irritabel over Lunds slette Slot for Fata Morgana og imod Heibergs Stykke, ordentlig vel ved denne Irritabilitet.

I Aarets Løb vender han stadig tilbage til dette Emne, hvorom senere vil blive talt. Han føler som en Forpligtelse til at levere en Fata Morgana; foreløbigt ser vi Vidunderet i det fjerne, og i Drømme mødes Elisa med Feen.

Slutningen af Eventyret løber parallelt, først med Lille Havfrue, og for Slutningens Vedkommende med Fyrtøjet. Men Stilen har intet tilfælles med dette sidste Eventyr. Det er den rolige, smukke Fortællemaade fra Tommelise, vi her møder igen. Begyndelsen har nogen Tilnærmelse til den løsslupne Façon, men den vil ikke ret lykkes: Der er ikke synderligt Vid i at lade Prinserne skrive paa Guldtafle med Diamantgriffel, og Elisas Billedbog synes en Smule dyrt betalt med det halve Kongerige. — Derimod er der skønne Ting af alvorlig Art; det er sindrigt, naar den onde Dronning siger til de to Skruptudser, at de skal sætte sig paa Elisars Hoved og Pande og gøre hende dorsk og styg, men hvisker til den tredie: »Hvil ved hendes Hjerte, lad hende faae et ondt Sind, at hun kan have Pine deraf.« Ved dette fine Træk har han af den stereotype onde Dronning gjort et virkeligt Menneske, der maa tilføje sine Omgivelser Fortræd, og selv lider mest derved. — Kunstnerisk og klassisk er Skildringen af Elisa: Da lagde hun alle sine Klæder og gik ud i det friske Vand; et deiligere Kongebarn, end hun var, fandtes der ikke i denne Verden. — Disse udvendigt jævnt berettende Ord, hvis sidste Del skjuler et patetisk Udbrud af sanselig Skønhedsglæde, er en ægte Digtars Berømmelse af den unge Dejlighed. Smuk er ogsaa den alvorlige Beretning om, hvorledes Elisa lærer af Naturen. Hun ser Træerne rive deres Rødder

løse fra Jorden for at kunne flette Grenene sammen over Aaen, og det formaner hende til opofrende Søkendekærlighed. Hun ser, hvorledes Vandet har slebet Glas, Jern, Stene, skønt Vandet er blødere end hendes Haand. »Det bliver utrætteligt ved at rulle, og saa jævner sig det Haarde.« Paa den Maade lærer Elisa (og Digteren), at det er ved udholdende Taalmodighed, man maa jævne sig Vejen til blidere Dage. — Hermed er behandlet det væsentlige af Digterens personlige Indskud i hans Bearbejdelse af det gamle Folkeeventyr, som han har digtet ind i en Ramme fra Nysø.

XX. PARADISETS HAVE.

Som allerede bemærket, omgaas Andersen hele dette Aar med Planer om en Digtning, til hvilken Heibergs Udnyttelse af Fata Morgana-Fænomenet har givet Impulsen. De fyldigste Oplysninger om den Plan, han havde udkastet for dette Eventyr, faas af et Brev til Guldberg 5 Februar 1839: Naar Mulatten er fuldendt bliver nok et Hæfte Eventyret efterfølgende Arbejde. Jeg har Idee til en Fata Morgana; men min Fee skal ikke boe paa Middelhavet, jeg sætter hende op paa Spitsbergen. Jeg har gjort mig bekendt med Naturen der, og det Eiendommelige i den har grebet mig. Der aabenbarer sig noget saa Chaotisk i disse maanedlange Nætter, de skarpe tætte Taager, Grønheden der bestaar i Skimmel og allerhøiest i Cochleare. Der ligge som Liig af en Kæmpeslægt de menneskeligt formede Skeletter af Hvalrosserne med grøn Muggenhed, og den blaa Ræv sidder paa Aadselet og skriger. See deroppe, naar Nordlysene ret spille, skal jeg vise min Fata Morgana, og da vil en Flugt til Afrikas Ørkener, hvor Sandet synes stillestaaende Sør, et Besøg til den berømte Phoenix gjøre en glimrende Overgang. Der er ogsaa altfor mange Be-

handlinger af Fata Morgana, man maa svinge sig lidt ud af den gamle Bane. —

Denne Redegørelse viser tydeligt tilbage til Heibergs Skuespil som primus motor. Hvad selve Planen angaar, saa var den et Luftsyn, som revnede; men tre forsvarlige Stumper eksisterer deraf: Eventyrene Paradisets Have, Snedronningen og Fugl Phønix.

Hvor vidt den oprindelige Plan har været udarbejdet i Enkeltheder, inden Vanskelighederne blev uoverstigelige, kan næppe siges; men det synes klart ogsaa efter Fremstillingen i de tre nævnte Eventyr at dømme, at Fata Morgana, senere kaldet Snedronningen, og Fugl Fønix er polære Modsætninger. Fønix er den fra Tidernes Morgen eksisterende ægte Poesi; Snedronningen er den negative Forstandsretning. Der hentydes til en Rejse mellem disse to Yderligheder, fra Spitsbergen til Afrika; den har været tilvejebragt ved Vindene. De store Modsætninger maa have haft et Forsøgsindivid at virke paa; det har været Prinsen fra Paradisets Have, der igen viser tydelig Overensstemmelse med Kay fra Snedronningen. Men den gamle Folkebog, hvorfra Andersen har faaet Grundlaget for sin Allegori, fortæller om alle fire Vinde. Østenvinden sætter jo den unge Mand i Stand til at komme til den underfulde Have; antagelig har da ogsaa denne dannet et Led af de Enkeltheder, der skulde føjes sammen. Men nu Vestenvinden?

Saa vidt jeg kan se, yder netop denne, saaledes som den er indføjet i Paradisets Have, Oplysning om det fjerde Led i den symmetriske Bygning; der siges her om Zephyr: Han saae ud som en Vildmand, men han havde en Faldhat paa for ikke at komme til Skade.

Det er ikke muligt at forklare denne Faldhat ud fra Stedet i Eventyret, som det nu findes. Men som Pendant til Østenvinden, der danner Forbindelse med den svundne Guldalder, bliver den Repræsentanten for den kommende

Tid i den nye Verden, og tænkes da som værende i Barnearene.

At denne Kæmpe-Ballon revnede, er der ingen Grund til at beklage; i »De Vises Steen« har Andersen gennemført en saadan universel Plan, og Resultatet er bleven lidet værdifuldt. I »Fugl Phønix«, der er et lille fortættet Stemningsbillede, findes iøvrigt i voldsom Forkortning de Hovedtræk, der har foresvævet Digteren. Poesiens Fugl er født i Paradisets Have, i den første Rose. Den bor i Syden, i Arabien, men flager ogsaa i Polarlandene, Lapland og Grønland. Den sejler ned ad Ganges — altsaa Østen, og flyver i Englands Kulgruber — der altsaa træder i Stedet for Amerika, det fjerde Verdenshjørne.

Ogsaa Prinsen er der Oplysning om; Fønix siges at besøge Barnet, der ligger i sin Vugge, i Nøjsomhedens Stue, hvor der er Solglans inde og hvor den fattige Dragkiste dufter af Violer: med andre Ord Skomagerens Bolig i Strædet. — Kun eet mangler, det er Snedronningen. Maaske staar vi her ved det Punkt, der bringer hele Planen til at briste. Phønix ∴ Poesien er i alle Tider og til alle Lande; men med den modvirkende Kraft, Snedronningen, er jo det samme Tilfældet. (Maaske har Andersen ogsaa tænkt sig, at i Fremtidens Land, Amerika, skulde fuldbyrdes en Udsoning mellem Tanke og Følelse, saa de virkede sammen.) Men i al Fald: Snedronningen kunde jo ikke godt føres ned til Sahara — den blotte Forestilling derom virkede opløsende paa hende — og dermed faldt Systemet. I »Ahasverus«¹ er der nedlagt en Del af de Tanker, som disse Konsekvenser med Snedronningen førte Digteren ind paa. —

¹ 3 April 1839 omtales Planen til Ahasverus. I dette Digt danner Amerikas Opdagelse Slutstenen og er den Begivenhed, der bringer Bagstrævet, Ahasverus, til at se Fremskridtets Sejrsang. Det danner saaledes en Parallel med den antydende Udviklingslinie, der sprængte det store Eventyr.

Det er ikke muligt nu at fastslaa den nøjagtige Udvikling af Ideens Enkeltheder hos Andersen. Men Udgangspunktet er altsaa Heibergs Fata Morgana. Medens Indskuddet i De vilde Svaner nærmest er en Protest mod Heibergs Medforbundne, Teatermaleren, som Andersen ifølge Almanakken var irriteret paa, er hans Plan til Fønix-Eventyret oprindelig en Opposition mod Heibergs Digtning. I Fata Morgana skelnes der mellem Blændværket, der er et gøglende Genskin af det jordiske, og den sande Poesi, der er en Levendegørelse af det himmelske.

For Andersen var denne Adskillelse for spidsfindig; og han mente, der var ægte Poesi i det sydlandske Fata Morgana, som Heiberg skildrede; langt naturligere syntes det ham at opstille den kolde Tanke mod det varme Hjerte. Allerede i K. en Sp. havde han opstillet det kolde Norden — Danmark — mod det varme Syden. Men i dette Aar, 1838, stod Modsætningen endnu grellere for ham: samtidig med at han længtes tilbage til Middelhavets Kyster, ledtes nemlig hans Tanker mod det høje Nord, idet hans Ven, den franske Literat Marmier, i denne Sommer deltog i en Ekspedition til Spitzbergen (Brev af 9 Marts 1838); derfor havde ogsaa Andersen studeret Keilhau's ovenfor nævnte Rejsebeskrivelse. — Selv havde Digteren det foregaaende Aar gjort en Udflugt til Sverrig. Muligvis er paa denne Rejse hans Opmærksomhed bleven henledt paa Atterbom: Lykksalighetens Ø; i Sommeren 1838 vekslede han Breve med ham. I hvert Fald har dette Værk haft stor Indflydelse paa hans Eventyrplan; allerede Svanernes Flugt med Elisa i forrige Eventyr er inspireret herfra. Da nu Fata Morganas Slot styrter i Grus for ham, behandler han først den Del af Materialet, som han har faaet hos Atterbom.

Andersen siger selv, at Paradisets Have var blandt de Eventyr han havde hørt som Barn og nu ønskede at gengive;

det er jo ogsaa muligt, at han har hørt Historien engang; eller maaske tænker han paa Fortællingen om det gamle Ægtepar og Musen i Skaalen, der ej maatte aabnes. Men nogen udtømmende Forklaring paa Oprindelsen til Paradisets Have kan det ikke kaldes.

Den første Del af Eventyret handler om Kongesønnen i Vindenes Hule. Det er dette Afsnit der er bygget over Atterboms Lycksalighetens Ø, med Andersenske Omdigtninger. I Stedet for den svenske Helt, der har Drag af Karl XII, faar vi Kongesønnen med de mange smukke Bøger, som kan læse sig til alt hvad der er sket, og faa Besked om alle Folkeslag og Lande. Hvem denne Prins betegner, behøver man ikke at spørge om; Eventyret er formelig spækket med mangfoldig og broget Viden, som Digteren har indsamlet til sit Brug.

Denne unge Mand træffer i en Hule Vindenes Moder; hun er hos Atterbom »en urgammal, nästan oformligt storväxt gumma«. Andersen beskriver hende som en gammelagtig Kone, høj og stærk, som var hun et udklædt Mandfolk.

Vindene antyder i deres Klædedragt, hvad Egn de kommer fra, baade i den svenske og den danske Digtning. Naar Moderens Tugtemiddel er den klassiske Sæk, stemmer ogsaa dette overens med »Lycksalighetens Ø«: Er fader . . . komma skal med säcken, den grufliga, der han er ofta fångslat; tillsammans då vi skola stoppa in er. — Vindene fortæller i begge Skildringerne om deres Bedrifter; »Sunnan« siger, at han har været »öfver Sahras slätt. En caravan der sökt genom mången dag i glödhet sand med klagan et vattudrag . . . Tillsist ändock man råkat en dadelpalm . . . Jag sände då en qväfvande hvirvel ut och hastigt tog det högvisa laget slut . . . Blott här och der ett hufvud ur sanden glör.« —

Ogsaa for Nordenvindens Vedkommende er Andersens

Skildring paavirket af Atterbom: »Jag såg det usla fartyg: det stod bland isfjäll klämdt, och qvickt min hofnarr björnen med kräken dref sitt skämt . . . Då steg jag upp på vallen, och röt: med dån och knall flög hvarje torn till-sides och fri var böljan all; ej hvar och en till kusten kom hem med arm och fot; men nog gick resan hurtigt och nog fick solen bot.« —

Endvidere er til Nordenvindens Fortælling ligefrem gjort Udtog af Nordmanden Keilhau's Rejse til Spitzbergen, der i Brevet til Guldberg var citeret efter Hukommelsen. Jeg hid-sætter til Sammenligning de paagældende Steder hos Keilhau: . . . Stormfuglens lave Svæven henover den oprørte Sø. Man ser den kun sjældnen gøre nogle raske Slag med Vingerne, hvorefter den i lange Mellemrum holder dem ubevægelig udstrakte.

En Mængde Benrader af Hvalrosser og Isbjørne laa omkring mellem Stenene. Bjørnebenene havde Formen af menneskelige Kjæmpers Fødder og Arme, og det Rædsomme i dette Syn forøgedes ikke lidet ved Hvalros-Skeletternes Størrelse og usædvanlige Dannelse. — — Den fugtige Muggenhed og Grønske, som tildels bedækkede Benradene, syntes at antyde, at Solen endnu ikke havde belyst denne Dødsmark.

Husene var udvendig betrukne og behængte med Hvalroshuder, paa hvilke Kødsiden vendte ud og var fuld af Grønske og en rødlig Raaddenhed. — — Nede paa Stranden bemærkede jeg en stor Dyngde af graa eller rødligbrune, sækformige Masser, som havde nogen Lighed med en Hob sovende Svin af kæmpemæssig Størrelse. (Det er Hvalrosser). Der var noget særdeles Væmmeligt ved denne Gruppe; naar de nøgne, runde Fedtmasser, der syntes at være næsten ganske uden ydre Lemmer, bevægede sig mellem hinanden, saa var det, som om man saa en Klump eller Klynge af uhyre Maddiker. —

Skildringerne af Østen- og Vestenvinden hos de to Digtere er uden Forbindelse. Imidlertid er Andersens Fremstilling af Vestenvinden bleven til som en tydelig Protest mod Atterboms Zephyr. Han smager af Søen og har en velsignet Kulde med sig; Andersen skulde ikke være med til at jævnføre den danske Vestenvind med klassiske Fiktioner; han kendte den.

Østenvinden bærer nu Prinsen afsted, som hos Atterbom Zephyr den unge Konge, og som Elisa bæres af Svanerne; Udspringet for disse Skildringer er i nordisk Litteratur Aladdin.

Anden Del af Eventyret er Prinsen i Paradisets Have, eller paa Lyksalighedens Ø, som Vidunderlandet et Par Gange nævnes. Til at skildre dette Sted bruger Andersen alt hvad Guld og brogede Farver han raader over; og han samler der alle de Skønhedsindtryk, han havde modtaget. Han smykker Landet med det sjældneste af Dyr, Blomster Lysvirkninger; han lader sin Barndoms Sange tone der. I Slottets Sale er som i Vatikanet den hellige Historie skrevet i herlige Billeder; og i Syner drage Vidunderlande forbi, som Andersen i denne Tid havde set dem i Aanden, mens han drømte om sit store Eventyr.

Denne Skildring er tillige paavirket af den nys opfundne Daguerrotypi; ⁵/₂ 1839 skriver han til Guldberg: Hvad siger De til Daguerres Opfindelse? Jeg er henrykt derover. Hvor let vil man nu ikke kunne skaffe sig Aftryk af de berømteste Statuer, Billeder af Landenes skønneste Steder! Da Sollyset i en tropisk Natur har en saa hurtigvirkende Kraft, at selv bevægelige Genstande inddrikkes i Pladen, har jeg megen Tro til, at Hulspeile kan slibes, der samler vor Sols Straaler og kaster disse over et Ansigt eller en Genstand af den Størrelse, saa at vi her se samme Virkning, som om Experimentet skete i Africa.

Herskerinde i denne Have er Paradisets Fe. Hun be-

skrives saaledes: Hendes Klæder straaede som Solen, og hendes Ansigt var mildt, som en glad Moders, naar hun ret er lykkelig over sit Barn. — Denne Kvinde, hvis Særkende er et Smil, der dvæler om hendes Mund selv i Drømme, vækker Prinsens stormende Elskov. Hun er en Madonna, som Rafaels i Dresden, om hvem Andersen siger: Det er Uskyldigheden selv; de Andre sige, de kunne ikke fatte Kærlighed, men Ærbødighed for slig en Kvinde, jo, jo, jeg kunde elske hende, salig elske hende i Aand og Hjerte med hede Kys og Favntag. —

Som Slutningen nu former sig, er den vistnok Digterens egen, idet han dog følger Motivet: det overtraadte Forbud, som han var fortrolig med bl. a. fra Tusind og een Nat.

Maaske har Katastrofen Forbindelse med M. Winthers Eventyr Prinsen og Havmanden (1823). Prinsen føres af Havmanden ned til en dejlig Have med Træer og Blomster; midt i den ligger et dejligt Slot. Havmanden drager kort efter bort i et vigtigt Ærinde; forinden giver han Prinsen Lov at gaa, hvor han vil, undtagen i Midten af Haven: kommer han der, venter der ham en svær Straf. Prinsen lister hen til det forbudte Sted; der ser han et dejligt Træ med store gyldne Blade, og kan ikke bare sig for at tage et Blad. Men da bliver Træet pludselig kulsort som det sorteste Kul. —

I Winthers Note til dette Eventyr citeres af Folkebogen om Kong Edvard og Prins Artur et Stykke, der handler om Fugl Phønix:

Her ligger et Slot i Arabiæ Land.
 hvor du Fugl Phønix finde kan,
 gesvinde saa maa du være.
 Den Fugl han synger saa liflig og stærk,
 hans Sang gaaer over Stillidsen og Lærk,
 den Kunst vil jeg dig lære.

Dette Vers tyder absolut paa, at der er Forbindelse mellem Winthers lille Bog og Phønix-Eventyret.

Løvrigt er Handlingens Udvikling holdt nær op til Skildringen af Syndefaldet i Bibelen. Farverne bliver stadig stærkere og dunklere, Atmosfæren mere fortættet glødende — Digteren er nu i Neapels Ildatmosfære. I Improvisatoren 5. Kap. findes en Scene mellem Antonio og Santa, der er Forbilledet for Katastrofen. Jeg skal af Digterens Optegnelser fra Rejsen anføre et Par, der kan illustrere Slutningen af Paradisets Fe. Paris i Marts 1833: Drukket Absinth, købt Kage, sidder nu glad og hjemme højt under Tag; mine Tanker er Blodets! den Tanke kende de alle! hvorfor har jeg ikke meget ung faaet den sløvet, som de Andre, der nu ere sindige. — Barokt virker følgende Notits fra samme Tid og Sted: Følt mig syg, sandselig, Brænden i Blodet, Ondt i Maven.

I Neapel 1834 hedder det f. Ex.: Jeg kan mærke Klimaet virker paa mit Blod; jeg følte en rasende Lidenskabehighed, men modstod. — Og en anden Dag: Mit Blod i stærk Bevægelse. Uhyre Sandselighed og Kamp med mig selv. Er det virkelig en Synd at tilfredsstille denne mægtige Lyst, da lad mig bekæmpe den; endnu er jeg uskyldig, men mit Blod brænder. Drømme koger mit hele Indre. Syden kræver vist sin Ret; jeg er halv syg. Lykkelig den der er gift, der er forlovet! O at der var stærke Baand paa mig. —

Visselig har den Mand følt sig ulykkelig, der af en ildfuld Fantasi og en til det sygelige exalteret og nervøs Natur foruroligedes til den Grad, medens hans Aand var uskyldig og barnlig. Det kan ikke undgaas at man maa tage denne Faktor med i Betragtning, hvis man vil forstaa dette forunderlige Menneske¹; og ubetinget Medfølelse

¹ Cfr. E. Hornemanns Udtalelse efter A.s Dod: — Jeg antager, at Andersen var en Slags Asket hvad Kjønndriftens Tilfredsstillelse angaar. — I saa Fald har Kampen med denne Drift hos ham med den

kan han gøre Fordring paa, han der et Liv igennem plagedes af sit urolige Blod; gennem henved tredive Aar kan man følge hans vekslende Ophidselse og Afmattelse.

Eventyrets Linie findes saaledes allerede i følgende Af-snit af Skoledagbogen: December 1825:

Tirsdag. Brev fra Fru Wulff, som tilbød mig Logis i Juleferien. Gud jeg anede dig — hvor herligt! Gode og dannede Mennesker have Godhed for mig, o jeg fortjener det ikke; ja jeg vil være god. Gud! Gud! — I Drømmerier om Kiøbenhavnerrejsen lagde jeg mig til Ro.

Onsdag. Led af Tandpine om Natten, vilde fordrive den ved Tanken om Kiøbenhavnsturen, men det gik ei an. — ☉ — fæle Lyst som raser i mit Bryst, Blink af Gud som nys begyndte, du svandt hen, thi ak jeg syndte: uren Flamme i Barmen steeg, og den lyse Engel veeg. Dog jeg synded kun ved Tanke! mig fra Gerningen bevar! —

Fra Hamborg ^{20/8} 1847 stammer følgende rørende Skuldertræk: Stor Lyst til Daarlighed, det stikker i Blodet, gik flere Gange op og ned af Gaden og derpaa ligesom før hjem igjen, jeg er en Nar! mit Hjerte bankede! Gammel Nar! — 28 Maj 1848. Mit Blod skrækkelig sandseligt, det er en halv Galskab, jeg kan ikke nære mig. —

I sin Digtning har han undertiden fremdraget denne Side hos sig selv, saaledes i et mærkeligt Udbrud af den norske Gudfader i Kun en Spillemand XII Kap.: Engang blev der født et Dyds menneske! nu skal Du høre, hvad det var for et løjerligt Dyr! Da det laa i Vuggen, var det hvidt og rødt, havde uskyldige Øjne og blev kaldt en Guds Engel! Det skulde opdrages i Uskyldighed, men om Natten kom Satan og lod Barnet die sin sorte Ged, saa kom der Vildskab i Blodet, men ingen mærkede det, for det havde alle Dydsfagterne. Det blev en Knøs, der stærke Phantasi nok kunnet bidrage til en hypochonder Pirrelighed. (Attesten till. H. C. Andersens Hus).

kunde blive rød ved et lystigt Ord. Han læste i Bibelen, men han traf altid paa det Sted i Højsangen, hvor den dejligste Kvinde bedst beskrives, hun den smukkeste af Salomons Kvinder. —

Ellers er i Mulatten den undvegne Slave Palème Udtryk for Digterens Selvbekendelser, saaledes som det fremgaar af Breve fra A. I Bd., S. 456, hvor det ligefrem siges, at den Fredløse er Udtryk for hans onde Blod.

Der sigtes hermed til Palèmes Monolog: — I denne Nød jeg har af Tryllesaften; den gjør mig selv til Troldmand, naar jeg vil. Ja jeg det er! saadan jeg drømme vil. — Dette stolte Træ . . . det er min fordums Herre, der behandlet mig som et ondt, et dybt foragtet Dyr; jeg har ham her i dette Træ forvandlet; det er det bedste i mit Eventyr! — Jeg vilde Træet skulde herligt trives, og Seekraft sidde selv i mindste Blad, i alle Traade Følelse gjengives. Paa Mosset her jeg mine Lemmer strakte! Mit Hoved til hans Kones Skuldre lagde, min hede Læbe kyssed Munden, Barmen, mens om det smækre Liv jeg slynged Armen. O, hvilket Kys! —

Et særligt Moment i Sagen var det for Andersen, at han var Digter. »Bør Digteren ikke kende alt?« spørger han i Breve fra denne Periode; og ligesom Chr. Winther siger: Er jeg Digter, saa bør jeg jo vide —, saaledes synger Stemmerne fra Millioner smilende Hoveder til Prinsen: Alt bør man kjende! Mennesket er Jordens Herre. —

Og mens alting er som eet glødende Smil omkring ham, ser han for sig den dejlige Kvinde. Paradisets Lykke strømmer gennem hans Blod, gennem hans Tanke; Cherubens Kraft føler han i sit jordiske Legeme — et Minut som dette er Rigdom nok!

Men idet Drømmerens Mund møder den Smilendes — styrter alt sammen, Dødskulde gaar gennem hans Lemmer, og han ligger længe som død.

Det er et brat Fald fra alle Illusioners Højde, aldeles som i Den uartige Dreng og Den lille Havfrue. Men medens disse to Eventyr handler om Skuffelsen i Kærlighed til en enkelt Kvinde, der gør ham hele Livet bedsk, saa er det i Paradisets Fe selve hans Drift, hans urolige Fantasier, der styrter ham fra den skønne Billedverden ud i en nøgen og barsk Verden, ud i et Hav af Mismod og Svaghed.

Slutningslinierne er en Forening af Enden paa Lykkens Kalosker: Endnu er du ikke moden til Døden — og af Den lille Havfrues Afslutning, hvor en langsom Lutring skal gøre Sjælen værdig til den store Lyksalighed.

XXI. SVOVLSTIKKERNE.

Fra de Abstraktioner og hemmelige Selvbekendelser, der tilsammen danner Eventyret om Paradisets Fe, er Overgangen til det næste Eventyr: »Den flyvende Koffert« voldsom. Dette sidste bestaar af to adskilte Dele: Skal og Kerne — begge iøvrigt lidet værdifulde. 1 Februar 1839 skriver Andersen til Jette Hanck: Om 14 Dage faar Phister en Aftenunderholdning, og til denne har jeg skrevet for Fru Heiberg et nyt Eventyr: Svovlstikkerne, der skal være meget satirisk. —

Den omtalte Aftenunderholdning blev imidlertid aldrig til noget, og Andersen gik derved Glip af en ejendommelig Nydelse.

Hans Adfærd overfor Heiberg paa dette Tidspunkt er ret kuriøs; skønt han frygtede denne strenge Kritikus, kunde han dog ikke afholde sig fra at snappe efter ham engang imellem — aldeles som en lille Hund, der har et Mellemværende med en større, og som føler det som en Æressag at skizzere en Attaque, naar den træffer sin Mod-

part, skønt den veed, at det kan indbringe den en grundig Afbankning.

I 1838 havde han som Gave tilsendt Heiberg det lille Hæfte, hvori fandtes Lykkens Kalosker med Papegøjen som Satire over de Heibergske Smagsanskuelser. Til Tak havde Modtageren sendt ham en lille Billet, fyldt med Ondskabsfuldhed. — Ret meget maa jeg takke Dem for Deres Godhed at tilstille mig Deres sidste Samling af Digterværker, — hedder det om den lille bitte Pièce. — Jeg har allerede læst det Eventyr, som aabner Samlingen, og har moret mig over mangt et Indfald deri, f. Ex. over Papegøien og dens karakteristiske Declamations-Nummer. Mod Planen i det Hele har jeg vel Et og Andet at indvende; dog dette kan jeg altid ved Leilighed fremføre mundtlig; og skulde jeg ikke finde Leilighed dertil, saa er Ulykken heller ikke stor. De andre to, mig allerede i Forveien bekjendte Ingredienser af Samlingen skal jeg nu læse paany for at opfriske dem i Erintringen, ogsaa for at see, om der er forandret Noget i dem, idetmindste i Dramaet. — (»Dramaet« er den rædselsfulde Bagatel: En rigtig Soldat).

Deklamationsnummeret angives af Eventyret, saaledes som det er udgivet i 1838, at være af H. C. A. selv, og Heiberg har dermed leveret Papegøjen tilbage med Protest.

Andersen følte sig pulveriseret. I et Brev et Par Maaneder senere taler han om Heibergs djævelske Væsen (ved Festen for Thorvaldsen). Alligevel ønsker han nu, da han skal levere Fruen et Eventyr, at berede sig selv den Gottelse at lade hende oplæse en Satire over hele den Heibergske æstetiske Selskabelighed.

I Efteraaret 1838 havde Andersen haft Planer for om en Roman, der skulde være en Satire over alle vore Fester og deres Beskuere; maaske er det Resten af denne, der er blevet til dette Indskud i et Eventyr: Træet, der bliver

til Svovlstikker. (Almanak 29 Sept.: Skrevet 1 Kap. af Romanen).

Fra Almanakken anfører jeg endvidere: 17 August. Til Middag hos Heibergs med Molbech. (Hertil hører følgende Ytring i et Brev: I Lørdags var jeg til stor Middag hos Heibergs; vis à vis for mig ved Bordet sad min Uven Molbech; vi talte meget nydeligt sammen, trykkede hinanden i Haanden, og det var særdeles intimt. Vi svømmede i en Mængde kostbare Vine; aldrig havde jeg troet, at en dansk Digter havde slig en Vinkjælder). 12 Septbr. (Afsked med Hunnerup) i Selskab hos Saint Aubain om Aftenen. (23 Sept. Middag hos Fru Bügel. Jeg elegant.). 3 Oktober. Til Middag hos Collins med Heibergs, Freund og Thorvaldsen. 9 Oktober. Fik hos Collins Heiberg sagt min Mening [om] hans Overvurdering af Holst og Ringeskatten af mig, som Collins tage sig af. --

Svovlstikkerne, der er Hovedpersonen (den første af de pluralistiske Personer, cfr. Hørren, Boghveden, Flipperne) er af Brændehuggerne, den store Revolution, revet bort fra deres Familie. Kilden til denne Skildring er Andersens egen fortræffelige Parabel: Højt og stolt jeg Kronen bar —, der er langt værdifuldere end den her foretagne Anvendelse.

Nu er det Svovlstikkernes Hverv at tænde Lyset for den nedrige Mængde; derfor er saa fornemme Folk kommen i Køkkenet. Alt hvad der lyser, er i Eventyrene Symbol paa Digtekunsten; men en Digter, der halvt skammede sig ved sit Kald, af dem havde Danmark kun een, nemlig Saint Aubain, der yndede at forestille Emigrant-Ætling.

Svovlstikkerne er i Køkkenet, og Køkkenets øvrige Brugsgenstande optræder talende; det er et æstetisk Selskab i den Heibergske Kreds, der her parodieres.

Den »frisksindede« Torvekurv er antagelig Orla Lehmann, hvem Andersen i de første Studenteraar havde omgaaedes.

Lerpotten, der anser sig for endnu fornemmere end Svovlstikkerne, og foredrager en Hverdagshistorie, der begynder saaledes: Ved Østersøen ved de danske Bøge, og hvis Ende er lige saa god som Begyndelsen, er Fru Gyllembourg¹; ved Siden af denne Lerpotte ligger Jerngryden — det er Heiberg, men Karakteristikken er svag: Gryden er skuret og kogt ud mange Gange, Satire over Heibergs Formfleri. Fru Heiberg netop antydes ved det gnistrende Fyrtøj — man vil bemærke, at det siger Du til Jerngryden, medens Tonen ellers er De. Den dansende Ildklemme, naturligvis en Teaterdame, kunde være den virtuose Lucile Grahn. Svovlstikkerne regner hende for Pøbel.

»I Vinduet stod en gammel Pennesjjer, den var dyppet for dybt i Blækhuset,« er absolut Molbech; det er den der siger: Udenfor hænger i et Bur en Nattergal, den kan synge, den har rigtignok ikke lært noget, men det vil vi ikke tale ondt om i Aften. — Dette er en tydelig Allusion til Digterens Samvær med Molbech: »Vi talte meget nydeligt sammen«. Til Svalen og Lærken følger sig her den tredje Fugl: Nattergalen, som Udtryk for ham selv.

Saa gør Tjenestepigen Ild paa med Svovlstikkerne. »Nu kan da enhver se, at vi er de første! hvilken Glans vi have, hvilket Lys!« — og saa var de brændt ud.

Med denne Hentydning til Carl Bernhards Succes med Lykkens Yndling (1837), — der netop til Pointe har Heltens Udslukkelse i hans mest glimrende Øjeblik — slutter den lille Allegori.

Med sin Ramme har Svovlstikkerne ikke den fjerneste Forbindelse; det er et temmelig dristigt Stykke at lade den

¹ I Sommeren 1838 skriver A.: Jeg ynder aldeles ikke Hverdagshistorier, hverken Frk. Bremer eller Pseudo-Heiberg har tilfredsstillet mig. — I December s. A. er han ifølge Almanakken ilde stemt over. at Kjøbenhavnsposten har rost Hverdagshistorierne som det bedste, der i dette Aar er fremkommet.

tyrkiske Sultanfamilie høre paa en dansk Hverdagshistorie. Muligvis er Heibergs bekendte Spot over A. i En Sjæl efter Døden en direkte Ripost i Anledning af »Svovlstikkerne«. Købmandssønnen, der læser op for Sultanens Kone, er jo Andersens alter ego.

XXII. OLE LUKØJE.

For 1839 eksisterer ingen Almanak, og vi er saaledes afskaaret fra Dag for Dag at følge Andersens Oplevelser, Stemninger og Arbejde.

Dette Aar var ikke gunstigt for Eventyrene. (»Boghveden« nævnes ganske vist som skrevet i dette Aar; men herom mere nedenfor). Han har væsentlig været beskæftiget med Billedbog uden Billeder (begyndt 22 Septbr. 1839) og med Mulatten. Dette Stykkes Opførelse blev udsat paa Grund af Frederik 6's Død og fandt først Sted 3 Februar 1840. Almanakken melder: 3 Februar aabnedes Teatret med Mulatten. Alt udsolgt Kl. 11¹/₂. Middag hos Edwards. Publikum først lunkent, saa varmt. Stykket optaget med det meest stormende Bifald. Frygt for ei at faae fuld Betaling, da der manglede et Par Minutter. —

Man vil se, at han som sædvanlig paa Højden af sin Triumf knækker over. Han er bange for, eller rettere finder sig selv igen i Uroen over at Dramaet ikke skal blive beregnet som Helafstensstykke efter Regulativet.

11 Januar hedder det: Louise Collin utaaelig. Skrevet Skibet med Storcken.

11 Januar 1840 var en Lørdag. Følgende Billet fra A. til L. C. er aabenbart sendt hende Dagen efter; den fører ingen Datering, men lyder saaledes: Søndagmorgen. — Uretten er altid paa Andersens Side; han lider ogsaa selv mest derved i sin Ensomhed, lad det være hans Straf! i

en anden Verden hvor alt ligger os klarere, vil han vist gjøre Dem endnu mere Afbigt, skjøndt han vist der mindre trænger til Vennerne, end her. Tilgiv ham, at han imellem har betragtet Dem som en Søster og glemmt, at han selv, kun er H. C. Andersen.

Han kunde ligesaa gerne have skrevet »Mulatten« under, det er den samme Stemning.

Skibet med Storken bliver Udgangspunktet for Ole Lukøje, hvor det er indsat som »Onsdag«. Det er Fortællingen om Storken, der skilles fra sine Kammerater og daler ned paa Skibet. Den bliver her sat ind i Hønseshuset mellem Høns, Ænder og Kalkuner; Storken er forknýt. »Sikken Een!« siger alle Hønsene.

Storken fortæller om Syden, og Ænderne siger han er dum. Øverste Autoritet i Hønseshuset er Kalkunen; han spørger, hvad Alen koster af Storkens dejlig tynde Ben og tilføjer: I kan gjerne lee med, for det var meget vittigt sagt! eller var det maaske for lavt for ham, ak, ak! han er ikke fleersidig! lad os blive ved at være interessante for os selv! og saa klukkede Hønsene, og Ænderne snadrede — det var skrækkeligt, hvor morsomt de selv fandt det¹.

Andersen har hermed kaaret til sit Billede en fjerde Fugl, Storken; med den søger hans Tanker mod Syden midt i den snadrende Kreds, hvor Kalkunen er toneangivende.

Selskabet er skildret omtrent som det i Den flyvende Koffert; og Ypperstepræsten er ingen anden end vor gamle

¹ Manuskriptet har: snaddrede, det kaldte de at muntre sig. — Udtrykket er forandret af Andersen, fordi det forekom ham for personligt; det maa antages at have været brugt i den Collinske Kreds.

Endnu findes rundt om i Eventyrene mange Udtryk, der har en ejendommelig privat Klang. De er hentet fra Omgangskredsens særlige Sprog.

Bekendt Papegøjen fra Lykkens Kalosker. — For saa vidt er der intet Brud i Udviklingen.

Dog maa man mærke sig Udtrykket: det er maaske for lavt for ham: Kalkunens Overlegenhed overfor Stor­ken er ikke mere saa absolut som Papegøjens over for Kanarie­fuglen.

Gennem det forløbne Aar var Andersen bleven selv­sikrere; først og fremmest skyldes det en enkelt Mand, nemlig Thorvaldsen. Denne Olympier paa Aftægt havde Godhed for Andersen, de var begge fremmede for de kø­benhavnske Klikedannelser, og de droges mod hinanden ved den Barnlighed, de begge endnu havde bevaret.

Derimod gik den Collinske Familie — de yngre Med­lemmer — op i alle moderne Rørelser, fra Gengangerbreve­nes Sensation til den Heibergske Enevælde; og Andersen fik følge med, hvad han ogsaa gjorde af et godt Hjerte; mindst af alt ønskede han at blive sat ud af Spillet og glemmes.

Men han følte sig ofte overset — og maaske med Rette — naar de andre alt for meget interesserede sig for det Interessante; en Aften, da han havde været mere sensibel end sædvanlig, skrev han da om Skibet og Stor­ken.

Man lægge Mærke til den Retfærdighed, han ogsaa her yder det Collinske Hus; det skildres som Skibet — Klippen i Havet fra De vilde Svaner — Hvilepunktet midt i det opslugende Hav, hvor Stor­ken vilde være gaet under, lige­som Svalen vilde være død, hvis den ikke var kommen i Muldvarpens Bo.

Foraaret igennem føler han sig i Opposition til Ven­nerne; 5 Maj hedder det: Collins altfor drillende, Theodor flau. 7 Juli. Louise lunefuld, Theodor drengagtig.

Ind imellem er Eventyret bleven færdigt: 1ste Juni. Skrevet Ole Lukøje. 10 Juni (paa Nysø): Endt Ole Luk­øje. —

Eventyret bestaar af syv Enkeltskildringer, indfattet i en Ramme. Samme Dag som det er færdigt skriver han til Jette Hanck: Jeg har her fuldendt et Eventyr, Ole Lukøje, og troer, at det er mellem de meest brogede, jeg har skrevet: det er den gamle Drømmegud, som her tilands kaldes Ole Lukøje¹, der om Aftenen kommer ind med sin Haandsprøite og sprøiter Børn sød Mælk i Øinene, saa at de ikke kunne se ham, naar han kommer for at fortælle dem sine Eventyr. Han besøger saaledes en lille Dreng, Hjalmar, og i en heel Uge fortæller han ham Noget hver Aften, og det er altid forskjelligt. Siig til Deres lille Bertha, at der i Fredagften i dette Eventyr er et Dukke-Bryllup, hvor Brudeparret hedder Bertha og Herman. —

Naar Digteren her siger, at Ole Lukøje er hans mest brogede Eventyr, saa udelukker det ikke en vis Ensartethed i Fortællingerne. Tirsdag og Onsdag er Sejlture. Torsdag og Fredag er Bryllupper. Mandag bliver der ikke fortalt Historier formedelst Indledning til Ugens Arbejde, Lørdag ikke paa Grund af Rengøring; og Søndag er den pompøse Afslutning. Fra Onsdagens Sejlur er Tirsdagens udgaaet: men den er formet af et ganske andet Lune: af Storkens majestætiske Ensomhed om Bord i det store Skib bliver en fornærmet Spyttebakke i Collins Dagligstue. Alle Møblerne begynder paa Oles Bud at snakke, og Allesammen snakker de om sig selv, undtagen Spyttebakken, der staar taus og ærgrer sig over, at de kan være saa forfængelige, kun at tale om dem selv og slet ikke have Tanke for den, der dog stod saa beskedent i Krogen og lod sig spytte paa².

¹ I K. en Sp. nævnes han af Peter Wik.

² Cfr. Brev af 26 Sept. 1834: Forresten er jeg særdeles høflig, hører paa megen dum Snak, forestiller mig ogsaa beskeden og lader Andre glimre ved Deres Smule Jeg. Ja, jeg er endog bleven roest for denne Dyd, Beskedenhed, skjøndt jeg var mere Eier af den i gamle Dage, end nu, da jeg trækker mig tilbage.

Det er en formelig Lettelse at møde dette Pust af grundig Selvironi, der sætter hele Scenen fra »Onsdagen« i et ganske andet Lys. — Den fornærmede vender sig fra Stuens selvoptagne Indhold til Drengen og løfter ham ind i sin Fantasiverden — i Billedriget fra Paradisets Fe, men uden ængstende Anfægtelser: de ser paa deres Sejltur Skove og Slotte, prægtige Sale og store Byer; og i denne Verden er der et bedre Publikum: Fuglene synger med, Blomsterne danser paa Stilken, og de gamle Træer nikker.

Af de to Bryllupper, Torsdagen og Fredagen, er det den sidste Dag, der afgiver Udgangspunktet. Det er et Dukkebryllup, der skildres. Herman og Bertha, der har gaaet og set paa hinanden længe, bliver viiede; bagefter følger Kernen i det hele, en Diskussion om Bryllupsrejsen.

I et Brev til Louise Collin, dateret Athen, Paaskedag 11 April 1841 staar: Moersomt var det med Holst, han fandt i en lille By, to Dagsreiser fra Rom skrevet: Lind og Luise Lind, født Collin, fra Danmark, og han blev ganske overrasket: hvad er de her? er de reist lige efter Bryllupet? tænkte han, og saa var det mig, som havde skrevet det. Han blev altid lidt gal i Hovedet naar han talte derom, thi han havde virkelig været saa naiv at troe De og Lind vare i Italien. —

Der er en Understrøm af Malice i disse Linier. Holst havde virkelig været saa naiv at tro, at Lind og hans Louise var rejst til Syden! Det har Andersen aabenbart ogsaa været, men han er bleven skuffet; og i sin Skuffelse har han moret sig med at skrive Brudeparrets Navne i en italiensk By.

I Foraaret 1840 stundede Louise Collins Bryllup til; det har givet Anledning til talrige Diskussjoner i Familien, i hvilke Digteren har taget ivrig Del; han var jo næsten Part i Begivenheden. I de forløbne Aar har han tit nok i Breve til Vennerne hentydet til sin ulykkelige Kærlighed. Endnu 3. Aug. 1839 skriver han til Louise: Jeg holder af

Dem som — nei som Lind kan jeg ikke sige, men som Brødrene! O Gud jeg faaer Taarer [i Øinene] i det jeg skriver dette! lee ikke af min Blødhed, skjøndt De, som De siger, kjender mig ind i Hjertets dybeste Folder¹, kunde der dog være eet og andet at læse, i en anden Verden der skal De ret erkjende, hvad De har i mig. — Et heftigt Sammenstød har Spørgsmaalet om Brylluppet forvoldt, og det er det der er gengivet i »Fredag« i en Omskrivning, der ganske svarer til Scenen i »Onsdag«. Brudgommen spørger: Skal vi nu ligge paa Landet eller rejse udenlands? To Raadgivere bliver hørt — Svalen og Gaardhønen — Hvordan de er kommen ind i Hjalmars Sovekammer, det maa Ole Lukøje vide. Her kommer Svalen igen, som vi traf den i Tommelise: dengang førte den Jette Wulff mod Syden; nu lokker den for Louise Collin². Men den staar overfor en drabelig Modstander, den gamle Gaardhøne, der fem Gange har ruget Kyllinger ud.

Man behøvede ikke denne sidste Tilføjelse for at finde ud af, hvem der er ment; det er Louises Søster, Fru Ingeborg Drewsen, der i 1840 var fem Gange Moder. Hende kunde Andersen ikke modstaa: hun kunde skose og drille ham, og han kunde ikke andet end more sig derover.

Man faar et paalideligt Indtryk af, hvor meget hun var for Digteren, ved følgende Udbrud i en Dagbog 1 Juli 1846: Efter Bordet læst i Ingeborgs Brev (et gammelt) og leet, saa det klukkede i mig! den søde Ingeborg!

¹ Cfr. hermed af Kapitlet om Vægteren og Løjtnanten i Lykkens Kalosker følgende utrykte Linier af Manuskriptet: Nei om hun endogsaa før havde kjendt, hvad den unge Pige skal kjende. Anelser, hun vidste han var helbredet, var munter. han kunde ikke forstille sig, hun kunde ham udenad. svarede hun, og vi ville lade hende blive i Troen. —

² I Manuskriptet er det ogsaa den, der har skrevet Bryllupssangen; men dette er i den endelige Form bleven afløst af det morsomme Indfald: Den var skrevet af Blyanten.

Og gennem Debatten, hvor Hønen vinder en absolut Sejr, gaar en Tone, der ikke ret formaar at blive bitter; i Grunden er Hønen særdeles slagfærdig i sine Replikker, og vi faar et Billede af den, der ikke er vidt forskelligt fra det smukke Portræt af Fru Drewsen i De to Baronesser: Caroline Heimeran. Dette Virkelighedsbillede er saa bleven indledet med Skildringen af Dukkebrylluppet, med hvilken det ikke ret falder sammen.

Ved Omtalen af Den standhaftige Tinsoldat er aftrykt en Aften, som ikke er benyttet. Den er bleven kasseret, fordi den Skole, Hjalmar maatte gennemgaa for at ende som Sprællemænd, syntes noget for allegorisk, og fordi en saadan Dressur er usandsynlig i Barneverdenen. Tilbage er kun den lille Allusion i »Torsdag«, at Hjalmar maa krybe sammen og gøre sig lille for at komme i Tinsoldat-Uniform. Der er paa de to Symboler kun den Forskel, at Sprællemændene forestiller den ydre Dressur, Verdensmands-Væsenet, medens Tinsoldaten er Selvbeherskelsen for de menneskelige Affekters Vedkommende. —

At de to Aftener hører nøje sammen, synes at fremgaa af den Omstændighed, at de tilsammen omfatter hele Sceneriet fra Tommelise. Fredag foregaaer i Grunden i fri Luft, og Svalen taler her til Tommelise igen. Torsdag foregaaer hos Musene, nede under Jorden. Man kan med det samme maale Afstanden fra Tommelise. I Bryllupsscenen i Ole Lukøje staar Brudeparret midt paa Gulvet i en udhulet Osterskorpe og kyskes saa forskrækkeligt meget for alles Øjne; her er Bruden meget tilfreds, baade med det materielle og med Brudgommen; i 1835 havde Andersen endnu ladet Heltinden flygte til Poesiens Land.

Der er den Mærkelighed ved Skildringen, at der udtrykkelig siges: de var forlovede og skulde strax have Bryllup — men man hører ikke et Ord om Ceremonien selv. Dette viser atter denne Skildrings Afhængighed af

den paafølgende med udførlig Beskrivelse af Vielsen. — Det er godt Selskab vi er i: til den lille Mus, der trækker Fingerbøllet, siger Hjalmar: Gud, skal Frøkenen selv have Ulejlighed — og dengang var Frøken en Titel; det hed Jomfru Hanck, men Frøken Collin. Til Dessert bliver fremvist en Ært, som en lille Mus af Familien har bidt Brudeparrets Navn ind i, det vil sige det første Bogstav; Meningen er: den fortræffelige Familievis-Digter Edv. Collin skrev en Sang til Festen.

Fra Brentano: Gokel, Hinkel und Gakeleia er laant et Par Elementer til Eventyret. Her findes saaledes ogsaa et Musebrudepar; Brudgommen siger, at han hjemme sidder paa en Parmesanost-Trone, der sveder stolte »Butterthränen«. Andersens Mus har mere beskedent den udhulede Osterskorpe som Højsæde. En gammel Mand viser den lille Gakeleia en Paraply, som han slaar op; den er langs Randen behængt med mange smaa Klokke, og ved hver af dem er der Dukkekjoler og andet Legetøj; han drejer Paraplyen hurtigt rundt, saa Bjælderne klinger yndigt. Der er baade noget af Oles Paraply og Svinedrengens Spilleværker i denne Mærkværdighed. Endelig minder Prins Kronovus, der tager en Kringle frem og lader Gakeleia rykke i, saa hver beholder sit Stykke, om Hjalmar og de smaa Prinsesser paa Altanerne i Tirsdag Aften.

Hermed har jeg undersøgt de fire Aftener, der har fortællende Indhold; tilbage staar Mandag, der er en lille Hoffmannsk Fantasi, udført med den skønneste Festivitas. Endvidere Lørdag og Søndag, Ole Lukøjes Apoteose; men forinden jeg omtaler disse to Aftener, maa jeg sige et Par Ord om Hovedpersonerne.

Hjalmar er en af Andersens smaa Venner; han var født 18 Juli 1834 og var altsaa en Purk paa fem-sex Aar, da Eventyret blev skrevet; han var Søn af Gottlieb Collin, gamle C.s ældste Søn.

Titelfiguren er Ole Lukøje. Ham har Tegneren V. Pedersen skabt et Billede af, som A. selv accepterede i sin Komædie »Ole Lukøje«; men derfor er det ikke vist, at han oprindeligt har tænkt sig ham saaledes.

Hvor stor er Ole Lukøje? Om Tirsdagen siges, at der over Kommoden hænger et stort Maleri, og op mod dette løfter Ole Hjalmar; her gør han Indtrykket af at være lang nok; om Onsdagen lukker han Vinduet op — det er heller ikke V. Pedersens Purk, der gør det. Det er de Oplysninger, der af den ældste Del af Eventyret kan drages om Oles Størrelse; dog hertil kommer endnu en Ting; i det Stykke Manuskript, der er bevaret, staar i Begyndelsen af Onsdag oprindeligt: raabte Engelen, hvilket senere er rettet til: sagde Ole Lukøje. — Dette Sted viser, at Eventyret ikke er udgaaet fra Forestillingen om Ole, men at Digteren oprindeligt har anvendt de to beslægtede satiriske Stykker (Storken og Brylluppet) som Drømmebilleder, der vises Barnet af en Engel. (Maaske har Barnet været sygt, cfr. Det døende Barn og Eventyret Engelen). Men angive nogen bestemt Størrelse paa en Engel er ikke let; fra først af har Figuren ikke staaet synderlig tydelig for Andersen.

I »Fredag«, der hører til Eventyrets ældste Del, siges, at Ole Lukøje optræder som Præst, iført Bedstemoders sorte Skørt; det er et Træk, der gør ham til en Barneskikkelse; men det er ogsaa først sat til senere; i Manuskriptet findes det ikke. — Dette Træk maa stilles sammen med, at han om Mandagen exercerer med Bogstaverne, og at han om Lørdagen tager Stjernerne i sit Forklæde. Man faar her en vis Fornemmelse af, at han er lille. »Gode, lille Ole,« siger de onde Mennesker da ogsaa i Begyndelsen af Fredag, i et Stykke der ligeledes er kommen til under sidste Affattelse. Imidlertid indeholder det indledende Stykke, hvor Ole omstændeligt beskrives, ikke det mindste, hvoraf man kan slutte sig til hans Størrelse. — Jeg anlager, at Fi-

guren er bleven tydeligere efterhaanden som Arbejdet skred frem; han er lige naaet at blive færdig sammen med Eventyret, maaske endda knap og nap, som Elisass yngste Broder med Svanevingen. Han har ikke naaet nogen endelig Klarhed, idet han i hver enkelt Aften har maattet rette sig noget efter det Stof, Digteren vilde behandle; hans Deltagelse i Historierne er ogsaa af skiftende Natur; de tre af Aftenerne er han forsvunden, i det Øjeblik Handlingen er sat i Gang, i de fire agerer han med hele Tiden.

I »Lørdag« er der en Person, der blander sig i Oles og Hjalmarss Samtale; det er Portrættet af Hjalmarss Oldefader. Han er en Gentagelse af Kancelliraaden i Lille Idas Blomster; han siger til Ole: »Ved De hvad, Hr. Lukøje — De skal have Tak, fordi De fortæller Drengen Historier, men De maa ikke forvirle hans Begreber.« Selv om Udtryksmaaden er bleven en Del høfligere, saa er Meningen den samme som: Er det at bilde Barnet saadan noget ind!

Konsekvensen bliver deraf, at Ole Lukøje er Andersen, og det er egentlig hele Hemmeligheden; men, som det fremgaar af ovenstaaende, har han ikke, som i saa mange andre Eventyr, udvalgt sig en Repræsentant; hans Billede arbejder sig lidt efter lidt frem under Eventyrets Tilblivelse; dets Udgangspunkt er Harmen over de Voxnes Ligegyldighed, der bringer ham til at vende sig til sine Trofaste, Børnene, hvor han altid fandt opmærksomme Øren. Først tilsidst giver Digterens Vrede sig positivt Udtryk, og dermed træder Andersen lyslevende frem i Oles Skikkelse.

Han er mere stor paa det nu, end da han som Studenten stod over for Kancelliraaden. Denne titulerer ham De, men Ole svarer med Du og maaler ham Skæppen fuld: »Jeg er kommen i de fornemste Huse og kommer der endnu! jeg forstaar at omgaas baade med Smaa og Store! Nu kan du fortælle.« Men naar han saaledes har baade

med Store og Smaa at gøre, saa er det meget godt, at han synes af variabel Størrelse; det bliver da det endelige Resultat af Undersøgelsen, at Ole er nøjagtig saa stor og saa lille, som Andersen selv var. — Paa denne Maade har Studenten fra 1835 udviklet sig til en Halvgud i 1840. Thi Ole er den samme som den klassiske Morfeus og Gud for Eventyr og Drømme.

Medens der over nogle af de foregaaende Aftener — navnlig Tirsdag — er noget af Drømmenes uvirkelige Skær, er Fiktionen i stærk Opløsning Lørdag igennem under den voldsomme Debat. Og i Begyndelsen af Søndag er Hjalmar saa aktiv og lebendig, at Digteren maa siges helt at have opgivet Skinnet: Hjalmar springer hen og vender Oldefaderen mod Væggen; han forlanger bestemte Eventyr fortalt. Det sidste bliver der imidlertid ikke noget af; derimod afslører Ole sig i al sin virkelige Glans og Magt. Natten i Forvejen har han pudset hele Verden kønt op til Søndag — han er ikke Drømmeguden længer; men, ligesom Andersens Yndlingssætning lød: Livet selv er det deiligste Eventyr, saaledes fremstilles her den lille Gud som en Ungdomskilde for Livet, og jævnsides ham staar hans Broder, Døden, om hvem der siges gennem Barnets Mund: Døden er jo den deiligste Ole Lukøie! — Dermed er Eventyrets Magt ogsaa udbredt til Døden og dens Rige; og vi har gennem de syv Aftener set Digteren fra at være den tilsidesatte og lidet regnede »kun« H. C. Andersen række sig og vokse, til han som Eventyrmesteren udstrækker sit Rige over begge Tilværelsens Halvkloeder. — »See, det er Historien om Ole Lukøie!«

XXIII. VENSKABSPAGTEN.

I Sommeren 1840 havde Andersen et lille Hæfte Eventyr liggende færdigt til Udgivelse; det blev imidlertid ikke udsendt før 1842 — uvist af hvilken Grund; det skete oftere, at Andersen lod Eventyr henligge, maaske for at Anledningen til dem ikke skulde være for aabenbar. Det her omhandlede Hæfte indeholder foruden Ole Lukøje og-
 saa Rosenalfen, der efter Digterens Opgivelse er bygget over en italiensk Folkevis. Det er en i den rolige, fortællende Stil holdt, sørgelig Historie om et Mord, og om Morderens Straf. Dets Foranledning er en Begivenhed i den nærmeste Kreds; herom hedder det i Brev af 4 Nov. 1838: Fra Grækenland kommer Efterretning om, at Maleren Pätzholdt, Augusta Collins Broder¹, er bleven myrdet; Hovedet skal være skaaret af ham. Igaar sagde man først til Søsteren, at Rygtet gik, at han var død, dog ikke hvorledes . . . Det har forstemt den Collinske Familie meget. (I Virkeligheden havde han vistnok begaaet Selvmord.) Naar Eventyret fortæller, at den onde Mand stak Elskeren ihjel og skar hans Hoved af, vil man se, at Dobbeltudtrykket stemmer med Vendingen i Brevet.

Eventyret har en smuk og trøstende Tone og kan tænkes af Digteren at være bestemt for den Afdødes Søster; antagelig er Tilblivelsestiden Begyndelsen af 1839.

31 Okt. 1840 begav Andersen sig paa sin anden, store Rejse, den der gik til Grækenland og derpaa ad Søvejen, op ad Donau og hjem gennem Tyskland. Han var borte indtil Juli 1841. Om Efteraaret arbejdede han paa at gøre sine Oplevelser frugtbringende i Literatur; han skrev den brogede Rejseskildring »En Digters Bazar«, hvori

¹ Augusta Pätzholdt var gift med Gottlieb Collin, og altsaa Moder til Hjalmar.

Eventyrene Metalsvinet og Venskabspagten. Dette sidste Eventyr er Kvintessensen af hans græske Minder.

Den 23 April laa den Damp, der førte ham Nord paa, i Smyrnas Havn. I Marginen paa Rejsedagbogen staar under denne Dato anført: I den græske Kirke de to Venner. I Wien 10 Juni forklarer han dette nærmere: Midt i den Troløshed, der er mellem Grækerne staar smukt deres Fostbroderskab. Naar to Mænd ret holde af hinanden, blive de Fostbrødre. de vælge en reen Jomfru og med hende gaae de til Kirken; hun stiller sig ved Altret og omslynger begge Mændene med et Cherf, medens disse sværge hinanden evig Troskab i Liv og Død. Præsten giver nu sin Velsignelse; i Ulykken staar disse hinanden bi, opofre sig for hinanden, gaae i Døden sammen. Jeg saae det ved Smyrna. —

Denne smukke Skik har Andersen digtet en farverig Novelle om — mere blev der nu ikke ud af, men egentlig har det vel været tænkt som en Slags græsk Improvisator; Fortællingen begynder med Barndomsaarene, og et Glimt af den berømmelige Udflugt til Svendborg og Taasinge er ogsaa at finde deri.

Da Andersen gav sig ud paa denne orientalske Rejse, var hans væsentligste Bevæggrund Louise Collins tilstundende Bryllup. — Ad digterisk Vej havde han i 1838—39 udtrykt sin Kærlighedssorg gennem Mulatten. I Brev af Dec. 1838 siger han: Der var et Moment i mit Liv, som jeg ikke tør udtale, selv ikke for Dem, en Kamp, jeg gennemgik kort før min Rejse til Italien; fra den Tid har jeg ikke været rask! Mit Nervesystem blev rystet og maatte det. Dog, vi vil aldrig tale derom! Der er Smerter saa hellige, at vi ikke, selv til vore bedste Venner, tør berøre disse. Over alle mine Digte straalere en Glans deraf. I »Mulatten« selv udtaler den sig efter Aar endnu altfor levende. —

Senere endnu havde han ladet Maurerpigen Rafaella tolke sin Kvide. Denne styrter sig i Døden i den Stund, da hendes Elskede vandrer til Alteret. I et Brev fra Begyndelsen af Rejsen ytrer han til E. Collin, at det var jo muligt, at Maurerpigen kom til at gaa første Gang paa Louises Bryllupsdag — et saadant Sammentræf vilde sikkert have fornøjet ham.

August og September havde været Digteren et Par slemme Maaneder; han havde Modgang med Maurerpigen, som Heiberg vragede, og var aldeles opreven og vild, hvorom Almanakken bærer uforkasteligt Vidnesbyrd; men med eet bryder han overtvært: 2 Oct. har Almanakken: Sovet uroligt! ildestemt ved Th.s Mismod. Frygt for at være syg. Opnuntret af Wilken. Middag hos Jette Wulff. Halv bestemt paa at reise med Holst. Kjærlighed til L. C. vaagnet stærkt paa ny! — Bestemt at reise med Holst. — Godt tre Uger efter Afrejsen stod saa Brylluppet (25 Nov.). — I Rejsedagbogen vidner nu og da et Udbrud om, at hans Tanker dvæler ved det samme: 13 Jan. 1841: Vemodig og sorgfuld: tænkte paa min tabte Rose i Danmark. — 2 Febr.: Jeg tænkte paa Louise hjemme ... O jeg er træt paa Legem og Sjæl. Slukkes da, du Lue, raadner I Lemmer. — Ved Hjemkomsten er det saa han skriver Venskabspagten (Almanakken 18 Aug. 1841: Begyndt min græske Novelle). Det er hans Afsked¹ med Kærligheden til Louise. »Din skal hun være,« siger den omflakkende Sømand, — »jeg elsker hende ogsaa! — men i Morgen tager jeg bort! vi sees igjen om et Aar, da ere I gifte, ikke sandt.« — Siden var gennem Aarene Louise ham en dyrebar Veninde.

¹ Det uigenkaldelig sidste Suk er af 3. September og lyder: Ilde Humeur over gammel Daarlighed. — Louise havde Dagen i Forvejen faaet en Datter, og ingen havde ladet ham det vide.

XXIV. BOGHVEDEN.

I den nu følgende Tid blev det Forholdet til Heiberg, der optog hans Tanker; Uenigheden stammede fra Maurerpigen. Jeg skal give nogle Almanakcitater fra 1840: 12 Marts. Besøgt Fru Heiberg og talt om Maurerpigen; hun indvirkede at jeg forandrede Hovedcharacteren fra en stille indesluttet Pige til en livlig. 19 Juli. Færdig med Maurerpigen. 17 Aug. Hørt at Heiberg ei vil antage Maurerpigen aldeles rasende en vanvittig Nat. 28 Aug. Maurerpigen antagen til Opførelse. 29 Aug. Skrevet til Fru Heiberg; Klokken 1 læst Stykket for Fru Heiberg, hun kaldte det en Karl, og at det var Svulst. Min krybende Bønfaldelse om at spille, afslaaet. Svar imorgen. Rasende. 30 Aug. Fru Heiberg erklæret sig for svag til at spille. Rasende. 3 Sept. Igaar har Heibergs været til Middag hos Collins, for dem var der Lystighed. Krænket dybt. Sandselig og vild. — Fortvivlet. —

Efter Rejsen fortsættes Misforholdet: 11 Nov. 1841. Slet Humeur fra igaar ved Faderens (o: Collins) Tale: »Siig De ikke et Ord imod Fru Heiberg, det hæver hende og knuser Dem. Alle Mennesker vil vende Dem Ryggen.« »Det er sørgeligt, det er saa,« var mit Svar. 12 Nov. Ilde Humeur, digtet. Ei igaar og idag hos Collins. 15 Nov. Hos Collins Middag for Heiberg; sad hjemme og skrev imod ham i Quarantainen. (Et Kapitel af Bazaren). — Hele denne Krig danner Indledningen til et ganske lille Eventyr: Boghveden. (Det nævnes som skrevet ²⁵/₉ 39 i Anledning af en Folkebog, som A. tænkte at udgive. Men i den Form, hvori vi kender det, er det ifølge Almanakken nedskrevet 22 Nov. 1841.)

Boghveden udmærker sig ved sin sorgtyngede, men tillidsfulde Tone; Digteren har endda Raad til at slaa et lille Smil gennem Taarer ved Synet af det gamle Piletræ.

Man kunde synes, at en Boghvedemark ikke var noget træffende Billede paa Heibergs: men man maa huske, at dette Indlæg i deres Strid udelukkende var til hans egen Opbyggelse. Collin havde, som ovenfor citeret, givet ham det vise Raad at tie stille. Det direkte Tilknytningspunkt er disse Ord: Det hæver hende og knuser Dem. Det kaldte paa bestemte Fornemmelser overfor Heiberg. I 1841 skrev han (Rom ^{8/1}): Gid jeg havde den Heibergske Selvfølelse, der vilde holde mig meget i Veiret. — Af et andet Brev: De Christianshavnske Aks skal komme til at bøje sig som i Josefs Drøm. —

En Hentydning til Eventyret findes i Brev Juli 1842: Naa Heiberg og Hertz faar jo ordentlig paa Kassen . . . jeg vidste nok, at Nemesis ogsaa engang kom paa Christianshavn — ja jeg havde det endogsaa i Pennen, da jeg skrev Bazaren. —

En lille Mærkelighed ved Sproget er det, naar Boghveden — der er brugt kollektivt σ : om hele Markens Grøde, siger: Mine Blomster ere skønne, som Æbletræets Blomster; det er en Lyst at see paa mig og mine; kjender Du Nogen prægtigere end os, du gamle Piletræ!

Man vil se, at Digteren søger fra Ental over i Flertal, uden at Grunden lader sig finde i det benyttede Symbol. Aarsagen maa findes i det, hvortil der sigtes, nemlig Heiberg og Kone og Fruerne Gyllembourg og Hegermann-Lindencrone samt Hertz i Tilgift.

En langt større Mærkelighed ved Sproget er Anvendelsen af Ordet jeg i Betydning af Forfatteren. Det forekommer i de egentlige Eventyr kun paa dette Sted: og det er af en overordentlig Virkning: Jeg, som fortæller Historien, har hørt den af Spurvenerne; de fortalte mig den en Aften, da jeg bad dem om et Eventyr. — Hvor lyder det ensomt og forladt, dette jeg: og hvor fortræffeligt stemmer ikke dermed, at han, Eventyrmesteren, er den, der beder Spurvenerne

om et Eventyr. De fortæller ham det en Aften, da han sidder hjemme og føler, at nu morer de andre sig, hans bedste Venner og argeste Fjender, og ingen skænker ham en venlig Tanke.

XXV. KÆRESTEFOLKENE.

Aaret 1842 bragte ikke noget færdigt Eventyr; men fra Efteraaret 1843 begynder en gylden Tid for Eventyrdigtningen; Andersens Liv blev sollyst og rigt, og han frembragte da i et Tidsrum af lidt over to Aar 15—16 Eventyr, næsten alle betydelige. Indledningen til denne Periode dannes af Afslutningen paa en gammel Historie.

30 Juli 1836 havde han fra Herregaarden Lykkesholm skrevet til Louise: Jeg har fra Agent Voigts i Faaborg faaet en Indbydelse, men jeg afslog den. Nu hører jeg siden, at de rimeligvis Alle af Familien, komme til Concert i Svendborg og mener da nok at overtale mig. Vi mødes i Kirken. — Sandsynligvis har Andersen opgivet at tage til Koncerten — derimod traf han Familien flygtigt i 1840. Almanakken meddeler under 1 August: Paa Kjellermanns Concert i Faaborg, traf alle Voigts, saae Riborgs Mand; det er nu 11 Aar siden jeg var der. — 4 Aug. Kamp med mig selv om at tage til Faaborg. 9 Aug. Tidlig oppe for at reise til Faaborg, stor Ulyst, blev og skrev Brev efter en skrækkelig Kamp. —

Det fremgaar af Ordene, at han ved denne Lejlighed ogsaa har set Riborg. Dette bekræftes af Brev til E. Collins Hustru $\frac{3}{8}$ 1840: Kellermann gav just Concert samme Aften i Faaborg. Vi kom lige fra Gaden ind i Koncertsalen, hvor Luften smagte som Pest. — Jeg saae hende — og Ægtemanden. Erindringen er i Grunden noget lig med Ravperlerne; gnider man paa dem, kommer den gamle Duft. —

Det egentlige Gensyn finder imidlertid Sted i 1843: 9 Juli. Folkefest ved Holsteenshus, traf sammen med Riborg, hendes Mand og Børn (det er 13 Aar). 10 Juli. Kjørt til Faaborg til Voigts. — I den nærmeste Tid efter dette Møde, i al Fald vistnok inden September, skrev Andersen Eventyret: Kjærestefolkene. Nogen Dato for dets Tilblivelse findes ikke i Almanakken; til Gengæld er 1ste Manuskrift bevaret, af hvilket man kan drage interessante Oplysninger. -- Hovedpersonerne er tre, nemlig Toppen, Boldten og Svalen; af disse er Toppen Digterens Kontrafej. Paa Forhaand vilde man absolut vente, at han var Svalen. Man vilde da, naar Eventyret skal appliceres paa Minderne fra Faaborg, faa følgende Personliste: Boldten: Frøken Riborg Voigt. Toppen: Hr. Poul Bøving. En Svale: H. C. Andersen.

Denne Opstilling passer ogsaa udmærket paa Begyndelsen: Boldten og Toppen ligger i Skuffe sammen mellem noget andet Legetøi. Toppen foreslaar, at de skal være Kærestefolk, siden de ligger i Skuffe sammen; men Boldten der bilder sig lige saa meget ind, som den havde været en Frøken¹, vil ikke svare paa saadan noget². Saa bliver Toppen malet og pyntet og fornyer sit Frieri. Boldten pukker da paa sin Fornemhed; men Toppen meddeler, at den er af Mahogni, og at den er drejet af Byfogeden. — »Ja, kan jeg stole paa det?« sagde Boldten. »Gid jeg aldrig faae Pidsk, om jeg lyver!« svarede Toppen. — Efter dette maa man absolut vente, at Boldten slaar til, og det føles som en Ujævnhed i Eventyrets Stil, som et Stød under Farten, naar den fortsætter: »De taler meget godt for Dem, men jeg kan dog ikke«. — I Manuskriftet har ogsaa oprindeligt staaet følgende: Og saa forlovede de sig, og jo

¹ Faderen havde jo Rang.

² Agent Voigts havde i Begyndelsen modsat sig Riborgs Forbindelse med Apoteker Bøvings Søn.

mere de saae paa hinanden, jo mer forlibte blev de, og jo mere de talte sammen, des enigere blev de, de var de to bedste Stykker i Skuffen, ja i hele Verden. — Dette er bleven streget ud, og den ny Fortsættelse lavet.

Heraf kan drages den Slutning, at Andersen, da han satte Pennen til Papiret, havde i Sinde at skrive et spøgefuldt Eventyr om sin Kærlighedshistorie, og at han havde fundet et vellykket Billede paa den lille bitte By og de to Unge: en Legetøjsskuffe med en Top og en Boldt. — Manuskriptet begyndte oprindelig ogsaa, som jeg ovenfor citerede, med: Boldten og Toppen — Damen nævnes først. — Senere, da Planen drejes, saa Toppen bliver Hovedfiguren, ombyttes ogsaa Ordene.

Det forekommer mig oplysende for Andersens Digtemaade, dette lille Træk; det er den intensive Stemning, og de lykkeligt valgte Typer, der fører ham til at producere. Planen kommer af sig selv under Udarbejdelsen. — Paa lignende Maade er efter hans Udsagn i Breve ogsaa K. en Sp. bleven til. Det forklarer, at der i Handlingen atter og atter genfindes den samme Linie. Et typisk Eksempel herpaa afgiver Springfyrene, hvorom senere.

Altsaa: Digteren var kørt i Staa; der var ingen Skub i Handlingen, og han kunde ikke faa Svalen ind i Stuen. Det havde han ganske vist sat sig ud over i »Fredag« af Ole Lukøje. Men der var den dog ikke Led i Begivenheder. Og i Tommelise havde han kun faaet den draget ned i Jorden ved at lade den forkomme af Nød og Kulde — i Dag var han ikke i det sørgelige Hjørne.

Imidlertid var under Nedskrivningen af det første Stykke Toppen bleven ham en langt rigere og morsommere Figur, end den oprindelige Opstilling motiverede; tilmed var det en gammel Bekendt af ham; i K. en Sp. hedder det: Alt Christians egentlige Legetøj indskrænkede sig til en Top; men den var ogsaa dejlig; et Messingsøm skinnede midt i

den, og uden om dette var malet med røde og blaa Farver. »Det er en Blomst, som danser,« sagde Naomi. »Nej,« sagde Christian, »skal det ikke være vor Trold; han tjener i Møllen og vil ikke gøre godt, uden han faar Pisk! hør hvor han brummer! se hvor han springer!« — I disse Linier findes en Række Elementer til »Kærestefolkenes« Begyndelse. — (Naar endvidere Toppen siger: »Byfogeden har selv dreiet mig,« saa er det maaske et afbrudt Led af en Tankegang, der hører til hans intimeste Forestillinger. Det er som et Glimt af Moderen og Kandidat Bendz, det er en Forestilling om hans Oprindelse, der kunde have Del i Den grimme Ællings Tilblivelse (Begyndelsen af dette Eventyr er fra 42); han har muligvis husket paa Aladdin, Skræddersønnen, der i Virkeligheden er »en vakker Søn af en Emir«. Sammenstillingen var nærliggende og meget undskyldelig). — Resolut sletter han da Forlovelsen og tager sig Toppen til Symbol¹; og dette lykkelige Greb virker paa hans Inspiration som et Svip af Pisken; fra nu af snurrer og danser Ordene paa det overgivneste og Humøret er ovenud; ogsaa Liniebrud og Tegnsætning øger Indtrykket af det springende og snurrende. — Aarene gaar, og Toppen bliver ældre, men forskønner sig; og Ungdomseventyret er en gammel Kærlighed. Men en skønne Dag mødes de to igen i Skarnfjerdingen, og dermed er vi naaet til Mødet ved Holstenshus og Slutningen, der i Manuskriptet er mindre pointeret, men endnu mere virkelighedsnær end i Texten: Kærligheden gaar over, naar Hun har ligget fem Aar i Vandrenden og sivet, man kender knap hinanden.

¹ I Manuskriptet findes endnu i de paafølgende Linier en Mindelse om, at Toppen har været Boving; i Stedet for: Jeg lover Dem, jeg skal aldrig glemme Dem. har der oprindelig staaet: Men aldrig skal jeg glemme, at De har været min Barndoms Ven, og at vi har ligget i Skuffe sammen. -- Men det er streget ud.

naar man mødes i Skarnfjordingen; og saaledes gaar det i Verden!

Men Andersen har i en Afkrog af Eventyret anbragt endnu et Billede af sig selv; til gavnlig Modvægt mod det altfor guid- og farvestraalende Portræt, som Toppen er, faar vi det pudsige Øjebliksbillede af Parret, som det tog sig ud ved Gensynet: i Skarnfjordingen ligger der »en Kaalstok, der var pillet altfor nær, og en underlig rund Ting, der saa ud som et gammelt Æble«. — Det var Ordet *altfor*, der vakte min Opmærksomhed for Stedet; det er jo meningsløst, hvis Kaalstokken tages i bogstavelig Forstand.

XXVI. ENGELEN.

Det blev et mindeværdigt Efteraar for Andersen, dette. Jeg lader Almanakken fortælle: 3 Sept. Slet Humeur. Middag hos Bournonville. Mademoiselle Lind fra Stockholm sjunget for mig. 9 Sept. Aften med Jenny Lind hos Bournonvilles. 10 Sept. Jenny Linds første Fremtræden som Alice i Robert af Normandiet; hun fremkaldtes. Om Aftenen med hende hos Bournonvilles; hendes og min Skaal drukket; forelsket. 11 Sept. Sendt Jenny Lind et Digt. 12 Sept. Iaften hos Bournonvilles med Jenny Lind; foræret hende en Mappe. 13 Sept. Jenny Lind anden Gang i Robert; hun fik en Bouquet og et Digt af mig; forstemt, fordi hun reiser paa Løverdag (d. 16de). 14 Sept. Reisen udsat: hver Dag hos hende; sendt hende mine Digte; gaaet i Thorvaldsens Udstilling med hende. 16 Sept. Jenny Linds Concert; om Aftenen hos Bournonvilles. Jenny og jeg fortrolige. 17 Sept. Middag hos Oehlenschläger. Om Aftenen kom Jenny Lind. Jeg talte ikke noget med hende. Jaloux paa Gynther. Vi kjørte i Omnibus, og jeg fulgte hende hjem. 18 Sept. Besøgt hende. Læst de

Andres Digte, tænkt paa at frie . . . 19 Sept. Sendt hende mit Portræt. Skrevet Vise. Aftenen hos Niensens, hvor hun fik en Serenade af 300 Studenter. Jeg elsker hende; kom hjem om Natten Kl. 1^{1/2}. 20 Sept. Ude paa Toldboden Kl. 4^{1/2}, sagt Jenny Farvel. stukket Brev til hende som hun maa forstaa. Jeg elsker. —

Digteren var grebet af en voldsom Begejstrings-Rus. Den svenske Sangerindes Røst forekom ham det vidunderligste, han kendte; nok var Malibrans, som han havde hørt 1834, større i Koloraturerne; men Jenny sang med Hjertet; og da hun nu var borte, skrev han et Eventyr om Englenes Sang: 10 Okt. 43: Digtet Eventyret Engelen.

»Den Blomst, der er Gud kærest, giver han et Kys, og da faar den Stemme og kan synge med i den store Lyksalighed«. Det er aabenbart i første Linie den fromme Jenny, den gudbenaadede Sangerinde, Andersen tænker paa. Men hvor kunde han undgaa samtidig at tænke paa sin egen lyse og stærke Stemme, hvortil der havde været knyttet saa mange Forhaabninger, og hvis Tab nær havde knækket ham for Livstid. Sangen er i dette Efteraar igen bleven den herligste Aabenbaring af det Himmelske for ham; om ikke her paa Jorden, saa i den anden Verden kan han faa den mistede Stemme tilbage og blande sin Røst i Koret. Saa digter han om Engelen, der engang har været et fattigt og sygt Barn, og som nu er med i det evige Kor. Denne Engel er i nærværende Eventyr den samme som Døden i Ole Lukøje; lige saa lystigt og broget som Ole underholder sin lille, levende Ven, ligesaa fromt og venligt taler Engelen til det døde Barn. Der blev sagt i Ole Lukøje om Døden, at han kan kun to Historier; her hører vi altsaa den ene af dem, den der er saa mageløs dejlig, at ingen i Verden kan tænke sig den. — Men naar Digteren saaledes haaber, at hvad der ikke kom til Udvikling hos ham her, det skal komme det hisset — saa

maa han i langt højere Grad ønske, at det samme maa blive Tilfældet med andre, der ikke, som han, er naaet frem alligevel.

Mellem de Blomster, Barnet fører med til Himlen, er et slankt, velsignet Rosentræ, hvis Stamme en ond Haand har knækket, saa at alle Grenene, fulde af store, halvudsprungne Knopper, hænger visne ned rundt om. — Dette er i en Nøddeskal Sørgespillet om den, der ikke naar frem, saaledes som det, sammenvævet af Faderens Oplevelser og Sønnens uvisse Fremtid, er udformet i Kun en Spillemand.

Men inden Engelen stiger op mod det evige Rige, søger han ind i de snævre Gader, hvor Flytteskramlet ligger kastet ud i Rendestenen; der ligger nogle Skaar af en Urtepotte og en Klump Jord, som er falden ud af denne og holdes sammen ved Rødderne af en stor, vissen Markblomst, der slet ikke duede og derfor var kastet ud paa Gaden. Den tager vi med, sagde Engelen. — Her nævner Digteren sin Moder, set i samme Belysning som en halv Snes Aar senere i det berømte Eventyr: Hun duede ikke.

Den Aften, da Jenny og Andersen talte i Fortrolighed sammen, da har de vel sammenlignet deres Skæbner og fortalt hinanden gensidig om deres fattige Barndomshjem; og de har begge været opfyldt af Glæde ved Mindet om de blide Stunder de huskede derfra. Derfor lader Andersen den store, visne Markblomst blive kysset af Gud. Symbolet for Moderen er egentlig laant fra hendes berømte Urtekasse, der var som et Vidunder for Drengen; og for saa vidt kommer der en særlig Betydning i Ordene, idet Digteren kun siger som sandt er, at den har faaet Stemme med i det evige Kor, saa at den kan vidne om Sønnens hengivne og taknemmelige Sindelag for sin Barndoms beskædne Glæde.

Dette er det første Eventyr, hvis Enkeltheder er hentet

— ikke friske fra Oplevelsens Kilde, men gennem et Mellemled: hans egen tidligere Digtning; Symboler og Tanke- retning slider efterhaanden en Skure, hvori mange af hans senere Eventyr bevæger sig. (Skarnbassen, Et Blad fra Himlen.)

XXVII. NATTERGALEN.

Umiddelbart efter dette Eventyr følger, som Almanakken udviser, et nyt: 11 Okt. Begyndt det chinesiske Eventyr. 12 Okt. Endt det chinesiske Eventyr. — For at kunne udrede dets Oprindelse maa vi imidlertid gaa et Stykke længere tilbage; 12 Juli 1838 skrev han — ifølge Almanakken — paa Nysø »Nattergalen og Spilledaasen«. Dette kunde for den Sags Skyld gerne være Titlen paa det fuldtfærdige chinesiske Eventyr, som senere døbttes Nattergalen. Men dette Eventyr er atter i nært Slægtskab med Svinedrengen, der udkom sammen med Ole Lukøje, men allerede omtales 10 Dec. 1839 (det skal fremsiges af Phister); og ved Sammenligning af disse to Eventyr viser det sig, at Svinedrengen paa alle Punkter bærer Præget af at være ældre end Nattergalen og danne Udgangspunktet for dette. Der bliver da tilbage at undersøge Forholdet mellem Svinedrengen og det ukendte Nattergalen og Spilledaasen, idet jeg gaar ud fra, at der med denne Titel betegnes et Eventyr; det er vistnok udelukket, at det kan have været et lyrisk Digt.

Det kan betragtes som afgjort, at Andersen ikke kunde kalde Svinedrengen i dets nuværende Skikkelse for Nattergal og Spilledaase; alligevel er disse to Symboler Andersens personlige Indskud i det genfortalte Folkeeventyr.

Man kunde nu haabe, gennem paafaldende Udtryk og ved Hjælp af Manuskripter at kunne konstatere en oprindeligere Form af Eventyret; og noget lader sig naa ad

denne Vej, men genfremstille det oprindelige kan man ikke. Der foreligger et fuldstændigt Manuskript (i British Museum) og et Brudstykke (Coll. Saml.). Det sidste er det ældste. Hvad der absolut skiller Titelen af 12 Juli 38 fra Eventyret er, at dette sidste har en Dobbeltopstilling, nemlig Rose og Nattergal ctr. Gryde og Skralde; denne Dobbeltthed er indført for at komme Folkeeventyret saa nær som muligt; og dette kræver to Handeler, idet Prisen er et Kys og et Nattebesøg; dette sidste er af Digteren for at holde paa Decorum forandret til 100 Kys. Men Titelen fra 38 har kun den enkelte Modsætning. Dette Arbejde har altsaa været mere satirisk og mindre dramatisk end Svinedrengen. (Hvornaar sidstnævnte Eventyr blev til, oplyser A. ikke. Phister havde læst det op adskillige Gange, inden det kom i Trykken; i Juni 40 siges, at det er læst 4—5 Gange fra Scenen).

Betragter vi Herlighederne enkeltvis, da møder vi her Nattergalen, som vi allerede kender fra det omtrent samtidige Den flyvende Koffert. Rosen derimod er en ny Invention, og det Træk, hvormed den karakteriseres, at den kun bærer Blomst hvert femte Aar, og da kun en eneste, gør den noget mere til en Abstraktion end heldigt er — i al Fald er der mere af Rosens Særpræg i Nabo-familiernes gavmildt blomstrende Rosenbuske. Parallelt hermed stilles Gryden og Skralden, og hvis Forudsætningerne slaar til, skulde Skralden være det oprindelige. Vi maa altsaa nærmere betragte Gryden; og den synes virkelig at røbe sin sekundære Oprindelse ved sin Dobbeltnatur. For det første kan man ved at holde Fingeren ind i Dampen fra Gryden lugte, hvad Mad der bliver lavet i hver Skorsten, der er i Byen — og det er rigtignok noget andet end en Rose! — Man ser, at den er bleven til for at danne et Modstykke til Blomsten, og at den ligesom denne beviser sin Kraft paa Lugtesansen; af Overhofmester-

inden betegnes den som højst interessant — et Ord der virkede paa Andersen som en rød Klud — det er med andre Ord atter de usalige Hverdagshistorier der maa holde for, aldeles som i Kofferten. Men denne Egenskab er ikke egnet til at vække Prinsessens Opmærksomhed idet hun spadserer forbi: der maa noget mere lokkende til, og Andersen tager derfor Forskud paa Spilleværket: rundt om paa Gryden er Bjælder, og de kan spille Ach du lieber Augustin, Urtypen for Wienervalsen. I Manuskriptet staar den ene Gang ikke Bjælder, men Klokker. — Til Nattergalen svarer Spilledaasen, der her i Eventyret altsaa er ombyttet med en Skralde, der kan spille, naar den svinges rundt; i det ældste Manuskript staar: Han gjorde den nydeligste Skralde og besatte den med hele den tyrkiske Musik; svingede han den omkring, da klang alle de Valtser og Hopsaer der var lavet siden Verdens Skaelse. — Man er her med »den tyrkiske Musik« et Skridt nærmere Spilledaasen, men denne har vistnok kun kunnet een Vals, nemlig den om Augustin. (Den kan Prinsessen med een Finger, og hun har vel ogsaa lært den af Kejsereindens Spilledaase).

En direkte Forbindelse med Eventyrets Oprindelse ser jeg i de Ord der under Nattergalens Optraeden ved Hoffet udtales af en gammel Kavalier: »Hvor den Fugl minder mig om højsalig Kejsereindens Spilledaase; ak ja, det er ganske den samme Tone, det samme Foredrag«. Her er Spilledaasen nævnet direkte, og Elementerne til en Vædekamp er modstillet hinanden; Spilledaasen er paa Slottet, Nattergalen kommer udefra. I saa Fald bliver her en Grundforskel mellem Svinedrengen og »Nattergalen og Spilledaasen«, idet Udkastet fra Nysø har sammenstillet de vædekæmpende, medens i det førstnævnte Eventyr de to Modsætninger ikke mødes.

Det lader sig endnu paavise, hvem der oprindeligt har

staaet Model til de to optrædende i Sangerkampen paa Nysø. I Brev af 11 Juni 39 skriver Andersen til Jette Wulff, der besøger Stampedes: Jeg tillader mig ogsaa at tilføje en Hilsen til Frøken Schwartzten, hvis smukke Stemme altid toner mig i Øret ved Tanken om Glæderne paa Nysø. I et Brev, han under det her omhandlede Besøg paa Gaarden skrev til Louise Collin¹, hedder det om denne Nattergal: Frøken Schwartzten viser en sjælden Konduite, hun svarer venligt, men bestemt, veed at holde sig paa sin neppe behagelige Plads, thi være her længe er neppe let. — I samme Brev — der giver en kvik Oversigt over hele det paa Nysø samlede Selskab — er ogsaa Kejserindens Spille-daase livagtig afmalet: En Forstkandidat Hennings har en ganske deilig Tenor, men ikke meget Musik, han er Baronessens Dalai-Lama, han er meget taus og lidet kjøn². — Hans Taushed har sikkert bidraget til i Andersens Fantasi at gøre ham til en Spilledaase: det har været ligesom Baronessen trak ham op, naar et Væld af klangfulde Toner brød frem af den ordknappe Mund; man vil ogsaa se at Baronessens Stilling til dem begge har været bestemmende for Andersen, der gik paa tværs af hende. — Et Forbillede for sin lille Digtning havde han endelig i den samme Foraar nedskrevne Scene mellem Papegøjen og Kanariefuglen i Lykkens Kalosker.

Saafernt denne Undersøgelse holder Stik, vil det være udelukket, at Motivet »Svinedrengen«, der kræver de hinanden modsatte Virtuoser efter hinanden, har været optaget i Nattergalen og Spilledaasen. Derimod kan det antages, at Andersen, der ikke direkte havde nogen af de to Hovedroller — selvfølgelig har han indblandet sit Væsen i Nattergalen —, har tildigtet en Figur som sit Talerør — noget i

¹ 20 Juli 38, altsaa otte Dage efter Eventyrets Tilblivelse.

² 11 Juli 38, Dagen før »Nattergalen og Spilledaasen«, har Almanakken: I Vandet. 7 Herrer i Badehuset. Konsert. Frøken Nox.

Lighed med det lille Barn i Kejserens ny Klæder. Eventyret maa imidlertid ikke have tilfredsstillet ham, da han om Vinteren tog det frem, thi da behandler han det paa samme Maade som »Svovlstikkerne«: han skaber en Ramme om det over Motivet »Eventyreren og Prinsessen«: og i dette Tilfælde lykkes Arbejdet fortræffeligt; Sammen-smeltningen af Skal og Kerne er fuldstændig.

Hvad der i 1838 var delvis objektivt, er nu bleven fuldkommen subjektivt; med det Skønnes Symboler menes Andersens Poesi. Men der er noget mere i Svinedrengen; Digteren begyndte at kende sin Evne til Bunds og kunne gøre en Udvalgelse i sin Produktion. Han taler i denne Tid om Folk, der kun kender Fodrejsen, hans Skuespil og Digte, og forstaar saa godt at de ikke skatter ham; det er efter Romanerne og Eventyrene han forlanger at dømmes; da han Okt. 38 er rost for et Lejlighedsvers, skriver han til Jette Hanck: Man vinder Verdens Beundring for en Papirblomst, og sættes i Galgen for at plante en duftende Palme. O, de Mennesker! — Han faar efterhaanden Øjnene op for, at ogsaa han selv undertiden spiller Ach du lieber Augustin med een Finger.

Andersen var ikke de to Symboler kvit endnu; de var i Svinedrengen kun bleven drivende Kraft, ikke Emne.

I Trettende Aften af Billedbog uden Billeder, der foregaar paa et Redaktionskontor, sætter Andersen igen dette Stof i Form. Der er to Digttere, hvis Bøger skal anmeldes. Den enes Digt er udtværet, Versene kunde være bedre, Tankerne er almindelige; noget stort vil der ikke blive af ham. Men en forsvarer ham med, at hans Tante er glad for ham. En anden skylder ham Tak, fordi han har skrevet en smuk Anmeldelse af hans »Phantasier over det huslige Liv« (cfr. i Svovlstikkerne Støvekosten, der bekranser Lerpotten, »for bekranser jeg hende i Dag, saa bekranser hun mig i Morgen«). Den anden er Geni, men

hans Kommatering er ustyrlig. Der er nok, der privat roser ham. — Om den første skriver Redaktøren: Umiskendeligt Talent! en velkommen Gave! En Blomst i Poesiens Have. — Den anden faar: Umiskendeligt Talent; de sædvanlige Skødesløsheder. Studium af de Gamle anbefales¹. — Som man ser, beskyldes Kritikken ikke længer for at være sønderknusende, men nivellerende. Den højere Retfærdighed repræsenteres af en ung Pige — som Barnet i Kejserens ny Klæder. — Denne lille Skizze — hvori den velsete Digter er H. P. Holst — er meget skarp og træffende; men Andersen ønskede stadig at faa frem alt hvad der for ham laa i Symbolerne Nattergal og Spilledaase. — Jenny Lind kom; og Dagen efter Engelen begyndte han paa Det chinesiske Eventyr — atter om Sangens vidunderlige Gave.

Det er betegnende, at han i sin Almanak bestemmer det med de Ord: det chinesiske. Selve Emnet var han fuldkommen fortrolig med; det levede med ham og undergik en langsom Udvikling gennem hans Liv; men Øjeblikkets Indskud var Valget af den chinesiske Ramme.

Fra Barn af havde han drømt om Chinas Fabelland; han fortæller selv, at han dengang tænkte sig, at en kinesisk Prins kunde komme op til ham gennem Jorden. Ogsaa fra Scenen havde han Farver til sin Skildring; ned mod 1840 var der paa Repertoiret et Syngestykke af Scribe: Den chinesiske Prins, hvori Phister glimrede som Mandarinen Sing-Sing; en Bemærkning i Rejsedagbogen fra 1841 viser, at han huskede denne Figur; maaske havde han ogsaa i Anledning af Ahasverus drevet Kina-Studier. Endelig oplyser Almanakken om endnu een Kilde til det lette fantastiske Præg, der er over Haven og Slottet. Det hedder 11 Okt.: I Tivoli; Carstensens Aften. Begyndt det chinesiske Eventyr. — Der er over Sceneriet virkelig noget af det

¹ Citater fra et Molbechsk Brev til Andersen.

naive Trylleskær fra den illuminerede Lysthave. Men der er ogsaa Indtryk fra Eventyrets Hjemstavn, Nysø; bort fra Slottet, ud gennem Haven hen til den dejlige Skov, som gaar lige ned til Havet, der er blaat og dybt.

Der er en betydelig Forskel paa Sproget i Svinedrengen og i Nattergalen; det første er skreven i den fuldkomne Eventyrstil; straalende af et Lune, der lægger gylden Glans over hver bitter Tanke; skarpere er Façonen i Nattergalen; der udnyttes hver Blottelse til et sikkert Kaardestød. Paa samme Maade Milieuet og Personerne: i Svinedrengen et gammeldags, patriarkalsk Regimente, hvor Kejseren selv udnævner sin Svinedreng; fra Slottet gaar han i sine gamle Slæbere ned i Gaarden, over til Sølen omkring Svinstien. — Men i Nattergalen har Kejseren Guldtøfler, der kan bruges til at hænge om Halsen paa Undersaatterne som Dekoration. Fra Slottet gaar Vejen over pragtfulde Terrasser, gennem Havens brede Gange udefter. — Det er Fr. VI.s snævre og nøjeseende Regimente modsat Chr. VIII.s statelige Enevælde. De to Kejsere er ogsaa forskellige. Medens Kineseren er myndig og forstaaende, er den skikkelige Bulderbasse i Svinedrengen en ren Operettekonger; i Manuskriptet har Andersen engang skrevet: Charmant, sagde Kejseren — men rettet det; det er ikke ham, men Hofdamerne, der taler Fransk, den ene værre end den anden. Derimod taler han Tysk, naar han bliver vred: Heraus! siger han til Datteren.

Nattergalen er helt spækket med sirlige Vendinger og franske Gloser; hofholstensk lyder i Kavalerens Tale: »Se den lille Strube, hvor den bruger sig«. Adskillige Vendinger kan synes lovlig royalistiske; men det maa mærkes, at Andersen overfor Kongen taler i Jennys Navn, ikke i sit eget (undtagen lige tilsidst). Almanakken melder: 18 Sept. Hun synger for Kongen. 19 Sept. Jenny Lind Diamanter skænket af Kongen. Det er ud af disse to Begivenheder

og naturligvis af Jennys Beretning om det passerede, at Hof-Scenen og adskillige Replikker er blevet til; Andersen har med Fryd forestillet sig den megen Fornemhed og Jennys friske, vidunderlige Stemme overskyllende det hele. Diamanterne er omsatte i Guldtøffelen, og et Tilfælde af københavnsk Virtuosi mani beskrives livagtigt.

I Eventyret forekommer en Syngemester, der er Æstetiker af den Heibergske Skole; da Kunstfuglen er paa Retur og maa gaa med halv Kraft, holder han en lille Tale med de svære Kunstord og siger, at det er lige saa godt som før, og saa *er* det lige saa godt som før.

Der er fremdeles en lille Ærindepige, hvis Sprog er truffet paa et Haar: O Gud, Nattergalen! den kjender jeg godt! ja, hvor den kan synge! — Hun forstaar Nattergalen paa samme Maade som den unge Pige i Trettende Aften Digteren: med Hjertet. Det er disse to Figurer, der faar mig til at tro, at der i Eventyret 1838 har været en lignende forstaaende Tilhører.

Her er endelig Døden; han er aldrig hos Andersen den kedelige Knokkelmand, men varieres som de Holbergske Henrik'er (sammenlign ogsaa Kejserne); snart er han ærværdig med Gravrøst og langt Skæg, som i Paradisets Have, snart ungdommelig Rytter i Husaruniform — en pyntelig Omskrivning af Ribbenene — i Ole Lukøje; i Historien om en Moder en Sokratiker, der ad induktiv Vej retleder den Vildfarende; i Nattergalen en tungsindig Mare.

I Svinedrengen var Nattergalen gledet stille ud af Historien; »saa lader vi den Fugl flyve«, havde Kongen sagt, og dermed var den borte; men nu 1843 foregaar den store Sangerkamp; Andersen tog sig Jenny Linds Stemme ligesom til Indtægt, ogsaa i Ole Bulls Personlighed og Optræden havde han Støtte for sin Sag.

Den Slags Duetter er ofte fremstillet i Literaturen, og næsten altid skabelonmæssigt: glimrende Sejr eller oprørende

Nederlag: saaledes ogsaa i Svinedrengen: Smagens For-dærv er himmelraabende.

I Nattergalen har Digteren faaet en saadan Skildring til at ligne Livet; Begejstringen (der kommer fra Udlandet til Nattergalens.Hjemstavn, ligesom Jennys Ry og Andersens eget) er stor for den naturlige Nattergal, som for den kunstige; hver har sin Tid at være paa Mode i¹; men Begejstringen kan vende sig mod en ny; eller den kan tabe sig med Aarene. Da gælder det at holde Sindet karskt; thi selv den indsigtfuldere bliver kølig; trods Eventyrets Slutning er lovlig stærkt møntet paa at læses og høres paa højeste Steder, saa er dog Kejserens Støtte, da Strømmen vender sig, kun valen: Folk havde gerne hørt den kunstige Nattergals Stykke fire og tredivte Gang, men Kejseren mente, at nu skulde ogsaa den levende Nattergal synge lidt. — Hvor de Ord smager af en omsigtsfuld Opmærksomhed, der er værre end en Krænkelser.

Men i Nødens og Prøvelsens Stund, da hjælper kun den levende Nattergalesang; og i Bevidstheden om sin Overlegenhed er det nu den, der venligt og naadigt tager sig af Kunstfuglen.

Engelen og Nattergalen er Modstykker til hinanden; Jenny Lind havde ført hans Tanke mod de ydmyge Steder, og hans Sind havde videt sig ud til at omfatte Evigheden og Uendeligheden. Hun havde ogsaa bragt ham til at tænke paa Glans og Ophøjelse og attraa den; derfor blev Nattergalen et Digt om de Mægtiges Bifald; dets Begyndelse favner om Skov og Sø, men det slutter i det kejserlige Sovokammer.

¹ Siden 1838 havde Andersen oplevet Mulatten og den begyndende Opposition mod Heiberg; det gav ham Mod til disse Betragtninger. — Kun led han stadig ikke, naar Heibergs kom sammen med Collins; saa fløj den virkelige Nattergal ud af Vinduet: 8 Okt. 1843: Jonnas Konfirmation, foræret hende Byron, Heibergs der om Aftenen, gik derfor hjem.

XXVIII. HYLDEMOR.

Ligesom det foregaaende hører Hyldemor til de æstetiske Eventyr; men paa den Maade, at det analyserer Andersens egen Digtning Form. Efterhaanden havde Digteren i sine Eventyr behandlet Stof alle Vegne fra paa højst forskellige Maader. Frem for alt var Fortællingen, den ligefremme Menneskeskildring, bleven et Element deri; Ordet Eventyr — som vi altid bruger om hele Digterens Produktion paa dette Omraade — syntes ham for snævert et Ord; og han valgte sig derfor Ordet Historie for de reale Skildringer; men Grænsen var rigtignok svær at trække; Sne-dronningen kaldes et Eventyr i syv Historier.

Han mente da at kunne skelne saaledes, at hvor Hovedvægten laa paa en real Menneskeskildring, var det en Historie, selv om et eventyrligt Moment var isprængt. Det hedder saaledes endog: Historien om en Moder.

At hans Kreds ikke altid kunde gaa ind paa at drage Skillelinien samme Sted som han, derom vidner Slutningen af Hyldemor, hvor den gamle Eventyrmand og Drengens Moder skændes om det fortalte: hun mener det er et Eventyr, han en Historie.

Om dette Eventyrs Oprindelse har Almanakken: 23 November 1843 (Nysø). Skrevet færdig Hyldemor. — Hvornaar det er paabegyndt, oplyses ikke. Men Forstudierne dertil er gjort et Par Maaneder i Forvejen paa Glorup, hvilket ses af utrykt Brev til gamle Collin af 11 Aug. 1843:

De sidste fire Dage har jeg været meget forkølet, ja det i en Grad, som jeg ikke har prøvet det i mange Aar, dertil kommer en skrækkelig Hovedpine; endnu er jeg ikke ganske helbredet og drikker hver Aften Hyldethe; i Forgaars laa jeg den halve Dag; jeg har faaet dette Smæk ved de mange Toure, der alle er smukke, men ende efter

Midnat, og da har jeg ej haft Rejsetøj nok paa; det værste fik jeg forleden, da jeg af Fritz [Moltke] hørte om et nyt Arrangement ude i Markerne, nemlig Engvandingen, jeg havde Lyst at se det og vi kørte begge derud; det hele interesserede mig meget, men jeg havde tynde Støvler og fik ganske vaade Fødder. — — Vandbeholdningen forekommer mig imidlertid temmelig lidt righoldig, jeg veed ikke ret, hvor den skal faae Vandforraad fra, da den ingen Kilde har i sin Dybte. —

Egentlig er det altsaa Digteren selv, der er bleven et Offer for sin Iver efter at lodde Grunden med sine Støvler.

Saaledes som Eventyret foreligger, kan det ikke nægtes, at det gør et noget forvirret Indtryk. Grundplanen: at behandle det samme Stof som Historie og som Eventyr, ud fra en Forkølelseepisode som nedenfor skal blive eftergaaet, er bleven fordunklet ved Tilføjelsen af en Ramme, der omfatter tre Personer: Moderen, den forkølede Dreng og Eventyrmanden. Disse tre er nemlig alle tre Vidner til Hyldemors Opstigen af Thepotten, og hun faar derved alt for stor Magt fra først af og drager hele Skildringen stærkt over i Eventyret; men derved udviskes Modsætningen.

For at faa den rigtige Linie frem, maa vi hensætte os til en af de forkølede Dage paa Glorup; Digteren ligger i Sengen og drikker Hyldethe. Hans Sanser var saa skarpe som en Vilds: en flygtig Duft kunde fylde ham med Billeder og Minder; nu da den stærke og søde Hyldeduft fylder Stuen, efter at Tjeneren har sat Thepotten hen ved Sengen, er det for ham, som om Hyldeblomster steg op af Tuden og lettede paa Laaget; det bliver en dejlig Hyldebusk, et helt Træ, der rager ind i Sengen og skyder Gardinerne til Side; — man ser, hvorledes Hyldelugten kalder hele Træet frem. Og midt i det sidder en gammel Kone: Digteren er kommen til at huske paa Thieles Sagn at der til Træet er knyttet et overnaturligt Væsen, Hylde-

mor, og at hun engang ude i Nyboder har bevist sin Kraft. Af Ordet Nyboder bliver en ganske simpel, lille Fortælling til om en Dreng og en Pige, der er vokset op sammen: han er kommen ud at sejle; hun gaar hjemme og er urolig for hans Skæbne — men en skønne Dag kommer der Brev fra ham, og med det samme kommer han selv.

Denne Historie kalder Hyldeduften til Live hos dem; de er nemlig nu gamle og sidder under Hyldetræet; det er deres Guldbryllupsdag¹.

Denne Histories faste Omrids forflygtiges nu i en Feberdøs. —

De enkelte Punkter i den ses paany, og nu er Digteren selv med; han er Drengen, som leger med den lille Pige; men Legen faar videre Rammer, hele Danmark og alle Aarets Tider drages ind deri, og bagefter gaar Farten til fremmede Lande; men bestandig bølger der et Pust af Hyldens Duft ind i de skiftende Syner; til sidst sidder han i en Gaard, hvor der staar et blomstrende Træ — et duftende Træ, der ganske og aldeles ser ud som et Hyldetræ, hedder det — det er vel Linden i Collins gamle Gaard, der skyder op midt i Drømmene — og der fortæller han en gammel Kone Historien om Hyldemor — dens Enkeltheder toner saaledes forfra igennem Digterens glødende Hoved; og saa falder han til Ro.

I Eventyret er Nyboderfortællingen og Fantasien derover fordelt saaledes, at Eventyrmanden fortæller den første, og den lille Dreng selv fantaserer sig til den sidste. Denne Fordeling er nødvendiggjort ved, at den lille Dreng er indsat som Offer for Forkølelsen. Men hvis man vil

¹ Det er ikke velovervejet, naar Andersen lader dem paa deres Konfirmationsdag gaa i Frederiksberg Have og se Kongen og Dronningen sejle der.

50 + 10 Aar tilbage i Tiden fører os til ca. 1780.

undersøge Citationstegnene, viser det sig, at baade Historien og Eventyret sammenfattes af eet Par saadanne¹. Det første Tegn staar foran den gamle Mands Indledningsord: »Netop saadant et stort, blomstrende Træ — men der, hvor han slutter med Ordene: og Hyldemor raabte Hurra med alle de andre, der fattes Tegnet; det findes først, hvor Barnet hører op at fantasere: — ja saa var Eventyret ude!« —

Men der er een Kilde endnu til Eventyrets Uklarhed: i hele dets første Halvdel er Hyldemor en gammel Kone: men i det Øjeblik Eventyrmanden glider bort af Skildringen — ganske som Ole Lukøje, naar Underholdningen er vel i Gang, — bliver hun en nydelig lille Pige — hvilket er meget rimeligt, for at hun kan lege med Drengen: de kysses, og saa er de i lige Alder og af lige Lyst; og en lille Pige er hun ogsaa, da Drengen som gammel Mand sidder under Linden: men da har han ved sin Side en gammel Kone, og da han fortæller hende Historien om Hyldemor, synes de begge to, at der er saa meget i den, som ligner deres egen — men om den har vi ikke hørt et Ord; Konen har ikke været nævnet før nu. Det er meget paafaldende, at Digteren paa denne Maade taler i Gaader; men Tingen har sin Forklaring, og det er ikke uden Grund, at Hyldemor siger: Ud af det Virkelige vokser just det forunderligste Eventyr.

Almanakken beretter: 8 Febr. 1842: Spist i Foreningen, ikke vel i Theatret meget melankolsk, da jeg kom hjem, fandt jeg Brev fra min Moders Datter, hvad jeg har skildret i O. T., oplevede jeg. Febersyg; en skrækkelig Nat, Sandselighed og Fortvivlelse fyldte spottende min Tanke.

9 Febr. I den tidlige Morgen hos Collin og betroede ham alt, han vil gjennem Drewsen² faae at vide hvem hendes Mand er.

¹ Gæa 1845, hvor Eventyret oprindeligt fandtes, har den rette Tegnsætning.

² Han var Politi-Assessor.

11 Febr. Sendt Brev til Karen, ventet hendes Mand.

12 Febr. Morgenvisit af Karens Mand Kaufmann, der saae ærlig og skikkelig ud, fortalte mig deres Nød, fik 4 Rdlr., han var meget glad, jeg ogsaa.

10 Marts. Vesit af Karens Mand, han fik 2 Rdl.

16 Sept. Givet Karens Mand 1 Rdl.

30 Sept. Imorges Besøg af Karen, hun saa ret velklædt og ung ud, hun fik 1 Rdl.

25 Nov. Karens Mand 4 $\frac{1}{2}$.

30 Okt. 1843. Min Søster meldt sig hos Portneren. —

Dette er, hvad der findes i de mig bekendte Optegnelser af Andersen angaaende dette mærkelige og betydningsfulde Møde: en af de Oplevelser, der gav disse Aar deres Præg; og det har ikke været muligt at skaffe yderligere Oplysninger. Men til at forklare den Rolle, Søsteren spiller i Eventyrene fra denne Tid, behøves heller ikke mere. —

Det er saaledes nu let at paavise, hvad Meningen er med Digterens Ord om den gamle Mand og Kone i Hylde-mor. —

Den Lighed, der findes imellem deres egne Oplevelser og Nyboderparrets Historie, er Brevet og Gensynet — efter at den ene har troet den anden var død. Det er ogsaa Minder fra 1822, da Søsteren pludselig stod for ham; i det utrykte Brudstykke om Løjtnanten i Lykkens Kalosker var Søsteren forvandlet til en Broder, der var gaaet til Søs, og om hvem han intet vidste; denne Ombytning af Køn er atter benyttet her. —

Endelig har han bag Søsterens endnu ret unge Trækskelnet det kønne, glade Ansigt, som var uløselig knyttet til hans Barndoms minder; ogsaa ved Hyldeblomstens Duft er Erindringen bleven stærk i ham: Barndomstiden er i eet Nu rykket nær. Ud af dette skaber han Hylde-mor, der er paa een Gang gammel Kone og den smilende lille Pige,

der beskyttende leger med Drengen. Der er noget af en forvirret Drøm over Hyldemor; Skellet mellem Fortid og Nutid staar svagt og udvisket; dette Eventyr er Billedet af en let Febers Fantasier og et Rids af en Livsførelse, der gemmer en romantisk Rigdom af overraskende Vendinger; og naar Digteren om Temaet siger det er en Historie, og Drengens Moder at det er et Eventyr, saa har i Grunden begge Ret.

Jeg vilde nære Betænkelighed ved at fremsætte Sammenknytningen mellem den opdukkede Søster og Hyldemor, hvis jeg ikke havde andet at støtte den paa end mit Indtryk af Digtningen; for at udrede Sammenhængen maa jeg citere et Stykke af et (trykt) Brev til Ingemann, skrevet paa Nysø 20 November 1843, samme Dag som Almanakken nævner Hyldemor:

To nye Eventyr ligge saa godt som færdige; eet, »Trolspejlet«, troer jeg er ikke uheldigt. Fanden finder en Dag paa noget, som han har stor Fornøjelse af: han skaber et Speil, der har den Egenskab, at alt Smukt og Herligt, der afspeiler sig deri, kryber sammen og bliver smaat: men hver Feil voxer og fremtræder. Gaaer der en god Tanke gennem et Menneske-Bryst, da farer der et Griin gennem Speilet. Efterat Jorden har afspeilet sig, flyver Fanden op mod Himlen for at Gud og Englene kunne see deri; men da griner Speilet mere og mere, alt som det nærmer sig Himlen, saa at det zitrer og falder Djævelen ud af Hænderne, det styrter mod Jorden og slaaes i Millioner Stykker; hvert af disse flyver Folk i Øinene, og da er det, de faae Øie mere for det Svage end for det Fortræffelige: kommer der en Splint i Hjertet, da bliver det Grine-Mennesker, der kan grine, og det ad Alt! Nu kommer Historien i Eventyret, hvorledes Sligt fremtræder, og hvorledes kun ved at græde dybt og skue ind i Guds Natur, Glasstumpen grædes ud! — Det andet er et Eventyr om »Hyldemor«. —

Man vil se at Brevet refererer Indledningskapitlet til »Snedronningen« (det var skrevet paa Maxen ved Dresden i Forsommeren 1843). Kun een Afvigelse er der, idet nemlig »Snedronningen« siger, at naar en af Splinterne for ind i et Hjerte, blev det til en Isklump, medens Brevet siger, at Vedkommende blev Grine-Mennesker. Derefter, siges der, kommer Historien i Eventyret — Snedronningen har Undertitlen: Et Eventyr i syv Historier —: Kun ved at græde dybt og skue ind i Guds Natur, kan Glasstumpen grædes ud. —

Det er aabenbart, at denne Historie har set anderledes ud end Snedronningen; thi Ismarkerne i Lapland kaldte Andersen ikke for Guds Natur; dermed stemmer, at Hjertet ikke bliver til en Isklump, saaledes som i det endelige Eventyr; og endelig at Titelen i Udkastet er en anden; »Troldspejlet« har ikke haft noget som helst om Snedronningen.

Spørgsmaalet bliver nu, hvad der da har staaet i Stedet; jeg henviser her til Eventyrkomedien Hyldemor fra 1850, der skildrer, hvorledes Marie, der er kommen i Muldvarpens Vold, er uden Hukommelse og som død, indtil Hylden, der synker ned i Jorden til hende, atter vækker Erindringen til Live; hvorpaa Hylden og hun selv stiger op til Lyset og Naturen. --

Noget lignende er skildret i Snedronningen. Gerda er i den gamle Hekses Vold; hun husker intet af, hvad der tidligere har været. Da kalder Rosen paa Heksens Kyse hende atter af Dvale; hun græder dybt og længe; Roserne stiger op af Jorden, hvor Heksen har manet dem ned, og Minderne mylrer frem. Jeg anser dette for at være Omridset af Historien i Eventyret Troldspejlet. —

Nogen Afslutning har det vel ikke haft, idet Brevet siger om de to Eventyr, at de er saa godt som færdige. I Snedronningen følger efter Gerdas Forvandling en Række

Blomsterskildringer, til hvilke formodentlig disse Ord i Brevet til Ingemann hentyder: Det er tidt for mig, som hvert Plankeværk, hver lille Blomst sagde: »See lidt paa mig, saa skal min Historie gaa op i Dig!« Man mærke ogsaa Udtrykket: see ind i Guds Natur — der synes at kunne gælde Gerdas Stirren paa Blomsterne¹.

Der synes at være en indre Sammenhæng mellem Udtrykket: Historien i Eventyret, og Hyldemor, der som udviklet netop belyser Forholdet mellem Historie og Eventyr: sandsynligt er det, at en Diskussion med Baronesse Stampe har bragt Andersen til at beskæftige sig med Spørgsmaalet: derfor distingverer han saa nøje i »Snedronningen« og opstiller i Hyldemor de to parallelle Typer. Hvis det er »Trolde-speilet«, der har fremkaldt Striden, saa har Andersen altsaa hævdet, at Gerdas Oplevelser var en Historie, men hans Modpart, at det var et Eventyr. Samme Stilling forefindes i Hyldemor, hvor altsaa den forkælede Drengs Moder vilde være Udtryk for den stridbare Baronesse.

Medens Snedronningen og alt hendes Væsen er et senere Indskud i Eventyrets Plan, maa Gerdas røde Sko antages for oprindelige i Historien; men hvor disse Sko er, der er ogsaa Karen; og Gerda, som hun skildres i Snedronningen, er altsaa et Minde om Søsteren. Men hun og Kai er tydeligt nok atter identiske med den lille Dreng og den lille Pige i Hyldemor; alene Slutningssituationerne viser dette: de To, der er gamle og dog Børn. En Genspejling af dem og deres Flugt over Landet findes i Lille Tuk, der er bygget over Odenseminder (cfr. ogsaa Under Piletræet).

Denne Skildring af Børnenes Liv har sin Rod i Improvisatoren; Andersen har her, allerede i 1834, ladet Antonio improvisere over Emnet: Fata Morgana; det gør han saaledes:

¹ Blomsterne siges at fortælle hver deres Eventyr eller Historie. Ogsaa her arbejder Digteren med at adskille de to Begreber: Ildlillien er et Eventyr, Smørblomsten en Historie (nemlig et Rids af Søsteren).

Jeg begyndte med en Skildring af den forladte Kirke ved Posilippo (Ϸ: Graabrødrekirke i Svendborg, nedrevet 1828. Beskrives i Kun en Spillemand og Den gamle Ligsten), uden just at sige dette Navn; det romantiske Hjem havde tiltalt mig, og jeg gav et Billede af Kirken, der nu var blevet Fiskerens Hus; en lille Dreng laa i Sengen under Vinduet, hvor San Georgs¹ Billede var brændt i Ruden; i den stille, maaneklare Nat kom en deilig lille Pige til ham (Naomi); hun var saa smuk, saa let som Luften og havde deilige brogede Vinger paa Skuldrene; de legede sammen, og hun førte ham udenfor i den grønne Birkeskov, viste ham tusinde Herligheder, han aldrig før havde seet; de gik ind i Bjerget, som aabnede sig med store, glimrende Kirker, fulde af Billeder og Altere (Vor Frue og Sct. Nicolai); de seilede paa det deilige, klare Hav over til det rygende Vesuv (Taasinge) . . . Hun løste sine Vinger, bandt dem paa hans Skuldre, selv var hun let som Luften, hun behøvede dem ikke; saa fløj de . . . til det gamle Rom paa den døde Campagne; fløj over det dejlige blaa Hav, hvilte paa de røde, skinnende Skyer, og den lille Pige kyssede ham og kaldte sig Fantasien (cfr. Prolog til Novellen 1822:

Da tren en lille venlig Alfepige
ned fra den gamle Nonnebække; det
var Fantasien, og hun trykkede
sit hede Kys paa Drengens stumme Læber
og flagrede saa bort paa lette Vinger . . .)

Men alt som Drengen voksede, kom den lille Pige sjældnere . . . Sin Fader maatte han hjælpe paa Søen; men alt som han voksede, voksede ogsaa Tanken fastere til den kære Legesøster. — Tilsidst styrer den unge Fisker sit Skib mod Fata Morganas Slot og forsvinder.

¹ cfr. Side 33 Skildringen af St. Jørgens Gaard og Klokkeren med St. Georg.

I den Rejse henover Danmark Børnene i Hyldemor gør, er ogsaa Oplevelser fra Barndommen antydede. Drengen siger: Nu rider vi til Herregaarden, hvor vi var ifjor! og den lille Pige svarer: Nu er vi paa Landet! saa Du Bondens Hus med den store Bagerovn, der synes et kæmpestort Æg i Muren ud mod Vejen . . . Nu er vi ved Kirken! den ligger højt paa Bakken mellem de store Egetræer! —

Hermed maa sammenstilles i K. en Sp. Skildringen af Kværndrup paa Vejen mellem Svendborg og Odense, hvorhen Moder og Søn følger Faderen, der skal være Soldat: Rundt om Kirken paa den grønne Banke staar en Krans af høje, gamle Træer¹. Hun gik til et af de yderste Huse, hvor Bagerovnen som en Halvkuppel stod ud mod Vejen. (Her raadfører Moderen sig med en klog Kone). — Ogsaa i de øvrige Skildringer genfindes kendte Træk; Humleplukningen er nævnt, og bag Skoven øjner man Broholms takkede Gavle.

XXIX. DE RØDE SKO.

Jeg har paaapeget, at der i Naomi findes Træk af Søsteren; det hedder i Kap. II af K. en Sp.: Christian havde før set hende staaende oppe i hendes Bedstefaders Vindue, da havde hun gule Saffians Støvler paa; disse havde gjort et uudsletteligt Indtryk paa Drengen. — Nu Søsteren træder ind i hans Liv igen, findes i Snedronningen en Episode, sikkert nedskrevet i Efteraaret 1843; da lille Gerda vil opsoge sin Legebroder, siger hun: Jeg vil tage mine nye, røde Sko paa, dem Kay aldrig har set, og saa vil jeg gaa ned til Floden. — Da hun kommer der, lover hun den sine røde Sko, hvis hun maa faa Kay igen, og hun tager dem,

¹ cfr. Trap: Kværndrup Kirke ligger paa en høj Bakke, hvis Rand er kranset af høje Asketræer.

det Kæreste hun har, og kaster dem ud i Vandet; da Gerda kommer i Drift med Baaden, flyder de smaa røde Sko bagefter; men de kan ikke naa Baaden. — I disse sidste Ord synes Skoene ligesom at fange Liv, og vi staar dermed paa Tærskelen til Hovedskildringen af Søsteren: De røde Sko; han tager fra Troldspejlet dette Symbol paa Søsterens Letsindighed, men beholder tillige Episoden i Snedronningen.

I sine Noter til Eventyrene siger han, at det var Erindringen om de knirkende Konfirmandstøvler, der dannede Frøkorntet til denne Digtning. Hertil maa dog bemærkes, at i Brev til P. L. Møller fra 1845 skriver Andersen: Konfirmationsstemningen med Støvlerne er det mig ikke bevidst foresvævede mig, da jeg skrev »De røde Sko«, men det kan være det samme. — Nu har P. L. Møller utvivlsomt Ret i, at Andersens Konfirmation er inddigtet i Eventyret; naar han slet ingen Erindring havde derom saa kort efter Eventyrets Tilblivelse (det omtales 10 Febr. 1845 og er antagelig skrevet nogle Maaneder forud) — saa er det fordi han har draget sin Hovedstemning af Søsterens Karakter og Liv, og hvad der for Resten forekommer af Barndomsminder er løbet med som noget selvfølgeligt. (I Pigen, som traadte paa Brødet, er Karen atter benyttet). —

I dette Eventyr forekommer ikke mindre end tre Sæt røde Sko. Det første Par, de kluntede, der er syet »af den gamle Moer Skomagere, der boede midt i Byen,« er en fri Fantasi over Digterens Konfirmationsfrakke, som en Lappe-skræderske havde syet ham af Faderens Tøj. Det næste Par ser Karen, da Dronningen engang rejser igennem Landet og gør Ophold paa Slottet. Da staar hendes Datter, den lille Prinsesse, i sine hvide Klæder i et Vindue og lader sig se paa; hun har hverken Slæb eller Guldkrone, men dejlige, røde Saffians-Skoe. — Dette er Beskrivelse af samme Situation som i K. en Sp.

Maaske kan af nærværende Sted den rigtige Sammenhæng udledes: i 1817 og 1818 kom Frederik den 6te efter mange Aars Forløb to Gange gennem Odense, med ham var bl. a. Prinsesse Vilhelmine Marie (f. 1808), som senere blev gift med Frederik den 7de. Under store Æresbevisninger tog de ind paa Raadhuset, der laa umiddelbart ved Sankt Knud. Hans Christian har altsaa været med i den undrende Hob. — Det tredje Par røde Sko er dem, der bliver købt til Karen; det er den rige Skomager inde i Byen, der sælger dem. De var oprindeligt syet til et Grevebarn, men de havde ikke passet. — Denne Gang er det Mindet om Hans Andersens Mesterstykke med Grevindens Silkesko, der er flydt Digteren i Pennen; og det er jo ikke umuligt, at der er blevet lavet et eller andet af Stumperne; men det der kommer Sandheden nærmest om de røde Sko, er vistnok hvad der staar i Snedronningen. Thi der er de ikke Symbol, men er tilfældigt rundet ham i Tankerne paa det rette Sted; og der er det paa Udfærden, at Søsteren har dem, hvor hun skal af Sted at finde Broderen; hun kommer straks af med dem og maa videre paa Strømpe-sokker — tilsidst barfodet i Sne og Is; i De røde Sko faar hun endog Fødderne hugget af. — Hun har vel maattet sælge sin Stads for Brød i den Nødens Time, da hun kom til Hovedstaden.

Eventyret begynder med disse Ord: Der var en lille Pige, saa fin og saa nydelig, men om Sommeren maatte hun altid gaa med bare Fødder, og om Vinteren med store Træsko, saa at den lille Vrist blev ganske rød, og det saa grueligt. — Man vil se, at Ordet ganske egentlig ikke burde staa her, idet det ikke lader sig forlige med de efterfølgende Ord; i Manuskriptet staar efter rød: og saa skejtede hun sig saa grueligt, at de smaa Knoer blev stødt til Blods. Den sidste Sætning er atter overstreget; at skejte sig er Dialektudtryk og betyder at stryge Skank.

Til Nic. Bøgh fortalte Andersen, hvordan Bedstemoderen havde søgt at hjælpe paa hans Fødder, naar de blev medtaget af Træskoene.

Men er Ordene om Fodtøjet her Hans Christians egne Minder, saa gælder Tillægsordet *fin* afgjort Søsteren, og i det følgende tegnes hendes livslystne Letsindighed og Egenraadighed i Overensstemmelse med det Indtryk, som Moderens Breve fra 1822 har givet. Da hun staar ene og forladt, kommer der en gammel Frue i en antikveret Karosse og tager hende til sig; dette stemmer overens med, hvad der berettes om Naomis Skæbne: En Art Kalechevogn, som man for nogle og tyve Aar tilbage (fra 1836 at regne) brugte dem, en klodset Maskine af Træ, blaamaalet og indvendig beklædt med graat Multum, rullede skrumlende hen over den ujævne Stenbro. — I Vognen sidder en adelig Dame, der tager Naomi med sig. Der er ingen Tvivl om, at vi her staar overfor Træk af Karens Historie, men der lader sig intet oplyse om de nærmere Omstændigheder; sammenholder man alle Stedsudtrykkene i dette Afsnit af Eventyret, faar man Indtrykket af, at den gamle Frue bor et Sted umiddelbart udenfor Odense; det hedder: inde i Byen, og henne i Byen (den har Gade og Byport, og de Kongelige kommer igennem den); og Fruen *gaar* til Kirken gennem Kornet, og *kører* hjem. Men alle disse Træk behøver jo ikke at have noget virkeligt; jeg antager nærmest, at Karossen er fra Broholm.

Lille Karens Syndefald er skildret med digterisk Kraft; hvert Skridt mellem Letsind og Brøde er gengivet. Til Fremstillingen af Karen paa Dansebod er en Almuevise: Nu Karen hjem fra Dansen du maa! benyttet. — Det paafølgende Afsnit er en Frugt af Andersens Syslen med Ahasverus: den evige Dans uden Hvile; fra dette Punkt er Eventyret en ren digterisk Udformning af et Menneskes Kamp for Oprensning; med stor Finhed skildres som Modstykke

til hendes Fald den Kamp, det koster hende at komme i Vejret; til sidst hvælver Digteren Kirken over den angrende; men da er hun ogsaa saa ydmyg, at da Præstens Folk opmuntrende siger til hende: »Det var ret du kom, Karen«¹, viser hendes Svar: »Det var Naade«, at hun har opfattet deres Ord som: »Det var Ret.« Hvilket hun afviser.

XXX. ELVERHØJ.

Efter disse oplevelsesrige Eventyr følger et af lettere Karakter. Medens Andersen hyppigt kom til Sverrig og havde et meget stort Publikum der, følte han sig i den Tid, her omhandles, altid lidt paa Krigsfod med de Norske; et Steds i sine Papirer har han for at komme til Bunds i denne Følelse beskrevet de Nordmænd enkeltvis, som han havde truffet paa; men af denne Liste er alt tilintetgjort undtagen Begyndelsen, der omhandler ligegyldige Personer. Det Eventyr, der hedder Elverhøj, omtales første Gang i 1845 Februar; men det synes at have sin Rod noget længere tilbage i Tiden med Tilknytning til følgende Almanak-Bemærkninger: 11 Maj 42. De norske Boyer² kommet, deres Tøj gaet over Bord. 16 Maj. Et Digt fra en Nordmand var hæftet paa min Dør. 24 Maj. Det norske Angreb mod mig i Dagen. 15 Juni. Fru Boye med Søn kommen fra Norge. 30 Sept. Sagt de norske Boyer Farvel paa Toldboden. —

Andersen betegner selv sit Eventyr som et Fyrværkeri; i saa Fald er disse Linier fra Almanakken Raketstokken. De omhandler dels personlige, dels literære Fakta, og det

¹ Manuskriptet har med stærkere Antitese: »Det var Ret, Karen.«
»Det var Naade.«

² Som ovenfor bemærket var en Steddatter af gamle Collin gift med en Boye i Norge. (Se Lille Idas Blomster).

samme er Tilfældet med Eventyret¹. Det er Jonas og Adolf der kommer til Danmark igen og er fremstillet som Dovregubbens² Sønner; Meningen er imidlertid ikke, at alle deres Unoder skal opfattes som personlige Mangler hos de to unge Boyer; Andersen har udstyret dem med en Række barokke Vaner, som han fandt karakteristiske for det vordende Norge, der syntes ham mindre tiltalende end det gamle — indtil han i Tredserne lærte at kende og skatte Bjørnson; allerede her i 45 bruger Andersen den heldige Vending: De bliver nok gode, naar de bliver gemte. Et Vidnesbyrd om Andersens let irriterede Stemning og Kommentaren til et Træk hos de uvorne Sønner giver følgende Notits i et Dagbogsbrudstykke fra 1844: 13 Sept. (paa Augustenborg): Kellermann (Virtuosen) fortalte i Aftes om en Udpibning i Christiania; ved første Akts Slutning hæftede to Herrer i første Etage deres røde Silkelommelørklæder i Knaphullet med lange Fløjter ved, som Drengene blæser paa; lod disse hænge ud over Gelænderet. Ved anden Akt begyndte de at blæse hele Tiden; en Herre gik ind og bad dem holde op; de svarede ikke, de var frie Nordmænd; den Fremmede slog da med sin Nøgle den ene i Hovedet, saa han blødte. Manden maatte bøde 100 Specier, den anden blæste fort. Der har været Haandgemæng, saa at de trak Støvlerne af i Parterret og sloges med dem. De frie Nordmænd. —

Hvad det literære angaar, var Andersen ikke tilfreds med de Wergelandske Selvstændighedstendenser, som han fandt uberettigede, naar man saa paa, hvad der hidtil var præsteret deroppe. Derfor lader han den syvende og sidste Elverpige, som Dovregubben tager til Kone, fortælle Eventyr for den norske Gubbe om hans Fingre, og han siger, da

¹ Den fortræffelige Husjomfru hos Elverkongen er øjensynlig tegnet efter levende Model, vistnok Jfr. Larsen hos Collins.

² Dovregubben har hentet sin Kone i Danmark.

hun vil fortælle om Guldbland og lille Per Spillemand: »Dem skal vi høre til Vinter; og om Granen skal vi høre og om Birken og om Huldregaverne og den klingrende Frost! Du skal nok komme til at fortælle, for det gør endnu ingen rigtig deroppe! —

Her hævdes de danske Digteres Kunst gennem Eksempler, der skal vise, at henede er de Skatte hævet, som Nordmændene burde kunne magte selv, om de var saa store, som de lader. Huldregaverne er jo Ingemanns Fortælling fra 1831. Beskedenheden har forbudt Andersen at træde slet saa tydeligt frem; men Granen og Birken vil sige »Grantræet« (Granens Tilbedte er en lille Birk i Skoven), og den klingrende Frost vil sige »Snedronningen« — hvilke to Eventyr Digteren har udgivet i et Hæfte lige kort i Forvejen. Disse Linier er Digtingens Brændpunkt: derfor straalere og spiller Digterens Opfindelsesevne gennem dette Eventyr, derfor er de norske Gæster som de danske Værter gjort med hele Digterens Lune og Træfsikkerhed, derfor gør han det Kraftstykke at fremføre Elverkongens Døtre alle syv (og er kommen brillant fra de seks) — for at vise Nordmændene noget, de ikke kan gøre efter, om de er aldrig saa stejle og store. Derimod brillerer han ikke — hvad der vistnok har været paatænkt — ved at skitsere Eventyret om Fingrene. —

I Hyldemor skelnes der i den indledende Samtale mellem to Slags Eventyr; den lille Dreng betror Digteren: Mor siger, at alt hvad De ser paa, kan blive et Eventyr, og alt hvad De rører ved, kan De faa en Historie af. — Dertil svarer han: Ja men de Eventyr og Historier duer ikke; nej de rigtige, de kommer af sig selv, de banker mig paa Panden og siger: her er jeg. — Dette er en meget interessant og rigtig Karakteristik; hver Ting han ser paa, ved han noget at sige om, og som tidligere paaepaget giver han ofte efter for sin Lyst til at vise denne Evne; men kun naar

selve Tingenes Væsen og Grund aabenbarer sig for ham, idet de smeltes sammen til eet med den Stemning, en levendegivenhed har vakt, kommer de ypperste Eventyr. Saa-dan som Elverpigens sidder og fortæller om hver af Dovregubbens Fingre, saaledes har Andersen utallige Gange improviseret; Elverpigens Motiv har fristet ham selv — han syntes der maatte kunne bringes noget ud af de morsomme Fingernavne. Almanakken har 7 Nov. 43: Øllegrød og haard Bøfsteg hos Collin, ene og tarvelig der; Eventyret om Fingre. — Dernæst nævnes det i Manuskriptet til Grantræet i Stedet for Ivede Avede som det ene af de to Eventyr Børnene faar Valget imellem. Endvidere hentyder altsaa Elverhøj til det; og endelig tages Stumper af det op af Brokkassen og puttes i »Stoppenaalen« for at fylde¹: Tommeltot var kort og tyk o. s. v. (»Stoppenaalen« hører selv til denne Kategori af Eventyr: men den har under Andersens Blik udviklet sig til en udmærket, komisk Kvindetype. Andersens Bemærkning om dette Eventyr i Noterne, at det skulde være blevet til efter Tilskyndelse af Thorvaldsen, er ganske vildledende. Stoppenaalen nævnes allerede i Ole Lukøje; Hjalmar beder om at faa fortalt om Stoppenaalen, der var saa fin paa det at hun bildte sig ind hun var en Synaal! Det er Begyndelseslinien og det koncentrerede Indhold af Eventyret; fæstet paa Papiret bliver det først i 1845 paa Bregentved (efter Thorvaldsens Død, paa hvis Foranledning det skulde være skrevet), idet Almanakken 30 Aug. har: endt Stoppenaalen, renskrevet. — Et mærkeligt Sidestykke til Stoppenaalen er Flipperne: to Brugsgenstande, der ved Omgang med Mennesket er inficeret med menneskelig Indbildskhed i Rendyrkning.)

¹ Maaske har i »Noget« de fem Brødre ogsaa Forbindelse med denne Eventyride.

XXXI. HYRDINDEN OG SKORSTENSFEJEREN.

Den 13 Marts 1845 indeholder Almanakken en yderst fornøjelig og lærerig Eventyrkommentar: Ild i Røret paa min Kakkellovn. Hyrdinden og Skorstensfejeren. — Man ser hele Scenen: ind i den idylliske Digterstue skyller en Bølge af Uro: i Aanden ser han alt sit Eje som Luernes Rov; han gør Allarm, Folk kommer til, Skorstensfejeren bliver hentet; efterhaanden dæmpes Uroligheden, og da alt er i Orden og alle er gaaet, efterlades i Digterens Sind Indtrykket af Skorstensfejeren overlegne Myndighed og af en Udviklingslinie, hvorover der kan bygges et Eventyr: Idyllen, der afløses af Forvirring; mægtige Flammer og Indgriben fra alle Sider; Livets ordnende Magter tager Overhaand og Idyllen genoprettes.

Men en lignende Skorstensild havde han fornylig oplevet i sin Kreds. Den unge Jonna Drewsen og Henrik Stampe elskede hinanden; og Andersen, der havde indført Stampe hos Collins, var udvalgt til deres Fortrolige. Han gik op i sin Rolle med Liv og Sjæl, saa Fru Jette Collin (Edvard C.s Hustru) var ved at tro, at det var ham selv der var forelsket; naar der kom en Smule i Vejen, tog han sig det mere nær end nogen af de Unge. Baronesse Stampe udviklede i Begyndelsen en Art passiv Modstand — af Digteren præcist skildret i To Baronesser som den ældres fikse Ide ikke at ville kende sit Barnebarn; men efterhaanden gik Partiet i Orden. Af denne Begivenhed havde hans sensitive Sjæl suget Duften, baade da der var Nød paa Færde, og da Solen brød gennem Skyerne — og den bredte han nu over det kostelige lille Underværk han skabte. —

Det Interiør, hvori det lille Drama udspilles, er sammenstillet med sikker Smag for det maleriske; det mægtige, udskaarne Skab af sortebrun Eg staar meget godt til det forgyldte Rokokospejls rige Ornamentering. — Skabet er et

Herregaardsstykke; det findes flygtig nævnt i K. en Sp. Her staar i Grevindens Stue, som har vævede, grønne Tapeter, der fremstiller en Urskov, hvor hist og her mellem Grenene et Hjortehoved titter frem, et gammelt, kunstigt udskaaet Skab, hvis Gemmer Naomi undersøger.

Faa Maaneder efter at Eventyret om det var skrevet, lavede Andersen et helt Lystspil ud deraf; det hedder Hr. Rasmussen og gik een Gang paa det kgl. Teater; det er aldrig trykt.

Den lille Skorstensfejer nævnes i De to Baronesser, hvor Caroline Heimeran paa sin Kommode har fem Porcellænsfigurer; den ene forestiller Amor som Skorstensfejer¹.

Man tænke sig nu Digteren paa hin mindeværdige Dag forbindende den levende Skorstensfejer og den hele Forstyrrelse om ham, med den sorte Porcelænsamor. Denne Sammensmeltning fører ham i et Nu til hans Ungdoms Læremester, til Hoffmann — det er jo en Sammenstilling aldeles som Nussknacker og Hr. Drosselmeier; og fra det Hoffmannske Eventyr henter han sin Indskydelse til Handlingen i Eventyret. Da Musekongen er overvunden, beder Nussknacker Marie om at følge sig; de gaar hen til det mægtige gamle Klædeskab i Forstuen. Døren staar aaben, og i Skabet hænger Faderens Rejsepels. Nussknacker klatrer behændigt op ad Lister og Udskæringer, faar Marie med, og de kryber op igennem det ene Ærme af Pelsen. Derfra kommer de ind i et Slaraffenland, som Marie rives bort fra, ved at hun vaagner. Herfra stammer Flugten i Eventyret skildret i Hoffmannsk Stil.

Saa mange himmelvidt forskellige Enkeltheder samles nu i et Syn til eet Billede — og Eventyret er skabt. Det

¹ At Andersen har set denne Figur, viser sig af Beskrivelsen af den i Eventyret. Medens Hyrdinden er holdt i al Almindelighed, er han detailleret beskrevet: Der stod han med sin Stige saa nydeligt og med et Ansigt, saa hvidt og rødt som en Pige, og det var egentlig en Fejl, for lidt sort kunde han gerne have været.

nedskrives under Paavirkning af Hoffmannske Reminiscenser, der imidlertid ved Overarbejdelse er dæmpede eller fjernede. Digterens Kladder eksisterer nemlig og frembyder adskilligt af Interesse. Saaledes er det fra Begyndelsen Skorstensfejeren, der foreslaar, at de skal drage ud i den vide Verden; men med lykkelig Haand flytter Andersen siden Initiativet over til hende og opnaar derved den fuldkomneste Harmoni mellem hele Flugtens Forløb og hendes Tapperhed, der bestaar gennem alle Farer og bukkes under ved Synet af Livets nøgterne Virkelighed. Og derved at hun har Initiativet, kommer der over ham en fin Hensynsfuldhed og ægte Mandighed, der er af en anderledes sjældnen Art end Tinsoldatens. Ved Siden af disse Skikkelser staar den burleske Tyran af en Nikkedukke — og den sataniske Egetræsfigur.

Først efterhaanden har Digteren faaet lavet dennes Titel sammen. Det hedder i Manuskriptet: Satyr kaldte de ham, han grinede altid, og: denne Satyr, ham med Gedebukkebenene. — Senere kaldes han Bukkebensprinsen. Saa er det Digteren faar Lyst tll at give Fyren en Titel længere end nogen eksisterende; han havde oftere truffet Generalkrigskommissærer, det var et svært langt Ord — hans Tanke ledes hen paa Kommandersergent — maaske har han de lange Ord fra en Familieleg etsteds — Over- og Under- samt Hof- og Stadsret er heller ikke at foragte — og af alle disse Dele dannede han Gedebukkebens-Overogundergeneralkrigskommandersergent.

Jeg skal nu meddele et Par Episoder fra Manuskriptet, der er udeladt i Teksten, hvorved det Hoffmannske Præg er afsvækket; i Beskrivelsen af Bordet under Spejlet er udeladt: — for paa det Bord stod der saa mange kunstige Ting, først et stort Ur, der skulde være over hundrede Aar og som hver Gang det slog tolv spillede en Menuet, der var ældre end selve Skabet, og mens der blev spillet

kom der øverst paa Uret en gammel Kavalier med Knæbenklæder ud, tog Hatten af og dansede saa stift, saa stift med en gammel Dame, hvis Kjole stod som en Tromme; man kunde nok le af det, men ikke Dag og Nat, for der er Maade med alt. —

I Skildringen af Porcelænsfigurerne: Den virkelige Frue i Huset havde stillet dem saaledes, de kunde ikke gøre ved det, og da de nu var stillede saa, havde de forlovet sig. (Denne Frue i Huset er det eneste Glimt af et virkeligt Menneske i Eventyret.) [De udskaarne Hjorte] stak Hovederne meget længer frem end før, de rejste sig i Vejret og drejede med Halsen, og Bukkebens-Prinsen sprang nogle høje Spring og raabte paa den gamle Kineser at nu løb de! Lige med eet kom alle Hjortene springende fra Skabet og ud paa Gulvet og sluttede en stor Kreds rundt om begge Kærestefolkene; de var saa godt som fangne; Hjortene kom med deres Horn, ligesom de vilde stange, og altid rykkede de nærmere, saa Kredsen blev mindre og mindre; men Bukkebens-Prinsen sprang ned, klatrede op af Bordbenet og kaldte paa den gamle Kineser, der blev ganske forskrækket, men gaa kunde han ikke, for han var en Klump forneden. »Ak hvo hjælper,« raabte den lille Hyrdinde! og faldt paa sine smaa Porcelæns Knæ; da slog Klokken i det gamle Ur, hvor Kavaleren og Damen spillede Menuet, hvor den lille Guldfugl¹ slog med Vinger og drejede Hovedet med Guldgrenen, og lige ved det første Slag, fløj Guldfuglen ud i Stuen og lod et Blad falde af sin Gren midt i Kredsen, og idet Bladet rørte ved Jorden blev det til et dejligt, stort Træ, saa friskt og grønt, at Hjortene glemte, hvad de egentlig skulde; hver sprang op paa en Gren, de gnavede af de grønne Blade, sprang højere og højere, tittede ud imellem det grønne²; det var

¹ H. C. Andersen, de Elskendes Beskytter.

² cfr. det grønne Tapet i Grevindens Værelse i K. en Sp.

rigtignok noget andet for dem end det tørre, udskaarne Løvværk i Skabet, det var den lystigste Leg, og saa gik Hyrdinden og Skorstensfejeren ganske stille hen til Forhøjningen under Vinduet. — —

Skorstensfejeren kiggede ud af Skuffen, da saa han, at Guldtræet var borte, og alle Hjortene sad som før stille og tittede mellem Løvværket i det gamle Skab; men oppe paa Bordet stod Bukkebensprinsen og gjorde saa mange Gebærder for den gamle Kineser, der nikkede med Hovedet, men ikke kunde gaa, og han saa, at Bukkebensprinsen gjorde Tegn over til Hjortene, og at der straks efter sprang fire Mus ud af Skabet og op paa Bordet, men der maatte endnu fire til, saa at de var otte, før de kunde bære den gamle Kineser, men inden han endnu kom i Gang, havde Skorstensfejeren sat den lille Hyrdinde ned paa Gulvet, og saa spurgte han hende nok engang, om hun havde Mod til at gaa med ham hans Vej ud i den vide Verden, og hun sagde ja! —

Da Kineseren bliver slaet itu, hedder det: Musene havde baaret ham galt . . . De var løben bort i Forskrækelse, og Bukkebensprinsen stod paa sin gamle Plads, men saa lidt sørgmodig ud over det som var passeret. —

Slutningen lyder saaledes: Bukkebensprinsen kom igen og gjorde Visit, han talte om sit Bryllup, men den gamle Kineser sad stiv og nikkede ikke til det mindste . . . saa gik Prinsen vred bort, men Hyrdinden stod glad og fornøjet hos sin Skorstensfejer, og begge var de glade ved, at de var blevet hjemme! —

Det store Brudstykke, hvor hele Stuen tager Parti for og imod, er en direkte Efterligning af Hoffmann, og baade Uret og Musene er Laan fra »Nussknacker«. Men mellem Rejsen i det tyske Eventyr og Turen gennem Skorstenen er samme Forskel som mellem de to Digteres hele Naturel: Andersen altid kun eet Skridt fra Virkeligheden.

Hvis jeg endnu til Slut skulde sige een Ting om Forholdet til den ovenfor anførte Forlovelshistorie, er det dette: Rollebesætningen ser saaledes ud: de Elskende: Hyrdinden og Skorstensfejeren; Kineseren — med Skam for Andersen at melde: Baronessen. Men nu Satyren med det svære Navn, den dæmoniske — ja det er den fredløse Slave fra Mulatten, det er Andersens onde Jeg.

XXXII. DEN LILLE PIGE MED SVOVLSTIKKERNE.

Der er et mærkeligt Eventyr endnu fra dette Aar, som jeg maa omtale; men for at forklare dets Tilblivelse maa jeg vende tilbage til Moderens Historie. Hun var som lille bleven jaget ud for at tigge, og da hun ikke kunde det, havde hun siddet en hel Dag og grædt under en Bro ved Odense Aa. — Bøgh har hørt Historien af Andersen med følgende Tilføjelse: Moder sagde: jeg har aldrig kunnet bede nogen om noget. Da jeg sad der under Broen, var jeg saa sulten, jeg dyppede da min Finger i Vandet og tog nogle Draaber paa Tungen, fordi jeg troede det skulde hjælpe. Endelig faldt jeg i Søvn og sov til om Aftenen. Saa gik jeg hjem, og da min Moder hørte, jeg ingenting bragte med, skændte hun paa mig og sagde, jeg var en doven Tøs. — Den lille Episode er første Gang meddelt i den tyske Biografi, Digteren har ikke været dristig ved at sige saa meget om Moderens Ungdom; men længe forinden havde han udnyttet Begivenheden poetisk.

I Almanakken for 1841 staar der under 28 Novb.: Trist Humeur over mine Eventyr. — Formodentlig har han syntes, at Aaren var udtørret. Derpaa følger under 16 December: det! Eventyr skrevet. — Maaske er der direkte Forbindelse mellem de to Bemærkninger, saa at den første betyder, at Digteren ikke kan faa Bugt med det genstridige Stof; i al

Fald kan der ikke være Tvivl om, hvad det er der betegnes paa den mærkværdige Maade det ! Eventyr; det er nemlig »Metalsvinet«. Det er sammenarbejdet af to forskelligartede Dele, og hvis Digterens triste Humør i November skyldes specielt dette Værk, saa har han ikke kunnet finde en tilfredsstillende Løsning paa den Historie af Lykke Per-Typen og med Improvisatorcolorit han ønskede at skrive. Først 16 December har han fundet en Løsning, der friede ham for at skrive sin i Romanerne behandlede Barndomshistorie om igen. — Til Udgangspunkt vælger han Metalsvinet i Firenze, som han havde set paa sin store Rejse 1840—41, og iøvrigt allerede kendte fra Rejsen 33—34: han skrev 7 April i sin Dagbog: Ved porta rossa staar foran Kolonadebygningen et ypperligt Vildsvin af Metal, Vandet strømmer det ud af Munden og det ser komisk ud, at Folk ligesom kysser Svinet, naar de vil drikke; det er ganske blankt paa Trynen og Øret ved saa ofte at tages paa. Det samme i Marmor staar i Vestibulen til Museet. —

Eventyret fortsætter nu: Henne i Hertugens Vinterhave havde en lille pjaltet Dreng siddet den hele Dag; han var sulten og tørstig, Ingen gav ham en Skilling, og da det blev mørkt og Haven skulde lukkes, jog Portneren ham bort. Længe stod han drømmende paa Broen over Floden og saae paa Stjernerne . . . Han tog Vejen hen til Metalsvinet, knælede halvt ned, slog sine Arme om dets Hals, satte sin lille Mund til dets skinnende Tryne og drak i store Drag det klare Vand. —

Derpaa følger, at Drengen sætter sig paa Dyrets Ryg og falder i Søvn; Svinet bliver levende og løber (som Hunden i Fyrtojlet) med ham paa Ryggen op i Uffizierne. Da Morgenen kommer, vaagner Drengen ved Siden af Svinet, der staar paa sin sædvanlige Plads. Der fortsættes saaledes: Frygt og Angest opfyldte Drengen ved Tanken

om hende, han kaldte Moder, hun, som havde i Gaar sendt ham ud og sagt, at han skulde skaffe Penge, ingen havde han; sulten og tørstig var han. —

Han vandrer til sit usle Hjem: To Matroser, det var Russere, sprang lystigt ned og havde nær stødt den stakels Dreng omkuld. De kom fra deres natlige Lystighed. En ikke ung, men stærkbygget Qvindeskikkelse, med et kraftigt, sort Haar, fulgte. »Hvad har du hjem?« sagde hun til Drengen. »Vær ikke vred!« bad han, »jeg fik Intet, slet Intet.« — Hun mishandler Barnet; det skriger, og Nabokonen kommer til; Moderens Vrede vender sig mod den ubudne, og i samme Nu flygter Drengen.

Dermed slutter første Del af det ! Eventyr, der af Digteren betegnes saaledes, fordi han her første Gang fortalte den sørgelige Dag i Moderens Historie, da hun var sendt ud for at tigge.

Noget helstøbt og fuldkomment Arbejde er »Metalsvinet« ikke blevet; Digteren tog derfor et Par Aar senere atter Emnet op. Den 18 November 1845, medens han var Gæst paa Augustenborg, i festlig og fyrstelig Overflod, som han selv siger, fik han Brev fra Hr. Flinch med Anmodning om at skrive et Eventyr til et af tre vedlagte Billeder. Andersen valgte et Træsnit af Lundbye, der forestillede en lille Pige med et Svovlstikkebundt i Haanden. Fra sin Lykkes Tinde skuer han som Aladdin ud over sin Fortid, og som den stærkeste og mest gribende Modsætning til hans egen lykkelige Nutid møder ham Mindet om Moderen i hendes største Nød, kaldt frem ved Billedet af Tiggerpigen: det er samme Bevægelse som i Hjertesorg.

Saaledes er Metalsvinet for første Afsnits Vedkommende en Forstudie til Den lille Pige med Svovlstikkerne; men dennegang forsmaar Digteren det italienske Udstyrs godtkøbs Virkemiddel og udfører med suverænt Mesterskab Skildringen paa den Baggrund, hvor den er stedfæstet;

Scenen er ikke længere foran en Bazar i Firenze, men i Krogen mellem hans Hjem paa Klingenberg og Naboens Hus; hans eget Hus gik lidt mere frem i Gaden end det andet, Bager Johannes': ovenover, i Trærenden, stod den berømte Kasse med Urter. Her sidder, paa Aarets sidste Aften, den lille Pige med sine Svovlstikker.

Andersen havde bemærket, at Metalsvinet var en Bronzeafstøbning efter et Marmorsvin i Uffizierne; dette, at Svinet optraadte paa to Steder, har uden Tvivl været Anledning til Skildringen af, hvorledes det ved Nattetid gaar paa Vandring med Drengen og viser ham Uffiziernes Skatte; dette Indfald, der betyder Drengens Indvielse til Kunstner, er uheldigt udført; Andersen taber ganske Holdet i sin Digtning og bliver Turistfører; han giver en af de Billedrækker, som han saa ofte byder paa (f. Eks. i »Holger Danske«), fordi hans livfulde Tanke gør ham hvert Navn til et lille Billede, og som ofte falder altfor almindelige ud, fordi Uddybelse og indre Betydning mangler¹; det hele bliver kun et Glimt.

Nu motiveres Dyrets Udflugt saaledes, at med et uskyldigt Barn paa Ryggen kan det løbe, men ogsaa kun da: hvis Drengen stiger ned, bliver Dyret ubevægeligt; Svinet standser foran Bronzinos Børnebillede, og nu hedder det: Drengen løftede Haanden ud mod de smilende Børn; — da jog Dyret afsted med ham. — Paa samme Maade gaar det ved Santa Croce: Drengen strakte sin Haand ud mod Lys-Glansen, og i samme Nu foer Metalsvinet afsted. —

Disse Glimt, denne bratte Afbrydelse, der i Metalsvinet

¹ Saaledes i Omtalen af den medicæiske Venus: Paa hver Side af hende prangede Marmorstatuer, deilige Mænd; den Ene hvæssede Sværdet, Sliberen kaldtes han; de brydende Gladiatorer udgjorde den anden Gruppe; Sværdet hvæssedes, Kæmperne brodes for Skønhedsgudinden. — Mellem de hinanden uvedkommende Kunstværker digtes en nem lille Sammenhæng; af deres Plads i samme Rum laves en Situation: man føler sig i Panoptikon.

kun skal føre Fortællingen frem, bliver i det ny Eventyr ved et snildt Greb knyttet til Svovlstikkerne, der blusser op og gaar ud; og allerede forinden har en anden, ligesaa sindrig Tilknytning fundet Sted; thi i det Øjeblik Billedet af Tiggerpigens og Mindet om Moderen glider sammen, ombyttes de to store primitive Nødsfølelser Sult og Kulde: den første afløses af den sidste; Aavandet i den hule Haand svinder bort, og i Stedet faar hun Svovlstikkébundtet. Moderen havde sagt: Jeg dyppede da min Finger i Vandet og tog nogle Draaber paa Tungen, fordi jeg troede det skulde hjælpe paa Sulten. Nøjagtig saa meget hjælper en Svovlstikke den lille Pige for Kulden. Og nu de enkelte Syner, som Svovlstikkerne kalder frem i Barnets Dødsstund; her var en Lejlighed til at lade Fantasien brillere; hvilke Indbilledninger havde Faderen ikke tumlet med i Febervildelse de sidste Dage! Han havde set sig som Officer ved Napoleons Side. Men ikke et Øjeblik falder noget saadant Digteren ind; her er ikke engang en Engel og Blomster som i »Det døende Barn«, det simple og smukke Digt fra hans Ungdom. Her er en Kakkelovn, Gaasesteg, Juletræ og Bedstemoder, nøjagtig de dejligste Ting den stakkels Unge kunde tænke sig, og hans egen Barndoms Herlighed. Og det priseligste er, at Digteren ikke staar ved Siden af og smiler rørt og nedladende; hans Sjæl er eet med Barnets; han sidder i sin Stue paa Hertugens Slot i festlig og fyrstelig Overflod; og dog, det er altsammen intet mod den Lykke han i denne Time mindes at have følt ved de beskedne Glæder, hans Moder beredte ham da han var Barn¹.

¹ De herhen hørende Almanakoptegnelser lyder saaledes:

- 17 Nov. Følt mig mindre vel paa Fodturen med Hertuginde, Regn og koldt.
- 18 — Lille Pige med Svovlstikkerne. Brev fra Flinch.
- 19 — Renskrevet Eventyret om den lille Pige m. S. og sendt det samt Brev til Fru Drewsen.

Men der er nedlagt mere endnu i disse tre Sider Prosa. Mens Andersen sad og stirrede paa Træsnittet, indtil det gled sammen i eet med Billedet af den hjemløse Pige under Broen, var det ikke blot Anne Marie som Barn, der fyldte hans Sjæl, det var hele Moderen.

Der er et Punkt, hvor man kan prøve Eventyrets Ægthed; Barnet har sat sig i Krogen, og det hedder da: Ak, en lille Svovlstikke kunde gøre godt. Turde hun bare trække en ud af Bundtet, stryge den mod Væggen og varme Fingrene. Hun trak een ud. — Det er kun tre Skridt, og hun er med dem ude i det, der ikke kan gøres om. En lille Svovlstikke kunde gøre godt — det er den rene Almindelighed. Turde hun bare, — det er Anvendelsen deraf paa Øjeblikket, men et blot Tankeeksperiment hen i Luften. Det er det umulige; og et Sekund efter sker det. Hun opgiver sin Sammenhørighed med det virkelige Liv, der for hende ikke har nogen Mening længer, og søger ind i Bedøvelsen.

Netop dette havde Anne Marie gjort, da Livet blev hende meningsløst. For hende var Livet Arbejde og et Hjem; men ved sin Side havde hun en Fantast, der saa langt fra at dele hendes Glæde over den jævne Virkelighed, følte Afsky for den og stimulerede sig ved Drømme. Til sidst drømte han deres Plads mellem Menneskene bort. Hun var uden Værn mod alt dette uforstaaelige, saa søgte hun Bedøvelsen, hvor hun kunde faa den — ikke den Beruselse, som Manden og Svigermoderen fandt i eget Hjerne-spind, men i kraftigt og realt Brændevin.

Man forstaaer bedst Anne Marie, naar man sammenstiller hende med Jeppe paa Bjerget; de to drikker af netop samme Grund: fordi de har mistet deres Fodfæste i Livet, der for dem er deres Stue. Saaledes bliver da Ordene Ak! en lille Svovlstikke kunde gøre godt! ensbetydende med Jeppe: Ak! gid jeg turde drikke for en Skilling

endnu. — Jeppe, der tager Hul paa den betroede Mønt, og Barnet, der stryger Svoilstikkerne, det er nøjagtig samme Linie over i det umulige.

For denne af Livet Besejrede er Døden det bedste Vilkaar; hun gaar ind til Nytaars Glæde. Saaledes følte H. C. Andersen det ogsaa som en Lykke for Moderen, da hun i 1833 døde; det var det bedste, der kunde times hende.

XXXIII. SENERE EVENTYR.

Da Jenny Lind i 1845 kommer til København igen, er Andersen atter daglig sammen med hende; hun var meget fortrolig og kærlig over for ham, men intet derudover; 3 Okt. staar der i Almanakken: Jenny i Norma; hjemme elskelig imod mig; glad og haabende, skønt jeg veed jo! 21 Okt., Dagen før hendes Afrejse: Middag hos Jenny i Hotel Royal fra 5 til 12. Hun drak min Skaal som hendes Broder.

Det er Gravstenen paa denne Episode; han vedblev gennem Aarene at nære den største Beundring og Hengivenhed for hende; og da hun havde knyttet sig til en anden Mand, fortalte han i »Under Piletræet« vemodigt om den Tid, da den fyrretyveaarige Digter tilbad den unge, straalende Sangerinde¹. — Fra disse Aar af er overhovedet Andersens heftige og usædvanlige Følelsesliv ved at komme i noget jævner Bane; der fattes ikke voldsomme Udsving nu og da: men det uhyre Stemningstryk, der i enkelte Øjeblikke havde drevet hans Sjæleliv til at udtrykke sig i uforgængelig Form, forekommer noget sjældnere. Sine

¹ Et morsomt Træk om hende berettes i en Rejsedagbog fra Stockholm 48: Berg fortalte mig, at Jenny Lind havde sagt til ham ved hans Børn: »Ak hvor skal jeg dog paa et hæderligt Sæt kunne faa mig et lille Barn!«

ypperlige Digteregenskaber besad han imidlertid alle Dage, og han havde Virtuositet i at udnytte de Emner, som Livet altid maatte byde saa modtagelige og skarpe Sanser som Andersens.

I 1847 fæster han sine Glorupske Stemninger paa Papiret i »en Historie om nogle Snegle«, som han i et Brev benævner »Den lykkelige Familie«. Billedet af den stille Herregaard med det fornemme og venlige Herskab har for Andersen faaet den rette Baggrund i de bevægede Tider nu ned mod 48.

Ogsaa Københavnerlivet byder ham Stof, der lader sig gribe i Flugten og fæstne; saaledes skaber han af en københavnsk Sladderhistorie den træffende Satire: »Det er ganske vist.« Desværre har Bagvaskelsens fuldt udsprungne Pragtblomst i den endelige Redaktion faaet en lille Skavank. Det hedder: Der er fem Høns, som alle har plukket Fjerene af sig for at vise, hvem af dem der var bleven magrest af Kærestesorg til Hanen! — Dette lyder hverken høneligt eller menneskeligt: — og saa hakkede de hverandre til Blods og faldt døde ned! — Ogsaa dette er noget outreret; og det er slet ikke den naturlige Slutsten paa Udviklingen, der foregaar saaledes: 1) Der er en Høne, som vil plukke sig for at se godt ud. 2) Hun sidder og piller alle Fjerene af sig og lader Hanen se paa det. 3) En Høne har plukket alle Fjerene af sig for Hanens Skyld! hun fryser ihjel, om hun ikke er det. 4) Der er to, som har plukket alle Fjerene af sig for ikke at se ud som de andre og saaledes vække Hanens Opmærksomhed. Det er et voveligt Spil; man kan forkøle sig og dø af Feber.

Man vil se, at Motivet bevares uforandret; det er for at komme til at se godt ud, at Hønen blotter sig; og Manuskriftet viser, at ogsaa i sidste Udsmykning af Krøniken var det Andersens Mening at beholde dette. Der staar nemlig, at de har plukket Fjerene af sig for at vise, hvem der

var fedest — hvilket er det rigtige, men frembyder tekniske Vanskeligheder og derfor rettes til Modsætningen magrest. Der staar heller ikke noget om at de hakker hverandre, men kun at de falder døde ned.

Den Sensation, som har fyldt Andersen med Fryd over den menneskelige Nederdrægtighed, er altsaa en i det københavnske Selskabsliv forefaldet, vovelig Nedringelse samt Kommentarerne dertil, derimellem baade den formodede Hensigt dermed og Haabet om en velfortjent Lungebetændelse for Vedkommende som Følge deraf.

Nu og da bryder endvidere Barndomsminderne sejrrikt frem og fylder hans Sjæl med stærke Billeder; de derhen hørende Eventyr er allerede behandlet, jeg skal kun gøre et Par Bemærkninger om et enkelt, nemlig Fem fra en Ærtebælg. Det er allerede nævnt 1840 i Ole Lukøje som et af de Eventyr Hjalmar ønsker sig: Nu skal du fortælle mig om de fem grønne Ærter, der boede i en Ærtebælg. — Det er een af de oftere omtalte Billedrækker; det bliver værdifuldt i det Øjeblik han sætter det i Forbindelse med Kassen i Tagrenden. Eventyret er samtidigt med »Hun duede ikke« (1852) og har en Skildring af Moderen, der ganske falder sammen med den anden bekendte; det smukkeste ved Eventyret er imidlertid den yndefulde Skildring af den Syge.

Man kan i Manuskriptet iagttage en værdifuld Side ved Andersens Sprogkunst, hans Arbejde for at placere det afgørende Ord. Der fortælles om Ærterne: — »Ske hvad der maa!« sagde den sidste og blev skudt i Vejret, og den fløj op mod det gamle Bræt under Tagkammervinduet; ind i en Revne, hvor der var Mos og blød Jord, fløj den. —

Under Nedskrivningen af dette har han Ordet lige i Tankerne, der skal udtrykke Træffet, Skæbnens Førelse med Ærten. Han indsætter Ordet foran i Vejret: lige i Vejret; det udtrykker det hensigtsløse, der netop medfører

Lykketræffet; han streger det og flytter det hen til et bedre Sted: lige op mod det gamle Bræt; det er Ærtens Skæbnevej; men ogsaa herfra tages Ordet bort og sættes nu paa den bedste Plads det kan faa: lige ind i en Revne, hvor der var Mos . . . Paa lignende Maade tumler han med et ganske jævnt og simpelt Tillægsord, der skal give det rette Billede af den Syge og derved skaffe Holdning over Eventyret. Paa Tagkammeret¹ bor en fattig Kone med sin Datter; i Manuskriptet staar 1) unge Datter 2) lille Datter 3) halvvoksne Datter — dette sidste er benyttet i Teksten; siden benyttes stadig Udtryk om hende som »den lille syge Pige« og »Barnet«. — Den Dag, da hun første Gang er oppe, og hun sidder ved Vinduet, der er aabent ud til den udsprungne, hvidrøde Ærteblomst, har Manuskriptet: Den unge Pige bøjede sit Hoved ned og kyssede de fine Blade; men endnu dennegang har Digteren sparet paa sit Ord og rettet unge til lille; og nu naar han, hvad han vil, med sin Slutning: Ved Tagvinduet stod den unge Pige med lysende Øjne, med Sundhedens Skær paa Kinderne, og hun foldede sine fine Hænder om Ærteblomsten. Ved den simple Modsætning mellem, at hun nu staar, mens hun den første Dag sidder, er givet den fuldstændige Helbredelse, og som Planten umærkelig er skudt op, saaledes staar hun som Voksen i Eventyrets sidste Billede.

Blandt de senere Kilder til Eventyr fremtræder endelig ogsaa Verdensomvæltninger og betydningsfulde Begivenheder i Danmark. Saaledes har de mindeværdige Aar 48—50 foranlediget Nissen hos Spekhøkeren, der symboliserer den nationale Begejstring og paafølgende Tilbagevenden til det daglige. »Alt paa sin rette Plads« er et friskt og livfuldt Pust fra den demokratiske Storm i Frihedsaaret. Sin Smerte over Krigens Brutalitet, der grænsede

¹ Utænkeligt er det ikke, at Anne Marie og Sønnen en Tid, mens Faderen var Soldat, har opholdt sig oppe paa Loftet ved Lugen.

til at være ham en fysisk Lidelse, har han efter 1870 udformet i den kraftfulde Fantasi: Det Utroligste.

Over sin Ungdoms Fryd og Kval rejste han et Monument i »Snemanden«; og Kommentaren til det hentes paa den Augustdag i 1875, da han laa Lig paa »Rolighed«. — Det er blevet til paa Basnæs; i sin Dagbog har han derom Mandag 31 Dec. 1860: . . . Koldt og klart Vejr . . . Krillefrost under Fodsaalerne . . . I Dag skrev jeg et Eventyr Snemanden. 1 Jan. 61: Renskrevet Eventyret Snemanden. — Her skildres meget rørende en ung og naiv Mands opvaagnende Følelse: Snemanden blev ganske underlig til Mode; han havde en Fornemmelse, han ikke selv kunde gøre sig Rede for; der kom over ham noget, han ikke kendte, men som alle Mennesker kender, naar de ikke er Snemænd. — Fra den Dag er Snemandens Ro forbi; Vinteren, der er dens Element (den er Symbol paa den fødte Pebersvend), kan ikke fornøje den; den længes efter at hælde sig op til Kakkellovnen. Hele Skildringen er fuld af Indfald; men det snildeste er den egentlige Aarsag til Hovedfigurens naturstridige Længsel mod det glødende, der opdages af Ræsonnøren, en Lænkehund, den Dag Snemanden smelter: han har en Kakkellovnsskraber i Livet; og det er den, som har rørt sig i ham.

Som ovenfor meddelt, fandt Etatsraad Jonas Collin Riborg Voigts Afskedsbillet paa Digterens Lig. Der kan fornuftigvis ikke være Tale om, at han har baaret Brevet paa sit Bryst til Stadighed; dels vilde det være faldet i Stumper og blevet ulæseligt, dels vilde det være bleven bemærket bl. a. af Nic. Bøgh, der hævder, at han aldrig har set noget til nogen Pose. Paa den anden Side maa J. Collin have vidst Besked om Sagen, og der har eksisteret en bestemt Aftale om denne — sandsynligvis har Faderen, E. Collin, Andersens Tillidsmand, overdraget Sønnen at hente Brev og Skindpose, da han ikke selv kunde komme.

Jeg antager, at det har været Andersens Ønske at dø med dette Brev fra den underlig bevægede Ungdomstid ved sit Hjerte, og at han har betroet dette til Vennen; og hans Bestemmelse desangaaende tidfæstes omtrent ved Snemanden; thi Kakkelovnsrageren i Snemanden, det er Riborgs Brev paa H. C. Andersens Lig, der skal vidne, at han, der i de senere Aar syntes den ideale Pebersvend, ogsaa havde haft sine Længsler og Drømme, hvis Minde bevaredes hos ham som en Rigdom indtil hans sidste Dag.

XXXIV. INDLEDNING TIL LIVSSYN.

Jeg standser et Øjeblik og ser tilbage. Hvad jeg har tilstræbt er at finde Synspunktet for hvert enkelt af den Række Eventyr, der vil leve længst i Andersens Produktion, det vil sige saa længe, som man med nogen Rimelighed kan tænke frem i kommende Tider. Jeg har gennemgaaet dem, der var knyttet til en enkelt Oplevelse, idet jeg har fulgt disse i Tidsfølge. Derved er der efterhaanden givet Bidrag til Forstaaelse af den store Digters Karakter; jeg skal nu fremlæve nogle Hovedtræk af Billedet. I Dybet af hans Væsen en dunkel Armodsfølelse, paa een Gang af sjælelig og fysisk Oprindelse, omsat i en ømtaalig Utilfredshed og Uro, der ved Eventyrrækkens Begyndelse har naaet at finde sit Retningspunkt i Syden: Varme- og Skønhedskilden, og som derved bliver digterisk frugtbar. Denne Sensibilitet viser sig gennem en overordentlig Modtagelighed for Sansedtryk, og gennem Stemningsudslag af en saa enorm Voldsomhed, at han føres langt ud over det normale Menneskes Svingningsgrænser, saaledes i den bekendte og brillante Forbandelse over Fædrelandet. Men hvis dette var et udtømmende Billede af Andersens Sjæl, er der ingen Tvivl om, at han aldrig var naaet ud over

det første Skridt paa sin Løbebane: han vilde være gledet ud og styrtet, medens han nu med Kattefjed bugter sig over Steder, der synes ufarbare, eller springer ud i det tomme Rum og med en Klo faar Tag i en frelsende Kant. Der er faste Holdepunkter i det Menneskes Sjæl, der klarer saadan en Vej frem. — Der var først en naturlig Ærlighed og Bravhed. Jeg taler ikke blot om det vindende, disse Egenskaber gav ham, skønt ogsaa det var meget. Men han var tryk ved sig selv; midt i den stærke Uro var det ham en Kerne i hans Væsen, som han kendtes ved. Han blev sig efterhaanden bevidst, hvilken Skat denne hans Hjertensgodhed var ham, og sørgede for, at den ikke tilsløredes — alle maatte gerne vide, at han var et godt Menneske, og han vilde nok prises derfor; men hans Godhed blev ikke mindre af denne Grund, den vældede naturligt og rigt som en Kilde, ham selv og andre til Vederkvælgelse. — Det var denne Egenskab, der overgød al hans Særhed og Vanskelighed med forsonende Glans. Jeg kender intet stærkere, ufrivilligt Vidnesbyrd om denne hans Rigdom, og den Virkning den gjorde, end J. P. Mynsters Brev til gamle Collin om Andersens Skolegang; det lyder saaledes: 11 Okt. 22. Da den private Undervisning her i Staden ikke synes at ville slaa an paa Deres poetiske Klient, og det vel sagtens vilde blive ham altfor upoetisk, om man tingede ham i Kost og Lære hos en eller anden Præst paa Landet, saa tror jeg ogsaa, at det vil være det retteste at forsøge med ham i en Skole, og at Meisling uden Tvivl er den Rektor, der kan være bedst skikket til at regere ham. Han vil let kunne faa fri Undervisning i Slagelse, men det vil være nødvendigt, at De eller en anden skriver desangaaende til Direktionen, ikke blot fordi alle Gratistpladserne er besatte, men ogsaa fordi der egentlig udfordres et Prøveaar, inden fri Undervisning tilstaas, hvorfra der altsaa maa dispenseres; men dette sker ogsaa under særdeles

Omstændigheder. — Andersen har været hos mig og tilbudt mig at læse for mig, hvorimod jeg læste for ham, dels fordi han er i Begreb med at lade en Tragedie trykke, dels fordi han i et Brev havde fortalt mig, at Teaterdirektionen havde syntes saa godt om hans sidste Arbejde, at den havde besluttet at underholde ham nogle Aar i Sorø Akademi. Jeg har siden faaet en poetisk Epistel fra ham, som efter Omstændighederne gerne kan passere, ligesom jeg fandt ham en mere godlidende Person, end jeg havde ventet. — Deres Mynster. —

Det er et alt andet end elskværdigt Indtryk, man faar af Biskop Mynster gennem dette Brev; derimod faar man ved det en god Forestilling om Hædersmanden Collin, der uden at lade sig afficere af den sarkastiske Tone blev ved, hvad han ansaa for Ret; og endelig ser vi, at end ikke Mynster kan undgaa en noget blidere Udtryksmaade mod Slutningen af Brevet, da han kommer til at huske paa den lange og magre, godlidende Person.

Til denne Godmodighed slutter sig noget solidt og jævnt dansk i hans Væsen, der holder sammen paa alt det bølgende. Naar denne Digtersjæl havde gennemlidt og gennemraset en Verden, der var en Ravnekrog, saa tog han Naal og Traad frem og bødede paa sit Tøj, eller sin Sax og klippede Billeder. Det var noget af en Passion hos ham, denne Skrædereren, det dulmede og gav Ro i Sindet, saadan et Sytøj; det var en velagtet Skrædermester Andersen, som han havde undlivet, og som nu gik igen i sene Aftentimer; han undskylder undertiden denne sin Lyst til et Haandarbejde med, at han er fattig; men det er ham blot et Paaskud. — Og hvilken Praktiker var dette Digtergeni ikke! Naar han forhandler Forretningssager med E. Collin eller Oversættere og Forlæggere, eller naar han ordner sine Regnskaber eller lægger Rejseplaner, da er der noget frejdigt og afgjort ved ham — det var et helt Kunststykke for en italiensk Vært

at snyde ham, og var det sket, saa forblev det ikke dulgt for ham. Han var saa nøjagtig i Pengesager, at han kunde pine sig selv for en Skilling, han et eller andet Sted for Hastværk ikke kunde faa betalt. — Af Drikkepenge havde han sine store Kvaler, da han kom i fornemme inden- og udenlandske Huse; han kunde ikke fordrage at give mere, end hvad der maatte kaldes sømmeligt; men naar han saa var borte, blev han ilde til Mode ved Tanken om, at han muligvis havde givet for lidt. Han havde det ikke som Thorvaldsen, der med klassisk Sindsro undlod at betale overalt hvor han kunde. — Hvis der laa Penge fremme et Steds, hvor Andersen kom, var han ikke rolig, før de var gemt hen; han blev nervøs af Sløseri med saadant (cfr. Være eller ikke være). Denne Digterens praktiske Sans, hvorom her er talt, gav ham Hvile og lærte ham at lade hver Dag bære sin Plage¹. — Parret med denne Sikkerhed i Livets daglige Anliggender er den Evne, han havde til at træde frem for enhver Stormand, han ønskede at henvende sig til. Han havde sin Sag at forebringe, og der var ingen Bagtanke ved den; paa dette Omraade forstod han den Kunst at være nøjagtig sig selv, og derfor kom han ikke, skønt han har kendt flere udenlandske Berømtheder end nogen Dansk, i falske eller pinlige Situationer. —

Naar nu dette Menneske ad vildsomme og usædvanlige Veje vandrede fremad i Livet, saa krævede hans praktiske Natur at kende Muligheder og Vilkaar; han maatte have en Oversigt for at lægge en Plan, der lod sig gennemføre; han behøvede et Livssyn. Det blev her hans Skæbne, at han levede i Romantikens gyldne Tid, og at dens Stormester herhjemme var Øhlenschläger. Andersens Udgangspunkt er Dogmet om, at Livet er et Eventyr, og den Lære havde han fra Aladdin; ingen af hans brave Raadgivere

¹ cfr. hans gennem halvtredsindstyve Aar førte Dagbøger, i sig selv et Udslag af Ordenssans.

formaaede at drive ham bort fra denne Teori, for paa den var han gaaet fra sin Fødeby ud til Livet. — Han taler ikke selv noget om Aladdin og sin hemmelige Forbindelse med dette Værk; men han maa have læst det i de sidste Aar i Odense, og det maa have haft en afgørende Virkning paa hans gryende Bevidsthed. Denne uforsagte Skrædersøn, der er kaaret af Lykken, og som løftes op i vidunderlig Herlighed, er hans Forbillede: Livet et Eventyr! Det styrker hans Tillid, naar han jævnfører sig med sit lysende Forbillede; jeg hidsætter fra hans onde Aar et Stykke af hans Dagbog (Julen 1825). Han var i Besøg hos Wulff, der var Chef for Kadetakademiet, paa Amalienborg: Nu er jeg da ene paa mit Kammer, tusinde Følelser gennemstrømme mig — o hvad har Gud ikke gjort for mig, det gaaer mig som Aladin der siger i Slutningen af Stykket idet han seer ud af Vinduet fra Slottet: (Citater mangler). For en 5 à 6 Aar siden gik [jeg] ogsaa dernede, kiendte ikke et Menneske her i Byen og nu kan jeg hos en kjær og agtet Familie deroppe gotte mig med min Shakespeare — o Gud er god, en draabe af Glædens Honning bringer mig til at glemme al Bitterhed, o Gud vil ikke forlade mig — han har gjort mig saa lykkelig. —

Dette Udbrud giver et mærkeligt Indtryk af, hvordan han klamrede sig til Aladdinsbilledet. Efter fem Aars Kamp for at holde sig oppe griber han, fordi han i en Juleferie kan aande frit, Lejligheden til at maale sin Fremgang med Naturens muntre Søn som Alen. Og da Andersen som Voxen og Digter vælger sig Emner af hvad han har hørt i sin Barndom, falder hans Valg paa de Eventyr, der staar Aladdin nærmest; han kender intet andet Udtryk for den Vej, han ønsker at følge gennem Livet. Jeg skal nu i det følgende søge at vise, hvorledes der af dette Livs-Forbillede udviklede sig et Livssyn.

XXXV. REJSEKAMMERATEN.

I 1829 udgav Digteren sit første Eventyr: Dødningen; det er ganske usikkert i Stilen og er forsynet med de sædvanlige barokke Anakronismer; saaledes lader han, skønt Handlingen er henlagt til Middelalderen, Folk ryge Tobak i Krostuen. Paa den anden Side er Partier, navnlig i Begyndelsen, meget smukke; de er gaaet uforandret over i Rejsekammeraten. — Det interessante ved Dødningen er, at Behandlingen tydeligt er foretaget med Aladdin som Forbillede, ikke i Formen, saaledes som Dele af Agnete, men fordi Hovedfiguren, Johannes, er Udtryk for Andersen, og af den Grund anlagdes efter dennes Forbillede, Aladdin.

Allerede Begyndelsen er jo parallel i de to Digtninge: Faderens Død; men samtidig træder Grundforskellen i Karaktererne frem: den fromme Johannes og den sorgløse, livsfrode Aladdin. Mærkelig er Inddigtningen af Nuredin fra første Akt af Aladdin i den Dødes Skikkelse; det hedder om Rejsekammeraten: Den Fremmede besad sjældne Kundskaber, havde set sig meget om i Verden; Johannes lyttede forundret til hans Tale; en hel ny Verden viste sig for ham, og alt hvad han før kendte, traadte nu frem i en ny og klarere Skikkelse. Han beskrev ham saa levende de uendelige høje Bjerge . . . Han fortalte ham ogsaa om Bjergenes Indre, hvor det blinkende Erts slyngede sig som Bække og Floder i uendelige Bugter. — Tilsidst peger den Fremmede mod Himlen, viser ham Solen og fortæller om Stjernerne. — Det er interessant, at Andersen har kunnet udskille denne Side af Nuredins Væsen og inddigte den i Dødningen, der ellers staar paa Lampens og Ringens Aanders Plads ved Heltens Side. I Rejsekammeraten er hele dette Stykke skaarret bort. — Morgiane gentager sig i Kroværten; han har samme Overflod af Sprikwörter: »Ak ja! Vorherre har givet hende en skøn Skabilon! men hvad nytter det?

Et Æsel er dog et Æsel, bærer det endogsaa et gyldent Dække! og Adel uden Dyd er en Lygte uden Lys! ak naar de først klapper med Skovlen paa hendes Grav, saa har den Herlighed en Ende.«

Endelig er Johannes' Møde med Prinsessen bygget over Aladdin ved Badet, ihvorvel Gulnares yppige Ladhed ikke har noget Fællesskab med den farlige Dame i Rejsekammeraten. Værten meddeler Johannes, at Prinsessen vil komme forbi hans Hus; hun skal nemlig bese det ny Marmorbad¹; det er tydeligt nok Gulnare paa Vejen til Badet. — I Dødningen er Prinsessens Optog barnligt spraglet og en Efterligning af østerlandsk Pragt: hendes Turner rider paa sorte Heste, de er iført røde og blaa Kjoler og holder hver en dejlig Guld-Tulipan i Haanden, men Prinsessen selv sidder paa en hvid, arabisk Hest, og hendes himmelblaa Kappe flager i Vinden. Paa Hovedet bærer hun en Krone af funkende Ædelstene; de brune Lokker flyder i store, fyldige Ringe ned over hendes Barm og den tynde, hvide Kjortel, der forraader Legemets yndige Former. Hendes Pande er høj og ædel, og under de finttegnede Øjenbryn funkler to sorte, store Øjne, der maatte kunne skyde Pile gennem det haardeste Hjerte; Munden, Kinderne, Halsen ... I 1835 simplificerer Digteren sin Skildring noget; Jomfruerne i hvide Kjoler, paa kulsorte² Heste; Prinsessen selv har en kridhvid² Hest, Ridedragten er af det pure Guld, og Pисken ser ud som en Solstraale; Kappen er syet af over tusinde dejlige Sommerfuglevinger; og derpaa følger hendes Udseende skildret i disse jævne Ord: Alligevel var hun meget smukkere end alle hendes Klæder. — Det er en priselig Afløsning af den matte Beskrivelse ovenfor.

¹ Dødningen skjuler sig, da han vil efterspore Prinsessens natlige Veje, bag en Søjle.

² Mærk Forstærkelsen af Udtrykket.

XXXVI. 3 EVENTYR (1835).

I Foraaret 1835 udgav Digteren det første Hæfte Eventyr, der foruden det allerede behandlede Lille Idas Blomster indeholder Fyrtøjet, Lille Claus og Store Claus og Prinsessen paa Ærten, der ifølge Digterens Forord fra 1837 alle tre er meddelt efter Eventyr han havde hørt som Barn. Der er et Grundtræk fælles for disse tre, som overhovedet for de Eventyr han har genfortalt efter folkelig Kilde; de handler alle om en Eventyrer — af Han- eller Hunkøn — og sammes Vej mod Lykken. De viser med andre Ord tilbage til de Betragtninger Andersen anstillede over Aladdins og sin egen Skæbnegang; men paa den anden Side er der dels i den oprindelige Form af Eventyrene Grundforskelligheder, og allerede Andersens Valg af det han just nu vilde fortælle, kan lære os en Del; dels er Andersens egne Tillæg og Forandringer, samt Stil og Tone forskellig for hvert enkelt. —

I det første, Fyrtøjet, vælger han sig med velberaad Hu selve Aladdinsfortællingen i den folkelige Form; og netop dette, at det er helt det samme Motiv, driver ham til at være fuldt original; ikke een Enkelthed maa ligne; det er som en virkelig Væddekamp med Øhlenschläger. — Personskildringen er ypperlig: der er længst ude i Kredsen enkelte, der gengives netop ved at der ikke siges noget om dem — saaledes Prinsessen, der er en ren Tornerose, som kun vises os i slumrende Tilstand, og Kongen, der ganske sættes i Skygge af sin mere fremtrædende Mage. Der er andre, der er henkastet paa Papiret i lunefulde Streger: Dronningen med sin Guldsax, og den gamle Dame i Vandstøvlerne; endvidere den fortrinlige Skomagerdreng, der bevæger sig i et rasende Tempo; han travrer saadan i Galop, at hans ene Tøffel flyver af og lige hen mod Muren. (Andersen spenderer her et af sine uforglemmelige Sanseindtryk

paa Skildringen: Fornemmelsen af den af Foden rygende Træsko; den genfindes i Den lille Pige med Sv. og stammer fra en vild Flugt over Markerne, som er beskrevet i M. L. E.). Midt i Eventyret, i nøje Forbindelse med dets hele Fortællemaade, staar Soldaten. Det er en lun og tæt Fyr, der ikke lader sig gaa paa af noget; se ham overfor den største Hund: han siger God Aften og tager til Kasketten, men da han har set lidt paa ham, tænker han, nu kan det jo være nok!

Dette Eventyr er skrevet under Indtrykket af den Fremgang, som Improvisatorens Tilblivelse havde vakt i ham; han gengiver i et Brev fra denne Tid tre Venners Dom om hans Væsen; Fru Læssøe siger: Han kan spille med største Natur den Aabenhjertige, men han fortæller dog kun, hvad han vil. Gamle Collin: Jeg tror virkelig, han er bleven en solid Fyr. Fru Drewsen og Louise: Han er bleven ellevild og overgiven, kaad i højeste Grad. — Man har her de Betingelser, i Kraft af hvilke Eventyret er blevet til. Dog har en enkelt Passus den samme Underlegenhedsfølelse, som danner Temaet i Den lille Havfrue: Han vilde saa gerne have været en Prins for at faa hende (Prinsessen) til Kone. — Digteren har fra den første Linie ansat den Eventyrtone, der er bleven klassisk; der er ikke een ufordøjet Stump Bogsprog tilbage, hvilket i senere Eventyr af samme Art ikke sjælden er Tilfældet. Den Bredde, hvormed Heksens Fortælling er gengiven, viser hvor sikker han er paa at have truffet det rette. — Manuskriptet frembyder kun et Par Ting af Interesse; den mellemste Hunds Øjne har oprindeligt været sammenlignet med Karethjul. — En plattysk Vending er fjernet ved Overstregning: Hun sad paa Hundens Ryg og sov man fort, for hun var træt.

Den Halvdel af Nureddin, som ikke fandtes i Dødningen, — den dumme Djævel — han forekommer i Store Clausens Skikkelse i »Lille Cl. og St. Cl.«. Dette Eventyr er en Kamp

i tre Afsnit mellem en David og en Goliath: Forløbet er ganske skematisk: Store Claus angriber, ser sit Overfald vendt til lille Clauses Bedste ved dennes Snildhed, og lader sig af denne lokke i en Fælde. Handlingen foregaar i landlige Omgivelser; den begynder paa en smuk, sollys Søndag, hvor den fornøjede og fortrøstningsfulde Lille Claus glæder sig over de fire laante Heste, som om de var hans egne; hans Livsglæde ærgrer hans mægtige Overmand, og denne begynder at gøre ham Ondt. — Den lille Claus gaar tilsidst af med Sejren; men Skildringen er af en anderledes mørk og bitter Karakter end de to Eventyr af samme Type, jeg nys har behandlet: Johannes sejrede i Kraft af sin fromme Barnlighed, Soldaten ved sin støtte Ligevægt. Men Lille Claus maa tage Kampen op paa den onde Fjendes Grund og med hans Vaaben; ved at sende Bud efter Skæppe-maalet driver han med Villie sin Modstander fremad i den eengang begyndte Fejde. — Og da han i Slutningsscenen har vundet Velstand og Kvæg i Mængde og tilintetgjort sin Modstander, saa kan han vel nok gentage Aladdinsordene om sig selv; men den der udtaler dem, har dyrt betalt det vundne; der er gaaet stærke Uvejr hen over ham; og han er ikke mere den glade Sjæl, som han var i Førstningen, da hans Illusioner sad saa fast, at endog da hans ene Hest er slaet ihjel, bryder han ud: »Ak nu har jeg slet ingen Heste mere!« Han har lært at værne om sig og sit, og være paa sin Post mod alt og alle. — Altsaa, Andersen indtager i denne Skildring en noget tilbagetrukket Holdning overfor den rene Aladdinsfornemmelse. —

Manuskriptet viser, at i den morsomme Episode med Bonden og hans Kone er Manden i Kisten oprindelig Præsten. Naar dette er rettet til Degnen, har Digteren maaske haft Jeppe paa Bjerget i Tankerne. Scenen danner ligesom en videre Udførelse af Jappes Ord: Nu gaar den So ind og æder Frokost. — Et Par Steder synes Texten at

have Fejl, hvor Manusk. har det rette, saaledes Sætningen: Nu tog han Kisten i den ene Haand, der i det skrevne hedder: Nu tog han Kisten i den ene Hank (nemlig for at lade den glide ned i Vandet).

Prinsessen paa Ærten siges af Digteren at være genfortalt efter et Eventyr, han havde hørt som Barn; denne Forklaring, der er nedskreven allerede 1837 i et lille Forord til det første Bind Eventyr, lader sig ikke forkaste. —

Kilden er det Eventyr, som Tieck har behandlet i Der gestiefelte Kater, og det handler om en Eventyrer, der ved et klogt Dyrs Hjælp bringes til Højhed. Det findes ikke optegnet efter dansk Overlevering, men kendes fra Sverrig¹. I folkelig Form er Handlingen ret kombineret; men Andersen har ikke som i Lille Claus og Store Claus givet hele Historien, men udelukket alt, hvad der ikke angaar Sengeprøven.

Overhovedet er Prinsessen paa Ærten af en sjælden Knaphed i Formen; det er kun Pointen, han har Brug for, og hele Skildringen trænges sammen om den; Personerne medtages kun, for saa vidt som de er nødvendige for Prøven. Prinsen er til for at ønske sig en Kone; Kongen for at lukke Porten op; Dronningen for at rede Sengen og Prinsessen for at ligge i den. —

Endvidere er Ordet Prinsesse lige saa lidt ment bogstaveligt her, som Kongesønnen i Klokken, hvor Landets Overhoved er Kejser: Prinsen har været i mange Lande, men der var ingen virkelige Prinsesser (ingen fuldblods, har Manuskriptet oprindelig). —

Man kan ikke gaa ind paa, at dette Eventyr er fortalt for Børn; det har et skjult Sigte.

Mellem de andre Eventyr er der et, som det har Lighed med; det er Kejserens ny Klæder. — Først den para-

¹ G. Christensen i Danske Studier 1907.

doxale Kerne. Endvidere ogsaa den store Forsigtighed i Anlægget; det diminutive Eventyr er selv som en Ært lagt i en sensibel Dames Seng: mon den paa hvem det var møntet, vilde mærke det skjulte Sigte? Ogsaa den Betydning der ligger i Indholdet har noget beslægtet; det gælder i begge Tilfælde at konstatere fintmærkende Sanser. —

Men Digterens personlige Holdning i Sagen er en ganske anden her end i Kejsersens Klæder, hvor Talen var om den rette Sans for et Kunstværks Værdi; der stoler Andersen paa det naive Instinkt. Hvis Prinsessen paa Ærten har æstetisk Sigte, saa maatte det være Svar paa en velvillig Kritik med enkelte høflige Forbehold, omtrent som P. L. Møllers i Fyrrerne.

Imidlertid antager jeg, at Kernen er af personlig Art. Hvis man lytter til Grundtonen, da bliver det paafaldende, at der ikke, som saa ofte ellers, er nogen energisk udtryk Tagen Stilling overfor Problemet; Digteren er paa een Gang imponeret og tvivlende. Det er halvt Skemt, halvt Alvor med den sarte Dame, der fornemmer saa fint. —

Den sarteste og skrøbeligste han kendte var hans Veninde Henriette Wulff; da der var anlagt Sag mod Redaktøren af Fædrelandet, David, maatte det ikke skrives til hende, for at det ikke skulde gøre for stærkt Indtryk paa hende. Mellem hende og Digteren var der i 1834 kommen en lille Kurre paa Traaden, som det ses af Andersens Brev til hende 17 Juni: Tak, ret hjertelig Tak for Brevet, skønt det bedrøvede mig. Bedrøvede siger De; ja, for Venners Angreb er min Sjæl en Mimosa, der ikke taaler det mindste. De bebrejder mig, at jeg for Fremmede har læst af Deres Breve. De kan have Ret til at klage. Maaske! Men jeg anseer dette endogsaa for et smukt Træk hos mig, det Eneste, der endnu ret er blevet tilbage af den gamle Andersen, der med alle sine Feil dog behagede Dem ... At man kan have spottet over

Deres Breve er — tilgiv mig — en Usandhed ... Det har fornærmet Dem; — ja, ja, jeg begriber det, et lille Væsen har sladret for Dem! —

Jeg antager, at denne lille Tvist er den egentlige Ært; man vil af Brevet se, at Andersen halvt afviser hendes Bebrejdelser, halvt gør sig selv ligesaa fintfølede som Veninden; han er ogsaa bedrøvet! Han er ogsaa en Mimose! Denne Stilling svarer nøjagtig til Eventyrets Holdning. —

Jette lod sig ikke strax udsone. Han beder i det citerede Brev, om hun — uden at plukke Høns — vil skrive et søsterligt Brev til Hamborg; men hun lod ham vente paa Tilgivelsen; først hen paa Efteraaret afsluttes den lille Episode, og vi er dermed naaet op til Eventyrets sandsynlige Tilblivelsestid. Det er rimeligvis det ældste af de fire første Eventyr, og skiller sig fra de andre ved den knappe Sprogform. Var det skrevet sammen med de tre større, havde Andersen vel ogsaa paa dette Emne prøvet sin nyopdagede Stil. —

Hvad Folk sagde om Digteren og hans virkelige Prinsesse, faar vi at vide af Chr. Winthers daværende Forlovede, Sophie Hansen; hun skriver til en Veninde saaledes: Den lykkelige Henriette Wulff! Mon det dog ikke er Længsel efter hendes æstetiske Zögling Hr. Andersen, der driver hende mod Syden? Jeg haaber da, at disse to skønne Aander udi egen Indbildning bliver forenede! Hvad Legemernes Styghed og Kantethed angaar, da ligner de jo hinanden fuldkomment!

Tommelise og Svalen —!

XXXVII. PESSIMISME 1838.

Ved 1838 udtrykker Digteren i sine Arbejder en Livsanskuelse, som stærkt understreger Menneskets Underlegen-

hed overfor Verden; Mennesket er underkastet mægtige og uberegnelige Tilfældigheder, der spiller Skæbne; en saadan trøstesløs Livsopfattelse ligger til Grund for Kun en Spillemand. I Eventyrene er den raadende indenfor en lille Gruppe fra 1837—38. I »Den lille Havfrue« er saaledes Undinesagnet taget op til Behandling, og Temaet her er Offerets Frugtesløshed.

Den lille Havfrue vandrer til Havheksen for ved hendes Bistand at kunne naa op til den Elskede. Hele denne Scene suger sin Stemning af Andersens Skilsmisse med Hjemmet; Vandringen til Havheksen er et af de sædvanlige Spaakonebesøg, egentlig Vandringen forbi Munkemose: Polyperne der rækker deres smidige Arme og Fingre ud mod hende, er en Mindelse om den Kvinde i Daarekisten, der var ved at gribe fat i ham. Episoden er meddelt i M. L. E. (I K. en Sp. er den udtrykt ved Scenen i Klokketaarnet).

Hun maa opgive sit Hjem; hvert Skridt vil blive, som traadte hun paa en Kniv, og hendes smukke Sangstemme — atter et Træk fra Ungdommen — skal hun betale for at komme op paa Jorden. Hun slutter Handelen, bringer Offeret, og det er forgæves, hun vinder ikke den Pris hun kæmper for; da kommer Søstrene hende til Hjælp — de betaler Heksen med deres lange, dejlige Haar, for at Søsteren kan afbryde sit Foretagende og vende tilbage til Slottet under Havet — men hun slynger den Kniv fra sig, hvormed hun skulde dræbe Prinsen: Søstrenes Offer har ogsaa været forgæves. —

Dette er Resultatet af Andersens Levevisdom paa dette Tidspunkt. Den Slutning, i hvilken Andersen medlidende skænker Havfruen en Smule Erstatning — det samme som Sygeplejen er blevet for skuffede Hjerter — er Udtrykket for, at Digteren lever videre, uanset sine tilintetgjorte Illusioner, men forandrer intet ved Digterens bitre Livssyn. En lignende Leg af Tilfældigheder er det, der danner Traa-

den i Lykkens Kalosker; Opstillingen er næsten som i et middelalderligt Skuespil: Mennesket vises og hans Ønske, og derpaa demonstreres, at den Lykke, han tror at opnaa, er en Indbildning. I Gaaseurten sættes Fuglen i Bur af tankeløse Børn, der glemmer at sørge for den, og den omkommer. Det stærkeste Udtryk for hvad han mente, er dog Tinsoldaten.

I dette Eventyr er de Tilfældigheder, der regerer Menneskenes Skæbne, paa Veje til at synes Digteren en lunefuld og ondskafuld Magt — noget i Retning af en afrikansk Gud — der har sit Sæde i Trolden i Æsken. Vinduet springer op, og Soldaten styrter ud — om det var Trolden eller Trækvind, kunde ingen sige. Han kommer ved et Under tilbage igen; da tager den ene af Smaadrenene ham og kaster ham ind i Kakkelovnen: og han gav ingen Grund derfor — det var bestemt atter Trolden der var paa Færde. —

Overhovedet tvivles der om Aarsagerne i dette Eventyr. — Ligger der virkelig nogen Vægt paa de menneskelige Følelser? Er ikke det udvortes og haandgribelige det eneste eksisterende? Saadanne Tvivl udtrykkes mod Slutningen af Historien gennem Vendinger som: Tinsoldaten følte en Hede, der var forfærdelig, men om det var af den virkelige Ild eller af Kærlighed, vidste han ikke. Kulørerne var rent gaet af ham, om det var sket paa Rejsen, eller det var af Sorg, kunde ingen sige. Derpaa følger saa den mærkelige, haarde Slutning, der er som Hagbard og Signe i Avisreferat.

Aladdinsbilledet af Livet har ikke slaaet til overfor alt det haarde og uforstaaelige, der mødte ham; nu synes han, at slet ingen Forklaring er bedre end en gal Forklaring.

Een Ting var Digteren klar over; hvordan end Sammenhængen var, saa var den Ting vis, at Eventyrene

vandt ikke Prinsessen; det vidnede hans Uheld i Kærlighed højt om. Naar han altsaa til Ramme om Svoilstikkerne valgte et Eventyr af den sædvanlige Type, saa maatte det have en bedrøvelig Udgang; derfor tager han Historien om »Den flyvende Koffert« til dette Brug. Kofferten brænder op; Prinsessen sidder paa Taget og venter; og den uheldige Elsker gaar Verden rundt og fortæller Eventyr, men de er ikke mere saa lystige, som det han fortalte om Svoilstikkerne. —

Endnu tydeligere og bestemtere udtrykker han sin Mening i »Svinedrengen«.

»Der var engang en fattig Prins; han havde et Kongerige, der var ganske lille, men det var dog altid stort nok til at gifte sig paa, og gifte sig det vilde han.« — Det er en noget usædvanlig Betegnelse: en Prins, der har et Kongerige — det plejer man at kalde for en Konge. Men Andersen havde ikke sat sig i Højsædet; saa langt i suveræn Selvtillid var han ikke naaet. Han drømte ogsaa om et større Rige, end det der var hans, i disse Aar. Naar han siger, at det var til at gifte sig paa, saa tænker han dermed paa den aarlige Understøttelse af Statskassen paa 400 Daler, som han havde opnaaet i Foraaret 1838, og som gjorde ham uafhængig. —

Foruden sit Rige ejer han saa de to Klenodier; Rosen og Nattergalen. Man vil bemærke, at Svinedrengen skiller sig fra Aladdin og de beslægtede Typer ved at han er Prins, der blot forklæder sig for en Tid; der ligger en større Selvvurdering heri end i sin Tid i Valget af den fromme Johannes til Sindbillede. Det er ogsaa i dette Eventyr Prinsessen der sættes paa Prøve; og da hun ikke bestaar denne, er der ingen Barmhertighed, som i Havfruen: Faderen har jaget hende bort, og trods hendes oprigtige Anger og strømrende Taarer, vandrer Prinsen ind i sit Kongerige, lukker

Døren i og slaar Slaa for, han vil ikke have hende for aldrig det! —

Paa denne Maade behandlet faar han altsaa endnu sig selv lempet ind i sit Yndlingseventyr; men det holder haardt; og han ser omkring sig andre Digtere, der snarere synes at være Lykkens Yndlinge end han; hvis han vilde finde sin egen digteriske Formel, maatte han forsøge en Sammensmeltning af de to Faktorer: hans egen Sejrs gang mod Lykken, og den Omverden der stadig greb ind og gjorde ham hver Glæde blandet og hvert Skridt fremad tungt. Ud fra en saadan Aladdin med Reservation er Begyndelsen af Mit Livs Eventyr skrevet (cfr. Brev til P. L. Møller 1845): Havde jeg som Dreng, da jeg fattig og ene gik ud i Verden, mødt en mægtig Fe, og hun havde sagt: Vælg din Bane og dit Maal, og da, efter din Aands Udvikling, og som det fornuftigvis maa gaa til i denne Verden, beskytter og fører jeg dig!« min Skæbne kunde da ikke have været lykkeligere, klogere og bedre ledet, end den er. —

Det er de samme Tanker der er nedlagt i Den grimme Ælling.

XXXVIII. DEN GRIMME ÆLLING.

Jeg skal nu oplyse, hvad der kan meddeles om dette Eventyrs Tilblivelse¹. 7 Oktober 1843 meddeler Almanakken: Endt Eventyret Svaneungen. (Man vil se, hvor langt bedre den endelige Titel er blevet, som ikke røber Pointen. Det samme var Tilfældet med Den slemme Amor, der forandredes til Den uartige Dreng). — Eventyret havde da henligget ufuldendt i fem Fjerdingaar; det er nemlig paa-begyndt i Sommeren 1842. Jeg skal af et bevaret Dag-

¹ Digterens Oplysninger i Noterne er fejlagtige.

bogsbrudstykke hidsætte Oplysninger om den Række Dage, da denne mærkelige Digtning blev til¹.

Torsdag 30 Juni 1842 rejste Andersen fra København til Gisselfeldt: — Jeg har Værelset til højre, naar man kører ud af Porten; lyst og bekvemt. —

1 Juli. Koldt og graat, spadseret omkring i Skovene, blevet meget søvniq! fryser — — Da jeg iaftes gik til Seng, ønskede Tjeneren mig: »Underdanigst Godnat«. — I Haven her er et omstyrtet, stort gammelt Træ, som voxer hen ad Jorden, Siderne er ganske mosgroede, Sprosser er slagne paa Barken, saa man kan staa fast og gaa op ad den højest ragende Gren. Et Gelænder af raa, afhuggede Trægrene danner Rækværket. Meget stærkt Tordenvejr i Aften, vi maatte tidlig tænde Lys for at blænde Lynene. —

2 Juli. Det samme ustadige Vejr, Regn, Blæst og Solskin. Besøg hos mig af Grev Fritz Moltke for at høre, naar de kunde vente mig. Kørte efter Bordet en smuk Tur med Grevinde Elisabeth; Sollyset faldt smukt mellem Trægrupperne, en Hejre gik i Mosen. Grev Moltke med hans Tale om V. (∩: Wegener), der før kun havde en Støvleknægt og en Redekam² og nu faaet Hus og Hjem, et Par Køer og Heste, det maatte jo være et helt Himmerige. Drak Punch om Aftenen, noget forkølet. —

3 Juli. Imorges tog Grev Christian og Elisabeth til København (de gøre det i fem Timer) til Væddeløbene i Morgen. Hver Dag spadseret. Selskab her til Middag af

¹ Han fordelte sit Sommerophold mellem de to Steder, han besøgte, saaledes:

30 Juni—7 Juli Gisselfeldt.

7 Juli—11 do. Bregentved.

11 do.—14 do. Gisselfeldt.

14 do.—2 Aug. Bregentved.

² Som man ser, har Grev Fr. Moltke med denne Vittighed givet Digteren Motivet til »Flipperne«.

Hilfling og Balle, Frøken Schack. Der blev fortalt om en ældre Pige, der havde fra Ungdommen elsket en fra Nestved og nu fra Frederiksborg, skrev ham uden Navn sin Kærlighed til (o. s. v. Historien findes i De to Baronesser).

4 Juli. Sophie Danneskjolds Geburtsdag. — — Kørt til Grevinde Holck paa Rosenthal ved Faxø, der skal bygges en ny Gaard. I Dyrehaven saa vi Faar der holdes i vild Tilstand; stor Spadseretur, Grevinde Sophie faldt paa Broen, stor Frokost. Kørt med Mamsel Duquet hjem. Aften spilles mit Stykke: Fuglen i Pæretræet, første Gang; læst højt paa Gisselfeldt Agnete og Havmanden, som gjorde megen Lykke. Sanselig stemt — en urolig Nat — una volta. —

5 Juli. Excellencen kom Kl. 5 imorges. Stamherren kom ind og gratulerede mig til mit Stykke igaar, han havde været i Teatret, det havde vundet meget Bifald, imidlertid fik jeg dog lirket ud af ham, at der var ogsaa hysset; uagtet jeg ikke vilde det, blev jeg forstemt, drev om i Skoven og paa Marken, følte mig mindre vel! — fik Ide til »Historie om en And«, det hjalp lidt paa Humøret. Endt Romanen Joseph Rushbrook af Marryat, den har særdeles interesseret mig. —

Historien, jeg her tidligere nedskrev, lyder saa: I Næstved havde en Mand mistet en Hund, som han lyste efter; han fik et Brev fra Frederiksborg (o. s. v.) Visit af Staldmesteren, der sagde, at Pæretræet var optaget med særdeles Bifald. Inviteret af Grevinden at komme her i næste Uge igen, medens Hertugens er her. Meget varmt, følte mig syg, drak Champagne og spiste! nu er jeg meget vel! Aftenen saa stille og smuk, jeg følte en Ro, en Glæde, en poetisk Tilfredshed; jeg gik under de høje Ege, det var saa stille, at Børnenes Leg fra de forskellige Huse lød gennem Luften. Der laa en rig Fantasi i de hældende Grene. Jeg takkede i mit Hjerte Gud for den Godhed han viste

mig. Da jeg kom hjem, modtog jeg fra Fritz Moltke et Brev, der kunde optages dobbelt, den ene Betydning af det kunde synes, som var man vred over min Arrangeren om! jeg blev forstemt, skrev strax med Bondedrengen et Brev, men følte mig saa lidet oplagt at tale, at jeg gik til mit Værelse. Læser Bulwers Zanoni. Hvor mange Følelser gaar ikke gennem min Sjæl. Jeg er noget lidende. (Diare). —

6 Juli. Et venligt Brev fra Fritz Moltke, Posten bragte mig et fra Eduard og et fra Jette Boye, hvori laa et fra Dresden, hvori jeg tituleredes Etatsraad, Professor, Doktor og ædel Digter, det var om Tjedges »Verein«. Eduards Brev sagde mig, at Pæretræet havde gjort Lykke; i Bladene læste jeg nu derom, Berling roste, Fædrelandet sagde hvad ondt det kunde, i samme Blad Kritik over Bazaren, meget godt, meget ondt, jeg var dog afficeret, man bad mig læse Kritikkerne højt, jeg læste ugenert, men mine Kinder brændte. —

I Formiddags gik jeg over til Wegeners, der bor smukt; herfra tager Gisselfeldt sig godt ud; en Stork har bygget paa det ny Hus. De var begge saa overordentlig høflige, at det generede mig næsten. Jeg spiste Skinke, drak Madeira og Kaffe; fik mange Kirsebær. Læst højt om Aftenen. Skrevet til Jette Boye. —

7 Juli. Set Gisselfeldts Kældere, været med Excellencen oppe paa Marken ved Taarnet, set derfra Møen og Ringsted. Ved Frokosten i Dag Balle og hans Kone. Diare! Kørt Kl. 2¹/₂ over til Bregentved, hvor jeg traf i Besøg Frøken Thun og Komtesse Scheel fra Vallø; jeg blev særdeles vel modtaget, Køretur til Holtegaard, et Bondested, som tilhører Grev Fritz; Præsten Schütt forkælede sin Hund som et Barn, den løb efter alle Gæs! »Ja, nu kan det ej hjælpe at fløjte af den, den hører det ej«; den ind-

viklede sig i de forskrækkede Faars Tøjr, »ja nu straffer den sig selv«. —

Han fik en Pisk til at slaa den, men »den Pisk kan man ej slaa med!« —

8 Juli. Det er som en Park i England denne Have, den er for stor for Danmark; dejlig Tur ad Grevindens Gang og senere forbi: The-Kilden. Køretur mod Aften til Jomfruens Egede. — Storkene har kastet en Stork ned, der gaar paa Mistbænkene og piber og ser mod den hjemlige Rede. Samme Dag som jeg kom her Grevinde Malvina Moltke Nutschau med Børn. Informatorerne Tuxen og Brasch er meget vakre, den første barberede mig, den sidste er saare livlig.

9 Juli. Da jeg kom ind i den blaa Grotte, var jeg som i en Feverden; kun den lette Krusning paa Vandfladen ved Aabningen tydede paa den bevægede Sø udenfor. Noget lignende føler jeg her, det er en stor Fe-Hule, kun Blade-nes Kritik kommer som en Luftning til mig og minder om den urolige Sø ude. Kørt til Thurebyholm, en Herregaard, hvor der var en kolossal Seng, en gammeldags Have, nye Anlæg; Enkens Bolig med sit Portræt, som en Mops (?) Schiller laa paa Bordet. Den gamle, stygge Datter, den fulde Gartner! Kom hjem Klokken 12¹/₂, lidt Tandpine. —

10 Juli. En Tandbyld. Var med den grevelige Familie i Stolen i deres Kapel, det er et elegant, katolskartet Kapel. Orgelet klang smukt, alt var som i et Eventyr. Jeg læser »Nat og Morgen«. Flere Præster her til Middag. Læst højt om Aftenen. Mamsel Pagh spillet for os. Greven og Grevinden højst elskelige imod mig! —

11 Juli. Dejligt varmt Vejr, spadseret i den storartede Have, kom i en Afdeling, hvor jeg endnu ikke har været; Vejen førte ned til Søen. Balles Kirke og Bondeby laa paa den anden Side. Sanselig stemt, en Lidenskab i Blodet,

der næsten var dyrisk, en vild Trang efter en Kvinde for at kysse og omfavne, ganske som da jeg var i Syden. Hjemme blev Blodet roligere. Besøg af Excellencen, der var højst venlig og god. Kørt Klokken 3 til Gisselfeldt; præsenteret for Hertugen og Hertuginde; den ældste Datter Lovisa Augusta, den anden Caroline Amalia! Prinserne Frederik og Christian . . . Spadseret og ledsaget Hertuginde. —

12 Juli. Brev til . . . Levetzau, fra hvem jeg igaar ved min Ankomst fandt et Brev med en Brillantring fra Kongen. Lavet et Blomsterlotteri, der om Aftenen gjorde stor Lykke, spadserede med Caroline Amalie, hun og Søsteren musicerede for os! Hertugen underholdt sig længe med mig. Læst i »Nat og Morgen«.

13 Juli. Kørt med Prinserne og de andre Herrer til Glasværket, hvor der blæstes den ene Flaske efter den anden. Bønderdrene løb med de gloende Flasker paa Jerngafler, som var det med glødende Champagne. Kørt forbi Herlufsholm og bedet i Næstved, hvor jeg læste »Corsaren«, hvori Hertz stod tegnet. Hvilken Afvexling i Naturen, den grønne Havre, det gule Korn, Høet i Stakker, Storke ved Sumpene. Kom her hjem Klokken 2, barberedes og krølledes af Schmidt, Brev fra Postmesteren Schmidt, der fortalte om Bjørne-Pedersens Forlovelse med Reitzels ældste Datter. Stort Taffel, Moltkes, Sehested Juel og mange flere, om Aftenen Bal, blev angeret af fine Damer, tilsidst af Caroline Amalie, men jeg dansede ikke. Gik til Sengs Kl. 1¹/₂: jeg sover i den gamle Bygning; hele den lange Gang og mit Værelse med Malerier. Sanselig og nydende. † —

14 Juli. Varmt Vejr! Talt mine Penge, for Øjeblikket 142 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 12 β . Hertuginde indbød mig igaar at tilbringe en Jul paa Augustenburg; Wegener fortalte mig i Aftes om Bindsbøll, Theodor og Christian Ørsted for-

skelligt i Ungdoms-Retningen. Frokost, havde Hertuginde til Bords. Inviteret af Hertugen at komme en Sommer til Augustenborg. Kørt fra Gisselfeldt til Bregentved Kl. 3. Præsten Schødte mødte mig og tog mig an for Hertugen. Føler mig saa hjemme her paa Bregentved. Gjort Blomsterlotteri.

15 Juli. Spadseret meget omkring, læst i »Dagen« at Pæretræet har gjort for megen Lykke ved anden Forestilling. Kørt gennem to Kirkebyer og om forbi Gisselfeldt. Storm og Blæst. I Aften rejste Hertugens og den gamle Grevinde Danneskjold til Augustenborg. Lavet Vers med Enderim, der gjorde megen Lykke. Sanselig. —

16 Juli. Ondt i T. — Andejagt. Spadseret. Endt Bulwers fortræffelige Roman »Nat og Morgen«. —

Meget stort Middagselskab. Spadseret efter Bordet, mindre vel; musiceret og sjunget Gurre & — i Seng Klokken 12. Faaet i Morges et tysk Digt og et Lampedække af Papir fra Grevinde Moltke Nutschau. En smuk, stille Aften. —

17 Juli. — Bestemt mig til at opgive Besøget paa Breitenburg og blive her Komtessens Geburtsdag over. — I Kirken hørt Brasch, spist Kl. 1½ og kørt Kl. 3¼ til Wermeltofte (Unsgaard er død); vi lagde Vejen om Jomfruens Egede; tæt ved Vejen staar to kolossale Ege; paa Wermeltofte er Priorinden en Frøken Leth; den ældste er 90 Aar, den yngste, der kaldes Barnet, henved 60; de kom alle til Vinduet, hele Klosteret i Bevægelse; Skytterne holdt til Hest for os ved Indkørselen. Flere Værelser med forgyldt Læder eller Silketøj med forgyldte Fugle. Prinsen og Prinsessen, unge og smukke, hang paa Væggen; nu er de døde, og døde som gamle, en af disse gamle Frøkeners Moder har maaske elsket ulykkelig en af disse, og nu ser den gamle Datter Moderens evig unge Elsker. I een Sal var et Vippebræt, endnu fra Stifterindens Tid. Frøken Morgenstjerne førte mig om. —

Vi kørte en dejlig Skovvej til Stranden, som vi fulgte under Skov hen til Lodsens Hus, hvor Døren var pyntet for os med Grønt; Flag vajede. Søen blikstille; Solen gik ned med et blændende Guld, saa der stod en Regnbue op mod København; inde i Skoven glødede Luften mod de mørkegrønne Træer som den rigeste Forgyldning; Folk stod og svingede med Hatten; jeg kørte alene med Grevens. Maanen i første Kvarter var baade i Opgang og i Nedgang, dette sælsomme Tasmørke, Flugten, vi tog, gav det noget fremmed, ejendommeligt, Kl. 12 hjemme.

18 Juli. Spadseret til Søen og bundet et Overflødighedshorn af Siv for Grevinde Malvina Moltke. Besøg af Excellencen. Becker indtruffet, han var mig næsvis og uforskammet! vred. Aftenen hele Tiden sad jeg paa Feltfod for at bide ham; fortrød jeg ej var rejst. —

19 Juli. Mut og vred ved Kaffebordet. Op ad Dagen kom han mig net og høflig imøde; jeg blev mildere stemt og følte mig i det gamle Humør. Efter Bordet Tur om Hovmarkerne; sendt Breve til Ingemann og Grev G. Moltke paa Glorup. Læst højt i Agnete og Havmanden. —

20 Juli. Kørt med Excellencen, Maleren Schack, Becker, Rønnenkamp og Adam Moltke Nutschau først til Dalby Kirke, hvor Markussen er Præst. (Et Besøg paa Karisegaard beskrives). Vi kørte; tæt ved inde i en Have var St. Marthes Kilde (Beretning om denne). For omtrent 36 Aar siden byggede en Bonde her sin Gaard; han vilde absolut have Kilden ved den, da det vilde bringe Lykke; han gravede den imidlertid om til en Brønd; den smukke unge Bondekone fortalte det, hendes lille pukkelyggede Søster sad ved, og en treven Svigerfader lænede sig op til Svinetruget tæt ved. End (∴ Endt), som Brønd, men nu ikke længere skete Valfarter¹. (Oplysning om Hellested

¹ Meningen er: Den endte som Brønd; men fra den Tid skete der til Gengæld ikke længere Valfarter til den. Det er et Eventyremne.

Kirke. Før vi kom til Ellested, var vi paa Elverhøj, der er en Kæmpegrav med to gamle Hvidtjørn tæt ved Vejen paa en Hvedemark til højre; før Elverhøj tog vi Frokost paa Juellinge. — Om Aftenen legede vi.

21 Juli. Graat Vejr. — Idag er Becker rejst; Excellencen malet af Schack; jeg underholdt ham; de viser mig stor Opmærksomhed. —

22 Juli. Heiberg skrækkeligt medtaget af »Dagen«. Kørt Tur forbi Turebyholm! Skyggespil paa Buskene, idet vi kørte¹. Fortalt Eventyr. Grev Moltke Nutschau indtruffet.

23 Juli. Marie Moltkes Fødselsdag. (Sammenlign Brev til Jfr. Hanck Juli 42.)

24 Juli. Kørt med Sehested Juel, Henrik Moltke til Holtegaard Vejen gennem Skoven, derpaa gennem Dyrehaven til Thurebyholm, der synes med sine mange Længer som Gader i en lille By. Spadseret om; den komiske Gartner! Moltke Nutschaus Børn syge, Tyfus; jeg har Hovedpine; læst og fortalt Eventyr. Koldt Vejr; megen Blæst. Schack og Brasch rejst til København.

25 Juli. Idag spadseret til Søen og Haven rundt. Varmt Blod. Kørt til Vallø; en engelsk Have-Natur. Slottet to forskellige Bygningsmaader . . . Rundt om Voldgrav, klar blaa Luft; set fra Taarnet København. Dampskibet gik forbi; Kong Valdemar kører hver Nat og vender i Gaarden. Den graa Kone gaar her. — Kørt hjem i klart Maaneskin; unge Bønderfolk sad under Gærdebuskene.

26 Juli. Begyndt igaar paa Svaneungen. Spadseret i Dag som sædvanlig i Mark og Skov.

27 Juli. . . I Dag Præmieuddeling; mange Gejstlige, Damer fra Vallø; ovre i Kapellet skete Festligheden; Bønderpigerne pyntede med store Spænder i Skoene; de

Andersen her har set: Symbolet paa Geniet, der sættes til at gøre Nytte, og ophører at være genialt. —

¹ Cfr. Prinsepærrets Drømme i Snedronningen.

nejede morsomt, Drengene bukkede. — Stor Middag; fortalt Eventyr om Aftenen og var ret oppe! —

28 Juli. Spadseret; graat og regnfuldt. Aftenvandring; sejlet paa Kanalerne.

29 Juli. Været i Skoven, hvor Jagten forleden var; vandret omkring i alle Skovene. Sanselig stemt. Sjunget om Aftenen. —

30 Juli. Frøken Buchwald fra Preetz indtruffet, en kraftig, naturlig Dame! — Spadseret meget. —

31 Juli. (Besøg i Faxe Kalkværk). Excellencen mindre opmærksom end ellers, forstemt. Ved Bordet talte han om, hvor det kunde være kommet til København om Sygdommen her, jeg syntes at det var som til mig; ærgerlig og forstemt; gik tidlig bort og sagde jeg var syg. —

1 Aug. Grevindens Fødselsdag. Excellencen sendte Bud om mit Befindende, gratuleret hende; spadseret i Skoven, trist; fortrolig Samtale med Brasch om mit Humør¹, — smaa Vers med Skamlerne gjort stor Ly[kke]. — Taffel mange Fremmede. Min V[ise] — — dem Alle, Greven, Grevinden og — — takkede mig saa nydeligt. Alle — — taknemlig. Efter Bordet Mavekrampe. Haven illumineret, Blus paa Kanalerne; en stor Menneskevrimmel; jeg blev gjort meget af.

2 Aug. Laa i en Sved hele Natten. Sov først Klokken fire, ubestemt om at tage bort. Grevinden bad mig betragte som en Rettighed at komme der hver Sommer; Greven fulgte mig til Vogns. Kørt Kl. 9. —

Man vil se, at der er ikke megen Tale om Eventyret i disse Blade; alligevel er den største Del af det bleven til i den Maaned de omhandler. — Det er en Malurtdraabe, der fremkalder den første Begyndelse til Den grimme Ælling; Folk har hysset ad hans Vaudeville »Pæretræt«,

¹ Et Hjørne af Papiret er afrevet; derfra stammer Lakunerne i det følgende.

og han tyr ved Efterretningen derom ud i Naturens Ensomhed; der faar han Ideen til »Historien om en And« og bliver ligesom lidt bedre. — Det er et lignende Tilfælde, som da han efter Ærgrelser i Collins Hus skriver »Skibet og Storken«.

Fra den Dag Inspirationen besøger ham (5 Juli) gaar der tre Uger, inden der atter meddeles noget om Eventyret; det hedder da den 26 Juli: Begyndt igaar paa Svaneungen. — Det Spørgsmaal, der straks frembyder sig, er nu: hvor meget af Eventyret, som vi nu kender det, er det han paa Gisselfeldt faar Ideen til, den Dag han var forstemt; det er jo ret paafaldende, at han bruger Udtrykket »Historien om en And«; Den grimme Ælling er Historien om en Svane. Paa den anden Side kan der (som det vil fremgaa af Undersøgelsen af Enkelthederne) kun være Tale om een eneste Ide, nemlig den, der er Skildringens Basis, Svaneungens Forvandlingshistorie. Jeg ser ikke rettere, end at kun een Forklaring er antagelig, nemlig at det oprindelige Motiv er en Ælling, udruget af en Høne; derudaf kan blive en Historie om en And; men aldrig af Den grimme Ælling, hvis Navn, som meddelt, er Svaneungen, fra det Øjeblik han sætter Pen til Papiret. — I Virkeligheden vilde dette Emne under Andersens Behandling udmærket kunne udtrykke Stemninger overfor et uforstaaende Publikum; og der er ogsaa et og andet i Eventyret, der kan tyde paa, at et lignende Motiv som Kaalunds: Hønen med Ællingerne, er Gennemgangsled til Den grimme Ælling.

Man finder i dette Eventyrs Udgangspunkt en Besyn-derlighed: Hvorledes kommer et Svaneæg i en Anderede? Spørgsmaalet kan synes smaaligt, for saa vidt som Allegorier hyppigt for Meningens Skyld tilsidesætter den ydre Konsekvens. Men en af Eventyrenes Egenskaber er netop Nøjagtighed i saadanne Ting; Andersen digtede om hvad han havde set. Altsaa: det synes vanskeligt at forstaa.

hvordan Svaneægget skulde komme i Andereden; mens derimod det at en Høne bliver lagt paa Andæg er en Hverdagssag. — Man vil ogsaa — ud fra Den grimme Ælling — kunne forstaa, hvorfor Digteren har opgivet den oprindelige Ide; den har ikke frembudt Muligheden for en Afslutning, der illustrerede hans nuværende Herlighed som Gæst paa Herregaarden. Hvornaar han kan have faaet den Indskydelse at gøre Anden til en Svane, skal nedenfor omtales; men da han 25 Juli satte Pennen til Papiret, har han fuldkommen indlevet sig i sin Plan; han bygger Eventyret op af en Række Elementer, der for største Delen hentes fra hans egen Digtning, og som her naar deres fulde og endelige Udformning. Jeg skal nu her udrede Kilderne til Den grimme Ælling. —

Det var en vidunderlig Sommer dette Aar; Andersen vedgaar det selv i et Brev til Gamle Collin, at den er upaaklagelig; og han var ellers utrættelig i at rakke ned paa Vejret; han fremhæver ogsaa udtrykkeligt, at den danner en Undtagelse, ligesom Sommeren 1834 (til hvilken Hønen i »Ole Lukøje« hentyder); paa Køreturen den 13 Juli har Digteren i en Sum samlet al denne Dejlighed om ham: den grønne Havre, det gule Korn, Høet i Stakker, Storke ved Sumpene; ud af disse Ord i Dagbogen skaber han det festlige Sommerbillede, der danner Ouverturen: Der var saa dejligt ude paa Landet —! Ind i denne Ramme føjer han Skildringen af Gisselfeldt, hvorfra Eventyret havde sit Udspring: en gammel Herregaard med dybe Kanaler om. (Den Skildring af Skræpperne, som her gives, har i Den lykkelige Familie bredt sig til et helt Eventyr; i Manuskriptet findes følgende: De breder sig saa vidt omkring ligesom en hel Skov, og Børn gaar ind under de store Blade, for der kan ingen se dem, og det er ligesom de havde grønt Loft ovenover, og regner det, saa varer det længe, før Regnen kommer til dem. — Denne Beskrivelse

er direkte afledet af Den grimme Ælling.) — Inde mellem Skræpperne ligger Andemor, der stammer ned fra Anne Marie. Naar i Improvisatoren Moderen klapper Drengen paa Kinden med den ene Haand, mens hun med den anden pynter paa ham, trækker Trøjen, der er ham for kort, snart ned over Hænderne, snart igen op om Hals og Bryst, saa er denne Erindring paany gengivet i Ællingemoderen, der pynter paa sit Afkom: saa pillede hun ham i Nakken og glattede paa Personen. — Andersen har imidlertid i sin Tid gjort en Forstudie, efter hvilken han nu følger Billedet ind i Helheden; det er i »Storkene« Storkemoderen; denne Brave underviser Børnene saaledes: Se nu paa mig! saaledes skal I holde Hovedet! saaledes skal I sætte Benene! een to! een to! det er det, som skal hjælpe jer frem i Verden! Paa samme Maade Andemor: Rap jer! ikke ind til Bens! en velopdragen Ælling sætter Benene vidt fra hinanden, ligesom Fader og Moder! se saa! nej nu med Halsen og sig: Rap! — Præsentationen i Storkeselskabet svarer til Indførelsen i Andegaarden. — Beskrivelsen af Andegaarden er bygget over Høsehøuset med Storken i fra »Ole Lukøje«; hvad der her var Spot og Krænkelser, er i Den grimme Ælling Overlast og Mishandling; den literære Klike og Gadedrengene fra Odense bliver for Digteren Hip som Hap. Begge Steder er Kalkunen en Hovedfigur, som Type paa oppustet Indbildskhed. — Saa længe det er muligt udholder Ællingen Livet i Andegaarden; men selv Moderen ønsker den bort, og nu skildres dens sanseløse Flugt: Da løb og fløj han hen over Hegnet! — Det samme er fortalt i Metalsvinet: — — men Drengen var i samme Nu ude af Døren, over Gaarden og ude af Huset. Det arme Barn løb, saa han tilsidst ej kunde drage Aande. —

Nu er Svaneungen i Mosen, hvis Vildgæs repræsenterer Bohêmen — Folk som de letsindige Soranere, Bagger og Petit: »Du er i Stand til at gøre din Lykke, saa

styg du er.« — Ordene minder noget om Kommandør Wulffs Opmuntring til Andersen om ikke at tabe Modet; han selv var lige saa styg, og han havde dog faaet en køn Kone. — Nu følger Jagten, en Skildring af den i Dagbogen under 16 Juli nævnte Andejagt. Men denne Begivenhed har ikke alene ydet Stof til det poetiske og livfulde Afsnit af Ællingens Oplevelser; den skulde efter min Mening tillige betegne Eventyrets egentlige Genesis.

Skematisk set bestaar det af to Fugle-Verdener: en lille — Hønsegaarden, — og den store Verden — Resten af Eventyret. Planen for den sidste Del er, at den vordende Svane føres sammen med halvbeslægtede, som den føler Fællesskab med, men i Længden heller ikke hører til hos: Vildænderne — der karakteriseres meget flygtigt; der er vistnok tænkt paa Collins Sønner —; Vildgæssene fra Sorø —; de vilde Svaner — Verdens-Genierne, baade ude i Europa og her hjemme —: indtil den endelig mødes med sine egne, de ædle, poetiske Aanders Samfund, Svanerne i Parken. — Det var kun rimeligt, om Digteren paa denne Jagtdag er bleven mindet om det ufærdige Eventyr han gik og bar paa, og ved Synet af Andens Frænder, som han straks besluttede at føje ind i Skildringen, med sin letbevægelige Fantasi er bragt til at samle flere Fugle at pryde Historien om en And med, indtil et Lys er bleven tændt i ham: Anden ombyttes med det Rette: en Tam-Svane. —

Efter Scenen i Mosen tyr Ællingen, der har faaet nok af Vildgæssenes Kaar, ind i det lille Bondehus, hvor den træffer en klog Høne, der tager sig kraftigt af dens Opdragelse. Jeg ser i dette Forhold et Stykke af den oprindelige Historie, som Digteren har ønsket at faa med, vittigt og sindrigt som det er; for at Hønen kan komme til at sige sin Mening om Andens Lyst til Vandet, har han fundet paa at lade denne tale om sin Længsel: Tilsidst

kunde den ikke lade være, den maatte sige det til Hønen! Denne Tillem্পning er iøvrigt fortræffeligg gjort. —

Samme Høne er en gammel Bekendt; det er Gaardhønen fra Ole Lukøje: Fru Ingeborg Drewsen, Collins ældste Datter, Digterens dyrebare Veninde¹. Et Træk er fælles for begge disse Eventyr: i 1840 siger hun til ham: der er slet ingen Fornøjelse ved at rejse. Paa samme kategoriske Maade udtaler hun sig her i 1842 om hans Udve: Det er nok en stor Fornøjelse, du er nok bleven gal. — Denne Gang har Andersen rigtig faaet Særkendet for Fru Drewsen med: alle hendes Skældsord til ham! De forvoldte ham altid en sand Fryd; han vidste, at der aldrig var nogen Braad bag Spøgen. Naar han paa en Køretur hører Kusken sige: »Se til Bæstet,« synes han at høre Venindens Stemme. »O! Det Fæ,« lader han hende (i Brev til Louise) sige om sig. Lignende djærve Udtryk har han gjort sig en Fornøjelse af at spække Hønen's Tale med: Hold din Mund — Skab dig ikke — Du er et Vrøvl! o. s. v. — Naar Katten og Hønen siger: »Vi og Verden!«, fordi de tror, at de er Halvparten, og det den allerbedste Del, saa er det et lille Hib til den Collinske Kreds, der havde nogen Tilbøjelighed til at stænge sig af. Det trygge, smaatskaarne i Livet hos den gamle Kone er en Gentaelse fra Metalsvinet: Drengens Optagelse hos Handskemageren; ogsaa denne Skildring henter sin Tone fra Collins Hus; saaledes er Hunden Bellissima en Italisering af Collins Hund Beauty. — Ogsaa Tommelises Vinterophold hos Markmusen har denne Stemning: først det lüne, bjergede; siden det indelukkede, utaaleligt snævre. —

Den 25de var han begyndt paa Eventyret; den 29 Juli var han i Skoven, hvor Jagten foregik; han havde opsøgt Stedet igen for at indsuge Stemning til sin Skildring; den

¹ Man har fejlagtig sammenstillet Hønen med Fru Wulff og hendes Breve til Andersen i Skoledagene.

Dag maa altsaa Jagtepisoden tænkes skreven. — 2 August afrejste han. — Jeg antager, at han da var kommen til hvor Ællingen forlader den gamle Kones Hus; Eventyret afsluttes nemlig efter den een Gang lagte Plan; men fra dette Punkt ophører han at benytte sit eget Materiale fra tidligere Eventyr, der som paavist mosaikagtig sammenstykket gør den første Del saa livfuld og broget; og den vis comica, der raader i dette Parti, afløses for Slutningens Vedkommende af den rolige, poetiske Tone, hvori adskillige tidligere behandlede Eventyr er fortalt; man behøver kun at se paa Ællingens Besøg hos Bondemanden, der er en Art Gentagelse af Scenen hos den gamle Kone, men aldeles savner dennes overdaadige Lune. —

Og saa slutter Eventyret af: Svanen glider ad de bugtede Kanaler op igennem den skønne Park; Lokaliseringen er fortræffelig; medens den barokke og fantasifulde Indledning er henlagt til de gamle Voldgrave om Gisselfeldt, munder Slutningen ud i den moderne engelske Park ved Bregentved; og den er Udtryk for samme Stemning som Dagbogen: Han er paa denne Herregaard som i en Fegrotte; kun nu og da minder en Luftning om den urolige Sø derude. —

Dette Eventyr er paa een Gang et Sidestykke og et Modestykke til Aladdin; thi vel er Triumfen til sidst fuldkommen; og Svanens Ord: Saa megen Lykke drømte jeg ikke om, da jeg var den grimme Ælling, — er Aladdins ordet om igen: Der nede gik jeg —. Men der er i den forudgaaende Skildring lagt den stærkeste Vægt paa Oplevelserne, paa Livets Skole; hvert Afsnit af Trængselstiden er en ubevidst Vækst mod Lykken, mod de hvide Svane-fjer, og af Prøvelserne er bleven god Erfaring. Dertil kommer endnu, at denne Lykkefølelse er af foranderlig Størrelse; her i Vidunderlandet i Sydsælland naar Verdensuroen ham kun som svage Dønninger; men der Nord paa

ligger København; han ser Damperen, som gaar dertil; og derinde tager meget sig anderledes ud. Derfor magtede han ikke at fuldføre Eventyret med det samme; den Dag han forlod Bregentved, fik Verden et noget andet Udseende; blot han kom til det stille Glorup med de hvide Snegle, var hans Synsmaade forandret. Altsaa ligger hans Mesterværk ufuldendt hen, indtil Fortryllelsen fra Jenny Lind paany bragte ham i en Stemningshøjde, der gjorde ham det muligt at skrive de sidste Sider. —

XXXIX. GRANTRÆET.

Om Eventyret Grantræet siger Andersen i Noterne, at det blev indgivet ham en Aften i det Kgl. Teater under Opførelsen af Operaen Don Juan og nedskrevet sent ud paa Natten. Denne Oplysning er imidlertid forkert; Don Juan opførtes slet ikke i den Sæson, da Grantræet blev skrevet. De herhen hørende Almanakoptegnelser lyder saaledes: 30 Nov. 1844: Skrevet Klodde-Hans. 4 December¹ Eventyret Grantræet.

Der fortælles her et Livs Historie: en idyllisk Barndom, en forventningsfuld Ungdom, Kulminationen, en elegisk Overgangstid, og Døden. Grundtrækket er det samme som i Agnete — den bestandige Uro —, men her behandlet med inderligere Forstaaelse og moden Erkendelse af Livet: Uroen er udelukkende i Grantræet. Verden er skildret ganske objektivt. Grantræet staar ude i Skoven og lever med Naturen; det har kun een Tanke, at blive stort, og derfor er det saa iltet med at voxer. Da det er skudt

¹ Som Flyttedagsstemningen er anteciperet i Engelen (10 Okt.). saaledes Julefesten i dette Eventyr. Man kan tænke sig, at Digteren har set et Læs Grantræer blive kørt ind til Hovedstaden, har mindedes sin egen forhaabningsfulde Ankomst og fulgt Grantræets Skæbne i Tankerne.

godt op, ønsker det at blive ført bort fra sit Sted, saadan som det har set Kammeraterne blive. Det faar sit Ønske opfyldt: det kommer ind til Byen og bliver købt til Juletræ. Juleaften er dets lykkeligste Aften, — og som det skildres her, har det virkelig Sceneglans over sig; det har Skuespillerens kortvarige Triumf og paafølgende For-glemmelse. Men ikke engang i denne Stund føler Træet Lykken: der gaar Ild i det Grønne: det svider ordentligt, og nu tør Træet ikke en Gang bæve: »O det var en Gru«.

Med denne Skildring har Digteren gjort et Greb i sin egen Barm; saaledes var det jo, at hans Højtidsstunder altid blev fordærvede.

Granen kommer paa Loftet, hvor den venter, at dens Lykke skal begynde forfra, og den lover sig at nyde Nuet, — nu og da har den Besøg af de smaa Mus, og for dem fortæller den sine Oplevelser; Rotterne kommer ogsaa, men synes mindre godt om Underholdningen. De smaa Mus bliver tilsidst ogsaa horte, og nu længes Træet efter den Tid det havde Tilhørere. Det bliver en Dag taget ned, og da det kommer ud, forstaar det, at dets Liv er forbi. Det bliver hugget i Stykker og puttet under den store Bryggerkedel — i Syner ser det hele sit Liv: Og saa var det forbi, forbi, og det bliver alle Historier! —

Men ind i denne Udvikling snor sig Aladdinsmotivet. — Juleaften kommer Børnene trækkende med en lille, tyk Mand (Manuskriptet har: en lang Mand; men Andersen vogter i Eventyrene prisværdigt paa ikke at kokettere med sig selv), som skal fortælle Eventyr; han tilbyder dem Valget mellem Ivede-Avede og Klumpe-Dumpe, som faldt ned ad Trapperne og kom dog i Højsædet og fik Prinsessen.

Den sidste Titel giver os en Aladdin i grovkornet Form; den første: Ivede-Avede er taget fra en Børneramse, hvori Begyndelse og Slutning lyder saaledes: Ivede Avede, Kivede Kavede, drukken er vor Oldermænd, bag efter kommer

Klodsemand. — Man ser, at det aabenbart er Klodsemand, der har faaet Andersen til at tage Ivede-Avede som den ene Eventyrtitel¹. I Manuskriptet findes til den anden en Del Varianter: Klumbumbe og Klodderdumpe. Denne sidste Form er Bindeleddet mellem Tekstens Klumpe-Dumpe, og det oprindelige, nemlig Klodde-Hans; thi at dette har været det oprindelige kan endnu ses af et Sted i Manuskriptet: Vil I høre om Historien om de fem Fingre eller den om Klodde-Hans. —

I denne Titel er ikke, som i den der senere kom i Stedet, Historien trængt sammen i een Linie; oprindeligt har den nemlig været indlagt i Eventyret, og i Manuskriptet er endnu bevaret et Fragment deraf. — Naar den senere, som sagt, er skrumpet ind til en eneste Linie, saa er her foregaaet den samme Proces, som oftere har været omtalt. Fragmentet hidsættes: — — havde steilet i Veiret, dansed paa Bagbenene og stødte sex Speile og to Excellenser i Stykker. Kludde Hans var blevet ligge saa varm derved, som begge hans Brødre var det; det er en mægtig Varme herinde, sagde han ogsaa til Prindsessen. »Det ligger i,« sagde hun, »vi stege Hanekyllinger i Dag!« »Gjør I det!« sagde Klodde Hans, »det var jo deilig, saa kan jeg faa min Kragte stegt med!« og saa tog han op af Lommen den døde Krage han havde fundet, bredte Vingerne ud og løftede den lidt paa Hovedet! »Men hvad skal vi stege den i!« spurgte Prindsessen. »Det veed jeg!« sagde Klodde Hans, »see her er en hel Mekanik,« og saa tog han Kohornet op af Lommen, stak Kragen ned i det! og sagde: »see her er Gryde til at stege i og vi kan spise begge to af den samme!« »Det kan jeg lide!« sagde Prindsessen, »du veed at tale for dig. Men hvad skal vi dyppe Kragen i?« — »Heisa!« raabte Klodde Hans! og vendte sin Lomme — det var

¹ Han har senere forsøgt at skrive et Eventyr med denne Titel. men det mislykkedes; Fragment findes i Coll. Saml.

alt det — Uf — Koen havde rigtignok været uartig! »Det var velsignet!« sagde Prindsessen, »dig vil jeg have — dig kan der blive noget af!« Og saa holdt de Bryllup og spiste Kragen og alt hvad der var og de levede godt. Gryden den var stegt i gik i Arv til de sildigste Slægter. —

De Ord, som Grantræet lægger Mærke til, er: Jeg kommer ogsaa med! sagde Klodde Hans; og dem anvender det paa samme Maade som i den trykte Tekst Ordene: Klumpe-Dumpe faldt ned af Trappen og fik dog Prinsessen. — Grantræet er da opstaaet paa følgende Maade: Andersen har rimeligvis i Erindringen om den lykkelige Sommer han har haft, og navnlig om Opholdet hos Kongen paa Føhr, hvor som 25-Aarsdag for hans Ankomst til Kbh., 5 Sept. 1844 var bleven fejret — husket paa en ny Variant af Historien om den lykkelige Eventyrer. Denne Gang er det den kaadeste, mest folkelige Form for Historien han tager fat paa; men de Tanker, som gennem Aar har hjemsøgt ham, at han har aldrig været nogen Aladdin, træder samtidig saa stærkt frem i ham, at der ud af dem bliver et Eventyr, som han tænker at lægge uden om Klods-Hans som en Ramme. — I Formen er der Lighed med Hyldemor, der var skrevet Aaret i Forvejen; der er noget af Dryaden paa det Sted, da det fældes: Øxen hug dybt igennem Marven; Træet faldt med et Suk hen ad Jorden, det følte en Smerte, en Afmagt. —

Som ovenfor refereret gengives Træets hele Levnedsløb; det er en Eksistens af de normale, med Begivenheder af almen Art. Meget interessant viser Digteren nu, hvorledes dette jævne Levnedsløb med dets Hændelser ved Træets særlige Anlæg og Synsmaader bliver en Undtagelseseksistens; den nervøse Utilfredshed bringer Træet til at haste fra den frie og lykkelige Ungdom, uden Hvile i Nuet. Senere bliver Aladdinstanten den Prokrustesseng, hvorpaa Levnedsløbet spændes; Træet venter hver Dag den store

Lykke, og glemmer derover beskedne Dage; og naar det, urolig i Nuet, ser sig tilbage, opdager det alt hvad det har forsømt, alt hvad der, nydt med et friskt og modtageligt Sind — ja netop med Aladdins Sind — vilde have gjort Livet saa godt at leve, som om han virkelig havde været Klods-Hans. — Denne personlige Frigørelse fra Aladdinsdrømmene falder i Tid omtrent sammen med Paludan Müllers Adam Homo.

Naar Digteren nu saa Livets Vej i Midten, og Aladdin-Banen højt derover og den oprevne og urolige Sjæls Tornevej dybt derunder, saa var han sig altsaa bevidst, at ad denne sidste vandrede han, men tillige, at paa den var han bleven Digter. Af Erindringer, hvis Sødme var unydt, og af Oplevelser, der indvirkede overstærkt paa hans Sjæl, skabte han Digtning. Saaledes fortæller ogsaa Grantræet for de smaa Mus sit Livs Indhold, der bliver til Eventyr. Værd at mærke er den Inddeling, han her foretager, og som er den samme som i nærværende Undersøgelse er fulgt: Træet fortæller dels om sin Barndom i Skoven, dels om Juleaften, der repræsenterer de sindsbevægende Oplevelser, og endelig om Klumpe-Dumpe, »det eneste Eventyr, det havde hørt og vidste at fortælle« ∴ Folkeeventyr af Aladdintypen og de dermed beslægtede selvopfundne. Naar Rotterne foretrækker Spisekammerhistorier, viser det, at Andersen stadig er misfornøjet med Hverdagshistorierne. Slutningen af Eventyret, hvor Træet ser sine lykkeligste Øjeblikke for sig, mens det brænder, er en Art Introduktion til Lille Pige med Svovlstikkerne.

Sammenlignet med den grimme Ælling er nærværende Eventyr langt det rigtigste og dybeste i Opfattelsen af Digterens Natur; til Gengæld er det blevet mindre alment, mindre tilgængeligt, og skarpere i Tonen; det savner ganske den festlige Glans, der lyser af Svaneungen, der paa sin Vis dog var en Aladdin.

XL. SNEDRONNINGEN.

Naar Grantræet vil forestille sig Prinsessen, saa tænker det paa et lille nydeligt Birketræ, der voksede ude i Skoven; om dette Par eksisterer der et Eventyr, der hedder Snedronningen. Dette Eventyr er som ovenfor nævnt delt i syv Historier, hvoraf den første, en lille Allegori, er skrevet i Forsommeren 1843 paa Gaarden Maxen ved Dresden. I November 43 lavede han »Troldspeilet«, hvis sandsynlige Indhold er omtalt ovenfor¹.

Endelig skriver han Aaret efter, 10 Dec. 1844: Mit sidste Eventyr, Snedronningen, har det været mig en Lyst at nedskrive; det trængte sig saaledes ind i min Tanke, at det dansede hen over Papiret. — Hertil slutter sig følgende Almanakoptegnelser fra 1844: 5 Dec. Skrevet paa Snedronningen. 6 Dec. Vinduerne frosne. Skrevet paa Snedronningen. 8 Dec. Skrevet paa Snedronningen, læst den og Grantræet for Frøken Bülow. Endt Eventyret. — Det var i disse Dage først i December en stærk Kulde, som har meddelt de to Eventyr Grantræet og Snedronningen den vinterfriske Tone.

Begyndelsen af Anden Historie skildrer den store By ved Floden, — det er Dresden, der stiger op for Digterens Blik, da han i 1844 Efteraaret tager sit Udkast frem paany. Men snart bliver Byen lille og Floden til en Aa. Gensynet med Søsteren har bragt Barndommens Lege tilbage; han fortæller atter om den lille Stue og om Livet der; kun er der sket en Slags Fordobling, idet han flytter sin Lege-

¹ Der er Forbindelse mellem Djævelspejlet og det vidunderlige Spejl, som Meister Floh hos Hoffmann anbringer i Øjet paa Peregrinus Tysz: »Jetzt ist es Zeit.« lispelte Meister Floh, und in dem Augenblick fühlte Peregrinus in der Pupille des linken Auges einen geringen, schnell vorübergehenden Schmerz.

kammerat ind i Huset ved Siden af. Denne Udvikling kan spores tilbage til O. T., hvor et lignende Sceneri ud-kastes. — Paa Ruden viser den Isjomfru sig, som varslede Faderens Død; hun bliver her til Snedronningen, idet hun gøres til eet med den Fata Morgana, som han i 1839 havde tænkt at hensætte paa Spitzbergen; Modsætning til denne farlige Dame er ikke nogen Fønix, men til Ære for Søsteren Sommerens levende Rose i den lille Have i Tagrenden. —

Saa bliver Kay ramt af Glassplinten; i Tiden derefter ser vi ham forandret til Bunds, men udvendig stadig i samme Stilling indenfor den lille Kreds. (Lidt efter kom Kay: han raabte Gerda lige ind i Ørerne: Jeg har faaet Lov at køre paa den store Plads, hvor de andre lege). Snedronningen bortfører ham og tryller Glemsel over ham; ogsaa lille Gerda glemmer. Hun er draget ud at oplede Broderen, men kommer ind i den forhexede Have, og Tiden løber. Udmærket er Modsætningen mellem Drengens vilde Fart gennem Snestormen og Pigens Gliden ned ad Floden til Kirsebær-Haven. — Hun kommer ved Rosernes Hjælp atter i Tanker om den forsvundne Kay.

Da hun staar udenfor Haven, er Sommeren forbi, det er sent paa Efteraaret; det ser koldt og raat ud; de lange Pileblade er ganske gule, og Taagen drypper i Vand fra dem. — »O, hvor det var graat og tungt i den vide Verden!« Saaledes slutter Tredie Historie, og Kapitlet om Prins og Prinsesse begynder: Gerda maatte igen hvile sig, da hoppede der paa Sneen lige over for hvor hun sad, en stor Krage. — Jeg lægger Vægt paa, at Ordet Sne møder straks i første Linie. Det er i mine Øjne et Kriterium for, at Skellet i Eventyret er at finde her; det hører hjemme i December 44, ikke i November 43. Længere henne i samme Kapitel er det iøvrigt Efteraar igen: De gik ind i Haven,

i den store Alle, hvor det ene Blad faldt efter det andet, — Skildringen minder om en Radering af Klinger.

Under Udformningen af Grantræet — 4 Dec. — havde han, som ovenfor vist, bestemt sig til at sammentrænge »Klods-Hans« — der jo vilde have staaet altfor grelt til sine Omgivelser — til en enkelt Linje. Til Gengæld har han Dagen efter — 5 Dec. — indflettet dette det eneste Eventyr han kunde i Snedronningen. Dette er naturligvis ikke gjort i et ørkesløst Lune. Andersen har for at komme ud over det døde Punkt i Fortællingen valgt at skildre Oplevelsen fra 1822 med Søsteren i Eventyrforklædning. Hun drog til København i den Tro at finde Broderen som Aladdin i et Slot; men hun — og han — tog fejl; han var ikke Aladdin, og havde ikke fundet Lykken. Om hans Angest for hende i den første Tid derefter minder Kragens Ord: Saadan en lille Pige som du faar aldrig Lov til at komme ordentlig ud. — Det morsomme Indfald med Tjeneres Tjenere, der holder Dreng, er dannet over en Rejseerindring, der fortælles i M. L. E.: I Bøhmen havde han hørt en Jøde sige, at han vilde ikke være Konge, det var saa svært, men nok en Konges Kammertjener, ligesom En han havde kendt, der var bleven saa tyk, at han ikke kunde gaa, men maatte atter holde sig igen en Kammertjener. — Hele Skildringen af Hoffet er i det hele gjort med megen Omhu og stort Kendskab; Andersen var bleven en forfaren Mand, siden han sidst havde skildret højere Steder i Eventyrene. —

Hvad Eventyreren selv angaar, da er han ingen Klods-Hans; en saa grotesk Figur lod sig ikke passe ind i denne Ramme; han er derimod en gammel Bekendt, nemlig Soldaten fra Fyrtoget; han kommer ganske frejdig marcherende lige op til Slottet med sin Ransel paa Ryggen; til Lakajerne nikker han og siger: »Det maa være kedeligt at staa paa Trappen, jeg gaar heller indenfor.« — Baade Mennesker og

Dyr maa hjælpe Gerda; det er de to Krager der skaffer hende ind paa Slottet; og det er Skovduerne der endelig kan give Oplysning om Kays Skæbne. —

I Femte Historie indføres en ny Figur i Skildringen: den lille Røverpige¹, en af Digterens mest beundrede Figurer. Det kunde tænkes, at han havde hentet Træk fra Hauchs lille Datter som han fortæller om i et Brev til E. Collin 14 Juni 36: Hun har den hæslege Vane at slaa alle Dyr ihjel; Beder om Forladelse, siger hun saa ovenpaa. Forleden tog hun en Stok og slog en Kylling ihjel. Da man skændte paa hende, sagde hun: den var uartig. Fru Hauch gav Barnet Smæk og sagde, den stakkels Høne, du har slaaet hendes Barn ihjel. Nu løb den lille Pige ud i Gaarden for: »Jeg vil kysse Hønen og bede om Forladelse.« — Af denne lille Scene er lavet den bekendte Aften i Billedbog uden Billeder, hvor Andersen har abstraheret den yndigste Baby ud af det vilde Barn. (Hun var iøvrigt den senere Fru Hostrup). — Men for Resten maa det siges, at aldrig har Digterens Fantasi haft Vinger som i dette Eventyr; der kan kun gives Antydninger af Grundlaget for den Række udmærket maleriske Skildringer, der fører Gerda op til Snedronningens Sommerslot i Finmarken². — 22 Marts 34 skriver han i sin italienske Dagbog: Ved Torre di tre ponte hvor vi badede, saa vi et Hus af Rør, som om det var flyttet hertil fra Lapland. Midt i Stuen var der et hævet Ildsted, hvor Konen med Børnene sad ved den kogende Mad. En stor Hund laa tæt ved. Bjælke-

¹ Cfr. med Gerda og Røverpigen: Luzie og Naomi.

² Der findes ogsaa Hentydninger, som jeg ikke har Materiale til at udrede; de angaar antagelig Søsterens Historie. — Naar Rensdyret to Gange søger at fortælle først sin egen Historie, der forekom den den vigtigste, og saa lille Gerdas, saa gælder dette Le Petits Levnedsskildring hvor hans egen Person trænger i Forgrunden. — Maaske kunde det tyde paa, at det var en Biografi af Andersen, der havde gjort Søsteren opmærksom paa, at denne var hendes Broder.

loftet skinnede af den sorte Røg; Kødmat og Klæder hang rundt om, der var smaa Aflukker til at sove i &. — Der er noget i dette Billede, der erindrer om Besøget hos Lappekonen og Finnekonen.

I Snedronningens Slot mødes Kay og Gerda, og den første udløses af Trolddommen. Naar i Brevet til Ingemann dette kaldes for Genialitetens Sejr over den kolde Forstand, saa nævner Andersen dermed den Formel, der skulde danne Eventyret om Fugl Fønix. Thi dette ligger som nævnt til Grund for Hovedlinierne i Snedronningen. Man kan endnu spore forskellige Træk af den ældre Plan: hos Finnekonen er der noget af Vindenes Moder; Snedronningen drager bort til de varme Lande — ned mod Fugl Fønix's Rige. — Hendes Trone staar midt paa en frossen Sø, der er er revnet i tusinde Stykker — det er Forstandens Spejl; det er næsten, som her var en første Begyndelse til Troldspejlet; i saa Fald har det undergaaet en Ændring, der svarer til Forskydningen i den hele Plan: Eventyret er ikke en Fortælling om den sejrende Genialitet — det er Barnetroen der overvinder, ikke Forstanden, men Ugudeligheden. —

Hans Christian var af sin Moder opdragen i streng Gudsfrygt; hun havde givet ham en naturlig Fromhed med paa Vejen ud i Verden; den holdtes imidlertid indenfor bestemte Grænser af hans Pietet for Faderens Minde. Det er det eneste Punkt, hvor dennes Indflydelse paa Sønnen spores; den Rationalisme, han gottede sig over at forfærde Anne Marie med, den havde Sønnen hørt paa med gysende Beundring; og da han begyndte at røre sig frit, fandt han Selvstændighed i at antage disse Meninger. Gennem Trediverne var han under Indflydelse af europæiske, oprørske Aander, og i filosofiske Øjeblikke anstillede han undertiden Betragtninger over Udødeligheden. Men i Virkeligheden sad Barnetroen fast og urokkelig i hans

Hjerte, og den er nu ved at vokse frem til bevidst Kristendom, blandt andet ved Jenny Linds stærke Indflydelse paa ham; hun var fra ung af brændende religiøs — blev efterhaanden rent pietistisk; ogsaa Vennerne Hauch og Inge-mann indvirkede paa ham i samme Retning; i de følgende Eventyr bliver det religiøse Element efterhaanden meget fremtrædende, undertiden til stor Skade for det digteriske. 1850 er han til Alters — vistnok første Gang som Voksen; Almanakken siger: 19 Apr. Var nervøs i Kirken, nær ved at segne for Altret; Hertzes Brud gik og til Alters. Lidende over at latterliggøres paa Dukketeatret¹. Henrik (∴ Stampe) holdt et Foredrag om Parodiens Nytte, det gjorde mig rasende; bitter og fortvivlet. —

Snedronningen er et af de Eventyr, der fremstiller et Kredsløb. Det er Digterens mest yndede Formel: Ringen, det i sig selv tilbageløbende — der gør Oversigten let over hvad der er forandret, og hvad der er forblevet ens. Denne Form findes baade i enkelte Perioder af hans Sprog, og i hele Eventyr, som her. Andre Eksempler er Tinsoldaten, hvor Formen er Udtryk for hans Fornemmelse ved Hjemkomsten fra den store Rejse, og Flaskehalsen. I Snedronningen træder Kay og Gerda atter ind i deres Fødeby; de er bestandig Børn i Hjertet. Men idet de gaar ind ad Døren og maa bukke sig, mærker de, at de er Voksne. — Saa staar de igen hos den gamle Bedstemoder — skønt de ikke er Søskende, har de hende ganske i Fællesskab. Bedstemoderen læser de Ord op af Bibelen, der for Andersen passede baade paa Kay og paa Gerda: Uden I bliver som Børn, kommer I ikke i Guds Rige. I hans Sprog betyder nemlig blive ogsaa at forblive² [ty. bleiben]; Gerda er vedbleven at være Barn, Kay bliver det igen. Som man

¹ E. Bøghs Parodi paa: Mer end Perler og Guld.

² Lille Havfrue: Prinsens Kinder fik Liv derved, men Øjnene blev lukkede.

vil se, er Gerda egentlig bedre Udtryk for Digterens Fromhed end Kay; overhovedet lader han ofte sit eget Liv afspejle sig i Gerdas; de Ord: Ser du ikke, hvorledes hun paa bare Ben er kommen saa vel frem i Verden, gælder visselig ikke Søsteren, men Broderen (og Jenny!).

Det samlede Indtryk dette mægtige Eventyr gør paa sin Læser er dette: Aarene rulle. Det er ogsaa en Grundfønnelse hos Andersen, da han i Søsterens trætte, noget medtagne Træk genkendte den lille Karen fra for tyve Aar siden. — Hvis man undersøger Sagen nøjere, opdager man, at det ikke er saa underligt, at man mærker Aarenes rindende Strøm. Digteren har nemlig med megen Flid og Kunst sørget for at det blev saaledes. Ustandseligt veksler Aarstiderne og Landskabets Udseende; i Anden Historie er det først Sommer, saa Vinter, atter Sommer og igen Vinter; næste Kapitel rækker fra de lange, mørke Vinterdage til sent paa næste Efteraar; og i Syvende Historie er vi i Snedronningens Sommertelt; men vi lader os villigt fra denne Sommer i Sne og Is føre over i det spirende Foraar længere Syd paa. — Her træffer Gerda gamle Bekendte, men hverken hun eller Broderen giver Agt paa de Tegn, der møder dem: Lappekonen maa sy dem ny Klæder (et af Andersens mange Ordspil); den lille Røverpige er bleven en ung Pige med Pistoler i Stedet for den lange Kniv; den venlige Skovkrage er død, og Prinsen og Prinsessen er rejst til fremmede Lande. — Det vil sige, at det er ikke blot Aarstiden der er draget forbi, men at en Aarrække er gaaet. —

I den tegnede Livsline staar Snedronningen Den grimme Ælling nær; med Grantræet havde han loddet Grunden i sig, og det havde givet ham Ro; nu saa han atter Livet — ikke som den Kæde af indre Fornemmelser der var hans øjeblikkelige Resultat af Oplevelserne, men saaledes som disse, set paa Afstand og maalt efter almindelig Opfattelse,

formede sig til en Livsbane. Allerede Den grimme Ælling er en saadan Plan over hans Digterkarriere; men Snedronningen er tillige eet endnu: Udformningen af hans Kristentro. —

XLI. SPRINGFYRENE.

E. Collins Børn spurgte engang Andersen, hvem der kunde springe højest, en Loppe eller en Springgaas; han gik hjem og lavede »Springfyrene«, der er en udmærket Prøve paa, hvor dybt rodfæstet Klods-Hans-Motivet var i hans Tanker. Han begynder med den redeligste Villie til at variere Historien: Loppen, Græshoppen og Springgaasen vilde engang se, hvem af dem der kunde springe højest, og saa inviterede de hele Verden og hvem der ellers vilde komme og se den Stads¹, og det var tre ordentlige Springfyre, da de kom sammen i Stuen. — Men trods de tre Rivaler saaledes er Indbydere, saa foregaar Lystigheden ikke i Nærværelse af hele Verden, men ved det sædvanlige Hof, med Hofhund og Guldsikkert; de tre Deltagere i Vædekampen maa komme frem en for en og gøre Rede for sig. Af Springgaasen skabes en karikeret Klods-Hans, hvor den sindige Selvsikkerhed er bleven til den rene Sløvhed: Loppen er let poetiseret — noget hen ad en Fugl til. —

For at faa noget ud af Historien har Digteren selv tilføjet den tredie Springfyre, nemlig Græshoppen; og med denne Figur indfører Andersen sig selv direkte som en af de forsmaaede Bejlere: Græshoppen er taget ude fra Marken og sat ind i et Korthus, og efter endt Vædekamp sidder den igen ude i Grøften ligesom Ilsebil og tænker over, hvorledes det egentlig gaar til i Verden — netop dette er Digterens Hoved-Syssel i disse Aar —; og saa synger den sin egen bedrøvelige Vise, hvoraf Historien er taget.

¹ cfr. Snedronningen: hele Verden og et Par nye Skøjter.

En gennemført Karakteristik er der imidlertid ikke i hele det luftige og øjeblikkelige, der er over det Blad som Historien fylder; det er først i de sidste Linier, hvor Græshoppen finder Moralen: Krop skal der til! at den er rent ud Andersen. Med dette Eventyr har han faaet Øje for, at Klods-Hans' Fortjenester i Grunden er meget smaa — et ubdrageligt Tegn paa, at han definitivt træder ud af de Unges Rækker.

XLII. HOLGER DANSKE.

16 Marts 1845 nedskrev han Eventyret om Holger Danske; han var paa denne Tid stærkt mindet om Helsingørdagene 1826—27, idet Sundet ligesom dengang var tillagt, saa man kunde gaa over til Sverrig. Almanakken for 45 har adskillige Notitser derom. — Disse Minder fra Helsingørtiden lægges som Ramme om en Række Billeder af berømte Danske. Tanken paa disse havde ogsaa et Udgangspunkt.

Det var i disse Dage just et Aar siden, at Thorvaldsen var død; og det er Tanker om hans og Andersens beslægtede Skæbner, der er Grundmotivet. Som fremhævet under Omtalen af Bedstefaderen er denne her fremstillet i ideal Skikkelse, som den gamle Billedskærer — og ham lader han sige om Thorvaldsen: Han, hvis Fader var af min Stand, den gamle Billedsnitters Søn, han, vi selv have seet med det hvide Haar og de stærke Skuldre, han, som nævnes af alle Verdens Lande! — Gennem denne Skildring træder han hen ved Siden af Thorvaldsen: de to Billedskæreres Afkom, de to -sen'er, Danmarks berømte Sønner. Men i de følgende Ord nævner han Forskellen mellem dem; den gamles Ord: Ja han kunde hugge, jeg kan kun snitte, gælder Digteren selv; han minder sig selv om, at

Thorvaldsens Form er den store, hans egen den ganske lille. — Dette Eventyr danner Indledningen til et andet, der nedskreves et Fjerdingaar senere.

XLIII. KLOKKEN.

10 Juni 1845 hedder det i Almanakken: Renskrevet Klokken. — Andersen var dengang paa Nysø.

Eventyret beretter, hvorledes der inde i Byen med de snævre Gader høres en Klokke ved Solnedgang. Ude paa Landet synes Lyden stærkere; og det er som den kom inde fra Skoven. Folk begynder at søge efter den; men ingen har Taalmodighed til at fuldende Vandringen. Saa er det en Konfirmationsdag; alle Konfirmanderne spadserer ud sammen, og de beslutter at gaa ud og lede efter Klokken, paa tre nær, mellem dem en fattig Dreng, der har laant sin Konfirmationskjole, og hin fortræffelige Yngling, der aldrig gaar noget fremmed Sted, uden hans Forældre er med. — Undervejs bliver den ene efter den anden tilbage trods Klokkens Kalden. Ved et lille venligt Skovhus med en Klokke paa Gavlen standser hele Flokken, undtagen een; han er en Kongesøn. — Men som han vandrer videre, kommer ud af Buskene den fattige Dreng, der har skyndt sig at komme i sine pjaltede Klæder og er ilet til Skovs; Kongesønnen foreslaar, at de følges ad, men han vil søge Klokken til venstre — den Side hvor Hjertet sidder — den fattige Dreng derimod til højre. (Denne Finesse, med venstre Side som den fineste, findes ogsaa i Nattergalen: Kejseren regnede den Side for at være fornem, paa hvilken Hjertet sad. — Der skjuler sig en Oplevelse bag). De træffer tilsidst hinanden igen i Udkanten af Skoven, hvor den strækker sig ud til Kysten; og her klinger den usynlige Klokke over dem, medens de mødes i et inderligt Favntag.

Hvem der af disse to er Andersen, er ikke svært at se; han er altid den beskedne Mand — altsaa den fattige Dreng. Spørgsmaalet bliver da, hvem der er ment med Kongesønnen, den Figur, der træder mest i Forgrunden.

Han havde i 1844 gæstet tre Hoffer: i Weimar Storhertugen, paa Førh Christian den Ottende og paa Als Hertugen af Augustenborg. I Nattergalen er udtrykt hans Glæde over den Opmærksomhed Kongen viste for ham — noget Fr. den 6te ikke havde forvænt Digteren med. Men den fortrolige Tone, hvori Kongesønnen omtales i Klokken, vilde Andersen aldrig tillade sig overfor Majestæten. —

Derimod havde han i Foraaret 44 gjort Bekendtskab med den unge Arvestorhertug af Sachsen Weimar og havde følt sig overordentlig tiltrukken af ham; »det er den eneste Fyrste jeg har truffet,» siger han straks efter deres første Møde, »som jeg kunde tænke mig at blive Ven med«. Torsdagen 15 Jan. 1846 er han atter i Weimar; og denne Dag skriver han i sin Dagbog: I Selskab hos Fru von Gross, hvor Arvestorhertugen og hans Gemalinde var; jeg læste tre Eventyr; »Klokken« gjorde mest Virkning, Fyrsten deri, sagde jeg ham, var en Hentydning paa ham. »Ja jeg vil stræbe efter det ædleste og bedste Maal,« sagde han og trykkede min Haand. — Saa afgjort end dette lyder, saa er det dog kun en behændig Kompliment; og den unge Hertugs Svar peger paa det usandsynlige i Digterens Fortolkning; denne unge Mand havde ikke kæmpet sig frem mod Hindringer og faaet Rifter undervejs for at naa Naturens og Poesiens hellige Kirke. Hvis Andersen havde skabt sin Poesi paa saa uholdbart Grundlag, havde den været forsvunden for længe siden¹. —

Hvor foregaar Klokken? Vejen gaar bort fra Menneskene, over Marken; ind i Skoven og ud mod det store Vand.

¹ Det Land, hvor Kongesønnen lever, styres iøvrigt af en Kejser, hvilket til Overflod viser, at Titlen er en poetisk Prydelse.

Eventyret er skrevet paa Nysø, og det er herfra, at den landskabelige Inspiration er hentet; men i et Brev fra Nysø til Louise Collin hedder det: I Dag er det sommerligt; jeg har spadseret til Skoven og hørt over Vandet Kirkeklokkerne ringe, medens Skibene flagede i Præstø Bugt. —

Hvad der drog ham til Nysø var Thorvaldsens Selskab; det var den Mand han beundrede mest af alle; og den store Mesters Venskab bidrog meget til at styrke Digterens Selvtillid i Tiden ved 1840; naar Thorvaldsen kysede ham paa begge Kinder, var han stolt og lykkelig. Den Berømtelse, som Billedhuggeren nød over hele Verden, den mente Digteren sig nu godt paa Veje til at opnaa. I 1870 skriver han i sin Dagbog: Jeg tør ikke skjule paa disse Blade, at jeg følte selv meget i mit Liv beslægtet med Thorvaldsen; vor fattige Fødsel, vor Kamp og vor store Verdenskendelse. — Om de Rifter, Thorvaldsen havde faaet undervejs, siger han til Andersen i M. L. E.: Ja, ja, jeg kender dem hjemme! mig var det ikke gaaet et Haar bedre, om jeg var bleven der! — Gud ske Lov at jeg ikke trænger til dem! gør man det, da veed de at pine og plage! —

Gennem Eventyret gaar altsaa en i al Ærbødighed holdt og omhyggelig skjult Jævnførelse med Danmarks ypperste Kunstner. I Virkeligheden kendte Andersens Ærgerrighed kun een Plads: den første: men han havde lært at tie, og røbede sig, da han var ude over den mest aabnemmede Ungdomstid, aldrig paa dette Punkt. — Ideen til Klokkeren er spiret frem af Holger Danske, der var skrevet lige i Forvejen; dette Eventyr havde ganske vist sidestillet ham med Thorvaldsen, men ad en Omvej, gennem deres Oprindelse; og selve dette Motiv var kun een af de mange Ingredienser til Eventyret. Denne Gang stillede han sig direkte overfor ham.

Men: Thorvaldsen var død nu, og i Klokkeren er der Klang af Liv og mandig Styrke; der er ingen Sørgemusik deri, men

et Forbund mellem to, der er fremmest i Folket. Og Verdensberømmelsen var kun et udvortes Maal; om end Digteren uhyre dyrebar, saa var den dog ikke det dybeste i hans Stræben. —

Hvad higer de to Venner efter? De er ikke fyldt af Uro som Agnete eller Grantræet; de vandrer mod et Maal, der er Vejen værd. Der hvor de staar tilsidst paa Kysten mellem Land og Sø, under Himlens Kirke, der klinger i Aftenklokkerne over Præstø Bugt selve Alnaturens Røst. Klokken betyder Aanden i Naturen; og idet vi dermed naar til det inderste Lukke i Eventyret, saa er det Par, der ad forskellige Veje finder det samme Maal, de to Hans Christian'er: H. C. Ørsted, som skrev Aanden i Naturen, og H. C. Andersen, som skrev Klokken.

H. C. Ørsted var en af de trofaste Venner, der husvalede Andersens Hjerter, naar noget gik ham nær; han var dertil en sjælden Aand, der havde mange Berøringspunkter med Andersens og derfor var i Stand til at øve Indflydelse paa ham: en mild Humanisme og en frejdig Tro paa det evige Fremskridt var de Grundtoner hos Filosoffen, som Digteren kendtes ved. En Frembringelse som Ahasverus er i høj Grad præget af Ørstedske Synspunkter. — Det kunde synes paafaldende, at Andersen med et halvt Aars Mellemrum udsender to Trosbekendelser som Snedronningen og Klokken: den ene rent kristelig, den anden mildt panteistisk; men det var ham umuligt at drage nogen Skillelinie mellem det ædle og fromme Livssyn hos Ørsted og Jenny Linds be-gejstrede Kristentro.

XLIII. SKYGGEN.

Chamissos Peter Schlemihl er af H. C. A. nævnet i Begyndelsen af Eventyret Skyggen. Ideen er ogsaa taget her-

fra; Chamisso har atter laant Indfaldet fra Hoffmann, der er en Guldgrube for alle Aarhundredets Fantaster. I Abenteuer einer Sylvesternacht har han skizzeret den fredløse Sjæl, udtrykt ved det geniale Symbol. — Chamisso fandt i 1813 i denne Figur Udtryk for sin Hjemløshed blandt Tyskerne under Nationalkampen.

Fra den af indre Splid sønderlidte Opfinder var Ideen gaaet over til den fædrelandsløse; efter ham vedgaar Andersen Arven.

Den er — atter engang — Mulatten, Zigeuneren, Jøden, Spillemanden, Havfruen, den grimme Ælling, Tinsoldaten, O. T.: den Brændemærkede. —

Digteren havde Ret til dette Eventyr.

Som i en Række af de bedste Eventyr er Undfangelsen dobbelt. Snedronningen er blevet til i Sachsen og Danmark. Ællingen paa Herregaardene og i København. Saaledes ogsaa dette Eventyr. Skyggen er set i Neapel og forstaaet i den nordiske Vinter.

Skyggen bestaar altsaa af to Dele, en italiensk og en dansk; den første Del er klar og sindrig, den sidste vanskeligere tilgængelig og den dybsindigste Selvskildring Andersen har skrevet. — Paa sin Rejse 1845—46 tilbragte han en Maaned i Neapel og døjede da ganske utroligt af Heden. I Dagbogen hedder det saaledes: Mandag 8 Juni. Varmen vælter ned, tør næppe vove mig ud. Maven ikke ret i Stand; hver Morgen især Smerter. Badet i Havet og følt mig vel, gik usædvanlig meget omkring i Gaderne i Eftermiddag, to Gange ned mod Molo; den sidste Gang følte jeg Mathed og naaede ind paa en Kafe, drak Limonade, men følte mig værre og værre. Heden sprak ud af alle Porer, jeg havde en Trang til at kaste mig ned paa Jorden, og en Angst; jeg sendte Botegen efter en Vogn, der var to Heste, men jeg havde næppe mere end 300 Skridt; jeg bød ham en Scudi; han vilde ikke, jeg blev vred og gik, men naaede

ikke længer end til H.s Port, her maatte jeg gaa ind til Portneren og hvile, det var meget ængsteligt. — Tirsdag 9 Juni. Skrevet om Aftenen paa Historien om min Skygge¹. 15 Juni. Faaet Brev fra Ørsted og hans Kone ... Her er en rædsom Larm i Gaderne; evig Ringen af Køer med Klokker paa, Geder med mindre Klokker; en Skrigen og Skraalen, og saa har jeg lige overfor En, der øver sig i Generalbas, eller stemmer Klaver for hele Byen; det er en angribende, susende, skrigende, sønderrivende Malstrøm for Hørelsen. Smede hamre, Vogne rulle, Dreng skrige, og Folk, der taler stille om huslige Sager, synes at slaas. (Hermed kan sammenstilles en Bemærkning fra 23 Maj: I tre Toner synger eller skriger en Dreng overfor mig Morgen og Aften, det er trættende som Bølgeslaget ved Stranden). — 17 Juni. Det er ikke muligt at sove lidt for Larm; især plager Genboen; denne gentagende Fingerøvelse, denne evige Spillen Skala; det er som man aandelig blev kilet paa eet Sted fra Morgen til Aften. 18 Juni. — — Lige for mig bor en Familie; Konen er pukkelrygget og pukkelmavet, hun sidder tyndklædt med en bred, nøgen Skilning i Haaret; hendes Lommetørklæde ligger sammenlagt paa Stolen foran; der staar Manden alvorlig, forneden som et Mandfolk, foroven ogsaa et Mandfolk, men uden Klæder; han er meget alvorlig; paa den tredie Balkon sidder Pigen og syr; Manden gaar Motion fra Konen til den næste Balkon og tilbage igen; men hver Gang han kommer til Pigen, siger han Kis og stikker hende med Fingeren, staar saa igen og taler alvorlig med sin gamle, pukkelmavede Kone, og han tænker ikke han har en lagttager lige overfor sig. — — Sov for aaben Altandør, med et Lagen over mig, men det var ikke mere end netop til at taale; sov mindre rolig. — 21 Juni. Det er ikke til at holde ud med Støj paa Gaden. Nu holder der en Vogn, hvor den ene Hest evig

¹ Andersens Meddelelse i Noten til Eventyrene er altsaa ikke korrekt.

og altid slaar mod Stenbroen; hvor det varer! hvem venter de paa! naa endelig kører den; det var en Dame, de Fruentimmer kan heller aldrig blive færdige! Oleander blomstrer lige overfor paa Balkonen, dobbelt, som Roser. —

Som man ser, er Digterens ophedede Hjerne overømfindtlig, og han nedskriver med stor Nøjagtighed sine Pinsler; men i det Neapel-Billede, som Skyggen begynder med, stemmes alle Tonerne om; de enkelte Led er der allesammen; men med et Strøg fjerner han den nervøse Irritation fra de Indtryk han ønsker at benytte; ovenpaa den glohede Dag følger Aftensvalen; et mylrende Folkeliv rører sig i Gaderne; og overfor Digterens Bolig er det Hus, hvorom hans Opmærksomhed samler sig — ikke i ophidset Monomani; men som et Hvilepunkt for Øjet, mens Tankerne gror deres stille Væxt. Han ser Blomster paa Altanen; han hører Toner bestandig klinge derfra, og de følger sig ind i Stemningen (hans egen Irritation over den stadige Klimpren overføres til Værten). Hvem der bor der, veed han ikke. — Men en Nat da han sover for aaben Altandør, ser han Lys derovre; paa Altanen staar en yndig Jomfru; han springer op, men da han kommer til Vinduet, er Jomfruen¹ borte. — Jomfruen er Poesien, som han altsaa ser et eneste kort Øjeblik, mens Søvnens sidder ham i Øjnene.

Denne Skildring har dels Sigte paa den Begyndelse til »Skyggen«, der var bleven til i Neapel, dels har den dybere og mere omfattende Betydning. I den sydlandske Ramme begynder han den Spøg med sin egen Skygge, der langsomt vokser til blodig Alvor. — Andersen havde tit moret sig over Skygger, og over sin egen Skygge i Særdeleshed; i Februar 34 skriver han i Neapel: Min Skygge blev saa lang, at jeg var nær ved at falde over den. I Au-

¹ Jomfruen er her anvendt i den Betydning, som det havde i den Collinske Kreds; det var oprindeligt Bindsbøll, der havde sagt om et arkitektonisk Værk (en Trappe): Jomfruen mangler! ☺: Inspirationen.

gust 45 paa Himmelbjerget: Jeg stod ganske ene og saa min egen, lange Skygge fordoblet bevæge sig paa den røde Kirkemur. — Af lignende Art er de Skyggebevægelser, der giver Anledning til den unge Mands spøgende Opfordring til Skyggen om at gaa ind i Genboens Hus; med største Snildhed og Lune løsnes saa Skyggen fra sin Herre — med en ærbødig Undskyldning til Peter Schlemihls Forfatter. — Derpaa kommer den lærde Mand hjem til Danmark, og anden Afdeling begynder. Almanakken for 47 meddeler 24 Febr.: Middag hos Ørsteds. Skrevet Skyggen¹. —

Den lærde Mand faar en Aften Besøg af sin Skygge; dette bliver Begyndelsen til en mærkelig Kamp, der ender med Skyggens Triumf og den lærde Mands Undergang; denne Skildring er udformet over Klods-Hans-Motivet som Kerne, denne Gang set under en ny Vinkel. — Efter en Udviklingshistorie, der er ligesom et Vrægebillede paa Andersens Livseventyr, og hvori Skyggen som en Vampyr suger Livsmarven af den Lærde, kommer disse to — Skyggen som Menneskets Herre — til et Badested, hvor der er en Prinsesse, eller Kongedatter som Andersen nu ynder at kalde det; han havde truffet saa mange Prinsesser i Udlandet, at Titelen havde tabt noget af sin Kraft. Denne Dame er en videre Udvikling af Prinsessen i »Snedronningen«. Her havde hun endnu en Rest af de Nykker, der udmærkede »Svinedrengen«s Udkaarne: hun sidder paa Tronen og nynner en Vise, og med det samme kommer hun i Tanker om, at hun vil gifte sig. — Men medens Hun i Svinedrengen leger komme Fremmede hele Dagen, saa læser denne alle de Aviser, der er til i Verden, og hun

¹ Det maa ikke forstaas saaledes, at de første Sider i den Form, hvori vi har dem, er skrevet i Neapel; den i Dagbogen omtalte Begyndelse maa have været et Udkast uden fast Plan, rimeligvis springende iagttagelser over Skyggens Bevægelser. I de følgende Dage er der kommen Ideer til, som saa i den danske Vinter har endelig krystalliseret sig.

vil have en Mand, der forstaar at svare; hun er afledet af Turandot fra 1001 Nat og Schiller, men som hun skildres, er hun tillige Udtryk for Andersens Fornøjelse over de mange fornemme og literære Damer, der lyttede til ham, den europæiske Modepoet, Lappeskomagerens frimodige Søn. »Han var ikke kommen for at fri, bare alene kommen for at høre Prinsessens Klogskab, og den fandt han god, og hun fandt ham god igen.« —

I Skyggen er hun bleven meget for klog; hun er taget til Badestedet, fordi hun har den Sygdom, at hun ser altfor godt; det skildres nu, hvorledes Skyggen vinder Prinsessen og Kongeriget; med bitter Ironi lader Andersen hende forveksle Visdom og Kundskaber: »En viis Mand er han,« siger hun om Skyggen, »men mon han har grundige Kundskaber, det er lige saa vigtigt! han maa examineres.« Nu skyder Skyggen den Lærde, der har H. C. Ørsteds Træk, frem, og hun taler med ham om Sol og Maane, om grønne Skove og om Menneskene baade udenpaa og indeni. — Saadan vrænges alle Begreber om, siger Digteren spotsk. — Skyggens stærke Side er netop hans Kundskaber; da den lærde Mand udspørger ham for at høre om Poesiens Herlighed, saa faar han intet Svar uden det fem Gange gentagne og varierede: Jeg saa Alting og veed Alting. — Han har været i Poesiens Forgemak; siden har han løbet om og kiget ind overalt; han har set det allerutænkeligste hos Mændene, hos Forældrene og hos de søde Børn; han har set, hvad ingen Mennesker maatte vide, men hvad de allesammen saa gerne vilde vide: Ondt hos Naboen. — Den Visdom han paa denne Maade har samlet sig, er det der forfremmer ham.

Men hvem skal da denne Karikatur betyde? Det er inderst Andersen selv, den fejrede. — 3 Juni 1841 har han paa Donau set et Menneske, som han har følt en Lighed med: Om Bord er et Menneske, der ser ud som min Ka-

rikatur, han er aldeles en Skygge; han er et løst Basrelief; det unge Menneske blev leet af, man tegnede ham af; jeg tror han manglede sine Undertænder; han saa aldeles ud som en Skygge. — Fra Neapel skriver han 19 Juni 46 et Brev til gamle Collin: det sluttet i Marseille 28 Juni; her hedder det: Jeg er endnu skrækkelig mat og mager — ja De tror nok ikke jeg kan blive magrere end De har set mig — jo nu skulde De se en Skygge! jeg er ækel! men der skal nok komme Kød paa, til De ser mig. — Som Skyggen har han løbet langs Murene (Brev 19 Maj 46): Det er som Marven blev brændt ud af Benene; man lærer rigtignok her at gaa langsomt og søge hver lille Slagskygge Nabohuset kaster. — Andersen kendte alt og alle; saa tidligt som i »Svinedrengen« har han givet sig selv en Snært; den Gryde der kunde sige, hvem der skulde have Grød og Karbonade, var ikke fremmed for Middagsgæsten i en Række københavnske Huse; siden da havde han udstrakt sin Bekendtskabskreds over hele Europa, og var en glimrende Fortæller. Han vidste ogsaa det, som ingen maatte vide; i Dagbogen 30 April 46 staar: Kuchler fortalte om Elises Sygdom, om H. P. H., der havde gjort ækelt Kur til hende, han den gifte Mand. (Det fornøier altid at høre ondt om En, man har et Horn i Siden paa. Menneske er man). —

Skyggen er kommen til Velstand; den har kostbare Signeter, en tyk Guldkæde om Halsen; alle Fingre glimrer med Diamantringe. Det er atter Digterens Spot over sig selv; før han gik ud paa sin store Rejse, havde han gjort sig Umage for at blive Ridder; H. C. Ørsted var gaaet i Ilden for ham; ved Afskedsaudiensen ventede han bestemt sin Ophøjelse; men han blev skuffet. Derimod fik han i Oldenburg en kostbar Ring af Storhertugen; i Berlin 6 Jan. 46 den røde Ørn; i Weimar fortalte man ham, at han skulde dekoreres med den hvide Falk, men det blev først

senere; i Wien fik han en kostbar Brystnaal af en Erkehertuginde; og paa Hjemrejsen fik han endelig ogsaa Danebrogsordenen. —

Jo mere Skyggen gaar frem, des tavsere bliver den Lærde. Andersen havde haabet ud af sin Rejse at hente Inspiration til et Størværk; det opnaaede han ogsaa — forsaavidt som han skrev Skyggen — men bare ikke paa den Maade han havde ventet. Den lærde Mand maatte nøjes med at se Poesien et flygtigt Nu. Den ejendommelige Maade, hvorpaa den højeste Inspiration meldte sig hos ham, i en sansesløs Extase for hvis Komme ingen Regler gjaldt, maatte skabe en vis Modløshed hos ham; de Digtninge, han arbejdede paa med Flid og Anspændelse, bragte ham enten ingen eller en lidet betydende Hæder. Aldrig har han gengivet sin Følelse i saa Henseende klarere end i en lille utrykt og udateret Kritik over den italienske Opera i København (1844): Italienerne har begyndt deres Forestillinger, jeg har hørt dem! gid jeg ikke havde det! — dog Rossi interesserer mig! der er noget i hans Sang, der synes at sige: »O hvor elendig er jeg! der klapper de for mig, som om jeg var en stor Sanger, der elsker de mig, stikker mig i Kobber, sværmer for mig, og jeg er dog ikke noget! — jeg veed alt for vel, hvorledes det skulde være. Jeg lider og græder i min Sjæls Dybeste, fordi Stemmen er besløret, Kræfterne mangler mig!« Ja, det siger Rossi til sig selv, og denne Selverkendelse, denne Smerte bæver igennem hans Sang i enkelte Toner, der rører og — han er Perlen i la banda. —

Det er ikke min Mening at ville gøre Andersen til nogen søndersplittet Natur, til et Dobbeltmenneske; han nærmede sig til at være det i patologisk Henseende (han led af fikse Ideer og var klar over det, mens de stod paa) men ikke som Aand; alt hvad der var i ham, stræbte mod eet; han var ikke splidagtig med sig selv. Men det var

hans bestandige Ønske, at Verden vilde hjælpe ham i hans Bestræbelser for at naa fremad og støtte ham paa rette Maade; thi ellers stod han Fare for at falde fra hinanden.

Mod Slutningen af Eventyret giver han os et Indblik i, hvad det egentlig var, der bevægede hans Sjæl saa dybt, at han maatte lade den lærde Mand bukke under i Kampen. »Jeg har oplevet det Grueligste, der kan opleves!« sagde Skyggen, »tænk dig — ja saadan en stakkels Skygehjerne kan ikke holde meget ud; — tænk dig, min Skygge er bleven gal, han tror at han er Mennesket og at jeg — tænk dig bare — at jeg er hans Skygge.« »Det er frygteligt,« sagde Prinsessen, »han er dog spærret inde?« »Det er han! Jeg er bange han kommer sig aldrig.«

Dette er Erindringen om den kolde Sø, som i Sommeren 1845 gik hen over ham: Hauch havde i sin Roman Slottet ved Rhinen med Benyttelse af Andersenske Træk skildret en Poet, der bliver gal af Indbildskhed og Forføngelighed. Andersen vedgik selv Ligheden i Brev til Hauch 16 September 1845; og han er uhyggelig greben. »Hvad der har rystet mig,« siger han, »hvad der i enkelte Øjeblikke brænder mig i Tanken, er den ulykkelige Poets Endeligt. — — Jeg har i den sidste Tid slet intet skrevet; jeg føler mig som vaadt Brænde, der ikke fænger Flamme; Søerne udefra forstyrre ikke mit Humør som i gamle Dage; men de gør dog vaad.« —

Andersens Tanker om denne Sag, forsaavidt de indgaar som Led i »Skyggen«, er da følgende: Som Berømted har jeg stadig Medgang; fra at være diminutivt er mit Ry stadig vokset; min Livlighed og Fremstillingsevne skaffer mig den ene Triumf efter den anden; men alt dette er intet mod det sjældne Glimt af Poesiens Jomfru i straalende Skær; og dog er jeg som Digter af Hauch bleven nedkuet og tilintetgjort. — Med dyb Bitterhed lader han sig selv endnu engang vinde Prinsessen, men det er med alle de

Egenskaber, som han selv regnede for lidet, og som nu blev saadan fremdragne, at de truede med at dræbe hans sande Genius, den Ørsted-Andersenske Dobbeltkikkelse.

Skyggen tager Afsked med sin Tjener i et Suk. »De er en ædel Karakter«, sagde Kongedatteren og bøjede sig lige ned¹. At Prinsessen siger De er af lutter Højagtelse, for de er ellers Dus; og naar hun bøjer sig for Skyggen, saa er det i samme Ærefrygt som Prinsessen i Svinedrenge, der maatte neje, da hun saa Prinsen, saa dejlig var han. —

Hermed har Digteren givet det stærkeste Udtryk, der var ham muligt, for den Lede han følte ved den ydre Ære, der vel i Øjeblikket hjalp paa den dunkle Armodsfølelse, han bar dybt i sig, men bagefter lod ham føle al Modgunstens Tomhed dobbelt. —

Der er i dette Eventyr, ved Siden af den her beskrevne Hovedlinie, dulgt et gammelt Nag mod Vennen E. Collin i Beretningen om, hvorledes den lærde Mand vil være Dus med Skyggen, men bliver afvist. —

Denne Historie gaar helt tilbage til et Brev fra Maj 1831, hvori Digteren skriver: Af alle Mennesker er De den jeg [i] enhver Henseende betragter som min rette Ven, den jeg kan elske som saadan, maa ogsaa have Aand; jeg maa i denne Henseende kunne agte ham, og det mangler i Grunden de faa andre, jeg ret holder af; kun De er den jævnaldrende jeg ret kan føle mig bunden til. Jeg har ogsaa en Bøn til Dem; De vil maaske le, men vil De engang ret glæde mig, ret give mig et Bevis paa Deres Agtelse — naar jeg fortjener den — saa — ja De maa ikke blive vred! — Sig Du til mig! mundtlig vil jeg aldrig kunne bede Dem derom, det maa ske nu, nu medens jeg er borte: har De noget derimod, saa tal aldrig til mig derom, jeg vil naturligvis aldrig ytre det mere! I Deres første Brev jeg

¹ Saaledes i Manuskriptet.

nu faar, vil jeg se, om De her vilde glæde mig, og jeg drikker da Deres Skaal der, og det ret af Hjertet. — Er De vred? — De kan ikke tro med hvilket bankende Hjerte jeg skriver dette, skønt De ikke er her. Men nu ikke mere herom. —

Collin nægtede at gaa ind paa Forslaget, hvad der gik Andersen meget nær til Hjerte.

XLIV. HØRREN.

Som et Tordennejr, som en Dommedag er Skyggen; klare og fredelige Tider følger efter; allerede i »Den gamle Gadelygte«, skrevet 2 Februar 1847, havde Andersen meddelt, at han opgav den store Form¹; Ahasverus havde været under Arbejde i 8 Aar, De to Baronesser maaske i 5—6; han havde erkendt sin svigtende Evne over for omfattende Kompositioner, han forbeholder sig kun sine brogede Billeder. Og efter i dette Eventyr at have maalt sit Væsen og sin Evne med hvad Tilværelsen i Almindelighed byder, skriver han Hørren, der er Digterens bevidste Protest mod Grantræet, hvis Konklusion havde været, at han var en Ulykkelig. —

Hørren har sin fagre Ungdomstid paa Marken; en yderst kompliceret Storm- og Trængselstid følger — den kunde Andersen ikke benægte: Hørren bliver knækket og brækket, skættet og heglet; og saa bliver den til snehvidt Lærred og dermed atter lykkelig. Hver Overgang bringer ny Lykke — modsat Grantræet og aldeles som i Hvad Fatter gør er altid det rigtige. —

Hørren bliver til Bøger, og det hedder: Nu først ved jeg rigtigt, hvad der staar i mig. Dermed er Digteren

¹ Cfr. Fodrejsen 1829, hvor allerede Gadelygten modstilles de evige Stjerner.

naaet ned til sin afklarede Nutid; af Fremtiden spaar han sig intet uden Døden, der skal blive en Port til ny Glæde. Paa dette Punkt føres Polemikken mod Grantræet direkte: de afsluttende Ord lød i hint Eventyr: Forbi, forbi, og det bliver alle Historier. — Men nu hedder det: Visen er aldrig ude! Det er det dejligste ved det hele. —

Siden den Tid skrev Andersen mange dejlige Eventyr i sit skønne og simple Sprog; men han, som i Grunden ikke havde tilhørt nogen Skole eller været Nogens Elev, han paavirkes nu i høj Grad af sit eget Værk.

»Et Blad fra Himlen« er et fortræffeligt Stykke, men man kan genfinde hver Stump af det i hans tidligere Produktion under en eller anden Form, uden at der — som i Den grimme Ælling — er opnaaet noget større og genialere end før. —

I dette Eventyr danner Planterne den bekendte Hønsgaard fra Ole Lukøje: Tidsel og Brændenælde og Burre svarer til Hønsene og Ænderne. —

Den botaniske Professor — den snæversynede Æstetiker — er Spillemesteren fra Nattergalen. Den fattige, uskyldige Pige gaar helt tilbage til det lille Barn i Kejserens Klæder og Fiskerpigen i Nattergalen. Landets Konge er ogsaa med; han er syg af Tungsind, og kun Himmelblomsten kan helbrede ham: det er den kinesiske Kejser. Han faar Bud om Væksten, med vedlagt Tegning, ligesom Kejseren faar Bøger om Nattergalen. Og den botaniske Professor — en gammel Bekendt — skriver en Afhandling om Planten, ligesom hans Kollega, Verdens Klokke, skrev aarlige Opsatser om Klokken.

Et saadant Eventyr er gammel Vin paa nye Flasker: det kostbare Metal i ny Prægning. Digteren fornyede sin Mønt; men brød sig ikke nye Minegange. —

Jeg standser altsaa mine Undersøgelser her, hvor jeg ser et Grænseskel i Andersens Udvikling; han er i Sand-

hed et af de forunderligste Mennesker og et af de faa Genier der har levet herhjemme. Trods det Mørke, der er spredt over Partier af hans Liv, existerer der interessante Oplysninger om ham end om nogen anden af de samtidige, mere forsigtige Poeter; og den, der har gennemgransket det hele og set hans Liv paa Vranken som paa Retten, maa konkludere: i sine Skrøbeligheder var han menneskelig: hans Sind var kærligt; og hans Tanke bevarede sig frisk og frodig, til Døden nærmede sig.

Hen mod Midten af Halvtredserne huskede han paa, at han i Grunden aldrig havde faaet skrevet Eventyret om Klods-Hans, fordi han var bleven forstyrret af Selvprøvelse; og dog var der noget i den Historie, der havde hjulpet ham frem, selv om han aldrig havde kunnet faa sin egen til at følges med den. Til Tak nedskrev han da Eventyret saadan som han kendte det, uden at han blandede sin egen Person og sin Historie ind deri; han førte det paa Papiret paa samme Maade, som da han i 1835 skrev Fyr-tøjet; som Soldaten marcherer hen ad Landevejen, saadan rider Klods-Hans frem paa sin Gedebuk. Sin egen Mening om Sagen har han flyttet helt ud af Historien, og op i Undertitlen, som ikke er trykt med i Texten, men findes i Manuskriptet; den staar under Overskriften som de tre Kors og Dødningehovedet paa en Medicinflaske:

KLODS HANS.

EN AMMESTUE HISTORIE.

TILLÆG.

1. UTRYKTE BREVE TIL H. C. ANDERSEN FRA HANS MODER.

1) Hr. Andersen Skolediceppel logerer hos Madam Henneberg i Slagelse.

Kjære Søn. Odense d. 12de Septem. 1823.

Jeg takker dig mange Gange for din sidste Skrivelse hvoraf jeg seer du er rask og Vel det glæder mig i mit Hjærte, hvorvel jeg har været mere død end levende oppe hos Jørgen han maatte lede mig til Odense. Jeg vil kun bede dig om [en] ting kan du gjøre udveje for det til et par Læs Tørve for nu trænger jeg for nu troer jeg ingen vil hjælpe mig jeg haaber min gode Søn at du nu gjør hvad du kan dette sendes med Hans fra Verbe kjære gode Christian Jeg er ikke mere paa Slottet for det første Jeg skal Hylse fra alle gode Venner.

Ane Marie Jørgensen.

(Jørgen er Sognefoged Jørgen Nielsen i Hunderup, en Landsby Syd for Odense, hvor Hans Chr. som Dreng hentede Mælk. 1829 skriver Andersen (i: Odense og dens Omegn): Landsbyen Hunderups Bønder er vistnok de rigeste i Fyen. — Det er formodentlig dem han har tænkt paa med de to Landmænd i K. en Sp. Verbe er vistnok Verpehus i Nordfyen. Paa Odense Slot havde Moderen Arbejde for Jfr. Lohmann).

2) Et ganske indholdsløst Brev af 2 Febr. 1825. Bag paa det staar det interessante Udbrud: Gode Christian, denne Dag er min Bryllupsdag, for 20 Aar siden.

3) Odense den 13 Oktober 1827. Inderlig kjære Søn.

Som sædvanlig modtog jeg Dit mig saa kjære Brev dateret 10 f. M. tilligemed Bogen som jeg med Fornøjelse har hørt gjennemlæse og som har glædet mig usigelig. Hvor ufattelig endog meget og næsten alt har forekommet mig, behøver jeg vist neppe at sige dig, og dog følte Moderherttet ved hver Linie, som stundom kostede mig Taa-
rer som var velgjørende ved Erindringen om dig. — Jeg vedbliver inu som sædvanlig at gaae hos Jfr. Lohmann, dog kun 2de Dage om Ugen og hun har forleden givet mig til en Chemise og et Forklæde skulle det være muelig kjære Søn at du engang ved en Leilighed kunne faae Evne til at give mig lidet til Hjælp til et Par Skoe da ville ieg være dig høist taknemlig derfor, dog det maa ikke skee førend du kan uden Afbræk i din egen Kasse. Mit ene Øie vedbliver inu bestandig at være daarlig og jeg kan næsten slet ikke se med det. Men jeg takker Gud at jeg dog har her i Hospitalet et Tilholdssted. —

Sognefoged Knud Niensens Kone som du formodentlig har hørt døde for kort Tid siden havde selv bestemt en Kone til ham førend hun døde, han har haft Bryllup. — Da der er adskillige som har ønsket at gjennemlæse din Bog undskylder du at jeg ikke inu sender den med denne gode Leilighed med Jensen; men saasart at den bliver gjennemlæst skal jeg sende dig den. — Din artium glæder jeg mig til er eller vil vist staae godt af; du maae endelig lade mig vide naar det skeer. Lev vel kjæreste Søn og tænk stundom paa din troe kjærlige og ømme Moder. — (Bogen er W. Chr. Valther: Ungdomsforsøg).

4) Odense den 12 September 1829. Kjære gode Christian. (Han har lige været paa Besøg i Odense, derom handler Begyndelsen).

Min gode Christian! du er en af de faa der lægger saa megen Berømmelse paa Madam Krag i Møllen, jeg kan ikke billige det, thi jeg har ofte bedet hende om lidet Grødmeel¹, som de ellers giver bort i de andre Møller, men jeg fik Intet, det lod som hun havde mindre end jeg, derfor er jeg just ikke begjerlig efter oftere at forlange Noget af hende. At hun er galant imod dig, forundrer mig ikke thi det skylder man jo ethvert honnet Menneske, og du trængte jo ikke til hende. Jeg har faaet et Skjørt af simpelt Hvergarn, og en Særk isteden for Skjorten. Gode Christian! Du lovede mig lidet naar du kom til Kjøbenhavn, jeg vil nu bede dig naar du kan, da at sende mig det, thi her skal være Auktion efter Madam Andersen og mueligen jeg der kunde faae et Par Lagner at kjøbe, som jeg trænger saa meget til. Lev nu stedse saa lykkelig som det ønskes af din kjærlige Moder Marie. P. s. Sanne Buskeflod takker Dem mange Gange fordi de saa godt erindrede hvad De lovede hende.

(Møllen er Munkemølle. Brevet er, som Efterskriften viser, ført i Pennen af Sanne Bunkeflod. Man kan ofte af Slutningsbemærkninger i Brevene regne ud, hvem der har skrevet dem).

5) Kiære Søn.

Tak for din sidste Skrivelse og det dermed tilsendte. Det var en god Hjælp for mig i denne haarde Vinter da jeg lider saa meget af Kulden. — Jeg beder daglig den al gode Gud holde sin Haand over dig, og lønne dig med alt godt for din store beviste Godhed imod mig. Gode

¹ cfr. hendes Ord til Sønnen: Jeg har aldrig kunnet bede nogen om noget.

Søn, dersom det var dig mueligt at sende mig en liden Hjelp til Juulen, heviste du mig en stor Godhed, da jeg som du nok kan indsee er meget trængende og det jeg kan fortjene kun er saare lidet og jeg nu med Aarene tillige forener et svageligt Helbred. Det fornøjer mig og alle dine bekendtere at dit Stykke skal spilles paa det kongelige Theater. Gid det nu maae have faaet et heldigt Udfald. — Vi venter nu alle med Længsel efter at modtage Underretning fra Dig om at Din Examen har faaet et glædeligt Udfald. Lev nu vel kjære Søn! Himlen lønne dig med alt godt for den imod mig beviste sønlige Kjærlighed og Godhed.

Odense den 5 Decbr. 1829.

Din oprigtige Moder Marie Jørgensen.

6) (En ganske kort Billet): Kjære Søn. For din Skrivelse af 29de Jan. takker jeg dig saa mange Gange saa vel som for de 2 Rdlr. Du spørger i dit Brev hvorledes jeg har det i den slemme Vinter, det sidste kunne du sige med sandt den har været haard og tung for mig men nu skulle man dog troe at den [var] overstaaet. Du vil vide Odense Byes nyt sandelig jeg veed intet der kunne interessere dig det mindste. Lev vel kjære Søn jeg nedbeder Himlens Velsignelse over dig og alle dine Foretagender og haaber at du snart glæder mig med et pr. Ord — til din hulde Moder Anne Marie. Odense d. 11te Marts 1830.

7) Odense d. 2 April 1830. Gode kjære Christian.

Hvor kunde jeg andet end skrive dig til paa denne Dag som er den lykkeligste i mit Liv gid du blot var her, da vilde jeg i min kummerlige Forfatning, dog søge at gjøre Noget der kunde fornøie dig vel ville det blive Ubetydeligt: men naar det kommer fra et oprigtigt Hjerte er Lidet, bedre end Intet! dog hvad er Ønsker? de glæder

kun for Øieblikke, men Opfyldelsen deraf flyve bort som Vinden. Det gjør mig inderlig ondt at du var saa utilfreds med mit sidste Brev, men gode Christian, du veed jo at jeg ikke selv kan skrive, og derfor maae jeg være tilfreds med, som de andre vil sætte det paa Papiret, jeg troede det var saa herligt, da det var en Herre der skrev det for mig. Jeg er Gud ske Lov temmelig rask . . . Jeg gaar rigtig nok hos Jfr. Lohmann men hun giver mig nu ikke det Ringeste mere end Føden i tre Dage om Ugen saa hvis du ikke havde været saa god imod mig saa maatte jeg have kreperet, thi hvad er 24 Sk. om Ugen at leve af, og mine Kræfter er borte til at erhverve noget. Du skal ret have tusind Tak for de 3 Rbd. dem har jeg for længe siden faaet af Madame Iversen, jeg troede du vidste det af mit sidste Brev, — men det er sandt det indeholdt jo Ingenting. Bunkeflods har læst dine Digte og de finder dem smukke og underholdne, men jeg er desto værre ikke saa lykkelig at jeg selv kan læse dem. — (Brevet slutter med en Pose Bynyt).

8) Odense d. 25 September 1830. Kjære gode Christian.

Du skal ret have Tak for dit kjære Brev det glæder mig saare meget at du lykkelig og vel kom til Kjøbenhavn. Du ønsker at vide Udfaldet paa Ansøgningen til at komme i Hospitalet. Direktionen har rigtignok været samlet, og jeg har talt med Pastor Wiberg og Hospitalsforstanderen, de sagde at Ansøgningen havde været fremlagt men der var saa mange uden for Hospitalet og de skulde først derind, saa de kunde endnu ingen Løfte give mig. Hos Jfr. Lohmann gaar jeg nu ikke mere da hun slet ikke vil give mig noget derfor, saa faaer jeg at see, hvorledes jeg kommer ud af det. Nyt veed jeg ikke at fortælle dig undtagen at Hrr. Welhaven er død han leed uendelig meget han var

havlt gaaet fra Forstanden saa han havde et sørgeligt Endeligt — ... fornemlig helses du ret hjertelig fra din altid troe Moder Marie. —

(Welhaven var Andersens Lærer.)

9) Odense d. 22 December 1830. Kjære Søn.

ieg takker for dit brev som ieg Rigtig har bekomet men bevis mig den tjeneste naar du skriver mig til igen at adresere brevet til mig Selv ieg takker di tillige for di Penge Som du sende Gulbergs di lo kiøbe læret til en Særk til mig men i mit liv har ieg aldrig eiet Saa grov en Særk det var Som det groveste Sæge tøj¹ derfor vil ieg bede di ikke at sende Gulbers flere Penge men naar du vil unde mig noget da sen det til mig Selv hva du har bedt mig om skal ieg nog la være men at misondelig Mennesker skildrer mig Saa Slet kan ieg [ikke] giøre ved bespisningsanstalden har nu begønd og ieg faaet Ma engang der er fem Mark tilbage hos Gulbers nu faa ieg for dem Saa længe det kan Slaa til Posionen koster 3 Sk. det er io kun tønt men saa bær det dog Navnet af varm Ma der er tre Gange ugelig at faa Søndag og onsdag og fredag.

Gode Søn saa snart du kan da sen mig i lit (i lit 3: lidt) da ieg trænger Saa høilig for noget til mine føder da det Par skilling ieg faar om ugen ikke kan række Ret langt nu faar vi kun fire og et halvt Runbrø for en Mark og 6 Skilling for en kande Øl og et Pund Smør er 24 Skilling det glæder mig meget at du er saa lykkelig at faa et nyt stykke opført nu vil ieg ønske dig en glædeli Jul og et got og for nøiet Ny aar og helsen og Sunhed i det Haab at snart skriver mig til henlever ieg din hengivne Moder Marie Jørgensen. —

(Et Brudstykke af denne Skrivelse er trykt i E. Collins Bog om Andersen. Hun har dengang ikke turdet benytte

¹ cfr. i De vilde Svaner Elisas Kjortel, da hun køres til Retterstedet.

sine sædvanlige Skrivere, men valgt en Bekendt fra sit eget Lag, hvilket Retskrivningen noksom viser. — Det Stykke, der begynder: Hvad du beder om . . . er aabenbart Svaret paa en Formaning i et af Sønnens Breve, som er meddelt af Nic. Bøgh efter mundtlig Tradition: »Nu maa min kære Moder ikke altfor ofte tage Proppen af Flasken, som staar i Skabet. Det vilde gøre mig hjertelig ondt at høre af mine Venner og Bekendte i Odense, at der blev gjort Løjer af min kjærlige gamle Moder.«)

10) Gode Christian.

(Han er kommen hjem fra Harzrejsen). Tak du Gud, min Søn, at du, som var saa nær de Egne hvor Cholera Morbus grasserer, undgik denne farlige Syge. De 3 Daler som du tillod mig at hæve hos Boghandler Milo, fik jeg ikke, da han svarede, at han ikke havde solgt nogen af dine Bøger og saaledes heller ikke havde nogen Penge til dig; jeg var dog saa heldig at jeg fik 1 Rdl. at laane hos Fru Søeborg. — Vel kan jeg tænke mig, at din Pung maa være tom men skulde det være dig mueligt at kunde sende mig blot idetmindste 1 Daler gjorde du et stort Gode imod mig da jeg for Tiden er trængende til et og andet nødvendigt Stykke som jeg af Mangel paa Penge ikke kan faa. Er det dig paa nogen Maade mueligt at opfylde min Begjæring haaber jeg du ogsaa gjør det eftersom du altid har viist dig saa god imod mig. Jeg er dog ved nogenledes Helbred og takker min Gud at jeg ikke skal være sengeliggende.

Din oprigtige Moder Marie Jørgensen.

Odense d. 16. Juli 1831.

11) Velagtede Herre Hrr. Anersen; Boende i Store Kongensgade i No 33^{ve} i Kiøbenhavn.

Odense den 31 Augusti 1831.

Hiert Elskede kiære Sønn H. C. Anersen. Næst min Allerskyldigste Tak for din Kiærlige Skrivelse af 24 Juli d. aar Glæder det mig at du er Frisk og vel. — Jeg vilde Gerne til Herrens bord men ieg kan ikke kome uden du vil Hielpe mig med Nogle Penge og Skrive mig selv til med Somen men det Maatte være med snarest Mueligt thi ieg Længes meget eftter at kome der Leev veel det Ønsker din Oprigtige Moeder til Døden Ane Marie Jørgensen.

12) Odense Hopital den 14de Decbr. 1831.

Kjære Søn. — Af Madam Søeborg har jeg erfaret at du lever vel, da du nylig har skrevet hende til, hvilket fornøier mig meget, men jeg tænkte dog, at du havde tilskrevet mig et Par Ord og tænkt paa mig med lidet, da jeg paa Tiden er meget trængende og jeg Tid efter anden har maattet laane 4 Mark af Handskemagerenken du veed der boer ved Munke Mølle, hvilke jeg har lovet at betale tilbage i disse Dage; Du seer altsaa, at jeg er meget trængende for Tiden, og jeg kan jo ikke fortjene noget da jeg nu er meget svagelig især i mine Øine og du kan jo ogsaa selv indsee at jeg nu ikke kan være saa rask som jeg var da Du var her i Odense, jeg haaber derfor, at du en af disse Dage haver mig i Erindring med et Par Skilling til Helligdagene, og at Du bestandig tænker paa mig, da jeg jo i forrige Tider har lidt meget Ondt for Dig. — De 3 Rbd. Du veed jeg skulde have hos Bogbinder Milo har jeg endnu ikke faaet een Skilling af og faaer vel heller aldrig, Du indseer derfor at jeg paa Tiden kan trænge meget til et Par Skilling, og desuden skylder jeg nu Kontoirist Høst for at skrive de 2de sidste Breve jeg har sendt Dig, hvilke

jeg har lovet at betale i disse Dage. — Lad mig vide om det er Sandhed, at Cherurg Mathias Winther¹ er slaat fordærvet i Kiøbenhavn . . . Med megen Længsel venter jeg nu bestemt Brev fra Dig med næste Post. Din oprigtige, troe og indtil Døden hengivne Moder

Anne Marie Andersen.

13) Odense den 15 Febr. 1832.

(Af Brevet hidsættes): Da jeg nu ikke har seet Brev fra dig siden den 23. decbr. f. A. saa længes jeg nu meget efter at vide hvorledes du lever . . . Jeg gaaer med et meget daarligt Been som foraarsager mig megen Smerte. Gode Christian dersom det er dig mueligt at sende mig en liden hjælp haaber jeg at du da ikke forglemmer din gamle svage-lige Moder . . . Naar du skriver mig til og sender mig noget maae jeg endelig bede dig at adressere Brevet til mig selv og ikke til nogen anden.

Marie Jørgensen.

14) Odense d. 17 Mai 1832.

Kjæreste Søn. — Du modtager herved min hjerteligste Taksigelse for dit Brev af 3die dennes, saavel som den sendte Rigsdaler som kom vel tilpas da jeg ikke eiede en Skilling. Du lovede mig inu 1 Rd. som jeg gjerne ønskede hvis det var dig mueligt førend Pindse hellige Dage, da jeg trænger saa haardt til en Spenzer som jeg gerne vilde have mig til den Tid. . . . Hvis du engang ved Lejlighed skulle træffe Handskemager Konens Søn Christian saa bed ham endelig at sende hans trængende Moder lidt Hjælp . . . Det vil vist glæde dig kjære Christian at høre at saa mange gode Folk beviser saa mange Godheder imod mig. Ofte giver de mig Overflødhed af Spise og du vil

¹ født i Vissenbjerg 1795, bekendt Smædeskriver. Opholdt sig i Tiden 1812—19 mest i Odense.

selv indsee at jeg ikke kan række ret langt med 24 Sk. ugentlig, hvortil kommer inu at Synet tager betydelig af og mine Been ofte er daarlige saa jeg maae holde Sengen. — Jeg henlever din dig elskende Moder.

Anne Marie Andersen.

(Handskemagersønnen har altsaa fulgt Skomagørsønnens Eksempel og æventyret sig til København.)

Af et vigtigt Brev af 12 Dec. 1822, der er trykt i: Breve til Andersen, hidsætter jeg to af Udgifterne udeladte Afsnit:

Chrestian Køger er ikke kommet i nogen Lære, men er en lang Dagdriver, Johan ligeledes, det er al den Herlighed jeg om disse kan lade dig vide . . .

Og nu vil jeg til sidst lade dig vide, at jeg gaar hos Jomfrue Loumann paa Slottet¹, hvor jeg har det meget godt og er saa glad som jeg i mange Aar ikke har været Fra Welhawen skal jeg ret hjertelig hilse dig, han har læst dine Breve, de to sidste, han glæder sig ret meget, at det gaar dig vel og ønsker dig fremdeles alt Lykke og Held og ønsker at du maa bevare din Forsorg i et taknemmeligt Hjerte og høste gode Frukter deraf.

(Af sidste Stykke fremgaar det, at det er Welhaven, der har nedskrevet Brevet.)

Nedenstaaende er Digterens Udkast til en Ansøgning for Moderen om at faa en Plads i Graabrødre Hospital; den er rettet til Etatsraad Bendz:

Saa vidt jeg veed, var det ved deres Høivelbaarenheds Omhue og Godhed, at for nogle Aar siden, min gamle Moder erholdt en Plads paa de saakaldte, Doctors Boder, hvorfor jeg altid skal være dem inderlig taknemlig. I de sidste Aar er hun tiltaget i Svagelighed, det ene Øie er aldeles ubrugeligt, og jeg frygter for at Stæren vil udbrede sig i det andet; hun kan derfor slet ikke fortjene

¹ Cfr. Kragen i Snedronningen.

sig det mindste, hverken ude eller hjemme med sine Hænders Arbeide; mig er det umueligt at hjælpe hende, da jeg selv ene eksisterer ved vor gode Konges Naade og kan intet undvære, ihvor gjerne jeg vilde; min stakkels gamle Moder er derfor aldeles hjælpeløs og jeg tyer derfor til dem, men (o: med den) inderlige Bøn, at de vil lade hende komme ind paa Hospitalet; thi paa Doctors Bode har hun kun Taget overhøvet, og et Hjem, og den ugentlig[e] Understøttelse hun der med de Andre erholder, er ikke tilstrækkelig til Livets Ophold, og der er aldeles ingen Udsigt for hende, dersom de ikke hjælper hende ind paa Hospitalet. — Det er min første og jeg vil haabe eneste Bøn jeg vil bebyrde min Fødeby med, og jeg [er] overbevist om at intet menneskekjærligt Hjerter vil nægte mig den opfyldt. De vil sikkert lægge denne store Godhed til hvad de alt har gjort for hende, da ingen kan være mere trængende end hun. —

2. BREV FRA H. C. ANDERSEN TIL OVERSÆTTEREN ZEISE I HAMBORG.

Glorup den 3 November 1845 (cfr. Dagbogen 5 Nov. Hele Dagen paa mit Værelse og læst og rettet i Petits Skizze af mit Liv. — Han har altsaa givet sig god Tid til Arbejdet).

Kjære Ven! Jeg skriver til Dem, da jeg formoder at De skal revidere den petitske »anderseniana«, jeg skriver til Dem hellere end til Hr. Kittler (Petits Forlægger), da jeg til ham maa skrive Tydsk og det, veed De, falder mig mindre let; er De ikke nok saa god at sige den gode Hr. Kittler dette, samt at jeg forlænge siden havde sendt ham dette tydske Manuskript, dersom han havde havt Hast dermed, men det er jo hans Hensigt først at optage Biographien foran

i hans Udgave af »Improvisatøren«; jeg havde besluttet selv at overbringe ham Manuskriptet, thi som De af Overskriften her seer, jeg er i Fyen paa min Reise til Udlandet. Forrige Uge forlod jeg allerede Kjøbenhavn for at gaae tredie Gang til Italien, jeg er imidlertid blevet her paa Glorup nogle Dage, bliver endnu til Søndag og gaaer rimeligviis over Gravensteen for at besøge Hertugen af Augustenborg, før jeg kommer til Hamborg, det er altsaa nok bedst at det petitske Manuskript i Dag gaaer med Pakkeposten, her er det, samt en Afskrift af mit ældre Eventyr: »den onde Fyrste«; dette har jeg, som De seer antydet, ikke selv opfundet, men paa den grimske-musæiske Maade gjenfortalt; maaske kommer det nu for seent til Deres Samling, men saa lad det ligge, faaer De det tidsnok da beder jeg Dem dog at De ikke lader Samlingen ende dermed, men med eet af mine originale Eventyr.

Altsaa til det »Petitske«, over hvilket Hr. Kittler har givet mig Fuldmagt at stryge ud og gjøre Bemærkninger ved, jeg beder Dem ret være mig venlig og god, at det hele bliver lidt mere sindigt. Hele Begyndelsen, handler ganske om Petit og ikke om mig, dog da det er characteristic for hele hans Skrivemaade og det blev et for stort Stykke at stryge, vil De da see hvad der kan gøres. Alle rede den første Linie: Wer zufällig meinen Namen kennt«, vil saa let lede Læserne paa at det er mig, som fortæller, og det vilde jeg paa ingen Maade, da hele Stilen her er mig og min Personlighed imod; kunde De ikke skyde strax et Ord ind, hvorved man saae at det var Petit der talte, gjøre forstaaelig at det er en petitsk Indledning!¹ Han har meent mig det overmaade godt og jeg maa i den Henseende takke ham, men hans Stiil holder jeg [ikke] af. —

Side 3 hvor jeg har sat Tegnet * a mener jeg bør den Linie »der vielleicht auf andere Weise einen schädlichen

¹ Ovenover kom til at staa: Vorwort des Ubersetzers.

Einfluss auf mich übe«, gaae ud; hvorfor skal Bagger compromiteres?

Sid 4 har jeg selv slettet ud hvad Petit skriver om vor vedvarende Korenspondanse og Venskab, i det jeg kun een eneste Gang, saa vidt jeg mindes, har skrevet ham til og det var i Begyndelsen af hans Afreise; vi saae ikke hinanden, hørte ikke hinanden i mange Aar, ikke før han nu senest fra Hamborg kom med Ønsket om at oversætte for Lenz nogle af mine Arbeider; jeg vidste hans Trang, hans ublide Stilling og vilde gjerne være ham til Gavn, derfor sendte jeg ham Manuscript og gav ham Breve med Notitser til denne min Biographie, Breve jeg forlangte tilbage, men aldrig har erholdt.

Side 9 fortælles et Træk af mit Liv fra 1810 og bagefter et fra 1808, Ordenen er ikke rigtig seer De, men det faaer vel nu blive, som det er. — (Hvis Aarstallene er rigtig nedskrevne, maa begge Træk være udgaaede. — 1808 er Spaniernes Ophold, 1810 maaske Besøget i Tugthuset.).

Side 11 ved Mærket * b; er det galt refereret at han slog, nei han hævede kun Pidsken og den Tirade Petit lægger mig i Munden maa forandres til: »Du tør ikke slaae, for Gud kan see det!« (Stedet er ikke rettet).

Side 20 * c har jeg indstreget, vil De læse selv! jeg troer ikke at jeg har sagt Sligt. — (Stedet er forsvundet, og den Episode, der sigtes til, er mig ubekendt.)

Side 24 * d: Baggesen sagt at han forudsagde at jeg vilde blive en udmærket Sanger. — (Senere har Andersen ladet Baggesens Profeti gælde i al Almindelighed, ligesom hos Petit; det var jo mere interessant; naar man har komplimenteret B. for hans Skarpsynethed i denne Anledning, viser det sig at være ganske ufortjent.)

Side 27 * e staaer en Historie om hvorledes jeg denne Nat begreb at jeg var Digter, jeg maa erklære, at det er ikke saa, derimod er hele Portrait-Fortællingen og Vert-

indens Personlighed sand. (Om Holmensgade-Opholdet. Fejlen ikke rettet).

Side 33 * f. Jeg kan ikke lægge Haanden paa Hjertet og sige: kun eengang, men sandt er det, at hiin Gang var min første Kjærlighed.

Side 34. Paa dette indlagte Blad mangler, at jeg kom efter Rectorens Ønske i hans Huus og da han lovede at jeg tidligere skulde blive Student, dersom jeg fulgte med ham til Helsingør, til hvis Latinskole han blev forfløttet, reiste jeg med ham; herfra var det, hvad Petit Side 37 * g kalder Slagelse, men det skal være Helsingør, jeg blev sendt til Kjøbenhavn; Feilen eller Mangelen hos Petit, ligger i at han har, som De seer tabt to Blade af Biographien og nu skudt et enkelt ind, for at erstatte de manglende, uden at huske Alt hvad han der havde skrevet. (Fejlen ikke rettet.)

Side 41—42 troer jeg at det bliver trættende at læse de altformange billedlige Betegnelser paa mine »Poesier«.

Side 43 findes et Angreb paa Willibald Alexis. Hvorfor?

Side 47 »leichtfertige Tänzerinn«, — synes De ikke at det er et for haardt Ord for Paludan-Müllers Digt?

Side 51 er en Opregnen af mine Eventyr, kunde denne ikke forkortes; De vil huske at siden Petit skrev dette har jeg leveret et Par af mine bedste Eventyr f. Ex. Sneedronningen, de røde Sko, Grantræet osv. —

Side 58 omtales mit Digt »Ahasverus«, om dette ønskede jeg, dersom, hvad Petit har skrevet skal bibeholdes, De tilføier at dette Digt i det sidste Aar er henlagt, men at det er min Bestemmelse at tage det frem igjen til ny gennemarbeidelse, naar det Skrevne bliver mig fremmet og Ideen lige klart opfylder mig.

Side 60. Slutningen finder jeg ikke værd at ende med den Toast, som Petit har stillet der, isærdeleshed nu da jeg selv har gjennemlæst det; jeg troer at De ovenfor paa

samme Side kunde udstette Bettinas og Grevinde Hahn-Hahns Navne, hvad skulde ogsaa de to der, saa ensomme, men da kan De tage Grevindens Vers og føie med, som et Distikon over Digteren; vil De derpaa tage frem den trykte Biographie som jeg har sendt Dem, (den der fulgte iaar med mit Portræt til Dansk Pantheon), og af denne uddrage Slutningen; i England veed De at min Improvisator iaar har oplevet tre forskjellige Udgaver, at O. T., Spillemanden, Eventyrene, Bazaren alle ere oversatte paa Engelsk og særdeles vel optagne; al denne Erkjendelse ude og den tiltagende Hyldest jeg vinder hos mine egne Landsmænd har gjort mig godt; jeg ønsker at De vil tilføie at jeg staaer nu i venligt Forhold med Heiberg, hvem mine seneste Eventyr har vundet, og som skatter disse høit og mig i dem; at vor Konge Christian VIII er mig naadig og god, at jeg har store Beviser paa hans høie Erkjendelse og Godhed for mig, at mit Sind er i Ro, at jeg føler mig lykkelig, som sjældnen, min Troe til Gud staaer fast, grundet paa hans forunderlige Styrelse med mig, at jeg elsker høit mit Fædreland og er det danske Kongehuus taknemlig, at jeg egentlig ikke veed nu at have en eneste Fjende i denne Verden. Lykkelig flyver jeg nu for tredie Gang fra Hjemmet iil Italien, der begeistrede mig som Yngling, nu kommer jeg der, som Mand. Guds Villie skee med mig! — Kjære Zeise sæt alt dette i deres egen smukke Stiil, gjør en Slutning paa det petitske, De han jo slaae en Streg hvor han ender og sætte dette Deres.

See det er mine mange Bemærkninger til Petits givne Biographie af mig, den indeholder de eneste og bedste Materialer til min Biographie, saa at jeg selv ønsker snart at besidde denne; Petit har med inderligt Gemyt og Godhed for mig skrevet det Hele, desværre mangler han Smag i Stiil og Udvalg af Facta; men min varme Tak fortjener han dog for Hvad han har villet. —

Hils nu Deres Fader og Dr. Wienberg ret hjerteligt fra mig, vi sees snart. For den gode Hr. Kittler oversætter De nok det Vigtigste af dette Brev og tager Dem af Biographien. Snart banker det paa Deres Dør og jeg flyver Dem imøde.

Deres inderlig hengivne

H. C. Andersen.

3. EFTERSKRIFT.

Om H. C. Andersens Oplevelser i 1812 (S. 43 ff.) har jeg endnu eet at tilføje:

20 Februar 1813 blev Stamherren til Broholm født; men efter Benzons Opgivelse i hans Stamtavler blev Ltn. Sehesteds første Barn med Edele Marie Kiær født allerede Juli 1810, altsaa inden Ægteskabet, og medens Sehesteds Moder endnu levede. Barnets Fødested, Navn og Skæbne er ikke kendte.

Det er rimeligt i disse Forhold at se en Kilde til Skildringen af Naomis Oprindelse i K. en Sp. Fremdeles er de vistnok medvirkende Aarsag til Andersens Omlu for at skjule Sporene af Rejsen. Da Moderen 1812 begav sig afsted fra Odense, vil jeg antage, at Fru Sehested har haft Bud efter hende i Anledning af den forestaaende Fødsel. Opholdet paa Broholm (og i Svendborg) har saaledes maaske strakt sig til hen ved Marts 1813.

Dette støttes bl. a. af Digtet om Februar i »Aarets 12 Maaneder«. Efter en Skildring af Broholm (+ Valdemar Slot) følger: Ei dette Sted er det, vi vil gæste! nei her ganske nær tvende Smaabørn bygge; lad os komme der! See, en lille Pige og en ældre Dreng, de har her i Stuen

hver sin egen Seng . . . Derefter skildres Børnenes Rejse til en stor By (Odense). —

Det er muligt at Anne Marie ogsaa har været indblandet i Begivenhederne ved det første Barns Fødsel; men jeg vover ikke paa saa løst et Grundlag at opstille nogen Hypotese.

